

Säädöskielen ymmärtäminen

Maria Fremer, Salli Kankaanpää, Lieselott Nordman,
Joanna Rydzewska-Siemiątkowska, Riitta Suominen

VALTIONEUVOSTON SELVITYS- JA
TUTKIMUSTOIMINNAN JULKAISUSARJA 2024:16

tietokayttoon.fi

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2024:16

Säädöskielen ymmärtäminen

Maria Fremer, Salli Kankaanpää, Lieselott Nordman,
Joanna Rydzewska-Siemiątkowska, Riitta Suominen

Valtioneuvoston kanslia Helsinki 2024

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Valtioneuvoston kanslia
CC BY-ND 4.0

ISBN pdf: 978-952-383-415-6
ISSN pdf: 2342-6799

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2024

Säädöskielen ymmärtäminen

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2024:16

Julkaisija Valtioneuvoston kanslia

Tekijä/t Maria Fremer, Salli Kankaanpää, Lieselott Nordman, Joanna Rydzewska-Siemiątkowska, Riitta Suominen

Kieli suomi **Sivumäärä** 271

Tiivistelmä

Raportissa esitellään tulokset Säädöskielen ymmärtäminen -hankkeesta. Hankkeen tavoitteena oli saada suomen- ja ruotsinkielisten säädöstekstien ymmärtämisestä tieteellistä tietoa, jota voi soveltaa käytäntöön säädöskielen kehittämisessä. Hankkeessa selvitettiin kyselyillä, käytettävyytutkimuksella ja haastatteluilla, miten lukijat ymmärtävät suomen- ja ruotsinkielisiä säädöstekstejä ja mitkä säädöskielen ominaisuudet estävät ja mitkä edistävät säädösten ymmärtämistä. Tuloksista selviää, millaisia eroja säädöstekstien ymmärtämisessä on juristien, muiden ammattimaisten lainsoveltajien ja tavallisten kansalaisten välillä ja ymmärretäänkö suomen- ja ruotsinkielistä lakiversiota eri tavoin. Tietoa saatiin myös siitä, miten hallituksen esityksen säännöskohtaisten perustelujen lukeminen vaikuttaa säädöstekstin ymmärtämiseen ja onko säädösten ymmärtämisessä sääntelyalakohaisia eroja.

Tulokset auttavat kehittämään säädösteksteistä entistä ymmärrettävämpiä niin maallikoille kuin lainsoveltajille sekä rakentamaan mallia säädösten ymmärrettävyyden arviointiin. Raportin lopussa esitetään viisi tuloksiin perustuvaa suositusta (toimenpide-ehdotusta), joita hyödyntämällä voidaan parantaa kansalaisten ja ammattimaisten lainsoveltajien mahdollisuuksia ymmärtää säädöstekstejä ja näin lisätä kansalaisten oikeusturvaa ja tehostaa viranomaisten toimintaa.

Klausuuli Tämä julkaisu on toteutettu osana valtioneuvoston selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa. (tietokayttoon.fi) Julkaisun sisällöstä vastaavat tiedon tuottajat, eikä tekstisisältö välttämättä edusta valtioneuvoston näkemystä.

Asiasanat tutkimus, tutkimustoiminta, säädöskielen ymmärtäminen, empiirinen tutkimus, kyselytutkimus, käytettävyys, käyttäjälähtöisyys, lakikieli, suomen kieli, ruotsin kieli, saavutettavuus, ymmärtäminen

ISBN PDF 978-952-383-415-6

ISSN PDF 2342-6799

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-415-6>

Att förstå författningsspråk

Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2024:16

Utgivare	Statsrådets kansli		
Författare	Maria Fremer, Salli Kankaanpää, Lieselott Nordman, Joanna Rydzewska-Siemiątkowska, Riitta Suominen		
Språk	finska	Sidantal	271

Referat

Rapporten presenterar resultaten av projektet Att förstå författningsspråk. Målet med projektet är att samla in vetenskaplig kunskap om förståelsen av finsk- och svensk-språkig författningstext, som kan tillämpas i utvecklingen av författningsspråket. I projektet utreddes med enkäter, en användbarhetsundersökning och intervjuer hur läsarna förstår finsk- och svenskspråkig författningstext samt vilka egenskaper hos författningstext som hindrar eller främjar förståelsen. Resultaten visar skillnader i hur jurister, andra professionella lagtillämpare och medborgare förstår författningstexter, samt om texterna på finska och svenska förstås på olika sätt. Projektet gav också information om hur läsning av de bestämmelsespecifika motiveringarna i regeringens propositioner påverkar förståelsen av författningstexten, och om det finns skillnader mellan regleringsområden i förståelsen av författningar.

Resultaten bidrar till att göra författningstexterna mer begripliga för såväl lekmän som lagtillämpare och skapa en mall för utvärdering av förståelsen av författningarna. I slutet av rapporten presenteras fem rekommendationer som baserar sig på resultaten (åtgärdsförslag), genom vilka man kan förbättra medborgarnas och professionella lagtillämpares möjligheter att förstå författningstexter och på så sätt förbättra medborgarnas rättsskydd och effektivisera myndigheternas verksamhet.

Klausul

Den här publikation är en del i genomförandet av statsrådets utrednings- och forskningsplan. (tietokaytoon.fi) De som producerar informationen ansvarar för innehållet i publikationen. Textinnehållet återspeglar inte nödvändigtvis statsrådets ståndpunkt

Nyckelord

forskning, forskningsverksamhet, att förstå författningsspråk, empirisk forskning, enkätundersökning, användbarhet, användarcentrering, lagspråk, finska, svenska, tillgänglighet, förståelse

ISBN PDF	978-952-383-415-6	ISSN PDF	2342-6799
-----------------	-------------------	-----------------	-----------

URN-adress	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-415-6
-------------------	---

Understanding Legal Language

Publications of the Government's analysis, assessment and research activities 2024:16

Publisher	Prime Minister's Office		
Author(s)	Maria Fremer, Salli Kankaanpää, Lieselott Nordman, Joanna Rydzewska-Siemiątkowska, Riitta Suominen		
Language	Finnish	Pages	271

Abstract

The report presents the results of the Understanding Legal Language project. The project's aim was to obtain scientific knowledge on the understanding of Finnish and Swedish legal texts and how this can be applied to develop legislative language. Through the use of surveys, usability testing and interviews, the project investigated how readers understand legal texts in Finnish and Swedish and which features of legislative language prevent or promote the comprehension of regulations. The results highlight the differences in understanding legal texts between lawyers, professional legal practitioners and ordinary citizens, and how Finnish and Swedish versions of legislation are understood differently. The project also revealed how reading the regulation-specific grounds for a Government proposal affects how a legal text is understood and the differences in the understanding of regulations between different regulatory sectors.

The results will help to make legal texts more understandable to laypersons and also legal practitioners, and to build a model to assess the understandability of regulations. At the end of the report, there are five results-based recommendations (proposals for action) that can be used to improve the potential of citizens and legal practitioners to understand legal texts and thus increase citizens' legal protection and make authorities more efficient.

Provision

This publication is part of the implementation of the Government Plan for Analysis, Assessment and Research. (tietokayttoon.fi) The content is the responsibility of the producers of the information and does not necessarily represent the view of the Government.

Keywords

research, research activities, understanding legal language, empirical research, questionnaire survey, usability, user-centeredness, legal language, Finnish language, Swedish language, accessibility, comprehension

---

ISBN PDF	978-952-383-415-6	ISSN PDF	2342-6799
-----------------	-------------------	-----------------	-----------

---

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-415-6>

Sisältö

Esipuhe	10
1 Johdanto	12
1.1 Tavoitteet	13
1.2 Tutkimuskysymykset	14
1.3 Keskeiset käsitteet.....	15
1.3.1 Säädoskieli ja sen lähikäsitteet	15
1.3.2 Ymmärtäminen ja ymmärrettävyys	15
1.4 Aineisto ja menetelmät	16
1.5 Raportin rakenne	17
2 Kirjallisuuskatsaus	18
2.1 Säädoskieli ja säädökset	18
2.2 Oikeusnormit.....	20
2.3 Normitulva ja sen vaikutukset ymmärtämiseen	21
2.4 Hallituksen esitys	22
2.5 Säädöstekstien ominaispiirteitä ymmärrettävyyden kannalta.....	24
2.6 Luetun ymmärtämisen tutkimus.....	28
2.7 Juridinen tulkinta.....	31
2.8 Tutkimus lakikielen ymmärtämisestä	33
3 Kyselyt	36
3.1 Suomenkielinen kysely säädoskielen ymmärtämisestä	36
3.1.1 Vastaajien tiedot sekä ryhmittely asiantuntijoihin ja maallikoihin	38
3.1.2 Luetun ymmärtäminen.....	41
3.1.2.1 Olivatko avioliiton säännökset sinulle jo entuudestaan tuttuja?	46
3.1.2.2 Oletko kiinnostunut avioliittolakiin liittyvistä aiheista?.....	48
3.1.2.3 Millaisia katkelmat ovat verrattuna säädösteksteihin yleensä?	49
3.1.2.4 Mielipiteet avioliittolain katkelmien piirteistä	49
3.1.2.5 Mikä vaikeutti lainkohdan lukemista?	55
3.1.2.6 Mikä helpotti lainkohdan lukemista?	58
3.1.2.7 Miten hallituksen esitys vaikuttaa avioliittolain ymmärtämiseen?	59
3.1.3 Tavat ja asenteet	66
3.1.3.1 Kuinka usein luet säädöstekstejä?	66
3.1.3.2 Oletko kohdannut ongelmia säädöstekstien kanssa?	68
3.1.3.3 Mitä teet, kun säädösteksti tai sen jokin kohta on epäselvä?	73
3.1.3.4 Väittämät säädoskielestä	74

3.1.4	Yhteenveto.....	80
3.2	Ruotsinkielinen kysely säädöskielen ymmärtämisestä.....	82
3.2.1	Vastaajien tiedot sekä ryhmittely asiantuntijoihin ja maallikoihin.....	83
3.2.2	Luetun ymmärtäminen.....	85
3.2.2.1	Olivatko avioliiton säännökset sinulle jo entuudestaan tuttuja?.....	87
3.2.2.2	Oletko kiinnostunut avioliittolakiin liittyvistä aiheista?.....	87
3.2.2.3	Millaisia katkelmat ovat verrattuna säädösteksteihin yleensä?.....	88
3.2.2.4	Mielipiteet avioliittolain katkelmien piirteistä.....	88
3.2.2.5	Mikä vaikeutti lainkohdan lukemista?.....	88
3.2.2.6	Mikä helpotti lainkohdan lukemista?.....	90
3.2.2.7	Miten hallituksen esitys vaikuttaa avioliittolain ymmärtämiseen?.....	90
3.2.3	Tavat ja asenteet.....	92
3.2.3.1	Kuinka usein luet säädöstekstejä?.....	92
3.2.3.2	Oletko kohdannut ongelmia säädöstekstien kanssa?.....	92
3.2.3.3	Mitä teet, kun säädösteksti tai sen jokin kohta on epäselvä?.....	94
3.2.3.4	Väittämät säädöskielestä.....	95
3.2.3.5	Ovatko ruotsinkieliset ja suomenkieliset säädöstekstit mielestäsi yhtä selkeitä?.....	95
3.2.3.6	Tuntuuko sinusta joskus siltä, että sinun on luettava myös suomenkielistä säädöstekstiä?.....	98
3.2.3.7	Muut osallistujien kommentit ja vinkit.....	100
3.2.4	Yhteenveto.....	103
3.3	Suomen- ja ruotsinkielisen kyselyn vertailu.....	105
3.3.1	Vastaajat ja ryhmittely asiantuntijoihin ja maallikoihin.....	105
3.3.2	Luetun ymmärtäminen.....	106
3.3.3	Tavat ja asenteet.....	108
4	Käytettävyytutkimus: Laki niin kuin se luetaan.....	109
4.1	Lakiteksti ja sen lukeminen tutkimuksen kohteena.....	110
4.2	Taustakysely juristeille.....	114
4.3	Koetekstit, kysymykset ja koehenkilöt.....	116
4.4	Kommenttilomake analyysin avuksi.....	118
4.5	Tulokset – suomenkielisen säädöstekstin ymmärtäminen.....	120
4.5.1	Mitkä seikat vaikuttivat tuloverolain pykälän 46 ymmärtämiseen?.....	125
4.5.1.1	Sanoma.....	129
4.5.1.2	Rakenne.....	129
4.5.1.3	Sanat ja termit.....	130
4.5.1.4	Lauseet ja virkkeet.....	131
4.5.1.5	Silmäiltävyys.....	132
4.5.2	Mitkä seikat vaikuttivat työaikalain lisä- ja ylityötä koskevan pykälän 16 ymmärtämiseen? ..	132
4.5.2.1	Sanoma.....	136
4.5.2.2	Rakenne.....	137
4.5.2.3	Sanat ja termit.....	137
4.5.2.4	Lauseet ja virkkeet.....	139
4.5.2.5	Silmäiltävyys.....	139
4.5.3	Mitkä seikat vaikuttivat perintökaaren lakiosaa koskevan luvun 7 ymmärtämiseen?.....	140

4.5.3.1	Sanoma.....	147
4.5.3.2	Rakenne	150
4.5.3.3	Sanat ja termit	152
4.5.3.4	Lauseet ja virkkeet.....	153
4.5.3.5	Silmäiltävyys	154
4.5.4	Mitä koehenkilöt sanoivat lukunopeudesta ja lukemiskerroista?	155
4.5.5	Millainen oli lukukokemus kaiken kaikkiaan?.....	157
4.6	Ruotsinkielinen käytettävyydestä säädoskielen ymmärtämisestä	159
4.6.1	Koehenkilöt ja ryhmäjako.....	162
4.6.2	Tulokset: Kommentit kolmesta lakitekstistä ja lukukokemuksesta.....	163
4.6.3	Lukeminen: Miten eri vastaanottajat lukevat lakitekstiä?.....	163
4.6.4	Teksti 1: Tuloverolaki	167
4.6.4.1	Sanoma ja rakenne	168
4.6.4.2	Termit ja käsitteet	169
4.6.4.3	Lauseet ja virkkeet.....	170
4.6.5	Teksti 2: Työaikalaki.....	171
4.6.5.1	Sanoma ja rakenne	172
4.6.5.2	Termit ja käsitteet	174
4.6.5.3	Lauseet ja virkkeet.....	176
4.6.6	Teksti 3: Perintökaari	176
4.6.6.1	Sanoma ja rakenne	177
4.6.6.2	Termit ja käsitteet	180
4.6.6.3	Lauseet ja virkkeet.....	182
4.6.7	Jälkihaastattelut	183
4.6.7.1	Omat lukutottumukset.....	183
4.6.7.2	Tuki ja apuvälineet todellisessa tilanteessa	184
4.6.7.3	Luetaanko lakeja ruotsiksi vai suomeksi?.....	185
4.6.7.4	Miten kieliversiot suhteutuvat toisiinsa koehenkilöiden mielestä?	187
4.6.7.5	Miten lakitekstien ymmärrettävyyttä voisi koehenkilöiden mielestä parantaa?	188
4.6.8	Pohdinta ja yhteenveto.....	189
4.7	Suomen- ja ruotsinkielisen käytettävyytutkimuksen tulokset.....	191
4.7.1	Todellisuus ja suositukset.....	196
4.7.2	Käyttäjäkeskeinen tekstityö	200
5	Miten lain lukija ymmärtää säädöstekstiä? Vastaukset tutkimuskysymyksiin	203
5.1	Miten eri lukijaryhmät ymmärtävät säädöstekstiä?	203
5.2	Mitkä säädöstekstin ominaisuudet aiheuttavat lukijalle haasteita?	206
5.3	Miten hallituksen esityksen säännöskohtaisten perustelujen lukeminen vaikuttaa itse säädöstekstin ymmärtämiseen?.....	207
5.4	Onko ymmärtämisessä sääntelyalakohtaisia eroja ja mistä mahdolliset erot johtuvat?	207
5.5	Ymmärretäänkö suomen- ja ruotsinkielistä lakiversiota eri tavoin?	208
6	Tutkimuksen arviointia	211

6.1 Tulosten arviointia ja ehdotuksia jatkotutkimukseksi	211
6.2 Aineistojen ja menetelmien arviointia.....	212
6.2.1 Miten kysely soveltui säädöstekstin ymmärtämisen arviointiin?	213
6.2.2 Miten ääneenajattelu soveltui säädöstekstin ymmärtämisen arviointiin?.....	214
7 Suositukset	216
Lähteet.....	219
Liitteet	234

ESIPUHE

Tämä julkaisu on valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan (VNTEAS) rahoittaman hankkeen Säädoskielen ymmärtäminen loppuraportti. Tutkimushankkeen toteutti konsortio, johon kuuluivat Kotimaisten kielten keskus, Helsingin yliopisto ja Varsovan yliopisto. Tutkimusryhmään kuului viisi tutkijaa: Filosofian tohtori Joanna Rydzewska-Siemiątkowska Varsovan yliopistosta vastasi suomenkielisten säädösten ymmärtämistä koskevasta kyselytutkimuksesta ja laati myös kirjallisuuskatsauksen aiemmasta tutkimuksesta. Ruotsinkielisen kyselytutkimuksen teki filosofian tohtori Maria Fremer Kotimaisten kielten keskuksen alihankkijana. Suomenkielisten säädösten ymmärtämistä kartoittavan käytettävyystudkimuksen suunnitteli ja toteutti filosofian tohtori Riitta Suominen Kotimaisten kielten keskuksen alihankkijana. Ruotsinkielisten säädösten käytettävyydestä ja niihin liittyvistä haastatteluista vastasi yliopistonlehtori, filosofian tohtori Lieselott Nordman Helsingin yliopistosta. Tutkimuksen vastuullisena johtajana toimi osastonjohtaja, filosofian tohtori Salli Kankaanpää Kotimaisten kielten keskukselta.

Tutkimusryhmä kiittää hankkeen ohjausryhmää tuesta sekä tutkimusta edistäneistä kommentteista ja keskusteluista hankkeen eri vaiheissa. Ohjausryhmään kuuluivat Eeva Attila (pj. 30.11.2023 asti, OM), Riku Ahola (jäsen 1.12.2023 alkaen, OM), Kitty Fogelholm (jäsen, VNK), Laura Holkko (jäsen, TEM), Ann-Marie Malmsten (jäsen, OM), Eerikki Nurmi (jäsen, OKM) sekä Susanna Siitonen (jäsen 30.11.2023 asti, pj. 1.12.2023 alkaen, OM). Lakitieteellisestä asiantuntemuksesta kiitämme lämpimästi myös professori emeritus Heikki E. S. Mattilaa ja professori Johan Bärlundia. Tilastomenetelmiä koskevasta avusta kiitämme Leena Kalliovirtaa ja Martin Härköstä Helsingin yliopistosta ja raportin eräiden osien kääntämisestä nopeassa aikataulussa ammattitaitoisia suomen, ruotsin ja englannin kääntäjiä. Valtioneuvoston kansliaa kiitämme rahoituksen lisäksi neuvoista VNTEAS-prosessin eri vaiheissa. Kiitokset myös taittajille!

Tutkimusta ei olisi voinut tehdä ilman käytettävyystudkimuksen koehenkilöitä eikä ilman kyselyihin ja ennakkokyselyihin vastanneita. Lämmin kiitos teille kaikille! Kiitoksemme ansaitsevat niin ikään kaikki kyselylinkkejä omilla kanavillaan jakaneet. Kiitollisina ajattelemme myös tutkimiemme säädöstekstien valmistelijoita ja kääntäjiä.

Kiitämme taustaorganisaatioidemme asiantuntevaa henkilökuntaa saamastamme avusta tutkimuksen suunnittelussa, viestinnässä, tutkimuskirjallisuuden hankkimisessa, tutkimuksen toteuttamisen erilaisissa tietoteknisissä ratkaisuissa sekä talouden ja hallinnon prosesseissa. Lämmin kiitos myös esihenkilöillemme tuesta ja työtovereillemme kiinnostuksesta hankettamme kohtaan!

Tutkimusryhmä

1 Johdanto

Säädösten ymmärrettävyys vaikuttaa merkittävästi yhteiskunnan ja hallinnon toimintaan. Tässä raportissa esitellään tuloksia hankkeesta, jossa tutkittiin, miten erilaiset lukijaryhmät ymmärtävät säädöstekstejä ja mitkä säädöskielen ominaisuudet estävät tai edistävät ymmärtämistä. Hankkeen tavoitteena oli saada säädöstekstien ymmärtämisestä tieteellistä tietoa, jota voi soveltaa käytäntöön säädöskielen kehittämisessä.

Työ säädöskielen ymmärrettävyyden parantamiseksi on koko yhteiskunnan kannalta olennaista, sillä säädösten ymmärrettävyys vaikuttaa merkittävästi yhteiskunnan ja hallinnon toimintaan sekä suoraan että säädösten perusteella laadittujen muiden tekstien kautta. Hallintolain mukaan säädöskielen tulee olla asiallista, selkeää ja ymmärrettävää ja Lainkirjoittajan oppaan mukaan myös johdonmukaista, virheetöntä, täsmällistä ja yksitulkintaista. Käytännössä säädöskieli on kuitenkin koettu usein vaikeasti ymmärrettäväksi, monitulkintaiseksi ja epäselväksi. Jos säädöskieli on epäselvää, se heikentää kansalaisten oikeusturvaa sekä heidän mahdollisuuksiaan täyttää lakisääteisiä velvollisuuksiaan ja käyttää laillisia oikeuksiaan. Vaikeasti ymmärrettävä säädöskieli myös lisää tuomioistuinten ja muiden viranomaisten työmäärää ja siten julkisen hallinnon kustannuksia. Säädöksissä käytetyt ilmaukset siirtyvät usein sellaisinaan myös muihin hallinnon teksteihin, kuten ohjeisiin ja päätöksiin (esim. Koskela 2008: 122–124, Suominen 2019: 122–124, 156–157, 186, 205).

Säädöskielen kehittämisen tueksi ja tehostamiseksi tarvitaan tutkittua tietoa. Aieman Suomessa tehdyn säädöskielen tutkimuksen täydennykseksi on kaivattu empiiristä tutkimusta säädöstekstien ymmärtämisestä ja siihen vaikuttavista säädöskielen ominaisuuksista. Tässä raportissa esitellään tuloksia Säädöskielen ymmärtäminen -tutkimushankkeesta, jossa tutkittiin Suomen säädöskielen ymmärtämistä. Hankkeessa selvitettiin kyselyillä ja käytettävyytutkimuksen menetelmillä, miten tavalliset kansalaiset ja eri alojen ammattilaiset sekä ammattimaiset lainsoveltajat ymmärtävät suomen- ja ruotsinkielistä säädöskieltä ja mitkä säädöskielen ominaisuudet estävät tai edistävät sen ymmärtämistä. Hankkeen tavoitteena oli saada säädöstekstien ymmärtämisestä tieteellistä tietoa, jota voidaan soveltaa käytäntöön

säädösten kielen kehittämisessä. Hankkeen tulokset auttavat kehittämään säädösteksteistä ymmärrettävämpiä ja rakentamaan mallia säädösten ymmärrettävyyden arviointiin.

Säädöskielen ymmärtäminen -tutkimuksen on tilannut ja sen päärahoittaja on valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan organisaatio (VN TEAS, ks. Tieto käyttöön). Tutkimuskonsortioon kuuluvat Kotimaisten kielten keskus (Kotus) päätoimeksittäjänä, Helsingin yliopisto ja Varsovan yliopisto. Tutkimuksen on toteuttanut Kotuksen edustajan johtama tutkimusryhmä, johon on kuulunut hänen lisäkseen kaksi suomen kielen ja kaksi ruotsin kielen tutkijaa. Hanke alkoi maaliskuussa 2023 ja loppui huhtikuussa 2024. (Valtioneuvosto 2023.)

1.1 Tavoitteet

Säädöskielen ymmärtäminen -tutkimushankkeen tavoitteena on ollut saada suomen- ja ruotsinkielisten säädöstekstien ymmärtämisestä tieteellistä tietoa, jota voi soveltaa käytäntöön säädöskielen kehittämisessä. Tutkimuksessa on hankittu laadullisilla ja määrällisillä tutkimusmenetelmillä empiiristä tietoa siitä, miten lukijat ymmärtävät suomen- ja ruotsinkielisiä säädöstekstejä ja mitkä säädöskielen ominaisuudet estävät ja mitkä edistävät säädösten ymmärtämistä. Oletuksena on ollut, että ymmärtämiseen vaikuttaa säädöksen kielen, kielellisten ominaisuuksien ja sisällön lisäksi lukijan tausta. Siksi tutkimuksessa pyrittiin vastaamaan erityisesti kysymykseen, millaisia eroja säädöstekstien ymmärtämisessä on ammattimaisten lainsoveltajien ja tavallisten kansalaisten välillä. Tutkimuksessa tavoiteltiin tietoa myös siitä, ymmärretäänkö suomen- ja ruotsinkielistä lakiversiota eri tavoin, onko säädösten ymmärtämisessä sääntelyalakohtaisia eroja ja mistä mahdolliset erot johtuvat. Lisäksi tutkittavana oli, miten hallituksen esityksen säännöskohtaisten perustelujen lukeminen vaikuttaa itse säädöstekstin ymmärtämiseen.

Tutkimustulokset auttavat kehittämään säädösteksteistä entistä ymmärrettävämpiä niin maallikoille kuin lainsoveltajille sekä rakentamaan mallia säädösten ymmärrettävyyden arviointiin. Hankkeen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoite onkin auttaa parantamaan kansalaisten ja ammattimaisten lainsoveltajien mahdollisuuksia ymmärtää säädöstekstejä ja näin lisäämään kansalaisten oikeusturvaa ja tehostamaan viranomaisten toimintaa.

1.2 Tutkimuskysymykset

Säädöskielen ymmärtäminen -hankkeen tutkimuskysymykset perustuvat kysymyksiin, jotka valtioneuvoston VN TEAS -rahoitushakuilmoituksen teemakuvauksessa määriteltiin teemalle 2.3 Säädöskielen ymmärtäminen (Teemakuvaukset 2022: 47–49). Hankkeessa on pyritty vastaamaan kaikkiin tutkimuksen tilaajan määrittelemiin kysymyksiin. Pääkysymys on:

- Miten lain lukija ymmärtää säädöstekstiä?

Lisäksi teemakuvauksessa määritellään seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Miten eri lukijaryhmät ymmärtävät säädöstekstiä? Millaisia eroja on ammattimaisten lainsoveltajien ja tavallisten kansalaisten välillä?
2. Mitkä säädöstekstin ominaisuudet aiheuttavat lukijalle haasteita? Mihin nämä haasteet liittyvät? Onko teksti esimerkiksi vaikeaa ymmärtää, monitulkintaista, epätäsmällistä, epäselvää tai epäjohdonmukaista ja minkä vuoksi?
3. Miten hallituksen esityksen säännöskohtaisten perustelujen lukeminen vaikuttaa itse säädöstekstin ymmärtämiseen?
4. Onko ymmärtämisessä sääntelyalakohtaisia eroja ja mistä mahdolliset erot johtuvat?
5. Ymmärretäänkö suomen- ja ruotsinkielistä lakiversiota eri tavoin?

Tutkimuksessa painottuvat erityisesti kysymykset 1, 2 ja 5 eri lukijaryhmien välisistä eroista ymmärtämisessä, säädöstekstin ominaisuuksien vaikutuksesta ymmärtämiseen ja erikielisten lakiversioiden ymmärtämisen eroista. Näitä kysymyksiä selvitetään tutkimuksessa monipuolisesti sekä kyselyjen että käytettävyystudkimusten avulla. Kysymyksiin 3 ja 4 säännöskohtaisten perustelujen vaikutuksesta ymmärtämiseen ja sääntelyalakohtaisista eroista ymmärtämisessä vastataan lähinnä kyselyaineiston pohjalta. Kaikkiin tutkimuskysymyksiin vastaamisessa hyödynnetään myös haastatteluja, joita on tehty kyselyn valmisteluvaiheessa ja käytettävyystudkimuksen yhteydessä. Lisäksi vastattaessa kysymykseen 4 sääntelyalakohtaisista ymmärtämiseröistä hyödynnetään ennakkokyselyä, joka tehtiin juridiikan asiantuntijoille käytettävyystudkimuksen säädöstekstiaineiston valitsemiseksi.

Hankkeessa keskitytään rahoitushaun teemakuvauksen rajauksen mukaisesti kansallisperäisen lainsäädännön kieleen. Tätä perustellaan tutkimuksen tilaajan laatiessa teemakuvauksessa sillä, että kieleen ja sen kehittämiseen on kansallisessa lainvalmistelussa suurempi mahdollisuus vaikuttaa kuin EU-taustaisen lainsäädännön kieleen (Teemakuvaukset 2022: 47).

1.3 Keskeiset käsitteet

1.3.1 Säädoskieli ja sen lähikäsitteet

Ensimmäinen Säädoskielen ymmärtäminen -hankkeen avainkäsitteistä on *säädoskieli*. Säädoskielenä pidetään yleensä ja myös tässä hankkeessa kieltä, jota käytetään säädöksissä. Säädökset muodostavat hierarkian, jossa ylimpänä ovat lait, sitten asetukset ja niiden jälkeen ministeriöitä alempien viranomaisten antamat oikeussäännöt (LO 2014: 13.1.). Säädoskielen synonyymina on *lakikieli* suppeassa mielessä (Pajula 1960, Mattila 2010). Lakikieli samoin kuin *oikeuskieli* voi olla myös säädoskielen yläkäsitteenä, jolloin se kattaa myös muut juridisen kielenkäytön lajit (Mattila 2010: 181). Tässä tutkimuksessa päähuomio kohdistuu lakien kieleen.

Sanaa *säädösteksti* käytetään pitkälti samassa merkityksessä kuin sanaa *säädos*, mutta sanaa *säädösteksti* käytettäessä painottuu säädöksen olemus tekstinä eli kielellisenä merkityskokonaisuutena. Esimerkiksi Finlexissä ajantasaisen lainsäädännön kokoelmaa luonnehditaan seuraavasti: ”Päivitettyt säädöstekstit, joissa lakiin tai asetukseen tehdyt muutokset sisältyvät säädöstekstiin.” Tieteen termipankissa sanaa *säädösteksti* ei ole hakusanana, mutta sitä käytetään termin *säädösten käännökset* määritelmässä, jossa huomio kohdistuu säädöksen kieleen: ”säädösteksti, jossa alkuperäistekstin kieli on muutettu toiseksi” (Tieteen termipankki: Oikeustiede: säädösten käännökset). Vastaavasti *lakiteksti* tarkoittaa lakia tekstinä.

1.3.2 Ymmärtäminen ja ymmärrettävyys

Toinen Säädoskielen ymmärtäminen -hankkeen avainkäsitteistä on *ymmärtäminen*. Hankkeen kyselyissä sekä käytettävyytsteissä testataan nimenomaan luetun ymmärtämistä. Luetun ymmärtäminen on ”prosessi, jossa samanaikaisesti poimitaan ja rakennetaan merkityksiä vuorovaikutuksessa kirjoitetun kielen kanssa”. Luetun ymmärtämiseen vaikuttavat tekstin ominaisuudet, lukijan ja lukutehtävän ominaisuudet sekä sosiokulttuurinen konteksti. (Snow 2002: 11–14.)

Ymmärrettävyys puolestaan on tekstien ominaisuus. Suomalaiseen lakikieleen sovellettuna sillä tarkoitetaan sitä, että ”sanat ovat tuttuja, tai ne selitetään” ja että ”pykälään sisältyy tarpeeksi tietoa, jotta sisällön voi ymmärtää” (Säädoskielen ohjeet).

1.4 Aineisto ja menetelmät

Hankkeessa yhdistetään useita laadullisen ja määrällisen tutkimuksen menetelmiä, joilla saadaan tietoa siitä, miten eri lukijaryhmät ymmärtävät suomen- ja ruotsinkielistä säädöstekstiä. Tutkimuksen keskeiset menetelmät ovat kysely ja käytettävyystudkimuksen ääneenajattelumenetelmä. Eri menetelmiä yhdistämällä säädöstekstin ymmärtämisestä ja ymmärtämisongelmista saadaan monipuolista ja myös mitattavaa tietoa. Tulosten pohjalta on mahdollista rakentaa säädösvalmisteluorganisaatioiden käyttöön myös suuntaa antava testausmenettely säädöstekstin ymmärrettävyyden arvioimiseksi.

Sekä kyselyitä että käytettävyystudkimuksia on hankkeessa tehty kaksi: toinen suomenkielisten ja toinen ruotsinkielisten säädösten ymmärtämisestä. Kyselyissä ja käytettävyystudkimuksissa käytetyt suomen- ja ruotsinkieliset säädöstekstit muodostavat tutkimuksen primaarin koeaineiston. Koska säädökset ovat virallisia molemmilla kansalliskielillä, tutkimuksessa on käytetty niin suomen- ja ruotsinkielistä primaariaineistoa kuin suomen- ja ruotsinkielisiä koehenkilöitä. Näin se vastaa tutkimuskysymykseen numero 5 (Ymmärretäänkö suomen- ja ruotsinkielistä lakiversiota eri tavoin?) ja tuottaa arvokasta tietoa myös ruotsinkielisen säädöskääntämisen kannalta.

Hankkeen tärkein tutkimusaineisto muodostuu kyselyjen vastauksista ja käytettävyydestauksen koehenkilöiden litteroidusta ääneenajattelusta. Kyselyyn sisältyi taustakysymysten ja vastaajien käsityksiä kartoittavien kysymysten lisäksi tekstin ymmärtämistä mittaava koe, jossa vastaajia pyydettiin lukemaan tietyin kriteerein valittuja säädöstekstin katkelmia ja vastaamaan niiden sisällön ymmärtämistä mittaaviin kysymyksiin ja arvioimaan tekstien vaikeustasoa. Myös käytettävyystudkimuksessa koehenkilöitä pyydettiin lukemaan säädöstekstien katkelmia ja vastaamaan niitä koskevaan kysymyksiin, mutta olennainen ero kyselyyn on se, että koehenkilöt ajattelivat ääneen tekstiä lukiessaan. Ääneenajattelu tallennettiin ja litteroitiin tutkimuksen aineistoksi.

Tutkimusaineistoa analysoidaan laadullisesti pääasiassa sisällönanalyysin menetelmin. Lisäksi erityisesti kyselyaineiston analyysissä käytetään määrällisiä menetelmiä. Aineiston analyysissä nojaututaan sekä kielitieteellisiin että oikeuslingvistisiin ja oikeustieteellisiin lähteisiin. Tutkimuksen eri vaiheissa on hankittu lainopillista asiantuntemusta, joka on täydentänyt tutkimusryhmän omaa asiantuntemusta niin primaarin koeaineiston ja siitä esitettävien kysymysten valinnassa kuin eri menetelmien tuotetun aineiston analysoinnissa ja tulkinnassa.

Kyselyissä käytettyjä menetelmiä ja aineistoja kuvataan tarkemmin luvussa 3 ja käytettävyystudkimuksen menetelmää ja koeasetelmaa luvussa 4.

1.5 Raportin rakenne

Tämä Säädoskielen ymmärtäminen -tutkimuksen loppuraportti jakaantuu seitsemään pääluukuun. Luku 1 on johdanto, jossa esitellään lyhyesti tutkimuksen tavoitteet, tutkimuskysymykset, keskeiset käsitteet, aineisto ja menetelmät ja tutkimusraportin rakenne. Luvussa 2 esitellään säädösikielen aiempaa tutkimusta. Pääpaino tässä luvussa on Suomessa ja muissa Pohjoismaissa tehdyllä tutkimuksella.

Luvussa 3 esitellään hankkeessa tehdyt kyselytutkimukset ja niiden suomen- ja ruotsinkielistä säädösikieltä koskevat tulokset. Luvussa 4 esitellään käytettävyystudkimuksen ääneenajattelumenetelmä ja hankkeessa tätä menetelmää käyttäen saadut tulokset suomen- ja ruotsinkielisten säädösten ymmärtämisestä. Luvussa 5 luodaan yhteenveto hankkeessa eri menetelmin saatuihin tuloksiin tutkimuskysymyksittäin.

Luvussa 6 arvioidaan hankkeen tuloksia suhteessa aiempaan tutkimukseen sekä käytettyihin menetelmiin ja aineistoihin ja ehdotetaan aiheita jatkotutkimukseen. Luvussa 7 esitetään tutkimustuloksiin perustuvat suositukset. Suosituksista yksi on, että säädösikiessä mahdollisimman pitkälle noudatettaisiin yleiskielen konventioita. Siksi tässä raportissakin noudatamme suomen yleiskielen suosituksia myös välimerkkien merkinnässä ja esimerkiksi käytämme pistettä järjestysluvun merkinä silloinkin, kun viittaamme säädösten pykäliin ja momentteihin.

Raportin lopussa on lähdeluettelo, joka sisältää tiedot tutkimuksen lähdekirjallisuudesta sekä kyselyissä ja käytettävyystesteissä käytetyistä säädösteksteistä. Raportin liitteinä ovat alkuperäiset kyselylomakkeet, käytettävyystesteissä koehenkilöille luettavaksi annetut tekstit sekä käytettävyystestien analyysissa käytetty lomake.

2 Kirjallisuuskatsaus

Tässä luvussa esitellään aiemman tutkimuskirjallisuuden tarjoamaa tieteellistä tietoa, johon Säädoskielen ymmärtäminen -hanke nojautuu. Katsauksessa keskitytään tutkimuksiin ja myös ohjeisiin, joissa on käsitelty

- tekstien ymmärtämistä ja ymmärtämiseen vaikuttavia tekijöitä
- säädöstekstien ymmärtämistä
- säädoskielen ominaispiirteitä, jotka lisäävät vaikeatajuisuutta, tai hyviä käytäntöjä, jotka voivat auttaa säädoskielen ymmärrettävyyden parantamisessa
- lainsäädännön systematiikkaa, oikeusnormien lajeja ja rakennetta tai oikeusnormien vaikutusta säädöstekstien ymmärtämiseen.

Katsaus samoin kuin koko tutkimushanke keskittyy kansallisiin säädösteksteihin. Siksi katsauksen ulkopuolelle jäävät EU-lainsäädäntö ja sen laatimista koskevat ohjeet sekä useimmat EU-suomea ja EU-ruotsia koskevat tutkimukset. Katsauksessa sivutaan myös tuomioistuinratkaisujen ja viranomaispäätöksien kieltä, vaikka sitä ei hankkeessa muuten tutkita.

2.1 Säädoskieli ja säädökset

Säädoskielenä pidetään yleensä ja myös tässä hankkeessa kieltä, jota käytetään erilaisissa virallisissa säädösteksteissä. Säädoskielen synonyymina on lakikieli suppeassa mielessä (Pajula 1960, Mattila 2010). Lakikieli samoin kuin oikeuskieli voi olla myös säädoskielen yläkäsitteenä, jolloin se kattaa myös muut juridisen kielenkäytön lajit (Mattila 2010: 181). Itse termiä *säädös* käytti ensimmäisen kerran vuonna 1938 artikkelissaan ulkoasiainministeri Veli Merikoski (Mattila 2010: 151). Samaa merkitsevän ruotsinkielisen *författning*-sanon ensiesiintymä on todennäköisimmin jo vuodelta 1784 Dähnertin toimittamassa saksalais-ruotsalaisessa sanakirjassa (SAOB: Författning).

Suomen lainsäädäntö koostuu hierarkiatasoltaan erilaisista säädöksistä eli lakiteksteistä, jotka ovat sidoksissa toisiinsa. Tämä tarkoittaa sitä, että lakitekstit sisältävät viittauksia toisiinsa ja täydentävät toisiaan. Ne ovat intertekstuaalisia, eli ne

viittaavat toisiin lakiteksteihin, ja metatekstuaalisia, mikä tarkoittaa viittaamista itseensä (Heikkinen & Hämäläinen 2011, Mattila 2017: 111–112). Säädökset koostuvat eri säännöksistä. Säännökset saattavat ilmetä monesta eri lainkohdasta, jopa eri laista (LO 24.3.1). Mikäli säännösten välillä esiintyy ristiriitoja, niiden ratkaisemisessa tulee noudattaa tiettyjä oikeuslähdeopin sääntöjä. Sääntöjen mukaan ylempitason säännös syrjäyttää alemmantasaisen säännöksen, myöhempi syrjäyttää aikaisemman ja erityislaki syrjäyttää yleislain (Klami & Siltala 2020). Säädöksen esimerkkinä voi olla – hierarkkisessa järjestyksessä ylimmästä alimpaan – perustuslaki, laki, asetus ja muu keskusviraston normipäätös (Hidén 2023, Niemivuo 2008: 46–47). Säädökset sääntelevät eri elämänalueita ja edustavat eri oikeudenaloja. Säädöksiä voidaan jaotella sisällön mukaan seuraaviksi: yleislaki, erityislaki, puitelaki, suunnittelulaki, kehittämislaki, tavoitelaki ja säästölaki. Toisaalta säädöksiä voidaan jakaa lakitekniikan muodon mukaan seuraaviin: uusi laki, muutoslaki, poikkeuslaki, määräaikainen ja väliaikainen laki. Näiden tarkemmat selitykset antaa Niemivuo (2008: 48–49). Pääsääntöisesti kuitenkin ylimmän tason lailla, siis perustuslailla ja eduskuntalailla säädetään ”tärkeimmät asiat”, ja alemmantasoisissa säädöksissä taas esitetään tietyn asian yksityiskohdat ja tekniset kysymykset (Niemivuo 2008: 112). Asetuksella ei kuitenkaan voida ”poiketa lain säännöksistä tai antaa ’täydentäviä’ säännöksiä, jotka asiallisesti merkitsisivät lain sisällön muuttamista” (LO 13.2.2).

Säädöksillä on vakiintunut rakenne. Ne sisältävät nimikkeen, johtolauseen, yhden tai useamman lainkohdan ja voimaantulosäännöksen. Uudessa laissa on myös antamispäivä ja allekirjoitus. Teknisesti säädökset rakentuvat eri luvuista (joskus laajoissa säädöksissä myös osista) ja luvut pykälästä, jotka taas jakaantuvat momentteihin, kohtiin ja alakohtiin. Momentteja, kohtia ja alakohtia kutsutaan lainkohdiksi. (LO 14.2.1, Niemivuo 2008, Landqvist 2000.) Säädöksiä voidaan muuttaa myös lisäämällä uusia lainkohtia ja väliotsikoita (LO 15.7). Säästösten väliotsikot ovat kaavamaisia, mikä on tyypillinen lakikielen piirre (Mattila 2010, 2017). Kaavamaistuneita ovat esimerkiksi otsikot *lain tarkoitus*, *soveltamisala*, *määritelmät*, *muutoksenhaku*, *voimaantulo* ja *siirtymäsäännökset*. (Mattila 2010: 199.) Lisäksi pykäläotsikointi on nykyään tärkeä sääntö ja sen merkitys on selvästi noussut 1980-luvun jälkeen. Pykäläotsikoinnin myötä säästösten lukeminen on merkittävästi helpompaa. (Mattila 2010: 195.) Tällaisen jäsentämisen tavoitteena on esittää säästösten säännöksiä loogisessa järjestyksessä ja siten sujuvoittaa säästösten lukemista. Tiiviyttä kontrolloidaan esimerkiksi niin sanotun 3-3-3-sääntöän avulla, jolloin ”pykälässä saa olla vain kolme momenttia”, momentissa ”saa olla enintään kolme virkettä ja virkkeessä enintään kolme lausetta” (Niemivuo 2008: 112, Lainkirjoittajan opas 2013). On kuitenkin todettu, että sääntöä joskus rikotaan, mikä voi johtua tällaisen 3-3-3-rakenteisen normin muotoilun vaikeudesta ja sen vaatimasta ajasta (Niemivuo 2008: 112, Mattila 2017). Kaiken kaikkiaan lainvalmisteluoppaiden rooli on ollut merkittävä säästösten jäsentämisen parantamisessa (Mattila 2010: 195).

2.2 Oikeusnormit

Pykäliin on kirjattu eri oikeusnormeja, jotka ohjaavat ihmisten käyttäytymistä. Oikeusnormit kuten muutkaan normit (uskonnon, moraalin, kielen normit) eivät kuvaa nykyistä asiantilaa vaan niiden tehtävänä on määrittää, mikä käyttäytyminen on käskettyä, kiellettyä tai sallittua. (Aarnio 1989: 62–65, Bartsch 1987.) Käskyjä, kieltoja ja sallittuja tekoja koskevat normit ovat niin sanottuja käyttäytymis- tai velvoitenormeja (Klami & Siltala 2019), ja niitä kutsutaan joskus myös regulatiiviksi (Aarnio 1989: 70–71). Lisäksi erotetaan kompetenssinormeja (Klami & Siltala 2019), jotka viittaavat vallankäyttöön ja luovat ”valtaoikeuksia, antavat kelpuutuksen tai rajoittavat sitä”. Ne ovat muotoa *saa, voi, on lupa, on oikeus, ei saa, ei voi* jne. (Aarnio 1989: 75.) Nämä ilmaukset kuuluvat deonttisiin ilmauksiin, jotka ovat tyyppillisiä lakiteksteille (Kanner 2011, Piehl 2010). Muut niin sanotut ”kvalifikaationormit” (Klami & Siltala 2019) tai toisin sanoen ”konstitutiiviset normit” (Aarnio 1989) esittävät määritelmiä tai muulla tavalla tarkentavat lain kielenkäyttöä (Klami & Siltala 2019). Kaikki oikeusnormit sääntelevät ihmisten välisiä suhteita yhteiskunnassa luoden ja vakauttaen oikeussuhteita ihmisten ja viranomaisten välillä (Aarnio 1989: 64; Klami & Siltala 2019). Lisäksi ne varmistavat sosiaalisen turvallisuuden (Aarnio 1989: 65). Oikeusnormit rakentuvat yleensä oikeustosisekastosta ja oikeusvaikutuksesta. Oikeustosisekasto kuvaa tiettyä tilannetta, jossa tapahtuu säänneltävä käyttäytyminen. Sitä seuraa pitämiselementti, eli jokin deonttinen operaattori, ja sen jälkeen tulee oikeusseuraamus, kuten rangaistus tai vahingonkorvaus. Esimerkkinä tästä voi olla oikeusnormi: *Joka anastaa toisen hallusta irtainta omaisuutta, on tuomittava vankeuteen tai sakkoon.* (Aarnio 1989: 66–67.)

Oikeusnormit voivat olla suunnattuja kansalaisille tai viranomaisille. Kohderyhmän mukaan puhutaan siksi primaarinormeista sekä sekundaari- tai reaktio- tai sanktionormeista. Primaarinormeissa on paljolti kysymys samoista ohjeista kuin käyttäytymisnormeissa. Sanktionormeissa taas kerrotaan viranomaisille, mitä seuraa primaarinormin (käyttäytymisnormin) rikkomisesta. (Aarnio 1989: 66; Klami & Siltala 2019.)

Kansalaiselle tai viranomaiselle voi langettaa ”enemmän tai vähemmän valinnan- tai harkinnanvaraa”, jolloin normit on muotoiltu avoimemmin tai yksityiskohtaisemmin. Avoimet normit ovat joustavia normeja. (Klami & Siltala 2019.) Säännökset voivat siksi erota toisistaan yksityiskohtaisuudeltaan oikeudenaloittain, esimerkiksi sosiaalietuuksia ja veroja sääntelevät normit on tarkoitettu suurille joukoille ihmisiä (toteuttavat niin sanottua jakavaa oikeudenmukaisuutta, *iustitia distributiva*), ja siksi ne ovat tarkoituksella yksityiskohtaisia erilaisten tarkkojen kriteerien takia (Mattila 2023). Toisaalta yksittäisiä ristiriitoja sääntelevät säännökset, kuten velvoiteoikeudessa, ovat usein tiiviimpiä ja harvalukuisempia. Lisäksi on korostettu, että

rikosoikeuden normeissa jätetään harkinnan varaa tuomareille, vaikka on selvää, että niissä myös tavoitellaan täsmällisyyttä oikeusvarmuuden takaamiseksi (Klami & Siltala 2019). Nämä oikeudenalojen erityispiirteet saattavat vaikuttaa niitä edustavien säädöstekstien vaikeaselkoisuuteen. Lakiteksti voi tulla myös epäselväksi, jos siinä on liian monta eri normia (Aarnio 1989: 67–68).

2.3 Normitulva ja sen vaikutukset ymmärtämiseen

Normien nopea kertyminen eli normitulva vaikeuttaa perusteellista tutustumista oikeudellisiin säännöksiin ja niiden seuraamista (Timonen toim. 1990: 8). Tämä voi johtaa ”lainsäädäntöinflaatioon” (Pöysti 2010: 251) ja yhteiskunnan ”oikeudellistumiseen”, jolla tarkoitetaan ”oikeudellisen sääntelyn vahvistumista määrällisesti ja kohteiden mukaiselta kattavuudeltaan” eli esimerkiksi sitä, kun vähemmän säänneltyjä aloja aletaan säännellä suunnitellusti (Pöysti 2010: 250).

Valtavasta sääntelystä ja lainvalmistelun laadunarvioinnista raportoidaan myös uusimmissa valtioneuvoston selvityksissä (Keinänen ym. 2019, Uusikylä ym. 2023). Vaikka ne periaatteessa eivät käsittele säädösten kielellistä puolta, selvityksissä mainitaan kieli ja vaikeaselkoisuus. On nimittäin havaittu, että ”pakollisista, laeissa tai muissa säädöksissä elinkeinoelämälle ja yksilöille säädetyistä velvoitteista” voi joutua niin sanottu ”sääntelytaakka”, eli jonkinlainen rasitus tai vaiva (Keinänen ym. 2019). Sillä voi olla sääntelyn kohteille erilaisia subjektiivis-psykologisia vaikutuksia (ärsytysvaikutuksia), jotka ilmenevät muun muassa siten, että ”lakisääteinen velvollisuus koetaan vaikeaselkoiseksi” tai ”koetaan ettei sen soveltamiseksi tarvittavaa informaatiota saada riittävästi”. Sen lisäksi sääntelyn kohteiden voi olla vaikea ymmärtää ja käsitellä liiallista ohjeistamista, joka liittyy informaatio-ylikuormitukseen. Toisaalta Keinäsen ym. selvityksessä kerrotaan, että sääntelyn tulkinvaraisuus ja muu vaikeaselkoisuus voivat lisätä kustannuksia, jotka taas korostavat sääntelytaakkaa. (Keinänen ym. 2019: 134–135.)

Toisen selvityksen kyselyn tuloksista taas ilmenee suuremmin, että eri sidosryhmien mukaan muun muassa säädöstekstien ja hallitusten esitysten ”vaikeaselkoinen tai epäjohtonmukainen kieli” on ongelmallista lainvalmistelussa. Näitä ja muita lainvalmistelun ongelmia perustellaan ajan puutteella, resurssien riittämättömyydellä tai osaamispuutteilla lainvalmistelussa. Tosin ne vaihtelevat myös ministeriön mukaan. Mitään tarkempaa tai tilastollista tietoa näistä tuloksista selvitys ei kuitenkaan anna. (Uusikylä ym. 2023: 111.)

Lainsäädännön nopea muutostahti voi johtaa myös siihen, että lainsäädännön valmisteluprosessissa ei jää riittävästi aikaa kunnolliseen kielenhuoltoon ja tulevan lukijan huomioon ottamiseen (Kankaanpää, Piehl & Räsänen 2012: 399). Vaikka aikaa olisikin, tiettyjä säädöskielen piirteitä on vaikea muuttaa selkeämmiksi ja toimivammiksi. Esimerkki tästä on oikeusnormien tiiviys, joka on seurausta myös normitulvasta (Mattila 2017: 113). Oikeusnormien informaatiotiheys ilman lisäselitteitä aiheuttaa ymmärtämisongelmia sekä juristeille että tavallisille kansalaisille. Ongelmaa on pyritty selvittämään mukauttamalla tiiviitä pykäläiä selkeämpään muotoon. Mattilan esimerkissä (Mattila 2002: 91–94, Mattila 2017: 112–113) vero-oikeudellinen säännös kirjoitettiin kolmeksi eri versioksi ottaen huomioon lain eri lukijaryhmiä. Tutkimuksesta ilmeni, että suurelle lukijaryhmälle suunnatun säädöksen pohjautuvan tekstin tulisi olla selkeyden saavuttamiseksi yli kaksi kertaa alkuperäistä säädöstekstiä pidempi.

2.4 Hallituksen esitys

Hallituksen esityksellä on Säädöskielen ymmärtäminen -hankkeessa tärkeä rooli, koska se on osa tutkittavaa aineistoa. Hallituksen esitys on asiakirja, jossa tiiviissä muodossa "esitetään lainvalmistelutyön tulokset ja johtopäätökset" (HELO 2019a). Se on esitöiden keskuudessa tärkeä tulkinta-aineisto kirjoitetulle laille (Timonen toim. 1990: 44), koska siinä esitetään ehdotettavan lain asian tausta, valmistelu, nykytila, tavoitteet, ehdotukset ja mahdolliset vaikutukset, vertailu kansainväliseen lainsäädäntöön, säännöskohtaiset perustelut, suhde muihin esityksiin ja perustuslakiin sekä säätämisyjärjestys (HELO 2019a). Hallituksen esityksen tehtävänä on siksi tukea tulevaa lain tulkintaa ja myös ohjata lain soveltamista, ja se on siksi "valmistelun ja päätöksenteon perustana eduskunnassa" (HELO 2019a, Timonen toim. 1990: 45). Hallituksen esityksen merkittävimpänä osana ja oikeuslähteenä on pidetty säännöskohtaisia perusteluja, koska niissä tarkentuu ehdotettujen säännösten sisältö. Hallituksen esityksen laatimisen pääsääntönä on hyvä yleiskieli ja tiivis muoto. Esitys rakentuu (1) pääasiallisesta sisällöstä, (2) perusteluista, (3) ponnesta, (4) lakiehdotuksista ja (5) liitteistä. Edellä mainittu rakenne ilmenee hallituksen esitysten laatimisohjeista eli HELO-ohjeista. Uusimmat annettiin vuonna 2019.

Valtioneuvoston perustuslaillisena velvollisuutena on antaa hallituksen esityksiä eduskunnalle lain säätämiseksi (Niemivuo 2020). Hallituksen esityksen laatii valmisteluelin tietyn lainvalmisteluhankkeen yhteydessä tai se tehdään ns. virkatyönä, ilman valmisteluelintä. Lainvalmistelun prosessioppaassa nämä ovat vaihtoehdot (Perusvalmistelu) 2a ja 2b. Laatumiskieli on nykypäivänä yleensä suomi, ja hallituksen esitys käännetään ruotsiksi osana lainvalmisteluprosessia. Lain säätämisen prosessissa hallituksen esityksen luonnostelu tapahtuu perusvalmistelun

vaiheessa. Samassa vaiheessa voidaan varmistaa ruotsin- ja saamenkielisiltä kääntäjiltä, ovatko ehdotetut lakitermit ja muut nimet käännettäviä. Valmis hallituksen esitys muine asiakirjoineen liitetään valmisteluelimen loppuraporttiin. Säädösehdotukset ja tiivistelmä käännetään ruotsin kielelle. (Lainvalmistelun prosessiopas, vaihe 2.8., ruotsinkielisten säädösehdotusten ja -tekstien käänösprosessista ks. Nordman L. 2009.) Hallituksen esitysten kääntämisessä ruotsiksi auttaa ensimmäisen kerran vuonna 2019 julkaistu ruotsinkielinen opas *Anvisningar för utarbetande av regeringspropositioner* (HELO 2019b), joka pohjautuu suomenkielisiin hallituksen esityksen valmisteluohjeisiin eli HELO-ohjeisiin (HELO 2019a). Lisäksi kääntäjän tärkeänä apuna on käsikirja *”Svenskt lagspråk i Finland. Ruotsinkielinen lakikieli”*, jossa esitellään tärkeimpiä kääntämisen lähteitä ja apuvälineitä, hallituksen esitysten otsikoita ja standardilauseita sekä säädösten johtolauseita (Slaf 2023). Slaf käsittelee kääntäjän näkökulmasta myös terminologiaa ja lakitekniisiä kysymyksiä, viittaustekniikkaa, hallituksen esitysten otsikoita ja standardilauseita sekä säädösten johtolauseita. Slafissa käsitellään myös oikeakielisyysskysymyksiä ja oikeinkirjoitusta sekä keinoja vanhahtavien sanojen ja fraasien nykyaikaistamiseksi. Lisäksi käsikirja sisältää kaksikieliset luettelot kansallisista viranomaisista ja EU:n toimielimistä sekä suomi-ruotsi-sanaston, jossa esitellään perinteisiä kääntämisen sudenkuoppia ja sellaisia sanoja ja ilmauksia, joita on vaikea löytää muista lähteistä. (Slaf 2023: 4.)

Hallituksen esityksen lukemisessa Niemivuo (2008) erottaa seitsemän vaihetta, joista viimeinen on suomenkielisen tekstin vertailu sitä vastaavaan ruotsinkieliseen versioon. Tämä on Niemivuon mukaan suositeltavaa, koska ruotsiksi tietyt asiat voivat olla ilmaistuja paremmin terminologian ja kielen kannalta. (Niemivuo 2008: 73–89.)

Hallituksen esityksiä ei ole varsinaisesti tutkittu lingvistiseltä kannalta. Hämäläisen (2012) opinnäytteessä kuitenkin tarkastellaan hallituksen esityksiä suomenkielisten alkuperäisten versioiden ja ruotsinkielisten käännösten pohjalta koheesion näkökulmasta.

2.5 Säädöstekstien ominaispiirteitä ymmärrettävyyden kannalta

Säädösteksti muodostaa omalaatuisen tekstilajin omine piirteineen. Koska oikeus on viestintää velvoitteista, oikeuksista ja muista yhteiskunnallisten suhteiden perusteista, säädöstekstit ovat tuon viestinnän oleellisena välineenä. Samalla ne ovat myös itse viestinnän kohteena, kun ajankohtaisesta lainsäädännöstä ja oikeuskäytännöstä viestitään. (Saarenpää 2010: 289.)

Säädösteksteille on asetettu tietyt vaatimukset. Suomessa nämä vaatimukset ilmenevät hallintolaista (434/2003) ja Lainkirjoittajan oppaasta (LO). Hallintolain 9. pykälässä säädetään, että viranomaisen kielen tulee olla asiallista, selkeää ja ymmärrettävää (ks. myös Tiililä 2015). Sen lisäksi Lainkirjoittajan oppaassa ohjataan, että lakikielen pitää olla johdonmukaista, virheetöntä, täsmällistä, yksitulkintaista, tiivistä ja ytimekästä. Lainkirjoittajan oppaan mukaan esimerkiksi yksitulkintainen on fraasi *lain voimaan tullessa voimassa olleet säännökset*, jonka lainoppineet ymmärtävät vain yhdellä tavalla. (LO 24.2.3.)

Lötscher (2008: 130) huomauttaa, että erityisesti kielen selkeys (*clearness*), yksinkertaisuus (*simplicity*) ja täsmällisyys (*precision*) ovat melkein jokaisen tekstin tavoitteena, jos pyritään tekstin ymmärrettävyyteen. Nämä piirteet kuitenkin saattavat olla usein ristiriidassa keskenään. Näin voi tapahtua, jos tavoitellen täsmällisyyttä lainsäätäjä käyttää yksityiskohtaisia tarkennuksia, joiden takia tekstistä tulee vähemmän selkeä – mitä enemmän tekstiä, sitä vaikeampaa on käsittää tekstin yksityiskohtia. Tästä syystä säädösteksteissä on mahdollista vain ”osittain noudattaa niiden [piirteiden] asettamia kielellisiä vaatimuksia”. Siksi Lötscher ehdottaa pyrkimystä tekstin läpinäkyvyyteen. Erityisesti hän kiinnittää huomiota lakitekstin visuaaliseen, rakenteelliseen ja termistölliseen järjestelmällisyyteen, jolla hänen mielestään osoitetaan kunnioitusta lukijaa kohtaan. Koska lakitekstejä voidaan pitää ”demokraattisen valtion instituutioina”, niiden tulisi esiintyä ymmärrettävinä kaikille johdonmukaisen lain tulkinnan takaamiseksi (”oikeusvarmuus”) ja samalla täyttää kommunikatiivinen funktionsa. Vasta ymmärrettävä laki on usein oikeudenmukaisen lain synonyymina. (Lötscher 2008: 129–131.)

Täsmällisyydestä Engberg [2007: 76–77] väittää (Mattila 2017: 97), että ”juridisten tekstien epätäsmällisyys on nykyaikaisen oikeusvaltion välttämätön edellytys”. Tässä korostuu yhtäältä luonnollisen kielen epätäsmällisyys, toisaalta lakikielen tarve ja kyky kattaa hyvin erilaiset oikeustilanteet ilman, että lainsäädäntö muuttuisi jatkuvasti. Säädöstekstien täsmällisyys on myös yksi erikoispiirre, joka säädöskääntämisessä otetaan huomioon, jotta oikeudellinen vastaavuus (juridinen ekvivalenssi) kieliversioiden välillä voidaan saavuttaa (Nordman, L. 2009, Nordman L. 2015).

Paitsi normatiivisesti lakikielen piirteitä on tutkittu ja kuvailtu myös deskriptiivisesti kielitieteellisessä kirjallisuudessa ja oikeuslingvistiikassa. Suomessa on tehty muutamia pro gradu -tutkielmia suomen kielen ymmärrettävyydestä. Niitä on Naskalin tutkimus (1992), jossa tarkastellaan 1920- ja 1980-lukujen lakitekstin lauserakenteita ottaen huomioon niiden ymmärrettävyys. Säädoskielen virkerakennetta analysoi myös Virtaniemi (1992).

Suomessa on lähestytty säädoskielen ja virkakielen ymmärrettävyyttä muutamissa kyselytutkimuksissa. Piehl (mm. 2008, 2010) on tutkinut lähinnä Euroopan unionin säädoskielen vaikutusta suomalaisen lakikielen ominaispiirteisiin ja ymmärrettävyyteen tekemällä vuosina 1998, 2006–2007 ja 2018 kyselyjä virkamiehille. Tulokset tuovat uutta tietoa suomenkielisten kieliversioiden laadusta, EU-säädösten pohjalta syntyneistä suomalaisista säädöksistä sekä suomen kielen asemasta EU:n säädösvalmistelussa. Lisäksi on tarkasteltu lakikielen velvoittavien ja sallivien ilmausten ymmärtämistä (Rydzewska-Siemiątkowska 2016).

Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksessa aloitettiin vuonna 2010 *Säädoskieli ja sen ymmärrettävyys* -hanke, jonka tarkoituksena oli tutkia säädöstekstien piirteitä, ymmärrettävyyteen vaikuttavia tekijöitä sekä sitä, mitä ymmärrettävyydellä tarkoitetaan kielitieteissä (Säädoskieli ja sen ymmärrettävyys). Vuosina 2007–2011 Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksessa toteutettiin *Säädöstekstin muotoutuminen* -hanke. Hankkeessa tutkijat osallistuivat aitoon ja meneillään olevaan lainvalmisteluprosessiin selvittäen, missä vaiheessa ja miten asunto-osakeyhtiölain tärkeimmät kielelliset ratkaisut tehdään. Lisäksi hankkeessa tarkasteltiin sitä, mitä asioita valmistelijat pitävät sisältökysymyksenä ja mitä kielikysymyksenä. (Kankaanpää, Piehl & Räsänen 2009, 2012.) Hyvän virkakielen toimintaohjelmassa (2014) annetaan suosituksia myös siitä, millaisin toimenpitein säädoskieltä voisi parantaa. Yksi suosituksista on, että Kotimaisten kielten keskus kokoaa verkkosivuilleen säädöstekstien esimerkkejä, jotka havainnollistavat Lainkirjoittajan oppaan ohjetta yleisesti ymmärrettävän säädoskielen kirjoittamisesta (Hyvän virkakielen toimintaohjelma 2014: 18, suositus 7).

Näiden hankkeiden kokemuksen ja oikeuslingvistisen kirjallisuuden perusteella Kotimaisten kielten keskuksen sivuilla on julkaistu ohjeita säädoskielen käytöstä (Säädoskielen ohjeita). Useimmat näistä ohjeista koskevat sellaisia seikkoja, jotka ovat kytköksissä lakitekstien ymmärtämiseen, ja niiden tehtävänä on täydentää *Lainkirjoittajan oppaan* ohjeita hyvästä säädoskielestä esimerkkien avulla. Ohjesivulla säädoskielen piirteistä luetellaan seuraavat: pitkät virkkeet, määriteketjut, tehden-, tehdessä- ja vastaavat rakenteet, kiilalauseet, substantiiviytyli, haitallisen tiivis ilmaisu, selkeä tiivis ilmaisu, termit, pykälän otsikko, informaatio-rakenne, säädösviittaukset. Ohjeet on järjestetty virke- ja lauserakenteen, sanaston,

jäsennyksen ja tiedon määrän mukaan. Kaikki nämä aihepiirit käsittelee myös Mattila eri teoksissa (esim. 2002, 2010, 2017). Osittain samoja asioita on huomioitu selkokieleen liittyvissä tutkimuksissa ja ohjeissa, kuten *Selkokielen mittarissa* (2022).

Lakikielen piirteet näkyvät hyvin, kun ”kieltä tarkastellaan tekstinä”. Kuten muissakin teksteissä myös säädösteksteissä kieli ilmenee sanaston, semantiikan, syntaksin ja stilistiikan tasolla. (Mattila 2017: 97, Gémar 1995.) Lakikielelle on tyypillistä abstrakti ja neutraali tyyli, joka tuo etäisyyttä. Tällaisen tyylin avulla muodostetaan universaaleja sääntöjä, jotka ovat sovellettavia laajalle joukolle ihmisiä.

Sääntöjen muodostamiseen kytkeytyy modaalisten ja ei-modaalisten keinojen käyttö lakikielessä. Oikeuksia ja velvollisuuksia voidaan ilmaista lakikielessä deontisen modaalisuuden ilmauksilla, esim. verbeillä *voida*, *saada* ja *tulee* sekä nesessiivi-ilmauksella *on tehtävä*. Laki- ja yleiskielen ero näkyy velvoittavien ilmausten erilaisessa esiintymistiheydessä. Lakiteksteissä velvoittavia ilmauksia käytetään paljon, koska ne ilmaisevat lain keskeisimpiä tehtäviä. (Piehl 2010, Mattila 2010, Kaner 2011.) Modaalisuuden tutkimiseen säädöskielessä voidaan soveltaa teoreettista lähestymistapaa, kuten systeemifunktionaalista kielioppia. Siltä kannalta aihetta tutki Ketola lisensiaatintutkielmassaan ”Työoikeudellisten lakitekstien ideationaalisia, tekstuaalisia sekä interpersoonaisia merkityksiä” (2002).

Säädösten modaali-ilmausten ymmärtämistä on tutkittu myös empiirisesti kyselyjen avulla (Kosonen 2010, Rydzewska-Siemiątkowska 2016). Velvoittavien ja sallivien ilmausten kyselytutkimuksesta (Rydzewska-Siemiątkowska 2016) ilmenee, että maallikot tulkitsevat *tulla*-verbin lakikielessä suositukseksi ja vähemmän velvoittavaksi kuin ilmauksen *on tehtävä*. Vastaajat antoivat näille ilmauksille yleensä eri arvot arvioidessaan niiden velvoittavuutta numeroasteikolla, mikä osoittaa, että kyselyn vastauksissa ei aina otettu huomioon lakitekstien normatiivista tehtävää. Suomalaisen oikeusteorian mukaan sekä *tulee* että *on tehtävä* ovat yhtä velvoittavia, eikä juristeille näiden ilmausten tulkinnassa ollut eroja. Havainnollistavan esimerkin velvoittavuuden asteen merkityksestä arkielämässä antaa Nordman (2016). Nordman kuvailee, miten oikeustieteen opiskelijat huomasivat Helsingin metrossa tiedotteen, jossa ilmoitettiin, että matkustajalla pitää olla lippu: *Matkustajalla on oltava voimassa oleva lippu*. Ruotsinkielinen tiedotus kiinnitti opiskelijoiden huomiota, koska siinä käytettiin pikemminkin suositusta tarkoittavaa, heikompaan vastinetta *bör* voimakkaamman ja oikeamman *ska*-verbin sijalle: *Resenären bör ha giltig biljett*. Tulkintaerot käänösversiossa saivat opiskelijat ottamaan riskin ja matkustamaan ilman voimassa olevaa lippua.

Hyvin usein velvoittavuuden ilmaiseksi suomalaisessa säädöskielessä käytetään pelkkää indikatiivin preesensia. Ei-modaalisella indikatiivilla voi olla eri tehtäviä riippuen oikeusnormin tyypistä. Attila erottaa kolme indikatiivin tehtävää hallinnon alan säädösteksteissä (Attila 2017). Indikatiivin väittävä funktio esiintyy useimmiten konstitutiivisissa normeissa ja käyttäytymisnormin oikeustositseikastossa. Direktiivisessä funktiossa indikatiivi toimii käyttäytymisnormin oikeusseuraamusosassa, ja usein sen käyttö johtuu subjekti reemassa -informaatorakenteesta. Kolmas tunnistettu funktio on performatiivinen, ja se esiintyy lain johtolauseessa ja voimaantulosäännöksessä. (Attila 2017.) Systeemis-funktionaalisen kieliopin mukaan modaalisuusvalinta liittyy kaikkiin tässä teoriassa erotettaviin metafunktiioihin eli intersubjektiseen, ideationaaliseen ja tekstuaaliseen. Attilan tutkimuksen tuloksissa korostuu kielen intersubjektinen metafunktio, jossa ”kieli toimii sosiaalisten suhteiden ja identiteettien luojana” (Attila 2017: 8). Kielitieteellisen näkökulman oikeusnormeihin tuovat myös Gunnarsson (1982: 120) ja Kanner (2011: 21).

Lakikielen tuntemus ja käyttö ovat erityisen tärkeitä tietyissä tilanteissa. Tanskassa on havaittu maallikotuomarien katsovan, että heidän vaikutusvaltansa keskusteluissa tuomareiden kanssa tuomion antamisesta riippuu siitä, kuinka hyvin he hallitsevat lakikielen retoriikan. Maallikotuomarit oppivat siksi käyttämään oikeuskieltä vahvistaakseen argumenttejaan ammattituomareihin nähden. (Johansen 2018.)

Tutkimuksissa on käsitelty jonkin verran myös viranomaistekstien yksinkertaistamista ja selkoistamista. Esimerkiksi Dahlgren (2020) on tutkinut maahanmuuttajille tarkoitettua oppaan selkoistamista ja havainnut, että oppaassa oli Suomen hallinnosta ja yhteiskunnasta rakenteellisesti ja sanastollisesti vaikeaa tietoa, jota kohdeyleisölle oli tarpeen selkoistaa. Bhatia (1983) on tarkastellut englanninkielisten lakitekstien yksinkertaistamista pedagogisiin tarkoituksiin. Hänen mukaansa selkoikielen periaatteita soveltamalla ei aina pysty muokkaamaan lakitekstiä ilman, ettei sisältö tai jokin muu piirre kärsisi. Lukijan näkökulmasta hyvänä pidetään siksi tekstin helpottamista (*easification*) yksinkertaistamisen (*simplification*) sijasta. Helpottaminen on oppimisen ja lukemisen strategia, jonka avulla lukija itse pystyisi yksinkertaistamaan tekstiä ja sitä kautta ymmärtämään tekstin paremmin (Bhatia 1983: 46). Myöhemmässä tutkimuksessaan Bhatia (1993) antaa kolme keinoa helpottaa tekstin ymmärrettävyyttä ja luettavuutta: 1) virkkeiden lyhentäminen ja termien korvaaminen helpommilla synonyymeilla, 2) tekstin kirjoittaminen uudelleen toiseksi tekstimuodoksi, esim. suostutteleva tai houkutteleva teksti voi syntyä ohjeen perusteella, sekä 3) tekstin typografisen jäsentelyn parantaminen.

Lötscherin mukaan (2008: 135–136), jos on mahdollonta saavuttaa yksinkertaisuutta (*simplicity*) lakiteksteissä, on tärkeää tähdätä ainakin läpinäkyvyyteen (*transparency*), jolla ymmärretään järjestelmällistä (*well-ordered*) ja sitä kautta

selkeää tekstin rakennetta. Siinä ajatuskulku on looginen ja intuitiivinen. Teksti saattaa silloin säilyä selkeänä sisältönsä monimutkaisuudesta huolimatta. Tällaisen järjestelmällisyyden voi saavuttaa eri keinoin, esimerkiksi lisäämällä lakitekstiin typografisia muutoksia, kuten numerointia ja luettelointia, sekä käyttämällä johdonmukaista ja yksikäsitteistä sanastoa ja termistöä. Lisäksi jos säännöksessä samaa tilannetta kuvataan kahdessa osassa, näissä on suositeltavaa käyttää samankaltaista muotoilua. On tärkeää myös osoittaa suoraan, kuka on oikeuden tai velvoitteen kohteena ilman, että kohde piilotetaan tiettyjen ilmausten avulla. On myös huomattava, että yhdessä lausekkeessa pitäisi olla vain yksi säännös. (Lötscher 2008: 140.)

Sveitsin kokemusten mukaan säännösten yksinkertaistaminen ei yleensä ole mahdollista, koska silloin täsmällisyys kärsii, ja se asetetaan kuitenkin yksinkertaisuutta (*simplicity*) tärkeämmäksi. Esimerkiksi Sveitsin sairausvakuutuslain säännös sisältää matemaattisen kaavan, jota on vaikea yksinkertaistaa karsimatta tärkeitä tietoja. Enemmistö ymmärrettävyyden tehostamisen keinoista yleiskielessä ei päde lakikielen ymmärrettävyyden parantamiseen – laissa ei saa käyttää esimerkiksi selitteitä tai havainnollistavia esimerkkejä. (Lötscher 2008: 133–135.) Tietyn vakiintuneen konvention rikkominen saattaa aiheuttaa lukijoille (esimerkiksi tiettyyn kielenkäyttötapaan tottuneille juristeille) hämmennystä ja edellyttää heiltä lisää muistikapasiteetin käyttöä, jota voisi kohdistaa tekstin ydintiedon käsittelyyn (Göpferich 2009: 38–39).

2.6 Luetun ymmärtämisen tutkimus

Säädöskielen ymmärtäminen -hankkeessa ”säädöskielen” ohella toinen avainsana on ”ymmärtäminen”. Hankkeen kyselyissä ja käytettävyydestesteissä testataan nimenomaan luetun ymmärtämistä. Tutkimuksista ei kuitenkaan selviää yhtä johdonmukaista tulkintaa siitä, mitä tekstin tosiasiallinen ymmärtäminen tarkoittaa (Smith, Snow, Serry & Hammond 2021: 226). Voidaan todeta, että luetun ymmärtäminen on ”prosessi jossa samanaikaisesti poimitaan ja rakennetaan merkityksiä vuorovaikutuksen kautta kirjoitetun kielen kanssa” (Snow 2002: 11). Lukijan tehtävänä on ”liittää tekstin tieto aiempaan tietoonsa luodakseen merkityksen mentaalisen representaation”. Luetun ymmärtäminen syntyy siten, että kaksi kognitiivista kykyä kytkeytyy toisiinsa – kyky dekodata eli tunnistaa kirjoitettuja sanoja ja kyky ymmärtää kieltä. Tällä tarkoitetaan sanojen ja diskurssien tulkitsemista. Toisin sanoen lukemisen aikana keskinäisessä vuorovaikutuksessa on lukijan kykyjä ja kognitiivisia prosesseja sekä tekstin kielellisiä ominaisuuksia. (Smith ym. 2021: 215–216.)

Lukemisen ymmärtämisen onnistumisen tekijöitä on monenlaisia, mutta siihen vaikuttavat lähinnä edellä mainitut tekstin pinnalliset (sanasanainen luenta) ja syvät ominaisuudet, lukijan ja lukutehtävän ominaisuudet sekä sosiokulttuurinen konteksti. Lukijan kognitiivisiin ominaisuuksiin kuuluvat ”huomio, muisti, kriittisen analyysin kyky, päättelyminen ja visualisointi”. Lisäksi lukijan ominaisuuksiin kuuluvat motivaatio (lukemisen tarkoitus, kiinnostus sisältöön, tehokkuus lukijana), tieto (sanaston ja aiheen tuntemus, kieli- ja diskurssitieto, ymmärtämisstrategioiden tuntemus) ja kokemuksia (Snow 2002: 13–14).

Ymmärrettävyys puolestaan on tekstien ominaisuus. Suomalaiseen lakikieleen sovellettuna sillä tarkoitetaan sitä, että ”sanat ovat tuttuja, tai ne selitetään” ja että ”pykälään sisältyy tarpeeksi tietoa, jotta sisällön voi ymmärtää” (Säädöskielen ohjeet). Voidaan havaita, että lukijan ominaisuuksista Wiio lukee ymmärrettävyyden osatekijöihin myös Snow’n erottaman sanojen tuttuuden (”samastumisen”) ja lukijan kiinnostuksen sisältöön (”motivaation”). Lisäksi Wiio korostaa ymmärrettävyydessä sellaisia tekstin piirteitä kuin ”havainnollisuus” (eli konkreettisen kielen käyttö), ”kieliasu” (”oudot, pitkät ja vierasperäiset sanat vaikeuttavat ymmärtämistä” ja pitkät, monimutkaiset lauserakenteet estävät ajatuskokonaisuuksien syntymistä”), ”ideatiheys” (”mitä useampia asioita aikayksikköön mahdutetaan, sitä vaikeampaa teksti on”) ja ”ulkoasu”. (Wiio 2000: 122–125.)

Lukijan suhtautumisen tekstiin on todettu korreloivan tekstin ymmärtämiseen. Charzyńskan ym. (2015) laajamittaisesta (1 549 osallistujaa) tutkimuksesta selviää, että kiinnostuksella tekstin aihetta kohtaan on hieman vahvempi yhteys luetun ymmärtämisen tuloksiin naisilla kuin miehillä. Lisäksi tutkimuksessa todettiin, että niiden aikuisten keskuudessa, joilla oli alhaisempi koulutustaso, kiinnostuksella tekstin aihetta kohtaan ja halukkuudella lukea sitä oli vahvempi yhteys ymmärtämisen tasoon kuin paremmin koulutetuilla. Tutkimuksen koehenkilöinä oli aikuisia, 18–87-vuotiaita puolalaisia. (Charzyńska 2015.)

Lukijan taustatietämyksellä (*background knowledge*) ja etenkin tietyn alan tunteumuksella (*domain knowledge*) on suuri rooli tekstin ymmärtämisessä. Mitä suurempi on tietämys aiheesta, sitä helpompi tietyn alan teksti on lukijalle. Lisäksi taustatietämyksellä voi osittain korvata lukemisen kykyjen puutteita. (Smith ym. 2021: 234.) Toisaalta taustatietämys ei ole riittävä tekijä luetun ymmärtämisessä, vaan ymmärtäminen riippuu sukupuolesta ja tekstilajista. Tärkeää on myös kyky poimia tarvittavat tiedot taustatietämyksestä. (Smith ym. 2021: 217.)

Toistaiseksi on tutkittu eniten lasten ja nuorten ymmärtämistä. Tutkimuksista ilmenee, että tytöt menestyvät poikia paremmin luetun ymmärtämisen testeissä. (Charzyńska 2015: 85.) Sama pätee suomalaisten tyttöjen ja poikien tuloksiin (OECD

2018). Charzyńska (2015) viittaa Morrisonin ym. tutkimukseen [2011], josta ilmenee, että vain hyvin pieni prosentti ymmärtämisen tutkimuksista koskee aikuisia (niistä ks. esim. Walker 1987).

Ymmärtämisen tutkimuksessa voidaan erottaa luetun ymmärtämisen prosessit (*processes*) luetun ymmärtämisen tuotteesta (*product*). Ymmärtämisen prosessit tapahtuvat lukemisen aikana, ja niiden avulla lukija luo yhteyksiä tekstin sanojen ja virkkeiden välillä kehittääkseen mielessään yhtenäisen kuvan tekstistä. Luetun ymmärtämisen tuotteella taas tarkoitetaan lukemisesta muistiin jäänyttä tietoa, jota on tavallisesti mitattu perinteisillä monivalintatesteillä (kyselyin). (Carlson, Seipel & McMaster 2014.) Ymmärtämisen prosesseja tutkitaan hyödyntäen esimerkiksi ääneenajattelua. Menetelmänä ääneenajattelu on lähtöisin kognitiivisesta psykologiasta. Se kuuluu periaatteessa käytettävyystudkimukseen. Sovelletuna tekstintutkimukseen käytettävyys on ”tekstin ominaisuus, joka ilmentää sitä, miten teksti soveltuu suunniteltuun tarkoitukseen tietyille kohderyhmälle” (Suominen 2019). Ääneenajattelu on osoittautunut toimivaksi menetelmäksi myös käännöstieteen tutkimuksissa, esimerkiksi ammattilaisten ja ei-ammattilaisten käännöstrategioiden tutkimuksessa (Kussmaul & Tirkkonen-Conditt 1995: 189, Jääskeläinen 2000: 71). Carlson ym. (2014) antavat artikkelissaan esimerkkejä siitä, miten ääneenajattelusta saatua aineistoa, kuten eri prosessien tyyppisiä, voi koodata testin vastauksissa.

Luetun ymmärtämisen tutkimusmenetelmät voidaan luokitella kolmeen ryhmään: ”tekstikeskeisiin” (*text-focused methods*), ”lukijakeskeisiin” (*reader-focused methods*) ja ”asiantuntija-arviointiin pohjautuviin” (*expert-judgement-focused methods*) (Göpferich 2009, Schriverin mukaan [1989]). Tekstikeskeinen metodi tarkoittaa periaatteessa luettavuusindeksien soveltamista. Ne mittaavat tiettyjä leksikaalisia, syntaktisia ja tyylillisiä näkökohtia matemaattisten kaavojen avulla. Toisaalta niiden huono puoli on, että syvempi käsitys ymmärrettävyydestä puuttuu. (Göpferich 2009.) Toisaalta ne mittaavat sanaston vaikeutta ja sanan pituutta, mikä tuo hyödyllistä pohjatietoa jatkotutkimuksiin (Virtaluoto & Väyrynen 2000).

Lukijakeskeiset menetelmät kattavat käytettävyydestä ja parafrasoinnin (*reverbalsation*) käyttämällä ääneenajattelua ja key-logging-tallennusohjelmia. Niitä sovelletaan usein teknisten tekstien optimoinnin tutkimisessa. Niiden menetelmien avulla arvioidaan lukijoiden ymmärtämisen tasoa ja siihen liittyviä ongelmia. Ne luetaan luotettavimpiin tuloksiin tekstin ymmärrettävyydestä. (Göpferich 2009.) Suomessa käytettävyyssmenetelmiä tekstintutkimukseen on soveltanut Suominen (2019). Hän käytti ääneenajattelua koetilanteessa, jossa kuntaviestijöiden tuli lukea kunnan pöytäkirjoja ja kirjoittaa niiden pohjalta verkkotekstejä ja sosiaalisen median päivityksiä. Tehtävän aikana koehenkilöt kertoivat

ääneen käytettävyysepulmista, joita he kohtasivat. Tulokset osoittavat, että pöytäkirjoja ja esityslistoja olisi suositeltavaa kirjoittaa enemmän uutis- tai tiedotetekstien kaltaisiksi, jotta niitä olisi helpompaa lukea ja hyödyntää muiden tekstien kirjoittamisessa.

Empiirisiin metodeihin lukijakeskeisissä luetun ymmärtämisen tutkimuksissa kuuluu myös katseenseuranta. Se on ”prosessi, jossa mitataan katseen suuntaa ja muita katseen käyttäytymiseen liittyviä ilmiöitä” käyttämällä erilaisia laitteita, kuten katseenseurantalaseja (Katseenseuranta). Serenon ja Raynerin (2003, ks. Siuko 2019: 12–13) mukaan katseenseurannan tavoitteena on yleensä tutkia lukemista, joka ”näkyypaikkana, aikana ja silmien fiksaatioiden sarjana”. Silmän fiksaatio tarkoittaa katseen kohdistumista tiettyyn pisteeseen, ja tällaisen pysähtymisen pituus saattaa kasvaa, kun lukija kohtaa hänelle ”vieraan tai tuntemattoman sanan, kuten teknisen tai väärinkirjoitetun sanan” (Siuko 2019: 12).

Esimerkkinä asiantuntija-arviointiin pohjautuvasta metodista on Karlsruhen ymmärrettävyyssmalli (Göpferich 2009). Se on laajennettu ja parannettu versio niin kutsutusta Hampurin ymmärrettävyyssmallista (Göpferich 2006). Karlsruhen ymmärrettävyyssmallin mukaan ihanteellinen ymmärrettävyys riippuu tekstin kuudesta ulottuvuudesta: yksinkertaisuudesta, rakenteesta, oikeellisuudesta, motivaatiosta, tiiviyydestä ja havaittavuudesta (tekstin rakenne, ulkoasu ja muut luettavuuteen vaikuttavat seikat). Nämä tekstin ominaisuudet osoittautuivat toimiviksi ääneenajattelua hyödyntävässä tutkimuksessa. (Göpferich 2009.)

Joskus tutkimuksessa käytetään menetelmätriangulaatiota eli erilaisia menetelmiä, kuten haastatteluja, kyselyjä ja havainnointia. Niitä voidaan hyvinkin soveltaa myös oikeuden empiiriseen tutkimukseen, mutta pitää muistaa niiden rajoitukset (Nieminen & Lähteenmäki 2021: 10). Kaakisen ja Hyönän (2005) luetun ymmärtämisen tutkimuksessa yhdistetään ääneenajattelua, katseenseurantaa sekä muistamista (*recall*). Analyysistä ilmenee, että lukemisen perspektiivi, jonka tietty tehtävänanto luo, vaikuttaa lukijan tapaan etsiä ja poimia tietoa tekstistä, ja näin ymmärtää teksti.

2.7 Juridinen tulkinta

Juridinen tulkinta niin kuin mikä tahansa tulkinta laajassa merkityksessä on aina ”kielellinen asia”, koska ”se on merkityksen antamista tietylle kielelliselle ilmaukselle”, kuten lauseelle tai sanalle. Lakiteksti on myös itse kielellinen ilmaisu, jolla ”annetaan informaatiota oikeusjärjestyksen sisällöstä”. Tulkinta on siis tapa purkaa lakiteksti merkityssisällöiksi ja muotoilla sen perusteella normilause. Normit ovat

siksi tulkinnan tuloksia eivätkä sen kohteita. Tämä näkyy myös kielenkäytössä – puhutaan lakitekstien tulkinnasta ja normien sisällön selvittämisestä. (Aarnio 1999: 238–239.)

Lakitekstien tulkinnan metodeja on pohdittu jo antiikin ajoista, ja laintulkinta on ollut pitkään sekä juristien että kielitieteilijöiden tutkimuskohteena (Mattila 2017: 16–17, Mattila 2002: 618–620). Kieleen liittyvät pulmat olivat olleet olemassa oikeustieteessä pitkään, kieliteoreettinen näkökulma laintulkintaan alkoi korostua vasta 1965-luvulta lähtien (Lindroos-Hovinheimo 2011: 293). On luonnollista, että juristien ja kielitieteilijöiden näkökulma kieleen on erilainen – lingvistit katsovat lakikieltä ulkoapäin, ja siksi heidän perspektiivinsä on objektiivisempi. Siitä huolimatta ja siitäkin syystä juristien ja kielitieteilijöiden yhteistyö on viime vuosina kasvanut ja tullut tiiviimmäksi. (Mattila 2017: 16–17.)

Laintulkinta voi koskea eri oikeudellisia tekstejä, paitsi säädöstekstejä myös usein tuomioistuinratkaisuja, sopimuksia jne. (Mattila 2017: 16–17). Oikeus koostuu lakipykälien normien lisäksi myös siitä, miten ”luettu ymmärretään ja sääntöjä sovelletaan” (Timonen toim. 1990: 3). Tästä syystä sanontaa ”Laki on niin kuin se luetaan” ei voi ymmärtää suoraan, koska se on liioiteltu. Toisin sanoen sääntöjä ”sellaisina kuin ne on ilmaistu säädösteksteissä, ei voi tulkita *miten tahansa*”, koska niitä tulee tulkita vakiintuneiden sääntöjen mukaisesti. (Timonen toim. 1990: 5.)

Laki koskettaa kaikkia, ja siksi jokaisen pitäisi pystyä ymmärtämään sitä. Lakikirjat ovat lähinnä juristien ja juristeille suunniteltuja työvälineitä, joita kuitenkin käyttävät myös muut kuin juristit. Ilman oikeudellista koulutusta lakikirjojen käyttö voi olla usein vaikeaa. On jokaisen kansalaisen oikeus ja velvollisuuskin tuntea laki, mihin viitataan termillä *sosiaalinen pääoma*. (Saarenpää 2010: 297.) Etenkin EU-jäsenyyden aikana ilmiö on pahentunut. Se on johtanut siihen, että 1980-luvun tavoitteita sellaisesta lakikielestä, jota peruskoulutuksen saaneen kansalaisen pitäisi pystyä ymmärtämään (Niemivuo 2008), voi luonnehtia ”kauniiksi mutta mahdottomaksi ajatukseksi”. Lain kokevat vaikeaselkoiseksi paitsi maallikot myös itse oikeustieteen ammattilaiset, kuten tuomarit. Syynä on kansainvälistyvä lainsäädäntö ja vaativa oikeus. (Saarenpää 2010: 296–297.) Kotimaisten kielten keskuksen kyselyistä valtion ja kuntien viranomaisille ilmenee, että myös viranomaiset pitävät toisten viranomaisten tekstejä vaikeatajuisina, varsinkin silloin, kun tekstien aihepiiri ei vastaa heidän omaa alansa (Viertiö 2014). Samat huomautukset vaikeaselkoisuudesta pätevät saksalaisiin tuomareihin (Wolfer 2016). On myös esitetty, että ”nykyaikana kaikki oikeuskielet ovat yleiskieleen verrattuna kuivia ja monimutkaisia” ja että tämä voi johtua modernin oikeuden luonteesta eikä ole niin kytkeytynyt tietyn maan lakikieleen (Mattila 2017: 310).

Ratkaisuna oikeudellisten tekstien parempaan ymmärtämiseen ainakin maallikoiden kohdalla voisi olla oikeudellisen perustiedon opettamisen lisääminen myös muilla kuin oikeustieteellisillä koulutusaloilla. Saarenpää korostaa, että oikeudellisen tiedon avoimuus ja saatavuus ovat kaikille tärkeitä, ja painottaa maksuttoman lakikirjan hyötyjä oikeudellisen tiedon hakemiselle, ymmärtämiselle ja oppimiselle (Saarenpää 2010: 296–297). Saarenpää on ehdottanut lainsäädännön siirtämistä interaktiiviseen muotoon, minkä ansiosta lukija saisi lisä- ja taustatietoa käyttämistään säädöksistä (Saarenpää 2010: 303). Kiinnostavaa on, että tällainen sivusto on ehtinyt ilmestyä vuosien varrella, ja sen nimi on Lakisampo (ks. Lakisampo). Se julkaistiin maaliskuussa 2023 ja sitä kuvaillaan seuraavasti: ”avoimen Semanttinen Finlex -datapalvelun avulla kehitetty, kansalaisille ja tutkijoille tarkoitettu verkkopalvelun demonstraattori” (Lakisammon projektikuvaus). Sivustoa voidaan hyödyntää säädösten ja oikeuskäytännön analysoinnissa linkitetyn avoimen datan ansiosta. Tiettyihin kohtiin tai termeihin teksteissä ilmenee selityksiä ja linkkejä eri sivuille, kuten verkkosanakirjoihin.

2.8 Tutkimus lakikielen ymmärtämisestä

Eri maissa on tutkittu jonkin verran lakikielen ymmärtämistä kokeellisesti. Ruotsinkielisten säädöstekstien ymmärrettävyyden piirteitä on tutkinut Gunnarsson (1982). Aineistona hänellä oli yhteistoimintamenettelyä koskeva laki, jonka hän antoi luettavaksi sekä alkuperäisenä että selkeytettyinä versiona koehenkilöille. Koehenkilöitä oli 300, ja he edustivat oikeustieteen opiskelijoita, ammattiyhdistyksen virkamiehiä ja maallikoita. Gunnarsson erottaa erilaisia ymmärtämis- ja tekstitasoja, jotka vaikuttavat ymmärrettävyyteen. Alin taso ilmaisee lukemisen pintatasoa, sillä se kattaa sanasemantiikan ja syntaksin, kun taas ylin taso käsittää lukemisen syvemmän tason, jossa otetaan huomioon lukijan näkökulma. Samalla hän korostaa lukemisen tavoitteen, ymmärtämistason ja tekstitason suhdetta. Tutkimuksessa vähiten merkittäväksi osoittautuivat sanastoon ja lauserakenteeseen liittyvät muutokset ja merkittävimiksi tekstin näkökulma ja funktio eli pragmaattiset tekijät. Esimerkiksi kansalaislähtöinen perspektiivi tekstissä ja tekstin suhteuttaminen lukijan omaan toimintaan tehostaisivat lakitekstien ymmärrettävyyttä hyvin. Implisiittisten tekijöiden muutokset ovat pinnallisia tärkeämpiä.

Pragmaattista näkökulmaa lakikieleen tarkastelevat myös Domaneschi, Poggi ja Marocchini (2022). Tutkimuksen tavoitteena oli testata hypoteesia, jonka mukaan juristit ovat vähemmän taipuvaisia luottamaan pragmaattisiin merkityksiin kuin maallikot. Pragmaattinen taustateoria perustui Gricen (1991 [1968]) implikatuurien teoriaan, jonka pohjana ovat keskustelijoiden yhteistyöperiaate ja niin sanotut keskustelumaksiimit eli onnistuneen keskustelun säännöt. Pilottikokeessa testattiin,

miten molemmat koeryhmät tulkitsevat yksittäisiä yleiskielen ja lakikielen lauseita. Koehenkilöiden tehtävänä oli arvioida asteikolla, missä määrin he olivat samaa ja eri mieltä lauseiden pragmaattisen (tavallisen) ja kirjaimellisen (loogisen) tulkinnan kanssa. Tuloksista ilmenee, että juridiikan ammattilaiset samoin kuin maallikot yhtyivät vahvemmin lauseiden pragmaattisiin merkityksiin. Tämä tarkoittaa, että jopa lakitekstien tulkinnassa juristit turvautuvat ei-kirjaimelliseen tulkintaan, joka on siis tavallinen arkikeskustelun tulkinta. Täten tutkimuksen mukaan merkityksen pragmaattisia teorioita voidaan hyödyntää tukena oikeudellisten tekstien tulkinnan selittämisessä.

Gunnarssonin (1982) tulosten ohella voidaan löytää tutkimustietoa, joka todistaa, että muuttamalla tiettyjä kielellisiä rakenteita voi tehostaa lakitekstien lukemista. Wolfer (2016) sovelsi katseenseurantaa saksankielisten tuomioistuinratkaisujen nominalisaatioiden tarkasteluun. Nominalisaatiot tuottavat yleensä ongelmia lakitekstin käsittämässä, ja siksi ne olivat analyysin kohteena. Koehenkilöinä oli 80 opiskelijaa, jotka opiskelivat muuta pääainetta kuin oikeustiedettä. He lukivat ensin tuomioistuinten päätösten katkelmia ja sitten niiden mukautettuja versioita, joista nominalisaatioita oli karsittu vaihtamalla ne verbi-ilmauksiin. Tutkimuksesta ilmeni, että nominalisaatioita luettiin pidempään kuin muita substantiiveja tutkittavassa aineistossa ja että lakitekstiin tehdyt muutokset nopeuttivat tekstin lukemista. Mukautettuihin verbi-ilmauksiin ei keskitytty pidempään, eikä kokonainen lukemisen aika pidentynyt. (Wolfer 2016.)

Ruotsissa on tarkasteltu tuomioistuin kielen ymmärtämistä kyselyin osana valtion teettämää selvitystä nimeltään "Lisääntynyt luottamus tuomioistuimiin" ("Ökat förtroende för domstolarna"). Osasta tutkimusta selvisi, että tavalliset kansalaiset pystyvät ymmärtämään 51 prosenttia lakitermeistä ja teknisistä termeistä tutkituissa tuomioistuinratkaisuissa. Parempiin tuloksiin sanojen ymmärtämisessä vaikutti merkittävästi vastaajien korkeampi ikä ja kokemus, mutta ei yhtä paljon koulutustaso. (Ekman Öst 2008.) Lisäksi samassa selvityksessä (SOU 2008) on tehty tuomioistuinratkaisujen luettavuusanalyysia, ja tuomioita arvioivat myös juristit. Tutkimuksessa myös haastateltiin juristeja siitä, miten heidän asiakkaansa ymmärtävät tuomioiden tekstejä.

Norjassa tehdyssä tutkimuksessa koulutustasolla oli merkitystä, kun henkilöiltä kysyttiin puhelinhaastattelussa, onko oikeiden säännösten löytäminen laista tai määräyksestä helppoa vai vaikeaa. Tutkimus osoittaa, että mitä korkeampi koulutus vastaajilla oli, sitä helpommin he löysivät etsimänsä säännöksen. Lisäksi selvisi, että jopa yli 50 prosenttia aikuisväestöstä lukee yllättävän paljon säädöstekstejä sellaisinaan kohdatessaan tiettyjä ongelmia. (Johannsen & Pran 2011.)

Norjalaisessa Klart lovspråk -tutkimuksessa selvitettiin eroja lakitekstien ymmärtämisessä lainsoveltajien ja maallikoiden välillä (Eriksen, Fjørtoft, & Vatn 2016). Aineistona oli neljä projektissa uudistettavaa lakia (adoptiolaki, perintölaki, turvallisuusalan henkilöstölaki ja perus- ja keskiasteen koulutusta koskeva opetuslaki). Koehenkilöitä haastatteleamalla haettiin tietoa lakitekstejä koskevista yleisistä käsityksistä ja kokemuksista, luettavan lakitekstin kielestä ja rakenteesta sekä itse haastattelutilanteesta. Tutkimuksesta ilmeni, että tutkittavat koeryhmät turvautuivat eri strategioihin lakitekstien ymmärtämissä – maallikot kääntyivät tuttavien ja viranomaisneuvonnan puoleen, kun taas lain ammattilaiset hakivat tietoa muista teksteistä. Lisäksi lakitekstien ymmärtämistä kaikissa ryhmissä estivät lähinnä pitkät virkkeet. Maallikoille olivat vaikeita myös juridinen tyyli, ristiviittaukset sekä erikoisalan sanasto. (Eriksen ym. 2016.)

Myös Islannissa on tehty lakitekstien (perintölain ja lapsilain) ymmärtämiseen keskittyneitä tutkimuksia (Guðmundsdóttir & Cilia 2016, Kristinsson, Steingrimsdóttir, Guðmundsdóttir & Cilia 2018, Kristinsson, Guðmundsdóttir, Cilia & Steingrimsdóttir 2022). Maallikko-opiskelijoista koostuva koeryhmä vastasi kysymyksiin säädöstekstien sisällöstä (erityisesti vaikeaselkoisista sanoista), kokemuksestaan lakitekstien lukemisesta ja yleisestä suhtautumisestaan säädösteksteihin. Selvitys osoittaa, että vastaajat ymmärsivät lakitekstejä paremmin kuin he itse olivat odottaneet. (Kristinsson ym. 2018.) Jatkotutkimuksena tehdyistä haastatteluista vastaavanlaisten säädöstekstien pohjalta selvisi lisäksi, että haastateltavia häiritsivät pitkät virkkeet, sisäkkäiset lauserakenteet sekä termit, joita ei ollut selitetty.

3 Kyselyt

3.1 Suomenkielinen kysely säädöskielen ymmärtämisestä

Suomenkielisen kyselyn tavoitteena oli tarkastella, miten eri lukijaryhmät ymmärtävät suomenkielistä säädöstekstiä, mitkä säädöstekstin ominaisuudet aiheuttavat lukijalle ongelmia ja miten hallituksen esityksen säännöskohtaisten perustelujen lukeminen vaikuttaa itse säädöstekstin ymmärtämiseen. Kyselyllä kerättiin myös kokemuksia säädöstekstien lukemisesta ja selvitettiin asenteita säädöskieltä kohtaan.

Kyselyllä analysoidaan niin sanottua ”ymmärtämisen tuotetta”. Luetun ymmärtämisen tuotteella tarkoitetaan lukemisesta muistiin jäänyttä tietoa, ja sitä on tavallisesti mitattu perinteisillä monivalintatesteillä (kyselyin). (Carlson ym. 2014.) Säädöskielen ymmärtäminen -hankkeessa kysely täydentää laadullisia menetelmiä, kuten käytettävyytestausta.

Kysely sisälsi 28 kysymystä. Se koostui avioliittolain katkelmiin liittyvistä luetun ymmärtämisen tehtävistä, monivalintatehtävistä, jotka koskivat säädöskielen ominaisuuksia, sekä eri väittämien ja ominaisuuksien arvioinnista asteikolla. Joissakin kysymyksissä oli mahdollista myös kirjoittaa oma vastaus, minkä avulla toivottiin saatavan tarkentavia tietoja säädöskielestä. Lisäksi kyselyyn sisältyi ote hallituksen esityksen säännöskohtaisista perusteluista (HE 172/2021 vp) ja otteeseen liittyviä kysymyksiä. Suomenkielisen kyselyn kaikki kysymykset ovat nähtävissä liitteessä 1.

Luetun ymmärtämisen testin vastaukset jaettiin kahteen kategoriaan: oikeisiin ja väärin. Väärin vastauksiin laskettiin mukaan myös en osaa sanoa -vastaukset. Näin meneteltiin, koska kyselystä ei saada tietoa siitä, miksi vastaaja oli valinnut tällaisen vastauksen. Luetun ymmärtämisen analyysin kannalta olennaista oli, montako vastaaja valitsi testissä oikean vastauksen.

Mielipideasteikkojen analyysissä en osaa sanoa -vastauksia analysoidaan toisin. Niitä pidetään omana luokkana varsinaisen 1–5 asteikon ulkopuolella, koska ne eivät ole neutraaleja toisin kuin keskimmäinen vaihtoehto 3 ja nostavat sen takia asteikon keskiarvoa (Vehkalahti 2019: 36).

Luetettavat avioliittolain pykälät 27a, 27b ja 90 koskivat avioliiton kumoamista. Ne oli valittu analysoitaviksi taustahaastattelun ja taustakyselyn pohjalta muun muassa siitä syystä, että avioliittolaki koskee monia. Lisäksi kyseiset pykälät olivat tulossa voimaan vasta 1.10.2023, joten kyselyyn vastaamisen aikana ne eivät vielä olleet voimassa. Siksi oli kiinnostavaa analysoida, ovatko säädöstekstin uudet kohdat koehenkilöiden mielestä helppoja vai vaikeita ymmärtää. Luetettaviin säädöksiin jätettiin Editan toimitukselliset merkinnät, jotka kertovat säännösten voimaantulosta ja lakiin tehdyistä muutoksista. Merkinnät eivät kuulu itse säädökseen, mutta näkyvät lukijoille Finlexissä ja vaikuttavat näin säädösten lukemiseen.

Ennen varsinaista kyselyä toteutettiin pilottikysely 29.6.–7.7.2023. Vastauksia tuli yhteensä yhdeksän, ja sen lisäksi saatiin vielä palaute kolmelta lakikielen asiantuntijalta erikseen sähköpostitse. Pilottikyselyssä tutkittavana aineistona oli katkelmia opintotukilaista ja avioliittolaista, mutta palautteen perusteella varsinaisessa kyselyssä päätettiin käyttää vain avioliittolain katkelmia.

Verkkokysely säädöskielen ymmärtämisestä oli auki 7.8.–17.9.2023 Webropol-alustalla. Kyselyyn toivottiin vastauksia niin oikeudenkäytön ammattilaisilta kuin maalikoilta, joten kysely lähetettiin laajasti Kotimaisten kielten keskuksen verkkosivun ja sosiaalisen median kautta tai sähköpostitse muun muassa eri juristiliittoihin, lakiasiaintoimistoihin ja muiden alojen järjestöihin sekä eri puolella Suomea oleviin oikeustieteellisiin tiedekuntiin. Kyselyn linkkiä sai vapaasti jakaa.

Kysely avattiin 3 731 kertaa, ja siihen vastasi 579 henkilöä, eli vastausprosentti oli 15,5 %. Kyselyyn vastattiin nimettömästi. Vastaamiseen kului noin 15–20 minuuttia.

Kyselyn tuloksia analysoitiin tilastollisesti käyttämällä PS IMAGO PRO 9.0 -ohjelmistoa. Vertailtavien ryhmien jakaumat eivät ole normaalijakauman mukaisia, joten analyysissä hyödynnetään epäparametrisiä testejä, kuten Pearsonin χ^2 -riippumattomuustestiä, Mann-Whitneyn testiä, vetosuhdetta (VS) ja Spearmanin järjestyskorrelaatiokerrointa. Testeissä käytetään p-arvoa, jolla voidaan selvittää tutkittavien muuttujien yhteyden tilastollinen merkitsevyys sekä se, kuinka luotettavasti otoksesta saadut tulokset olisivat yleistettävissä tutkimuksen perusjoukkoon. Sen lisäksi lasketaan vetosuhte (VS), jolla voidaan mitata muuttujien yhteyden voimakkuus. Vetosuhteelle lasketaan täydennyksenä luottamusväli (LV). Luottamustasoksi on valittu 95 %. Se tarkoittaa, että jos otetaan useampi satunnaisotos ja

jokaiselle lasketaan luottamusväli, on odotettavissa, että 95 % näistä luottamusväleistä sisältää perusjoukon vetosuhteen¹. Testeissä luotettavuustaso on aina $\alpha = 0,05$. Kyselyssä käytettiin luokittelu- ja järjestysasteikkoja.

3.1.1 Vastaajien tiedot sekä ryhmittely asiantuntijoihin ja maallikoihin

Perustiedot

Kyselyyn osallistui yhteensä 579 henkilöä, joista enemmistö oli naisia (76 %), 20 % miehiä ja 4 % muunsukupuolisia tai sellaisia, jotka eivät halunneet kertoa sukupuoltaan.

Ikäryhmien jakauma on laskevassa järjestyksessä seuraava: yli 65 vuotta (5,5 %), 51–64 vuotta (34,7 %), 41–50 vuotta (25,6 %), 31–40 vuotta (23,7 %), 18–30 vuotta (10,5 %). Alle 18-vuotiaita ei osallistunut kyselyyn. Ikäryhmien mediaani on 4 eli 41–50 vuotta.

Enemmistö vastaajista ($n = 555$, 95,9 %) puhuu äidinkielenään suomea, heistä yksi puhuu suomea ja karjalaa ja kaksi sekä suomea että ruotsia. 22 vastaajaa (3,8 %) puhuu äidinkielenään pelkästään ruotsia ja kaksi kumpikin joko venäjää tai muita kieliä (0,3 %). Kaikki otettiin mukaan analyysiin, koska äidinkieli ei ollut tässä pois-sulkeva tekijä vaan tärkeää oli osata lukea suomenkielisiä säädöksiä.

Vastaajat ovat kotoisin lähinnä Uudeltamaalta (46,6 %), Varsinais-Suomesta (10,0 %), Pirkanmaalta (9,0 %) ja Pohjois-Pohjanmaalta (5,2 %). Muut asuvat eri puolilla Suomea (kaikki maakunnat edustettuina, edustus alle 5,0 %) ja ulkomailla.

Työllisyyden perusteella vastaajat ovat lähinnä palkansaajia tai yrittäjiä (87 %). Eläkeläisiä on 7,1 % ja opiskelijoita ja jatko-opiskelijoita 8,6 %. Muiden osuus (työttömien tai lomautettujen ja perhevapaalla olevien) jäi alle 3 prosentin.

Useimmilla vastaajilla on korkean asteen koulutus: yliopistokoulutus (62,7 %), ammattikorkeakoulukoulutus (19,3 %) tai tutkijakoulutus (6,9 %). 10 %:lla vastaajista on toisen asteen koulutus.

¹ Katso lisää epäparametrisista menetelmistä: Tähtinen, J., Laakkonen, E. & Broberg, M. 2011: *Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita*. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja C, 20. S. 101–102.

Koulutusala analysoitaessa ilmenee, että kolmasosa vastaajista (178 henkilöä, 31,0 %) on suorittanut oikeustieteellisen tutkinnon, mikä on tämän tutkimuksen kannalta hyvä ja tärkeä tulos. Toiseksi suurimman ryhmän muodostivat liiketaloustieteestä valmistuneet (21,6 %). Kielitieteistä valmistuneita on 11,3 % ja käännöstieteistä 4,7 %. Vastaajien oli mahdollisuus valita useampi koulutusala.

Vastaajien jako asiantuntijoihin ja maallikkoihin

Tilastollisia analyyskejä varten vastaajat jaettiin asiantuntijoihin ja maallikkoihin kolmen muuttujan mukaan: 1) koulutusala, 2) työtehtävä, 3) kosketus säädöksiin. Ensimmäinen ja ensisijainen muuttuja on kuitenkin koulutusala, jonka mukaan analysoitiin koko aineisto.

Koulutusala-muuttuja

Ensimmäinen muuttuja on koulutusala. Sen mukaan erotettiin ”juristit” ja ”ei-juristit” (kysymyksen muotoilu: ”Jos olet suorittanut ammatillisen tai korkeakoulututkinnon, niin miltä koulutusosalta on ylin tutkintosi?”). ”Juristilla” tarkoitetaan tässä ylipäätään oikeustieteellisen yliopistotutkinnon suorittanutta (OTM/OTK) Suomen Asianajajaliiton määritelmän mukaan (Suomen Asianajajaliitto). Tällaisia henkilöitä oli 167. Heistä 132 henkilöä on suorittanut pelkästään oikeustieteellisen tutkinnon. Lisäksi tähän ryhmään kuuluu henkilöitä, joilla on oikeustieteellisen tutkinnon lisäksi toinen tutkinto toiselta alalta (32 henkilöä) tai kaksi muuta tutkintoa (3 henkilöä).

Mukaan oikeustieteellisen tutkinnon suorittaneiden ryhmään otettiin myös 11 vastaajaa, jotka ovat suorittaneet ylimmän muun kuin oikeustieteellisen koulutuksen rinnalla vielä jonkinlaisen oikeustieteellisen koulutuksen, esim. oikeusnotaarin tutkinnon. Kysymyksen muotoilu oli: ”Oletko suorittanut oikeustieteellisen tutkinnon ylimmän koulutuksesi rinnalla?”

”Juristit”-ryhmään kuuluu siksi yhteensä 178 henkilöä (31 % kaikista vastaajista, n = 579).

”Ei-juristilla” tarkoitetaan tässä henkilöä, jolla ei ole oikeustieteellistä yliopistotutkintoa. Hänellä on joko lukiokoulutus tai ammatillinen koulutus tai hän on suorittanut jonkin toisen korkeakoulututkinnon. Tässä ryhmässä on 401 henkilöä (69 % kaikista vastaajista, n = 579).

Työtehtävä-muuttuja

Toinen muuttuja on työtehtävä. Kysymyksen muotoilu oli: ”Missä työtehtävissä tai minkälaisissa tilanteissa olet ollut yhteydessä säädösteksteihin? Valitse yksi tai useampi vaihtoehto.” Tässä kysymyksessä oli mahdollista valita monta vastausta, joten vastaajat voivat kuulua useampaan ryhmään. Työtehtävän mukaan vastaajien jakauma on seuraava:

- julkishallinnon asiantuntijat (n = 339, 59 %)
- esim. järjestössä tai yrityksessä työskentelevät, jotka lukevat lakia osana työtään (n = 246, 42,5 %)
- säädöksiä yksityiselämään tai harrastuksiin liittyvissä tilanteissa lukevat (n = 229, 40 %)
- lainvalmistelijat (n = 94, 16 %)
- juridiset kääntäjät (n = 77, 13 %)
- oikeustieteen opiskelijat (n = 77, 13 %)
- kouluttamistehtävissä työskentelevät (n = 55, 9,5 %)
- henkilöt, jotka olivat muissa työtehtävissä ja tilanteissa yhteydessä säädösteksteihin (n = 42, 7 %)
- oikeustieteen tutkijat (n = 32, 5,5 %)
- ne, joilla ei ole kosketusta säädöksiin (n = 38, 6,5 %).

Julkishallinnon asiantuntijoihin (59 %) kuului henkilöitä, jotka ovat tulkinneet lakia ratkaistakseen oikeuspulmia, esim. ”juristi, asianajaja, tuomari”, tai säädösten pohjalta ovat tulkinneet lakia viraston asiantuntijana, esim. ”hallintopäätösten tekijänä, viraston neuvonnassa, viranomaisohjeiden laatijana”.

Muut työtehtävät ja tilanteet, joissa henkilöt ovat yhteydessä säädösteksteihin (7 %), ovat esimerkiksi työskentely poliisina, selkosuomentajana (työlainsäädäntötekstejä) ja kielenhuoltajana, tietokoneohjelmien suunnittelijana (esim. eläkelait, säännöksiä yksityisyyden suojasta), tutkimusetiikan selvittelyssä tai hankintalain soveltamisessa omaan toimintaan. Muut vastaajat viittasivat muihin kuin oikeustieteellisiin opintoihinsa, joissa piti lukea säädöstekstejä (esim. yhdenvertaisuuslakia ja tasa-arvolakia, yritysjuridiikkaa, työelämän ja liike-elämän lakeja, hallinnollisia tekstejä kääntämisen kurssilla).

229 henkilöä kertoi lukevansa säädöstekstejä yksityiselämään tai harrastuksiin liittyvissä tilanteissa, mutta heistä vain 31 henkilöä valitsi tämän vaihtoehdon valitsematta muita. Vastaajia, joilla ei ollut erityistä kosketusta säädöksiin, oli vain 38, ja heistä 30 henkilöä ei valinnut muita vaihtoehtoja. Tällainen tulos kertoo siitä, että kyselyyn vastanneet olivat aika kokenut ja säädösten parissa työskentelevä ryhmä.

Kosketus säädöksiin -muuttuja

Kolmas muuttuja on vastaajien kosketus säädöksiin. Kysymyksessä ”Missä työtehtävissä tai minkälaisissa tilanteissa olet ollut yhteydessä säädösteksteihin?” oli valittavana monta vastausvaihtoehtoa. Näiden pohjalta luotuun muuttujaan lukeutuvat yhtäältä henkilöt, joilla on jonkinlainen kosketus säädöksiin (n = 516, 89 %), ja toisaalta henkilöt, joilla sitä ei ole tai on vain yksityiselämään tai harrastuksiin liittyvissä tilanteissa (ei työtehtävissä) (n = 63, 10,88 %). Alaryhmien koot ovat aika epätasaisia, esimerkiksi ”ei kosketusta säädöksiin” -ryhmän otoskoko on hyvin pieni verrattuna toisen alaryhmän otoskeroon (63 henkilöä ja vastaavasti 516 henkilöä). Siksi raportoitu tilastollinen merkitsevyys pätee pikemmin tähän aineistoon kuin koko perusjoukkoon.

Ennen tällaista vastaajien jakoa tavoitteena oli käyttää työn yhteys oikeustieteeseen – muuttujaa, joka perustui kysymykseen ”Liittyykö nykyinen työsi tai liittykö aiempi työsi oikeustieteeseen?”. Tarkemman vastausten tarkastelun jälkeen kuitenkin ilmeni, että ne vastaajat, jotka kertoivat, että heidän työnsä ei liity oikeustieteeseen, toisessa kysymyksessä valitsivat päinvastoin, että he ovat työtehtävissä yhteydessä säädöksiin. Siksi analyysiin otettiin mukaan vain toinen muuttuja, kosketus säädöksiin.

3.1.2 Luetun ymmärtäminen

Luetun ymmärtämisessä oli kaksi tehtävää. Ryhmien välisiä eroja analysoitiin Pearsonin χ^2 -riippumattomuustestillä (merkitsevyystasolla $\alpha = 0,05$).

Luetettava säädöstekstin katkelma oli seuraava:

Avioliittolaki

Avioliiton kumoaminen (23.3.2023/484)

L:lla 484/2023 lisätty väliotsikko tulee voimaan 1.10.2023.

27 a § (23.3.2023/484)

Avioliitto on kumottava, jos aviopuoliso on pakotettu avioliittoon.

L:lla 484/2023 lisätty 27 a § tulee voimaan 1.10.2023.

27 b § (23.3.2023/484)

Avioliiton kumoamisella on samat oikeusvaikutukset kuin avioerolla.

Laissa tai asetuksessa olevaa säännöstä, joka koskee avioeroa, sovelletaan myös avioliiton kumoamiseen, jollei toisin säädetä.

L:lla 484/2023 lisätty 27 b § tulee voimaan 1.10.2023.

90 § (23.3.2023/484)

Omaisuu den ositusta toimitettaessa on omaisuutena, johon toisella puolisol la ei ole avio-oikeutta, pidettävä:

1) omaisuutta, jonka puoliso on ansainnut taikka saanut perintönä, lahjana tai testamentin nojalla avioliiton purkauduttua toisen puolison kuoleman vuoksi;

2) omaisuutta, jonka puoliso on ansainnut taikka saanut perintönä, lahjana tai testamentin nojalla sen jälkeen, kun avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva asia on tullut vireille.

Poiketen siitä, mitä 1 momentin 2 kohdassa säädetään, toisella puolisol la on kuitenkin avio-oikeus mainitussa kohdassa tarkoitettuun omaisuuteen, jos avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva asia on rauennut muusta syystä kuin sen vuoksi, että puoliso on kuollut asian vireillä ollessa.

L:lla 484/2023 muutettu 90 § tulee voimaan 1.10.2023. Aiempi sanamuoto kuuluu: 90 § (20.8.2004/784)

Omaisuu den ositusta toimitettaessa on omaisuutena, johon toisella puolisol la ei ole avio-oikeutta, pidettävä:

1) omaisuutta, jonka puoliso on ansainnut taikka saanut perintönä, lahjana tai testamentin nojalla avioliiton purkauduttua toisen puolison kuoleman vuoksi;

2) omaisuutta, jonka puoliso on ansainnut taikka saanut perintönä, lahjana tai testamentin nojalla sen jälkeen, kun avioeroa koskeva asia on tullut vireille.

Poiketen siitä, mitä 1 momentin 2 kohdassa säädetään, toisella puolisol la on kuitenkin avio-oikeus kohdassa tarkoitettuun omaisuuteen, jos avioeroa koskeva asia on rauennut muusta syystä kuin sen vuoksi, että puoliso on kuollut asian vireillä ollessa.

Ensimmäinen luetun ymmärtämisen testi

Ensimmäinen kysymys oli seuraava ja oikea vastaus oli A.

Antti ja Bella hakivat avioeroa käräjäoikeudesta. Heillä oli avio-oikeus toistensa omaisuuteen. Bella peri kuolleelta isoäidiltään 20 000 euroa muutamia päiviä avioerohakemuksen jättämisen jälkeen. Antti ja Bella peruuttivat myöhemmin avioerohakemuksensa. Mitä siitä seuraa säännösten mukaan?

- A. Antilla on vielä oikeus Bellan perintöön, ja hän voi vaatia perinnön ottamista huomioon omaisuuden osituksessa.
- B. Antilla ei ole avio-oikeutta.
- C. Jos avioeroasia olisi vielä oikeudessa, Antti voisi vaatia oikeutta Bellalta perintöön omaisuuden osituksessa.
- D. En osaa sanoa.

Taulukko 1. Vastaukset luetun ymmärtämisen tehtävään 1 koulutuksen mukaan.

	juristit	ei-juristit	yhteensä
oikein	150 (84,3 %)	277 (69,1 %)	427 (73,7 %)
väärin tai en osaa sanoa	28 (15,7 %)	124 (30,9 %)	152 (26,3 %)
yhteensä	178 (100 %)	401 (100 %)	579 (100 %)

Enemmistö juristeista ja ei-juristeista vastasi oikein (taulukko 1). Juristeilla oikeiden vastausten osuus oli suurempi kuin ei-juristeilla. Ero on tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,01$), ($VS = 2,40$; $LV 1,52-3,78$). Tämä tarkoittaa sitä, että odotuksenmukaisesti oikean vastauksen valinnan ja koulutusalan välillä on riippuvuus ja että juristeilla on 2,4-kertainen todennäköisyys vastata oikein verrattuna ei-juristeihin.

Kosketus säädöksiin -muuttujaa analysoitiin suhteessa kahteen alaryhmään: toiseen kuuluivat ne vastaajat, joilla on kosketus säädöksiin työn tai opiskelun takia, ja toiseen ne, joilla ei ole kosketusta säädöksiin ollenkaan tai vain yksityiselämään tai harrastuksiin liittyvissä tilanteissa. Yli puolet molemmista ryhmistä vastasi oikein (taulukko 2). Oikeiden vastausten osuus oli suurempi niillä, joiden työllä on yhteys oikeustieteeseen, mutta ryhmien välinen ero ei ole tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,18$), ($VS = 1,47$; $LV 0,84-2,57$).

Taulukko 2. Vastaukset luetun ymmärtämisen tehtävään 1 kosketus säädöksiin -muuttujan mukaan.

	kosketus säädöksiin	ei kosketusta säädöksiin	yhteensä
oikein	385 (74,6 %)	42 (66,7 %)	427 (73,7 %)
väärin tai en osaa sanoa	131 (25,4 %)	21 (33,3 %)	152 (26 %)
yhteensä	516 (100 %)	63 (100 %)	579 (100 %)

Vastauksia analysoitiin myös suhteessa vastaajien työtehtäviin. Julkishallinnon asiantuntijat vastasivat oikein useammin kuin muut, ja ero näiden ryhmien välillä on tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,01$), (VS = 1,82; LV 1,25–2,66). Tämä kertoo siitä, että julkishallinnon asiantuntijoilla on 1,82-kertainen todennäköisyys vastata oikein verrattuna henkilöihin, jotka eivät ole julkishallinnon asiantuntijoita.

Vastaajien muiden työtehtävien ja oikean vastauksen valinnan välillä ei todettu riippuvuutta, eli vastausten erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä ($p > 0,05$).

Toinen luetun ymmärtämisen testi

Toisen kysymys oli seuraava ja oikea vastaus oli B.

Cecilia ja David ovat puolisoita. Heillä oli avio-oikeus toistensa omaisuuteen. Cecilia oli kuitenkin pakotettu avioliittoon, ja hän on hakenut avioliiton kumoamista. Asia on käräjäoikeuden käsiteltävänä. David oli saanut lahjaksi tietyn summan rahaa vielä ennen hakemuksen toimittamista käräjäoikeuteen. Mikä on Cecilian asema 1.10.2023 voimaan tulevien säännösten mukaan?

- Davidilla on yksinoikeus saamaansa lahjaan.
- Cecialla on oikeus Davidin lahjaan, ja hän voi vaatia lahjan ottamista huomioon osituksessa.
- Jos asia ei olisi vielä oikeudessa, Cecilia ei voisi vaatia Davidilta oikeutta tämän lahjaan.
- En osaa sanoa.

Myös toisessa luetun ymmärtämisen tehtävässä oikeiden ja väärien vastausten suhteen ero juristien ja ei-juristien ryhmässä on tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,01$), (VS = 2,29; LV 1,39–3,79) (taulukko 3). Tämä tarkoittaa sitä, että odotuksenmukaisesti oikean vastauksen valinnalla ja koulutusalamuuttujalla on riippuvuus, ja että juristeilla on 2,29-kertainen todennäköisyys vastata oikein verrattuna ei-juristeihin.

Taulukko 3. Vastaukset luetun ymmärtämisen tehtävään 2 koulutuksen mukaan.

	juristit	ei-juristit	yhteensä
oikein	156 (87,6 %)	303 (75,6 %)	459 (79,3 %)
väärin tai en osaa sanoa	22 (12,4 %)	98 (24,4 %)	120 (20,7 %)
yhteensä	178 (100 %)	401 (100 %)	579 (100 %)

Myös kosketus säädöksiin -muuttujan kummassakin alaryhmässä yli puolet vastasi toisessa luetun ymmärtämisen tehtävässä oikein (taulukko 4). Myöskään näiden alaryhmien oikeiden ja väärien vastausten suhteen ero ei ole tässä aineistossa tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,33$), (VS = 1,35; LV 0,74–2,47).

Taulukko 4. Vastaukset luetun ymmärtämisen tehtävään 2 kosketus säädöksiin -muuttujan mukaan.

	kosketus säädöksiin	ei kosketusta säädöksiin	yhteensä
oikein	412 (79,8 %)	47 (74,6 %)	459 (79,2 %)
väärin tai en osaa sanoa	104 (20,2 %)	16 (25,4 %)	120 (20,7 %)
yhteensä	516 (100 %)	63 (100 %)	579 (100 %)

Kun työtehtävän muuttuja otetaan huomioon, ovat erot oikean ja väärän vastauksen valinnan välillä toisessa luetun ymmärtämisen tehtävässä tilastollisesti merkitsevä julkishallinnon asiantuntijoiden ryhmän ja muiden kuin julkishallinnon asiantuntijoiden ryhmän välillä ($p < 0,01$), (VS = 1,86; LV 1,23–2,80). Lisäksi vastausten erot muihin ryhmiin verrattuna ovat tilastollisesti merkitseviä tutkijoilla ($p < 0,01$), (VS = 1,08; LV 1,05–1,10), muissa työtehtävissä ja tilanteissa säädöstekstien kanssa työskentelevillä ($p = 0,04$), (VS = 1,08; LV 1,05–1,10), ja oikeustieteen opiskelijoilla ($p < 0,01$), (VS = 2,91; LV 1,30–6,50).

Oikean vastauksen valinnan ja vastaajien muiden työtehtävien välillä ei todettu riippuvuutta (muiden ryhmien oikeiden ja väärin vastausten erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä $p > 0,05$).

Luetun ymmärtäminen ja kokemus oikeustieteen alalla

Analyysin kohteena oli myös se, onko yhteyttä luetun ymmärtämisen ja oikeustieteen alan työkokemuksen välillä. Analyysiin otettiin 324 henkilöä (56 % kaikista vastaajista), jotka vastasivat, että heidän työnsä liittyy tai on liittynyt oikeustieteen. Jatkokysymyksenä haettiin tietoa vastaajan työkokemuksesta vuosina: 1–5 vuotta, 6–10 vuotta, 11–15 vuotta, 16–20 vuotta ja yli 20 vuotta. 1–5 vuoden työkokemus oikeustieteen alalla on 31,5 % vastaajista, yli 10 vuoden kokemus oli taas 46 %:lla vastaajista. Yli 20 vuoden työuran tehneitä ammattilaisia oli yli viidesosa vastaajista (25,6 %).

Mann-Whitneyn testistä selviää, että luetun ymmärtämisen ja oikeustieteen työkokemuksen määrällä ei ollut riippuvuutta, eli luetun ymmärtämisen vastausten erot eripituisen työuran tehneillä eivät ole tilastollisesti merkitseviä (kysymys 1: $U = 9671$, $p = 0,25$, kysymys 2: $U = 7993,5$, $p = 0,08$).

3.1.2.1 Olivatko avioliiton säännökset sinulle jo entuudestaan tuttuja?

Seuraavaksi tarkastellaan, miten hyvin vastaajat tunsivat avioliittolain säännöksiä ja ovatko avioliittolain säännösten tuntemus ja oikean vastauksen valinta luetun ymmärtämisessä riippumattomia toisistaan.

Tuntemus testattiin kysymyksellä "Olivatko avioliiton säännökset sinulle jo entuudestaan tuttuja?". Tehtävänä oli arvioida omaa avioliittolain tuntemustaan asteikolla 1–5, jossa 1 tarkoitti, että avioliittolain säännökset ovat tuntemattomia, ja 5, että ne ovat tuttuja.

Juristeista suurin osa valitsi neljännen (39,3 %) ja kolmannen vaihtoehdon (23 %), kun taas ei-juristit valitsivat enimmäkseen toisen (34,9 %) ja ensimmäisen vaihtoehdon (24,7 %), mikä ilmaisee vähäisempää säännösten tuntemusta kuin juristeilla. Tämä osoittaa eroja ryhmien arvioiden jakaumassa. Juristien tuntemuksen arvioiden keskiarvo on 3,2 ja ei-juristien keskiarvo 2,37. Kyseisiä eroja tarkasteltiin vielä Mann-Whitneyn testillä. Analyysin perusteella juristien ja ei-juristien avioliittolain säännösten tuntemuksen arvioissa oli tilastollisesti merkitseviä eroja ($U = 49833$, $p < 0,01$).

Eroja tuntemuksen arvioissa ei kuitenkaan todettu analysoitaessa vastauksia ”kosketus säädöksiin”-muuttujan mukaan.

Silti juristien ja ei-juristien tuntemuksen tasolla ei todettu olevan yhteyttä oikean vastauksen valinnan kanssa luetun ymmärtämisessä kummassakaan tehtävässä ($p > 0,05$). Yhteyttä näiden kahden muuttujan välillä ei todettu myöskään kaikilla vastaajilla. Taulukosta 5 näkyvät Mann-Whitneyn U-testin tulokset alaryhmittäin.

Taulukko 5. Säännösten tuntemus ja oikean valinnan riippumattomuus juristeilla ja ei-juristeilla kysymysten mukaan.

Ryhmät	Oikea vastaus kysymykseen nro	U	p-arvo
Juristit	1	2231,5	0,58
Juristit	2	2088,5	0,09
Ei-juristit	1	16594,5	0,58
Ei-juristit	2	14231,0	0,52
Kaikki	1	34268,5	0,29
Kaikki	2	29659	0,18

Analysoitaessa kosketus säädöksiin -muuttujaa ei todettu tilastollisesti merkitsevää eroa oikean vastauksen ja avioliittolain tuntemuksen välillä ($U = 14662,5$, $p = 0,19$).

Kun työtehtävämuuttuja otetaan huomioon, tilastollisesti merkitsevä ero oikean vastauksen ja avioliittolain tuntemuksen välillä on todettu vain kouluttajilla ensimmäisessä luetun ymmärtämisen tehtävässä ($U = 331,5$; $p = 0,05$).

3.1.2.2 Oletko kiinnostunut avioliittolakiin liittyvistä aiheista?

Seuraavassa kysymyksessä ”Oletko kiinnostunut avioliittolakiin liittyvistä aiheista?” käsiteltiin vastaajien kiinnostusta avioliittolakia kohtaan. Vastaus oli tässäkin kysymyksessä valittava asteikolta 1–5, jossa 1 tarkoitti ”en yhtään kiinnostunut” ja 5 ”erittäin kiinnostunut”.

Juristien ja ei-juristien kiinnostuksen arvioiden jakauma näyttää jossain määrin samanlaiselta, koska molemmissa ryhmissä valittiin useimmiten vaihtoehto 4 (juristeilla 38,2 %, ei-juristeilla 34,9 %), mikä osoittaa melko suurta kiinnostusta kyseisiä säännöksiä kohtaan. Toisaalta toiseksi useimmin valittiin vaihtoehto 2, mikä taas kertoo vähäisestä kiinnostuksesta. Juristien kiinnostuksen arvioiden keskiarvo oli 3,22 ja ei-juristien 2,98, eli vastaajien kiinnostus avioliiton säännöksiä kohtaan oli kohtalainen. Mann-Whitneyn testin mukaan erot näiden alaryhmien arvioinnissa ovat kuitenkin tilastollisesti merkitseviä, eli kiinnostuksen ja koulutusalan välillä on riippuvuutta ($U = 39782$, $p = 0,02$). Toisin sanoen juristit olivat kiinnostuneempia avioliittolain säännöksistä kuin ei-juristit.

Seuraavaksi analysoitiin, onko kiinnostuksella ja oikean vastauksen valinnalla luetun ymmärtämisessä yhteyttä keskenään. Koulutusala huomioon otettaessa Mann-Whitneyn testistä ilmenee, että kiinnostuksen ja oikean vastauksen valinnan välillä ei todeta yhteyttä kummassakaan tehtävässä ($p > 0,05$, taulukko 6). Yhteyttä näiden kahden muuttujan välillä ei todettu myöskään kaikilla vastaajilla (kys. 1 – $U = 35199$, $p = 0,11$; kys. 2 – $U = 30542,5$, $p = 0,06$).

Taulukko 6. Kiinnostus ja oikean valinnan riippumattomuus juristeilla ja ei-juristeilla kysymysten mukaan.

Ryhmät	Oikea vastaus kysymykseen nro	U	p-arvo
Juristit	1	2082,5	0,94
Juristit	2	1950,5	0,28
Ei-juristit	1	18671	0,15
Ei-juristit	2	16074,5	0,20

Analysoitaessa kosketus säädöksiin -muuttujaa ei todettu tilastollisesti merkitsevää eroa alaryhmien kiinnostuksen arvioinnissa ($U = 14468$, $p = 0,14$), mutta riippuvuus on todettu oikean vastauksen valinnan ja kiinnostuksen välillä ($U = 24169$, $p = 0,04$).

Kun työtehtävämuuttuja otetaan huomioon, todetaan kuitenkin tilastollisesti merkitsevää riippuvuutta kiinnostuksen ja oikean vastauksen valinnan välillä toisessa luetun ymmärtämisen tehtävässä muilla kuin juridisilla kääntäjillä ($U = 24065$, $p = 0,03$) ja järjestössä tai yrityksessä työskentelevillä, jotka lukevat lakia osana työtään ensimmäisessä tehtävässä ($U = 6865$, $p = 0,02$).

3.1.2.3 Millaisia katkelmat ovat verrattuna säädösteksteihin yleensä?

Kysymyksessä ”Millaisia katkelmat ovat verrattuna säädösteksteihin yleensä?” seuraavat vaihtoehdot olivat mahdollisia: 1 – epätavallista säädöskieltä, 2 – melko epätavallista säädöskieltä, 3 – ei tavallista, eikä epätavallista säädöskieltä; 4 – melko tavallista säädöskieltä; 5 – tavallista säädöskieltä, 6 – En osaa sanoa. En osaa sanoa -vastauksia oli 11, ja kaikki ovat ei-juristien.

Juristit pitävät luetettavaa säädöstekstiä joko tavallisena (47,2 %) tai melko tavallisena säädöskielenä (45,5 %). Vain harvat valitsivat neutraalin vaihtoehdon (4,5 %), ja vielä harvempien mielestä (2,8 %) avioliittolain katkelma on melko epätavallista säädöskieltä. Vaihtoehto ”epätavallista säädöskieltä” jäi valitsematta. Ei-juristien mielestä säädösteksti sisältää melko tavallista säädöskieltä (47,4 %) tai tavallista säädöskieltä (38,7 %).

Riippumattomuustestistä selviää, että alaryhmien vastausten erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä ($p = 0,31$), mikä osoittaa, että nämä alaryhmät ovat siis samaa mieltä siitä, että avioliittolain katkelma edustaa hyvin säädöskieltä (juristien vastausten keskiarvo on 4,37, ja ei-juristien 4,25).

3.1.2.4 Mielenpitoet avioliittolain katkelmien piirteistä

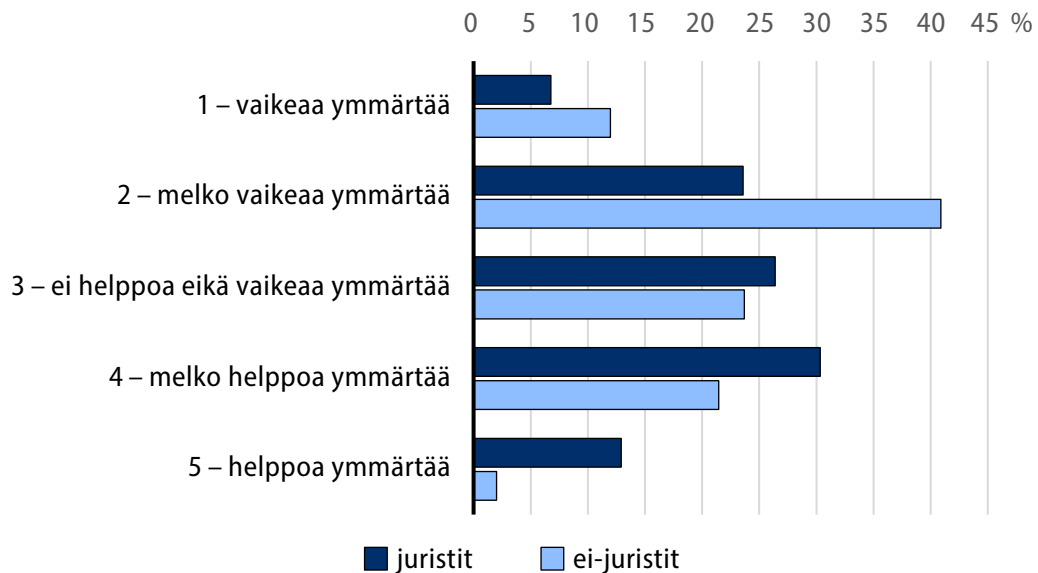
Avioliittolain katkelma arvioitiin asteikolla 1–5 ottaen huomioon neljä eri piirrettä: ymmärrettävyys, yksitulkintaisuus, johdonmukaisuus ja täsmällisyys. Esimerkiksi ymmärrettävyyttä oli mahdollista arvioida valitsemalla yksi seuraavista vaihtoehdoista: 1 – vaikeaa ymmärtää, 2 – melko vaikeaa ymmärtää, 3 – ei helppoa eikä vaikeaa ymmärtää, 4 – melko helppoa ymmärtää, 5 – helppoa ymmärtää. Muiden piirteiden vaihtoehdot olivat vastaavanlaisia.

Juristien ja ei-juristien arvioissa todettiin tilastollisesti merkitseviä eroja analysoitaessa kaikkia neljää piirrettä.

Ymmärrettävyys

Analyysistä ja kyselyn havainnollistavista prosenttituloksista ilmenee (kuvio 1), että ei-juristien useammin kuin juristien mielestä säädösteksti oli vaikeaa ymmärtää tai melko vaikeaa ymmärtää – 53 % ei-juristeista, n = 401 (vastaavasti 30 % juristeista, n = 178) (U = 45975,5, p < 0,01). Arvioiden keskiarvo juristeilla oli 3,19, ja ei-juristeilla 2,61.

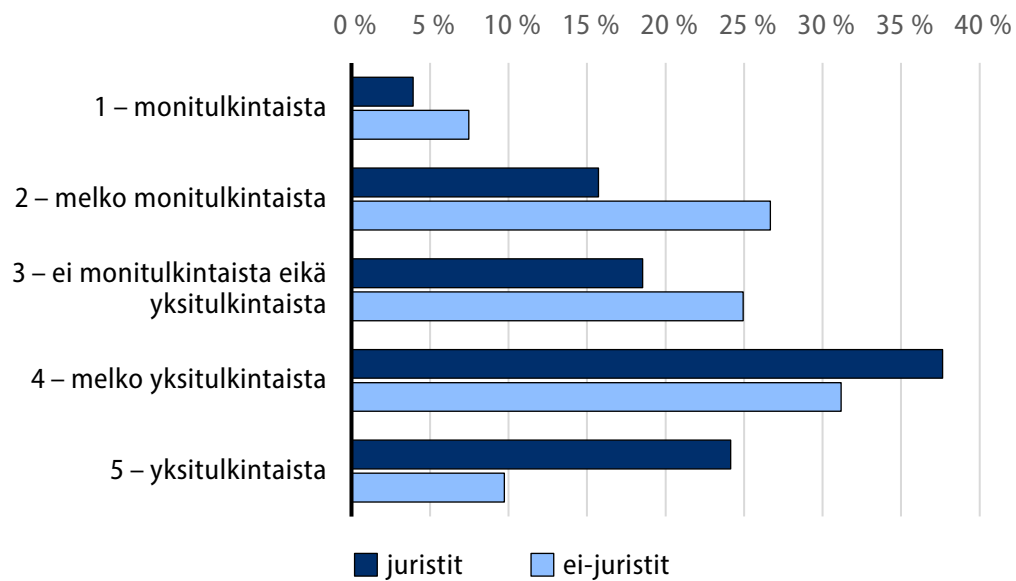
Kuvio 1. Tekstin ymmärrettävyys.

Yksitulkintaisuus

Kuviosta 2 ilmenee, että juristit useammin kuin ei-juristit valitsivat vaihtoehdon ”melko yksitulkintaista” tai ”yksitulkintaista” (U = 45085, p < 0,01). Arvioiden keskiarvo juristeilla oli 3,62 ja ei-juristeilla 3,09.

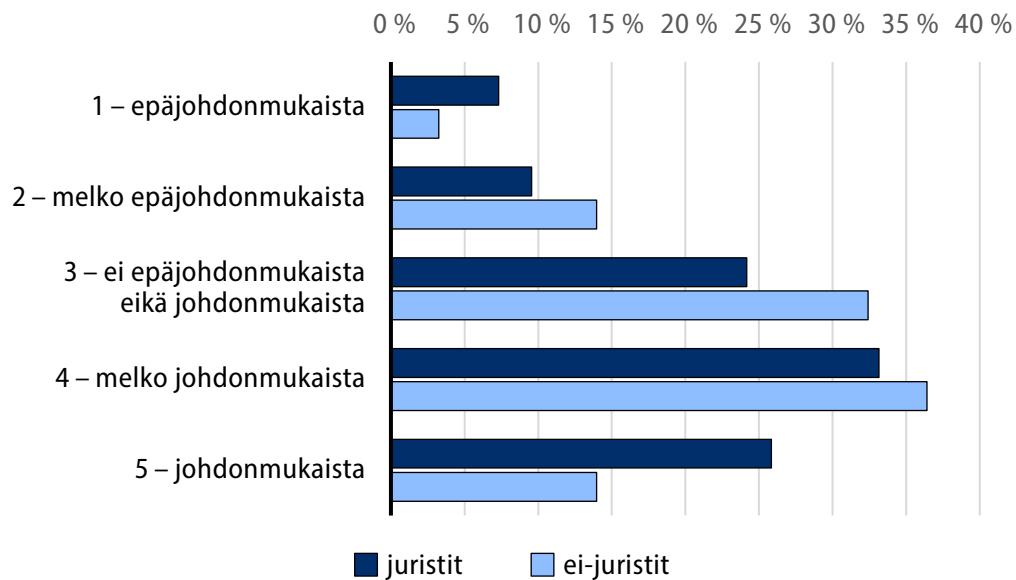
Kuvio 2. Tekstin yksitulkintaisuus.

Johdonmukaisuus

Kuviosta 3 näkyy, että juristit useammin kuin ei-juristit pitävät avioliittolain katkelmaa johdonmukaisena tai melko johdonmukaisena (59 % juristeista, 50 % ei-juristeista, $U = 39749,5$; $p = 0,02$). Arvioiden keskiarvo juristeilla oli 3,61 ja ei-juristeilla 3,44.

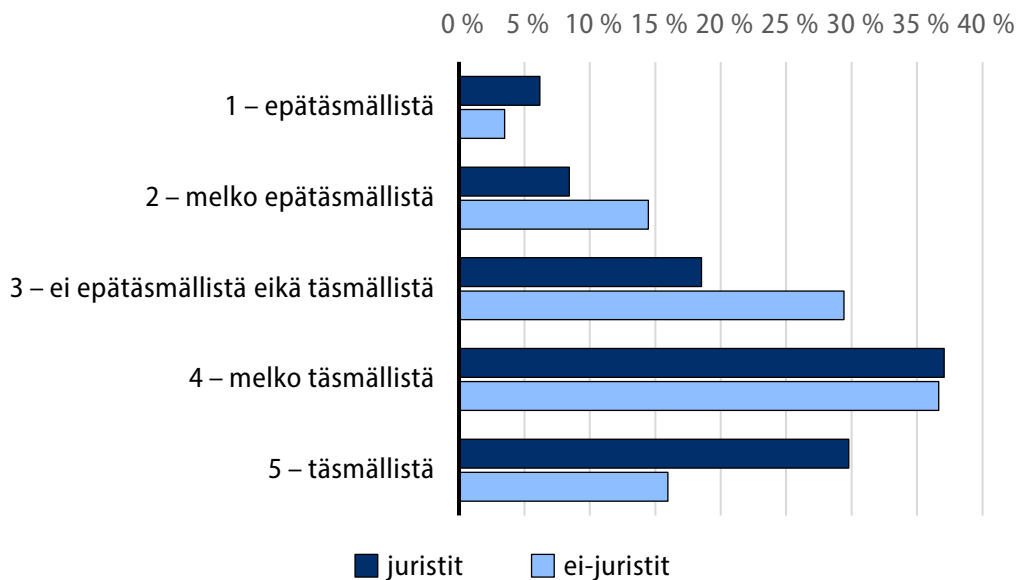
Kuvio 3. Tekstin johdonmukaisuus.

Täsmällisyys

Vastausten analyysistä selviää (kuvio 4), että juristien mielestä (30 %) avioliitolain pykälät olivat useammin täsmällisiä kuin ei-juristien mielestä (16 %, $U = 41993$, $p < 0,01$). Kuitenkin 6 % juristeista ja 3 % ei-juristeista piti katkelmaa epätasällisenä. Arvioiden keskiarvo juristeilla oli 3,76 ja ei-juristeilla 3,47.

Kuvio 4. Tekstin täsmällisyys.

Tekstin piirteiden välinen korrelaatio

Piirteitä analysoitiin myös Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimen avulla sen tarkistamiseksi, onko niiden välillä yhteyttä. Korrelaatiokertoimen arvot asettuvat välille $[-1, +1]$, ja arvon suuruus ilmaisee yhteyden voimakkuutta. Mitä lähempänä numeroa 1 tulos on, sitä vahvempi on myönteinen yhteys muuttujien välillä. Muuttujat eivät korreloi keskenään, jos arvo on nolla. Myönteinen yhteys tarkoittaa, että yhden muuttujan arvon noustessa toisenkin muuttujan arvo nousee.

Taulukko 7. Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimen arvot eri piirteille.

		säännösten tuntemus	ymmärrettävyys	moni- tulkintaisuus	johdon- mukaisuus
ei-juristit					
ymmärrettävyys	ρ	0,21**			
	p-arvo	<,01			
	N	401			
monitulkintaisuus	ρ	0,08	,44**		
	p-arvo	0,12	<,01		
	N	401	401		
johdonmukaisuus	ρ	0,09	,45**	,58**	
	p-arvo	0,08	<,01	<,01	
	N	401	401	401	
täsmällisyys	ρ	0,06	,37**	,66**	,66**
	p-arvo	0,21	<,01	<,01	<,01
	N	401	401	401	401
juristit					
ymmärrettävyys	ρ	,22**			
	p-arvo	< 0,01			
	N	178			
monitulkintaisuus	ρ	,25**	,54**		
	p-arvo	<,01	<,01		
	N	178	178		
johdonmukaisuus	ρ	,17*	,44**	,77**	
	p-arvo	0,02	<,01	<,01	
	N	178	178	178	
täsmällisyys	ρ	,19*	,40**	,73**	,84**
	p-arvo	0,01	<,01	<,01	<,01
	N	178	178	178	178

Analyysistä ilmenee, että ei-juristeilla kaikki neljä tutkittavaa tekstin piirrettä korreloivat positiivisesti toistensa kanssa (taulukossa 7 ne on lihavoitu). Ei-juristeilla vain tekstin ymmärrettävyys korreloi avioliittolain tuntemuksen kanssa ($p = 0,21$, $p < 0,01$).

Myös juristeilla kaikki neljä tutkittavaa tekstin piirrettä korreloivat positiivisesti toistensa kanssa (taulukko 7). Jokaisen parin yhteydet ovat tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,05$). Lisäksi kaikki neljä tutkittavaa tekstin piirrettä korreloivat positiivisesti avioliittolain tuntemuksen kanssa.

Kaiken kaikkiaan voimakkaimmat yhteydet ovat juristeilla, esimerkiksi tekstin johdonmukaisuus korreloi positiivisesti ja voimakkaasti tekstin yksitulkintaisuuden kanssa ($p = 0,77$, $p < 0,01$) sekä tekstin täsmällisyyden kanssa ($p = 0,84$, $p < 0,01$). Tämä tarkoittaa sitä, että mitä johdonmukaisempi säädösteksti vastaajien mielestä on, sitä yksitulkintaisemmalta ja täsmällisemmältä se heistä vaikuttaa.

Lisäksi juristeilla ei ole korrelaatioita säädösten lukemisen frekvenssin ja tekstin piirteiden (ymmärrettävyyden, yksitulkintaisuuden, täsmällisyyden ja johdonmukaisuuden) välillä ($p > 0,05$).

Toisaalta ei-juristeilla säädösten lukemisen frekvenssi korreloi tekstin ymmärrettävyyden kanssa ($p = 0,21$, $p = 0,05$), eli mitä useammin ei-juristi lukee säädöstekstejä, sitä ymmärrettävämmältä avioliittolain teksti vaikutti hänestä.

Luetun ymmärtäminen ja säädöstekstin ymmärrettävyys

Luetun ymmärtäminen -muuttujaa analysoitiin suhteessa avioliittolain katkelman ymmärrettävyyteen eli siihen, oliko teksti helposti ymmärrettävä (arvioitu asteikolla 1–5). Analyysistä selviää, että on tilastollisesti merkitsevä ero näiden muuttujien välillä ensimmäisessä luetun ymmärtämisen tehtävässä (juristeilla $U = 2800$, $p < 0,01$; ei-juristeilla $U = 19766$, $p = 0,01$), eli näiden välillä on riippuvuus.

3.1.2.5 Mikä vaikeutti lainkohdan lukemista?

Monivalintatehtävässä annettiin valittavaksi 18 eri tekijää, jotka voivat vaikeuttaa säädöstekstin ymmärtämistä. Yhtäältä ne koskivat tekstin piirteitä, esimerkiksi sanastoa, syntaksia ja tekstin rakennetta. Toisaalta ne viittasivat lukijan ominaisuuksiin, kuten vähäiseen kokemukseen säädöstekstien lukemisesta. Lopussa oli myös mahdollista kirjoittaa oma vastaus. Kysymykseen saatiin 1 431 vastausta.

Analyysissa vastaajat jakaantuivat juristeihin ja ei-juristeihin. Riippumattomuus-testin perusteella todetaan, että kahdella alaryhmällä on tilastollisesti merkitseviä eroja, jotka koskevat seuraavia ymmärtämistä vaikeuttavia tekstin piirteitä: määritelmiä ($p = 0,05$), (VS = 0,31; LV 0,09–1,05), numeroita, merkkejä tai lyhenteitä ($p = 0,03$), (VS = 0,43; LV 0,20–0,93) ja pitkiä virkkeitä ($p = 0,05$), (VS = 0,67; LV 0,44–1,00). Ei-juristit useammin kuin juristit valitsivat nämä kolme piirrettä.

Ei-juristit kaipasivat säädöstekstiin määritelmiä ja taustoitusta:

Tarve esimerkeille, jotta ymmärtää lahjan tulevan ulkopuoliselta taholta, joka ei liity avioliittoon.

Jos avioliitto kumotaan, käsitelläänkö asiaa siten, ettei avioliittoa olisi ollutkaan vai katsotaanko avioliitto kumotuksi vasta päätöksen saatua lainvoiman?

Olisin halunnut tarkistaa mitä esim. avio-oikeus ja omaisuuden ositus tarkoittavat tarkalleen.

Kohdassa "numerot, merkit tai lyhenteet" ei-juristit tarkensivat, mikä teki säädöstekstin lukemisesta raskaampaa. Vastauksissa usein mainittiin sisäiset numeroviitteet, lakia tarkoittava L-lyhenne, toimitukselliset merkinnät muodossa "L:lla 484/2023 lisätty väliotsikko tulee voimaan 1.10.2023. 27 a § (23.3.2023/484)". Tämän yhteydessä todettiin, että "lukeminen pysähtyy".

Pitkästä ja vaikeasta virkkeestä useimmiten annettiin seuraavat esimerkit:

Omaisuuden ositusta toimitettaessa on omaisuutena, johon toisella puolisoilla ei ole avio-oikeutta, pidettävä [--]

Poiketen siitä, mitä 1 momentin 2 kohdassa säädetään, toisella puolisoilla on kuitenkin avio-oikeus mainitussa kohdassa tarkoitettuun omaisuuteen, jos avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva asia on rauennut muusta syystä kuin sen vuoksi, että puoliso on kuollut asian vireillä ollessa.

Ongelmalliseksi jälkimmäisessä virkkeessä koettiin myös järjestysluvun pisteen puute *momentti-* ja *kohta-*sanana edessä.

Lukijasidonnaisista piirteistä tilastollisesti merkitseviä eroja alaryhmien välillä oli vähäisessä kokemuksessa säädöstekstien lukemisesta ($p < 0,01$), (VS = 0,10; LV 0,04–0,21) ja aiheen mutkikkoudessa ($p = 0,04$), (VS = 0,62; LV 0,39–0,97).

Tässäkin tapauksessa ei-juristit useammin kuin juristit viittasivat vähäiseen kokeemukseen säädöstekstien lukemisesta ja aiheen mutkikkouteen. Taulukosta 8 näkyvät lihavoituina tilastollisesti merkitsevät erot.

Taulukko 8. Säädöstekstiä vaikeuttavat piirteet.

Ymmärtämistä vaikeuttava piirre	p-arvo
Allekkaiset luettelmat	0,05
Erikoistermit	0,14
Fraasit	0,27
Kieltolauseet	0,38
Lauseenvastikkeet	1,00
Määritelmät	0,05
Numerot, merkit tai lyhenteet	0,03
Monen sanan luettelot	0,73
Monisanaiset määriteet	0,16
Pitkät virkkeet	0,05
Sisäiset viittaukset	0,31
Sivulauseet	0,30
Tekstin jäsenys	0,66
Toistot	0,43
Asian mutkikkuus	0,04
Tietojen järjestys	0,55
Poikkeuksen esittäminen	0,17
Vähäinen kokemus säädöstekstien lukemisesta	< 0,01
Muu	0,07

Kyselystä saatiin myös kommentteja vaikeista termeistä ja fraaseista. Juristeille vaikeiksi osoittautuivat seuraavat termit: *raukeaminen*, *puoliso* ja *toinen puoliso* (kun molemmista osapuolista käytetään sanaa *puoliso*, on vaikea hahmottaa, kumpi on kumpi), *ositus*, *perintö* ja *tulla vireille*. Lisäksi mainittiin vaikeat lauseenvastikkeet, esimerkiksi *toimitettaessa* ja *purkauduttua*. Tästä annettiin korjausehdotus: "olisi

yksiselitteisempi, jos lukisi 'sen jälkeen, kun on purkautunut'. Tästä voi saada senkin käsityksen, että aina avioliiton purkaututtua kuoleman johdosta lahjana jne. saatu omaisuus olisi avio-oikeudesta vapaata."

Ei-juristit mainitsivat juristien tapaan lauseenvastikkeet. Lisäksi he pitivät termejä *ositus* ja *avio-oikeus* vaikeina ymmärtää. Epäselvä oli myös fraasi *tulee vireille* lauseessa "avioeroa koskeva asia on tullut vireille". Sitä kommentoi eräs vastaaja seuraavasti: "Miten määritetään asian 'tulo vireille'? Olen itse eronnut, en silti tiedä." Toisin kuin juristit, ei-juristit kokivat epäselväksi myös lain rakenteeseen liittyvän termin *momentti*.

3.1.2.6 Mikä helpotti lainkohdan lukemista?

Monivalintatehtävässä annettiin valittavaksi 14 eri tekijää, jotka voivat helpottaa säädöstekstin ymmärtämistä. Ne olivat osittain samat kuin edellisessä tehtävässä. Lopussa oli myös mahdollista kirjoittaa oma vastaus. Kysymykseen saatiin 1 043 vastausta. Taulukosta 9 näkyvät lihavoituina tilastollisesti merkitsevät erot.

Taulukko 9. Säädöstekstiä helpottavat piirteet.

Ymmärtämistä helpottava piirre	p-arvo
Allekkaiset luetelmat	0,96
Yleiskielen sanat ja fraasit	0,90
Kieltolauseet	0,80
Määritelmät	0,33
Numerot, merkit tai lyhenteet	0,06
Määriteet	0,84
Lyhyet virkkeet	0,13
Sisäiset viittaukset	0,36
Sivulauseet	0,36
Tekstin jäsenys	0,50
Toistot	0,23
Tuttu aihe	< 0,01
Tietojen järjestys	0,19
Kokemus säädöstekstien lukemisesta	< 0,01
Muu	0,04

Riippumattomuustestistä ilmenee, että kahdella alaryhmällä on tilastollisesti merkitseviä eroja, jotka koskevat kokemusta säädöstekstien lukemisesta ($p < 0,01$), (VS = 3,90; LV 2,70–5,72) ja tuttua aihetta ($p < 0,01$), (VS = 1,92; LV 1,22–3,02) eli lukijasidonnaisia piirteitä sekä muita piirteitä ($p = 0,04$), (VS = 0,40; LV 0,17–0,98).

Ei-juristien mielestä ymmärtämistä helpottivat varsinkin kokemus säädöstekstien lukemisesta (40 %), allekkaiset luettelmat (27 %), lyhyet virkkeet (22 %), yleiskielen sanat ja fraasit (17 %), tuttu aihe (13 %) ja tekstin jäsenys (11 %).

Ei-juristien mainitsemista luettelmaista esimerkkinä voivat olla ensimmäisen momentin numeroidut kohdat 1 ja 2, jotka löytää helposti tekstistä. Niissä listattiin omaisuutena pidettäviä asioita, joihin toisella osapuolella ei ole avio-oikeutta. Tiiviystä saivat myönteisen arvion kaksi lausetta: ”Avioliiton kumoamisella on samat oikeusvaikutukset kuin avioerolla” ja ”Avioliitto on kumottava, jos aviopuoliso on pakotettu avioliittoon.” Vastaajien mainitsemia esimerkkejä yleiskielen sanoista ja fraaseista ovat *avioliitto*, *kumottava*, *aviopuoliso*, *pakotettu*, *avioero*, *kuolema*, *tulee voimaan* (eikä *astuu voimaan*). Yksi vastaaja sanoi, että ”[--] sana- ja fraasivalinnat olivat kokonaisuudessaan arkikieltä”. Säädösteksti oli vastaajan mukaan hyvin jäsenetty siten, että ensin tuli ”teksti ja sen alla heti voimaantulo ja entinen, muutettu teksti”. Lisäksi vastaajat pitivät tietojen järjestystä loogisena.

Juristien mielestä ymmärtämistä helpottivat kokemus säädöstekstien lukemisesta (72 %), allekkaiset luettelmat (27 %) ja tuttu aihe (23 %). Juristit antoivat niukasti avovastauksia. Esimerkkinä yleiskielen termeistä he mainitsivat seuraavat: *omaisuus*, *avioliitto*, *kuolema* ja *kumoaminen*.

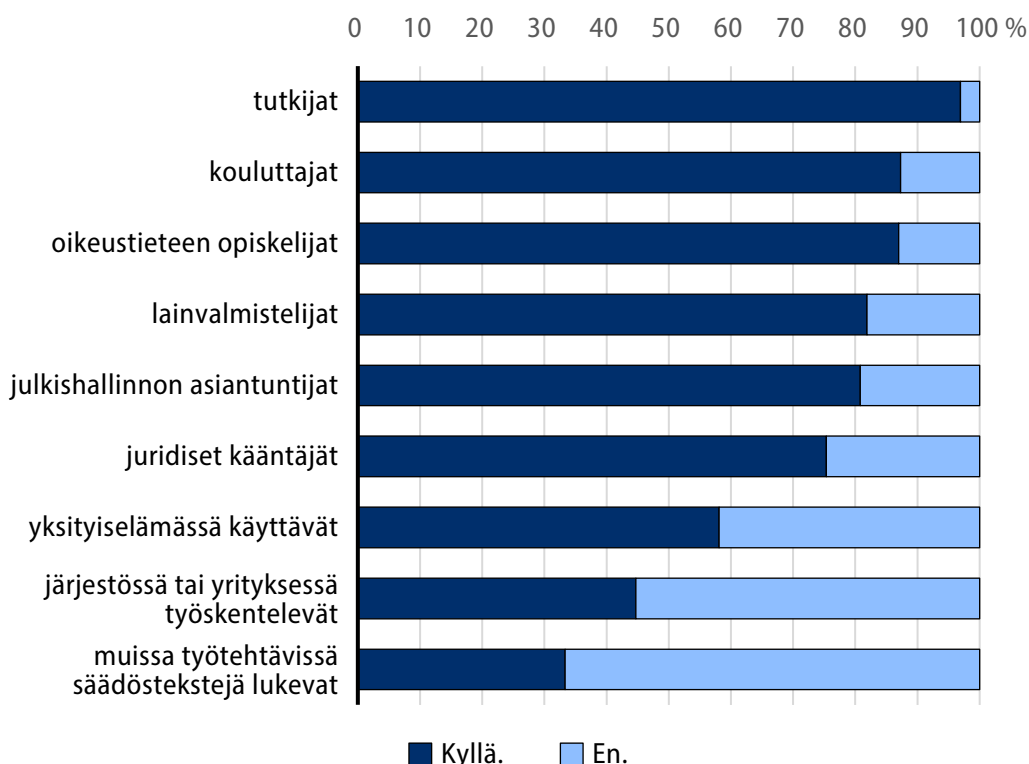
3.1.2.7 Miten hallituksen esitys vaikuttaa avioliittolain ymmärtämiseen?

Seuraavaksi analysoidaan tarkemmin hallituksen esityksen käyttöä ja lukemista.

Analysoitaessa vastauksia kysymykseen ”Mitä teet, kun säädösteksti tai sen jokin kohta on epäselvä?” selviää, että työtehtävän mukaan eritellyistä alaryhmistä kaikki turvautuvat hallituksen esitykseen jossain määrin. Kysymys oli monivalintatehtävä, joten yksi vastaaja voi kuulua useaan alaryhmään.

Kuvio 5. Hallituksen esityksen käyttö apuna epäselvien lainkohtien selvittämisessä alaryhmittäin.

**Etsin tietoa hallituksen esityksistä,
kun säädösteksti tai sen jokin kohta on epäselvä.**

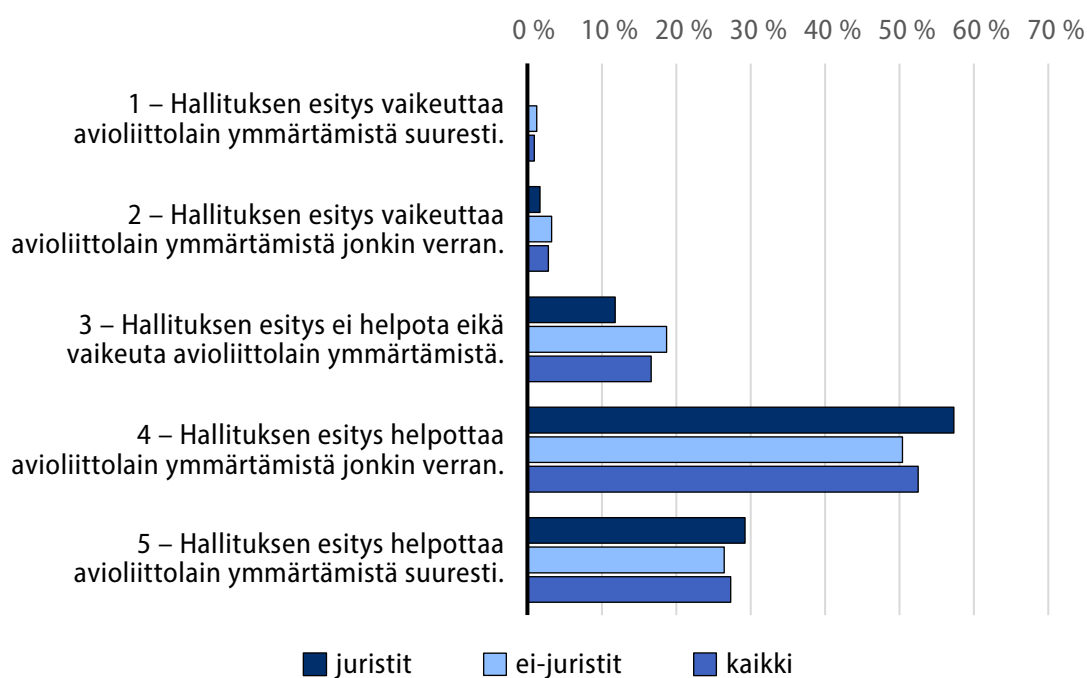
Kaikkien alaryhmien vastaajista, jotka turvautuvat hallituksen esityksen apuun, suurin prosenttiosuus on tutkijoilla (97 %). Hallituksen esitystä käyttää myös yli 80 % oikeustieteen kouluttajista, opiskelijoista, lainvalmistelijoista ja julkishallinnon asiantuntijoista. Pienin osuus alaryhmittäin on niillä, jotka ovat muissa työtehtävissä yhteydessä säädösteksteihin (33 %).

Hallituksen esityksen lukemista tutkittiin kyselyssä sen katkelman avulla, joka välittömästi käsitteli avioliittolain pykälää 27a, 27b ja 90 eli kyselyn edellisessä osassa tutkittavaa aineistoa. Kysymyksellä haluttiin tietoa siitä, miten hallituksen esitys vaikuttaa avioliittolain ymmärtämiseen. Oli mahdollista valita jokin viidestä vaihtoehdosta: 1 – Hallituksen esitys vaikeuttaa avioliittolain ymmärtämistä suuresti, 2 – Hallituksen esitys vaikeuttaa avioliittolain ymmärtämistä jonkin verran, 3 – Hallituksen esitys ei helpota eikä vaikeuta avioliittolain ymmärtämistä, 4 – Hallituksen esitys helpottaa avioliittolain ymmärtämistä jonkin verran, 5 – Hallituksen esitys helpottaa avioliittolain ymmärtämistä suuresti.

Kaikista vastaajista melkein 80 % oli sitä mieltä, että hallituksen esitys helpottaa avioliittolain ymmärtämistä jossain määrin – joko jonkin verran (52,5 %) tai suuresti (27,3 %). 16,6 %:lle vastaajista hallituksen esityksen vaikutus ymmärtämiseen oli neutraalia, ja 2,7 % sanoi sen vaikeuttavan avioliittolain ymmärtämistä jonkin verran.

Kuviosta 6 näkyy juristien ja ei-juristien vastausten jakauma. Enemmistö molemmista ryhmistä oli sitä mieltä, että hallituksen esitys helpottaa avioliittolain ymmärtämistä jonkin verran (yli 50 %). Lisäksi melkein kolmannes kustakin ryhmästä ajattelee, että hallituksen esitys helpottaa avioliittolain ymmärtämistä suuresti.

Kuvio 6. Hallituksen esityksen vaikutus avioliittolain ymmärtämiseen.

Molempien ryhmien arvioiden jakaumat ovat samanlaisia, mutta Mann-Whitneyn testistä selviää, että vastausten jakaumassa on tilastollisesti merkitsevä ero ($U = 32294$, $p = 0,05$).

Seuraavaksi vastaajat saivat halutessaan esittää tarkentavia mielipiteitä hallituksen esityksen lukemisesta ja perustella, miten hallituksen esitys voi vaikuttaa avioliittolain ymmärtämiseen. Kysymys oli vapaaehtoinen, ja avovastauksia siihen tuli 218. Näistä mainitaan tässä muutamia, joissa käsiteltiin erilaisia aihepiirejä. Hyödyt hallituksen esityksen lukemisesta ovat vastaajien sanoin (suora lainaus sellaisenaan) seuraavat.

Aiheen taustoittaminen ja havainnollistaminen esimerkkien ja selitysten avulla:

Pakottamisesta annetut esimerkit auttavat ymmärtämään, mitä lainsäätäjät on tarkoittanut pakottamisella, vaikka pakottaa-sana on ymmärrettävä itsessäänkin. (juristi)

Avioliiton kumoamisen ja avioeron rinnastaminen prosessina selkiytyy HE:stä. (juristi)

HE:n lukeminen helpottaa ymmärrystä mm. siksi, että siinä käydään tarkemmin läpi asioita ja avataan myös taustavaikutuksia. [– –] Toisaalta 90 §:ssä on kyse aika teknisestä muutoksesta, joten sisältöä ei varsinaisesti tarvitse avata enempää. (ei-juristi)

Hyvää on lasten aseman selventäminen. (ei-juristi)

27 a.2 §:ssä kuvaillaan avioliittoon pakottamista esimerkkien valossa. Ne vähentävät tulkinnanvaraisuutta. (ei-juristi)

Tästä taustatiedosta voi varmasti olla hyötyä myös vaikkapa omaa asiaansa selvittäväälle maallikolle, mutta lain ymmärtämistä se ei mielestäni juurikaan helpota. (ei-juristi)

Hallituksen esityksen kieli on vastaajien mielestä selkeämpää kuin säädöksen kieli. Tämä myös muuttaa asenteen lakitekstiä kohtaan myönteisemmäksi.

Hallituksen esitys avaa kyseistä lainkohtaa sekä sitä, mitä lailla halutaan sallia, rajoittaa tai määritellä. (juristi)

Kieli on selkeämpää ja sujuvampaa kuin itse laissa. (juristi)

Se on "suomeksi", kun taas säädös teksti ei ole. (ei-juristi)

On selkeämpää ja nopeampaa lukea tekstiä ja teksti lisää positiivista asennetta, koska huomaa, että tekstin kirjoittajakin on yrittänyt kirjoittaa ymmärrettävää tekstiä. Teksti menee paremmin perille yhdellä lukemisella, eikä lukukertoja tarvitse toistaa. (ei-juristi)

Se tuo lakitekstin jotenkin lähemmäksi tavallista, ei-juridiikan kanssa toimivaa ihmistä. (ei-juristi)

Lakiteksti on tiivistä. Hallituksen esityksessä sama asia kerrotaan laveammin, joten se on helpommin ymmärrettävissä. (ei-juristi)

Lain muistamisen parantaminen:

Auttaa muistamaan sisältöä paremmin. (juristi)

Epäselvyydet, jotka jäivät mieleen hallituksen esityksen lukemisen jälkeen, olivat vastaajien mielestä seuraavia:

Itse avioliittolaki ei sinänsä ole vaikea ymmärtää. Vaikeampi on ymmärtää 90S eikä siihen hallituksen esitys tuo selvyttä. (ei-juristi)

Hallituksen esityksen lukeminen auttaa lukemaan lainkohtaa siinä tavoitellulla tavalla. Tosin kun hallituksen esitysten perusteluissa selostetaan sen hetkistä oikeustilaa (eli lain voimaantultua vanhentunutta oikeustilaa), saattaa hallituksen esityksen lukeminen siinä käytettyjen aikamuotojen takia johtaa entistä suurempaan epätietoisuuteen. (juristi)

Esitys jättää avoimeksi sen, miten pakottamisen t. painostuksen todistaminen tehdään. Se ei myöskään kerro, missä ajassa avioliiton solmimisesta lukien voi pakottamisperusteeseen vedota. Miten olisi 20 vuoden jälkeen? Esillä ollut omaisuuden jakokysymys voi käydä kohtuuttomaksi, jos pakottamisperusteella avioliitto kumotaan nopeasti, ja toisaalta, jos vasta hyvin pitkän ajan jälkeen. Kummassakin tapauksessa voisi ilmetä kohtuuttomia tilanteita. (ei-juristi)

Avio-oikeuteen liittyviä epämääräisyyksiä se ei auttanut ymmärtämään. (ei-juristi)

Kuitenkin selvennys lapsista hämmentää. Kesti ymmärtää, että sillä viitataan avioliiton AIKANA syntyneisiin lapsiin. Aluksi ymmärsin sen niin, että avioliiton raukeamisen jälkeen syntyneet lapset luettaisiin osaksi avioliittoa, mikä hämmensi niin paljon, että piti kyseinen lause lukea useasti ymmärtääkseen, missä suhteessa sanat viittaavat toisiinsa. (ei-juristi)

Seuraavat kommentit koskivat kielellisiä seikkoja:

Ei selväsanaista ja nykyaikaista. (juristi)

90 §:n yhteydessä käytännössä vain toistetaan lakitekstin sisältö ja se katkelma on jokseenkin hyödytön. (juristi)

90§ selityksessä ei ole mitään, joka laajentaisi varsinaisen lakitekstin määritelmää/kuvausta. Se ei siis tuo lisäarvoa. (juristi)

Tämä sen sijaan on monimutkainen virke: "Pakottamisesta on kysymys, jos puolison kohdistunut uhkaus tai painostus on vaikuttanut siten, että puolison mahdollisuus päättää itsenäisesti avioliiton solmimisesta on estynyt." Sisäkkäiset lauseet ja vanhahtava "olla estynyt" eivät aukea nykylukijalle, ainakaan ilman oikeustieteellistä koulutusta. (juristi)

Esityksen lukeminen ärsytti. Samat asiat olisi voinut sanoa yksinkertaisemmin ja selkeämmin. Esimerkkeinä näistä mieleen jäivät "ajalliset ulottuvuudet" ja "oikeudenvastaisuus". En ole tottunut lukemaan lakitekstejä, joten lauseessa olevat viittaukset pykäliin ja momentteihin vaikeuttivat ymmärtämistäni. Tiedän, mikä on pykälä, mutta en osaisi selittää, mikä on momentti. Lakitekstejä laatimaan pitäisi saada vähintään selkeään kieleen erikoistunut suomen kielen ammattilainen, jos selkokielen asiantuntijaa ei ole käytössä. (ei-juristi)

mitä tarkoittavat käytännössä: kumoaminen, avioliittoon pakottaminen, oikeudenvastainen pakottaminen, painostaminen, tahdonmuodostus, riippuvuussuhde, oikeusvaikutukset, raukeaminen? (ei-juristi)

Ne mitkä toimet lasketaan esimerkiksi pakottamiseksi, on kuvattu oudon pitkästi. (ei-juristi)

Vastauksista nousi esiin myös ehdotuksia hallituksen esityksen kielen parantamiseksi:

- termien selkoistaminen:

Esimerkiksi lause "avioliiton kumoaminen vaikuttaa kumoamisesta eteenpäin, ei taannehtivasti." Miksi pitää käyttää termiä "taannehtivasti", kun asian voi selittää selkeällä suomellakin. (ei-juristi)

- lisää vaikeaselkoisten lainkohtien selittämistä:

Toteutuksessa voitaisiin esityksen teksteistä helposti avata vaikeaselkoisiksi koettuja lainkohtia. (ei-juristi)

Se selittää oikeudenvastaisen pakottamisen, mutta herättää kysymyksen, mitä muuta pakottamista on. Olisi voinut olla esimerkkejä muusta syystä raukeamisesta. (ei-juristi)

Jotkin pienet yksityiskohdat voivat olla tärkeitä ja selventäviä, esim. se mitä uhkaaminen ja painostaminen tarkoittavat ("uhkaamisen tai painostamisen ei aina tarvitse olla voimakasta"). (ei-juristi)

- järjestyslukujen merkitseminen selvästi pisteellä:

Vasta nyt ymmärsin miten "Pykälän 1 momentin 2" luetaan. Luin aiemmissa kohdissa niin, että luvun 1 pääsana olisi momentti jne. Tämä olisi selkeämpi, jos nämä merkittäisiin muodossa "1. pykälän 2. momentin" tai jopa auki "pykälän yksi (1) momentin kaksi (2)" / "Ensimmäisen (1.) pykälän toisen (2.) momentin" kun kyseessä on pieni numero. Tämä helpottaisi asiaan tottumattomien kykyä lukea lauseita oikein. Lause alkoi suoraan sanalla "pykälä", jonka vuoksi osasin tämän tulkinnan tehdä. Aiemmissa olin ymmärtänyt esim. "avioliittolain pykälän 1 momentin" tavalla "pykälä koskien avioliittolakia ja sen momentti yksi". (ei-juristi)

- turhan toiston välttäminen:

Lukijalle asia olisi ehkä voinut olla jopa selvempi, jos 90 §:stä olisi HE:ssä todettu vain ensimmäinen kappale. (juristi)

90§ ei kauheasti aukene, tuntuu että hallituksen esitys toistaa hankalan asian hankalasti. (ei-juristi)

Loppuhuomautukset:

Se koskee kuitenkin vain muutoskohtaa, ei koko lakia. Täten se ei merkittävästi auta eikä yritäkään auttaa koko lain ymmärtämistä. (ei-juristi)

Se antaa merkittävää taustatietoa, joka auttaa juristeja lain tulkinnassa: se selvittää esimerkiksi sitä, mikä katsotaan laissa tarkoitetuksi pakottamiseksi. Tästä taustatiedosta voi varmasti olla hyötyä myös vaikkapa omaa asiaansa selvittäville maallikolle, mutta lain ymmärtämistä se ei mielestäni juurikaan helpota. (ei-juristi)

Mutta minusta suurimmat ongelmani lain ymmärtämisessä eivät liittyneet kumoamiseen ja pakottamiseen vaan muihin asioihin. Pällimmäiseksi jäi mieluinen kuva hankalista päällekkäisistä ja limittäisistä ehdoista, jotka piti samaan aikaan omaksua. (ei-juristi)

3.1.3 Tavat ja asenteet

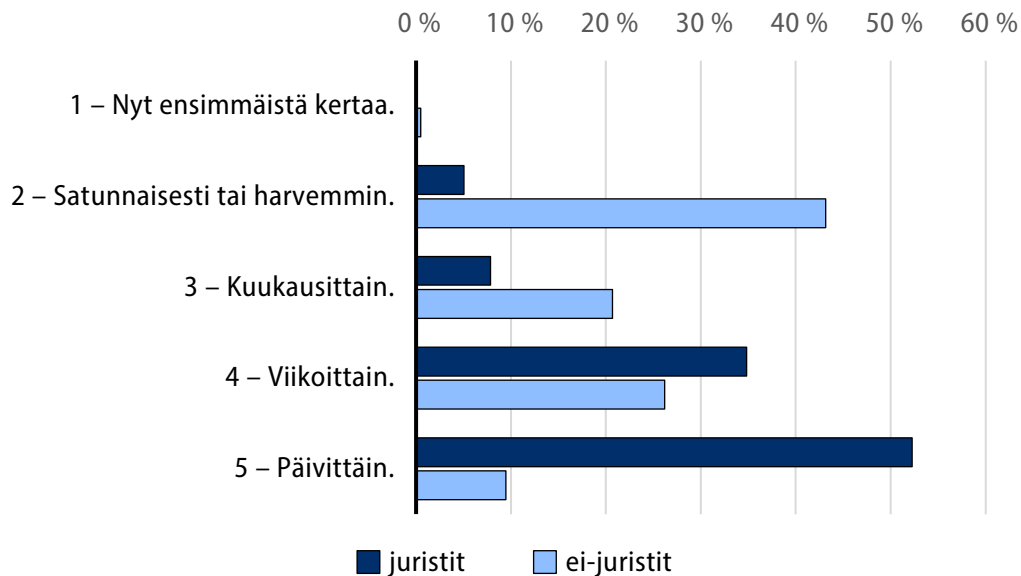
3.1.3.1 Kuinka usein luet säädöstekstejä?

Kysymyksessä ”kuinka usein luet säädöstekstejä?” oli useimmin valittu vastausvaihtoehto ”satunnaisesti tai harvemmin” (31,4 %), mutta joko vaihtoehdon ”päivittäin” tai ”viikoittain” valinneita oli yhteensä yli puolet vastaajista, mikä osoittaa melko suurta lukemisen frekvenssiä. Joka kuukausi säädöstekstejä lukee noin 17 % vastaajista, ja vain kaksi henkilöä on ensimmäistä kertaa lukenut säädöstekstiä vasta tässä kyselyssä.

Juristien ja ei-juristien välillä on selviä eroja säädöstekstien lukemisen frekvenssissä (kuvio 7). Juristit lukevat säädöstekstejä joko joka päivä (52,2 %) tai joka viikko (34,8 %), kun taas melkein puolet ei-juristeista lukee niitä satunnaisesti tai harvemmin (43 %), kuukausittain (21 %) tai viikoittain (26 %). Joka päivä ei-juristeista lukee säädöksiä vain 9,5 %. Juristien arvioiden keskiarvo oli 4,34 (joka viikko) ja ei-juristien 3,01 (joka kuukausi).

Kuvio 7. Säädöstekstien lukemisen frekvenssi juristeilla ja ei-juristeilla.

Kuinka usein luet säädöstekstejä?

Kaikki ryhmät mukaan lukien voi todeta riippuvuuden oikean vastauksen valinnalla ja säädöstekstien lukemisen frekvenssillä sekä ensimmäisessä tehtävässä ($U = 39245,5$, $p < 0,01$) että toisessa tehtävässä ($U = 34107$, $p < 0,01$). Tämä tarkoittaa, että jos lukee säädöstekstejä usein, vastaa luetun ymmärtämisen tehtävissä todennäköisemmin oikein.

Juristien ja ei-juristien ryhmissä ei todettu tilastollisesti merkitseviä eroja luetun ymmärtämisen tehtävässä säädöstekstien lukemisen frekvenssin suhteen ensimmäisessä luetun ymmärtämisen tehtävässä (juristeilla: $U = 2462$, $p = 0,11$, ei-juristeilla: $U = 18663$, $p = 0,14$). Tilastollisesti merkitsevä ero on havaittavissa ei-juristien ja juristien ryhmissä vain toisessa tehtävässä (juristeilla: $U = 2156,5$, $p = 0,03$, ei-juristeilla: $U = 16842$, $p = 0,03$). Ryhmien ilmoittamat lukemisen frekvenssit eivät kuitenkaan ole jakautuneet kovin tasaisesti frekvenssitason 1–5 välillä, joten on vaikea sanoa, vastaavatko enemmän lukeneet juristit useammin oikein kuin vähemmän lukeneet. Sama pätee ei-juristeihin tässä kysymyksessä.

Lisäksi tässä aineistossa on todettu tilastollisesti merkitsevä ero kosketus säädöksiin -muuttujan vastauksissa ($U = 4923,5$, $p < 0,01$).

Työtehtävämuuttujan analyysistä selviää, että riippuvuutta oikean vastauksen valinnan ja säädöstekstien lukemisen frekvenssin välillä on seuraavilla ryhmillä:

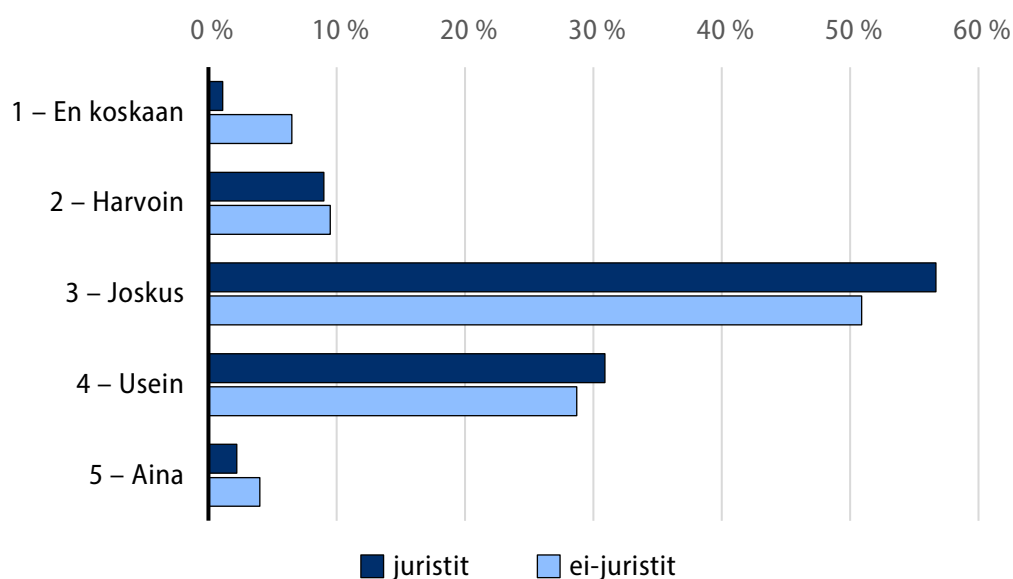
- julkishallinnon asiantuntijoilla verrattuna muihin kuin julkishallinnon asiantuntijoihin (kys. 1, $U = 8736$, $p < 0,01$, kys. 2, $U = 7294$, $p < 0,01$);
- lainvalmistelijoilla verrattuna muihin kuin lainvalmistelijoihin (kys. 1, $U = 1041,5$, $p < 0,01$);
- järjestössä työskentelevillä verrattuna muihin kuin järjestössä työskenteleviin (kys. 2 $U = 10909$, $p = 0,01$).

3.1.3.2 Oletko kohdannut ongelmia säädöstekstien kanssa?

Kyselyssä kysyttiin myös sitä, ovatko vastaajat kohdanneet ongelmia säädöstekstien kanssa, jos he ovat lukeneet säädöstekstejä aikaisemmin (jo ennen tätä kyselyä). Vain kaksi kyselyn vastaajista ei ollut aikaisemmin lukenut mitään säädöksiä, joten vastauksia tähän kysymykseen tuli 577.

Kuvio 8. Ongelmien kohtaamisen frekvenssi säädösteksteissä.

Jos olet lukenut säädöstekstejä aikaisemmin (jo ennen tätä kyselyä), oletko kohdannut ongelmia säädöstekstien kanssa?

Kuviosta 8 selviää, että molemmat alaryhmät valitsivat useimmiten vaihtoehdon 3 eli he kertoivat joskus kohdanneensa ongelmia säädösten kanssa. Toiseksi useimmin valittiin vaihtoehto 4 "usein". Juristien vastausten keskiarvo oli tässä kysymyksessä 3,24, ei-juristien 3,14.

Mann-Whitneyn testistä selviää, että juristien ja ei-juristien antamien arvioiden jakaumat eivät eroa toisistaan. Näiden ryhmien välinen ero ei ole tilastollisesti merkitsevä ($U = 36978,5$, $p = 0,38$).

Vastaajien esimerkkejä ymmärtämisongelmista

Seuraavassa esitetään avovastauksia, jotka koskevat vastaajien kohtaamia ongelmia säädöksissä. Vastauksia tuli 410, ja niistä valikoitiin tyypilliset esimerkit eri aiheista. Vaikka vapaamuotoisia kommentteja tuli erikseen kunkin asteikon vaihtoehdon viereen (esim. usein, joskus, harvoin), samat huomautukset toistuivat jokaisessa vaihtoehdossa. Siksi vastaukset jaotellaan vain aiheensa perusteella.

Ongelmia, jotka vastaajien mielestä liittyvät ymmärtämiseen yleensä:

Kapulakieltä, jota on todella vaikea ymmärtää. Jopa yksittäiset sanat on joskus vaikeita, eikä niiden merkitystä aivan käsitä. (ei-juristi)

Olinko ymmärtänyt oikein, varmistettiin aina asiantuntijalta. En kyllä pitänyt tätä ongelmana, vaan itsestään selvyytenä. (ei-juristi)

Vaikka olen korkeasti koulutettu kielen ammattilainen, tekstien kieli ja järjestyks ei noudata mitään minulle luontaista logiikkaa. Joudun jankkaamaan niitä moneen kertaan, ja turhaudun kun en siltikään tiedä, olenko varmasti ymmärtänyt oikein. (ei-juristi)

Tulkintaongelmia, jotka johtuvat tietyistä kielellisistä piirteistä:

Monimutkaisuus ja sivulauseiden sivulauseiden sivulauseiden sivulauseet (ei-juristi)

Välimerkkien käyttö, lauseenvastikkeet ja pitkät lauseet => monitulkintaisuus (juristi)

Tulkinnanvaraisten käsitteiden määritelmien puuttuminen/puutteet. (juristi)

Mm. virkkeiden monitulkintaisuus erityisesti ketjutettujen lauseiden kohdalla, pitkät virkkeet, ns. substantiivivauti, koskea-sanan turha käyttö ja tämä-pronominin epämääräinen käyttö. (juristi)

Joskus teksti on kielellisesti niin vaikea ja/tai monitulkintainen, että siitä on lähes mahdoton saada selvyyttä (vaikka on säädöstekstin tulkinnan ammattilainen eli tuomari). (juristi)

Liiallinen harkinnan mahdollisuus johtaa liian moninaiisiin tulkintavaihtoehtoihin. Lakikieli saattaa olla vanhentunutta. (juristi)

Niitä on vaikea ymmärtää, koska niissä käytetään eri sanoja kuin puhekielessä. En lähde toimittamaan asiaa vaan tekemään. Lisäksi yhdessä lauseessa yritetään ottaa kantaa kaikkiin mahdollisiin tilanteisiin. (ei-juristi)

Epäselvät tai määrittelemättömät käsitteet (ei-juristi)

tulkinta, onko kyseessä ja/tai/kun/aina/sen estämättä tai joku muu asian "ehdolliseksi" tai mutkien kautta tulkittavaksi (ei-juristi)

Usein säännösten soveltaminen ei avaudu pelkästä lakitekstistä, vaan pakko ottaa HE esille. Jokin säännös voi vaikuttaa hyvin selkeältä, mutta kun tulee todellinen tapaus esille, niin soveltaminen onkin sitten todella vaikeaa. (ei-juristi)

Seuraavaksi esitetään vastaajien kommentteja lain systematiikasta. Vaikka kysyttiin ymmärtämisiongelmiä, vastauksissa mainittiin myös erityyppisiä havaintoja säädöskielestä.

Säädös on luettava kokonaisuutena, otsikosta alkaen. Pitää aina muistaa, että lyhyet otteet tekstistä eivät välttämättä johda oikeaan lopputulokseen, vaan säädöksen soveltamisala jne. on aina huomioitava. (juristi)

Muutostekstit tulevat aina yllätyksenä esitystavan takia. (juristi)

Joskus pykälät eivät ole yksiselitteisiä tai ovat ristiriitaisia toisten pykälien kanssa. Myös voimassaolevan ja voimana tietynä aikana/"lailla säädettävänä aikana" hahmottaminen sähköisestä säädösmateriaalista on joskus haastavaa. (juristi)

Aukkoja ja sisäisiä ristiriitoja säädöstekstissä. Epäselvyyttä siirtymäsäännöksissä. (juristi)

Huomiota kiinnitettiin myös säädösviittauksiin.

Säädöstekstin lukeminen on aina haastavaa, koska sisäisiä viittauksia on paljon ja toisaalta joskus pitäisi ymmärtää lukea koko laki alusta alkaen jotta yhtä voi tulkita. Toisaalta perustelut ovat usein varovaisuusperiaatteella laadittu niin ettei niistä saa aidosti apua tulkintaan. (juristi)

Säädösviittausten käyttö lyhentää yhden säädöksen pituutta, mutta lisää työ-määrää selvitettäessä viitatun kohdan ajantasaisuutta. Alemman tason sääntelyyn jälkikäteinen valmistelu, kun varsinainen säädös on jo ainakin osittain voimassa (esim. Esmä, Eipa, Eba). (juristi)

Laki jättää usein myös tulkinnanvaraa, jolloin on turvaututtava muihin lähteisiin, kuten esitöihin, oikeuskirjallisuuteen, tuomioistuinratkaisuihin. (juristi)

Säännösten sisällön merkityksen avautuminen vasta HE:tä lukemalla: tämä aiheuttaa toisinaan vaivaa esim. sen suhteen, onko perusoikeuden rajoitus taval-lisella lailla säädetty perusoikeuksien yleisiä rajoittamisedellytyksiä (etenkin lailla säätämisen sekä tarkkarajaisuuden ja täsmällisyyden vaatimusta) kunnioittaen (juristi)

Sisäiset viittaukset hidastavat tekstin ymmärtämistä. Usein joutuu kaivamaan juuri hallituksen esityksen rinnalle, että ymmärtää lainsäätäjän tahtotilan. Kii-reessä kirjoitetuissa laissa on usein epäjohdonmukaisuuksia, käytetään esimer-iksi useaa erilaista termiä kuvaamaan samaa asiaa tai termin tarkoitusta ei ole avattu itse laissa. (ei-juristi)

Ei-juristien kommentoissa painottuu epävarmuus siitä, mistä pitäisi etsiä oikeita läh-teitä säädösten tulkintaan.

Samaa aihealuetta saattaa sivuta useampi kuin yksi laki. Välillä on ollut työlästä saada kokoon kaikkea tiettyyn tilanteeseen liittyvää tietoa. Olo saattaa jäädä epävarmaksi: olenko nyt lukenut aihealueesta kaiken tarpeellisen, vai onko jokin yksityiskohta yhä piilossa itselleni tuntemattomassa säädöksessä? (ei-juristi)

Jos luen yhdestä kohtaa, en voi koskaan olla varma, säädetäänkö samasta asiasta jossain muualla. Tuntuu, että pitäisi ymmärtää erilaisten säädösten suhde toisiinsa ja lainsäädännön kokonaisuus. (ei-juristi)

Vastaajat mainitsivat myös ongelmia, jotka liittyvät termien merkityksiin eri oikeudenaloilla. Tässä mainittiin samojen termien eri merkityksiä riippuen yksittäisistä hallinnonaloista. Lisäksi viitattiin lakiin varallisuus oikeudellisista oikeustoimista, terveydenhuollon säännöksiin, verohallinnon ohjeisiin (mm. ravintoedusta) ja arvonlisäverolakiin monimutkaisuuden ja monitulkintaisuuden takia. Samalla toistettiin, että ote on välttämätöntä lukea pari kertaa.

Esim. AVL 58 § 1 mom: "Veroa ei suoriteta vesialusten myynnistä ---, joiden rungon suurin pituus on vähintään 10 metriä ja jotka eivät ole rakenteeltaan pääasiallisesti huvi- tai urheilukäyttöön tarkoitettuja." Siis millaisen vesialuksen myynnistä ei tarvitse suorittaa veroa? (ei-juristi)

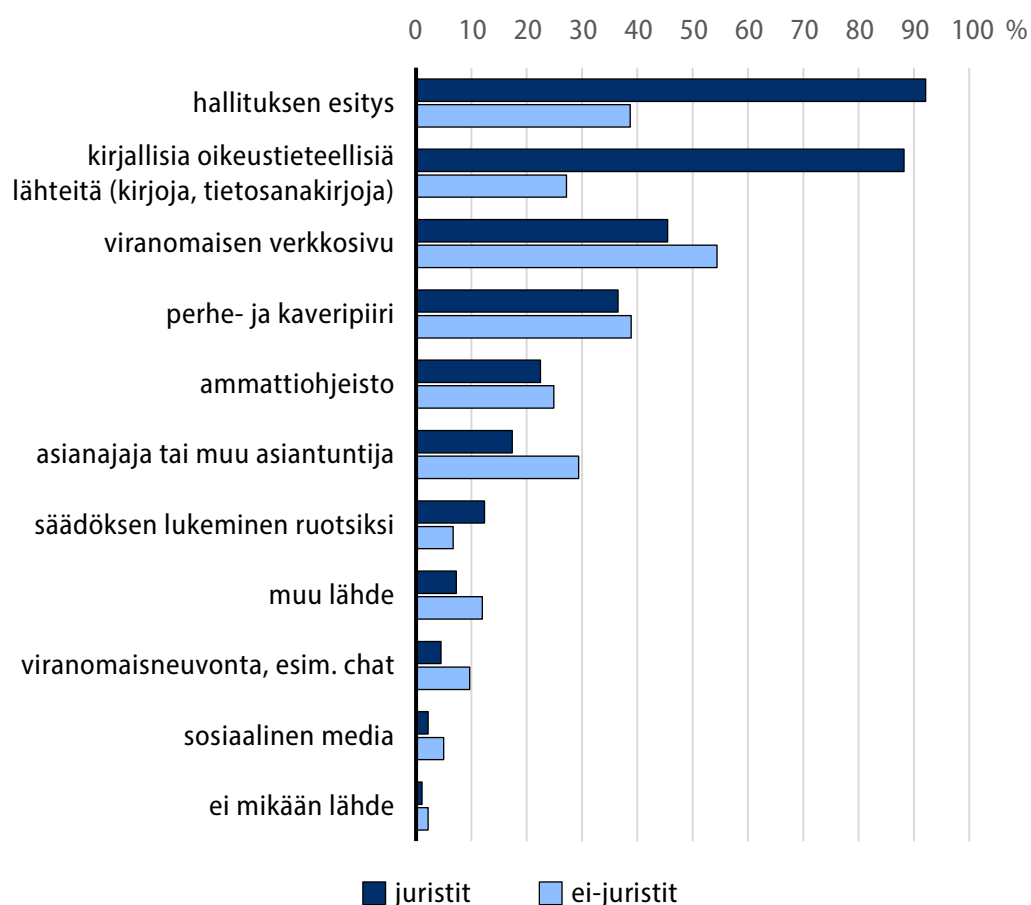
Muut kommentit koskivat EU-lainsäädännön vaikutusta kansallisen lainsäädännön kieleen.

Tietyt lait ovat erittäin vaikeaselkoiset sisäisten viittausten tai vaikeiden käsitteiden takia. Tällä hetkellä merkittäviä ongelmia syntyy siitä, että EU:sta tulee merkittävä määrä suoraan sovellettavia asetuksia, jonka käsitteistö poikkeaa suomalaisesta käsitteistöstä ja joka muutenkin sisällöllisesti on erittäin epäselvää (EU-säädösten heikko taso) tai jonka suhdetta kotimaiseen lainsäädäntöön on vaikea ymmärtää. (juristi)

3.1.3.3 Mitä teet, kun säädösteksti tai sen jokin kohta on epäselvä?

Kysymyksessä ”Mitä teet, kun säädösteksti tai sen jokin kohta on epäselvä?” oli mahdollista valita yksi tai useampi tapa hakea apua säädöstekstien tulkintaan (kuvio 9).

Kuvio 9. Apuneuvojen käyttö säädöksen tulkintaan.

Riippumattomuustestistä selviää, että juristien ja ei-juristien vastauksissa on tilastollisesti merkitseviä eroja ($p < 0,05$). Erot huomattiin seuraavissa vaihtoehdoissa.

Lähde, jota juristit käyttävät eniten säädöstekstin ollessa epäselvä, on hallituksen esitys (kuvio 9). Siihen juristit turvautuvat selvästi useammin kuin ei-juristit (92 % juristeista, 38,7 % ei-juristeista). Ero on tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,01$), (VS = 18,59; LV 10,39–33,26). Toiseksi eniten käytetty lähde ovat oikeustieteelliset teokset tai artikkelit tai erikoisalojen tietosanakirjat tai tietokannat ($p < 0,01$), (VS = 20,03;

LV 12,08–33,21), joita lukee 88 % juristeista, kun taas ei-juristeista niitä käyttää lähteenä vain 27 %. Lisäksi juristit (12,4 %) useammin kuin ei-juristit (6,7 %) lukevat saman tekstin katkelman ruotsiksi ($p = 0,03$), ($VS = 1,96$; LV 1,08–3,54).

Ei-juristit useammin kuin juristit kysyvät apua asianajajalta tai muulta oikeustieteen asiantuntijalta ($p = 0,02$), ($VS = 0,51$; LV 0,33–0,79) ja kysyvät apua viranomaisneuvonnasta, esim. chatin kautta ($p = 0,03$), ($VS = 0,44$; LV 0,20–0,96). Ei-juristit myös useammin käyttävät viranomaisen verkkosivuja ($p = 0,05$), ($VS = 0,70$; LV 0,49–1,00).

Muissa lähteissä ei todettu tilastollisesti merkitseviä eroja ($p > 0,05$).

3.1.3.4 Väittämät säädöskielestä

Seuraavassa kysymyksessä esitettiin kuusi säädöskieltä koskevaa väittämää, joista vastaajia pyydettiin esittämään mielipiteensä asteikolla 1–6, jossa 1 – täysin eri mieltä, 2 – jokseenkin eri mieltä, 3 – ei samaa eikä eri mieltä, 4 – jokseenkin samaa mieltä, 5 – täysin samaa mieltä, 6 – en osaa sanoa. Väittämät olivat seuraavat:

1. Tiedotusvälineissä ja politiikassa esitetään usein, että säädöskieli on vaikeasti ymmärrettävää.
2. Suomessa tehdään riittävästi säädöskielen ymmärrettävyyden parantamiseksi.
3. Suomen virastojen sivuilla on helposti saatavilla oppaita, joista saa luotettavaa juridista tietoa ymmärrettävässä muodossa.
4. Hallituksen esityksen ja sen perustelujen lukeminen auttaa itse säädöstekstin ymmärtämisessä.
5. Säädöskielen ymmärtämiseen vaikuttaa se, mitä alaa säädös koskee.
6. Suomenkieliset ja niitä vastaavat ruotsinkieliset säädökset ovat yhtä selviä ja ymmärrettäviä.

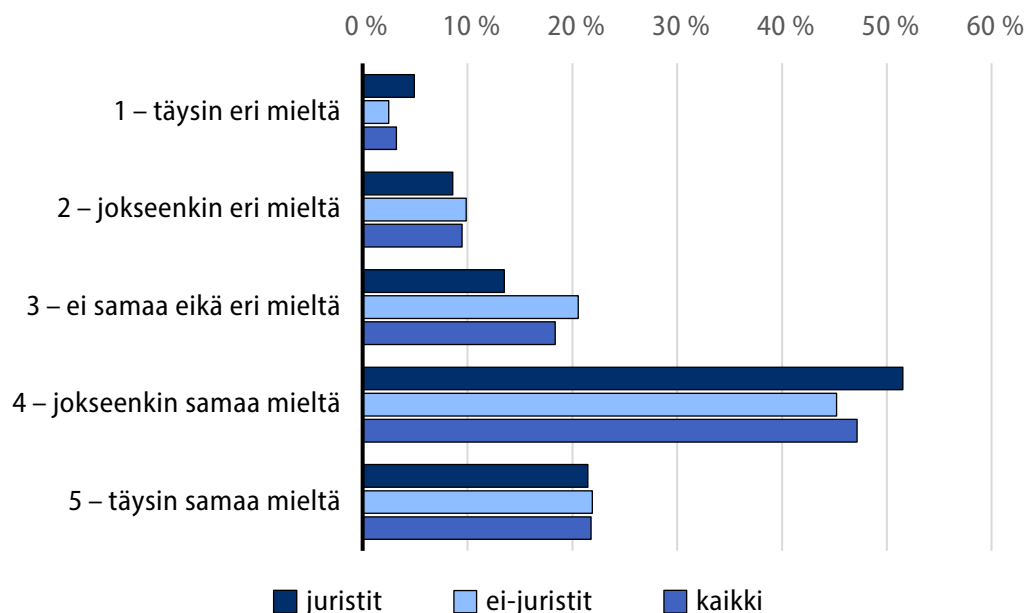
Neljässä väittämässä todettiin tilastollisesti merkitseviä eroja juristien ja ei-juristien vastauksissa. Kyseisten väittämien numerot olivat 2, 3, 4 ja 5.

Viimeinen vaihtoehto, En osaa sanoa, rajattiin riippumattomuustestin ulkopuolelle, koska se nosti asteikon keskiarvoa, mikä näkyy taulukosta 10.

Taulukko 10. Väittämien keskiarvot kaikilla vastaajilla.

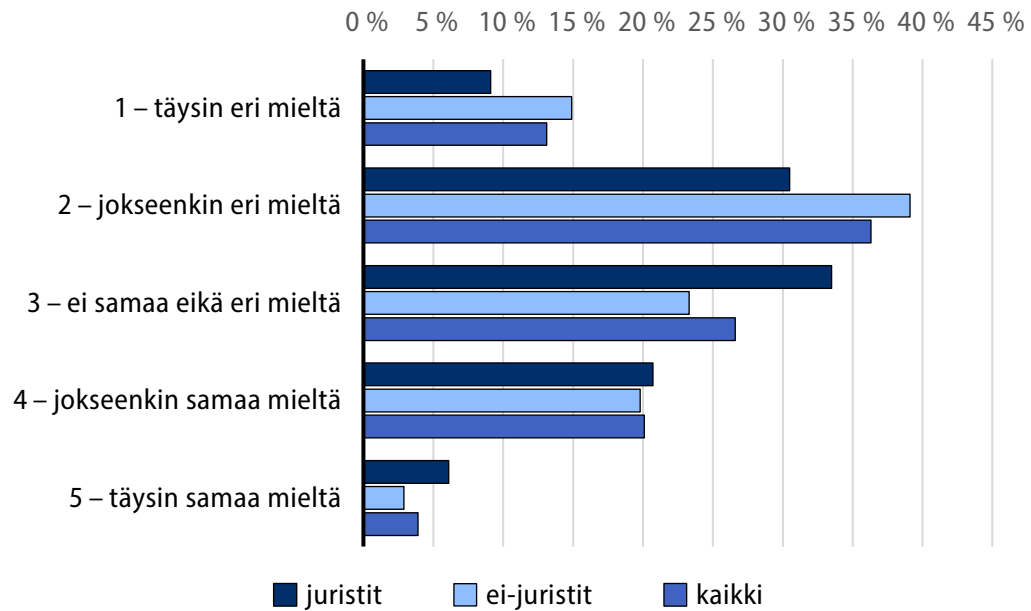
väittäjä nro	keskiarvo (6 vaihtoehtoa)	keskiarvo (5 vaihtoehtoa)
1	3,95	3,75
2	3,04	2,65
3	3,61	3,18
4	4,16	4,06
5	4,23	4,13
6	5,17	3,13

En osaa sanoa -vastausten määrä selviää kuitenkin kunkin väittämän kuvauksesta. Kuvioissa 10–15 kuvataan paitsi jakaota juristeihin ja ei-juristeihin myös kaikkien vastaajien arvoja.

Kuvio 10. Tiedotusvälineissä ja politiikassa esitetään usein, että säädöskieli on vaikeasti ymmärrettävää.

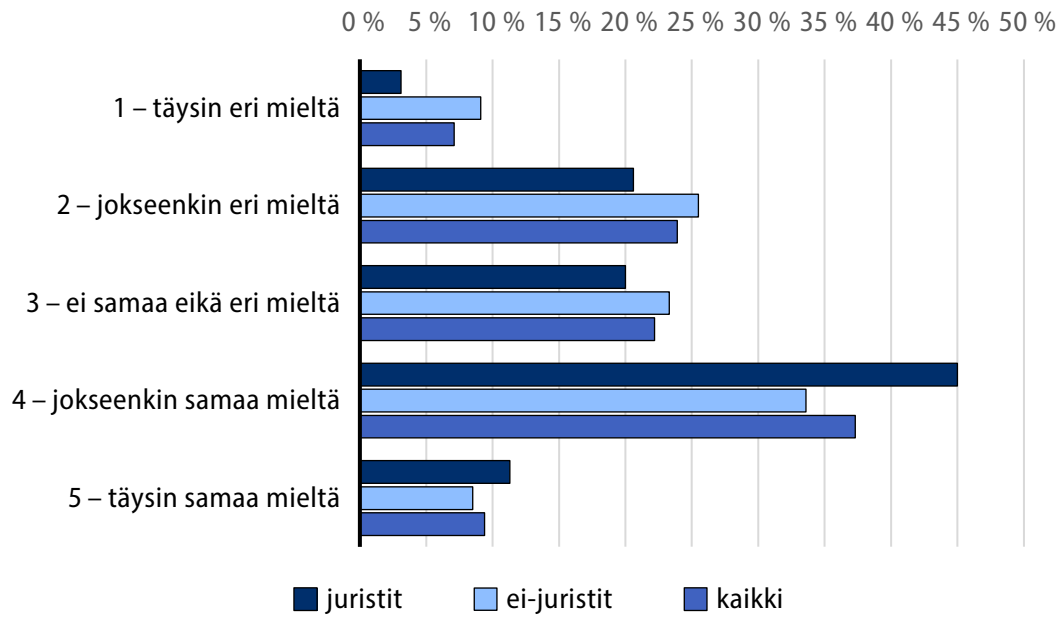
Tässä väittämässä ei todettu tilastollisesti merkitseviä eroja juristien ja ei-juristien vastauksissa ($U = 30614$, $p = 0,57$). En osaa sanoa -vastauksia oli 8 % juristeilla ja 9 % ei-juristeilla.

Kuvio 11. Suomessa tehdään riittävästi säädöskielen ymmärrettävyyden parantamiseksi.

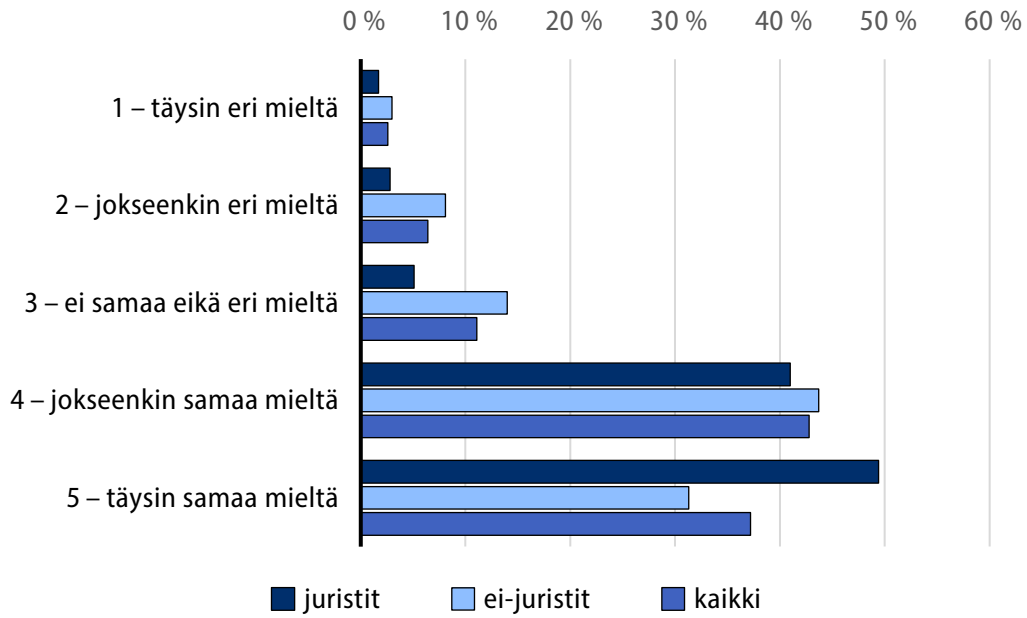
Tässä väittämässä todettiin tilastollisesti merkitseviä eroja juristien ja ei-juristien vastauksissa (U = 32706,5, p < 0,01). En osaa sanoa -vastauksia oli 7,9 % juristeilla ja 13,2 % ei-juristeilla.

Kuvio 12. Suomen virastojen sivuilla on helposti saatavilla oppaita, joista saa luotettavaa juridista tietoa ymmärrettävässä muodossa.

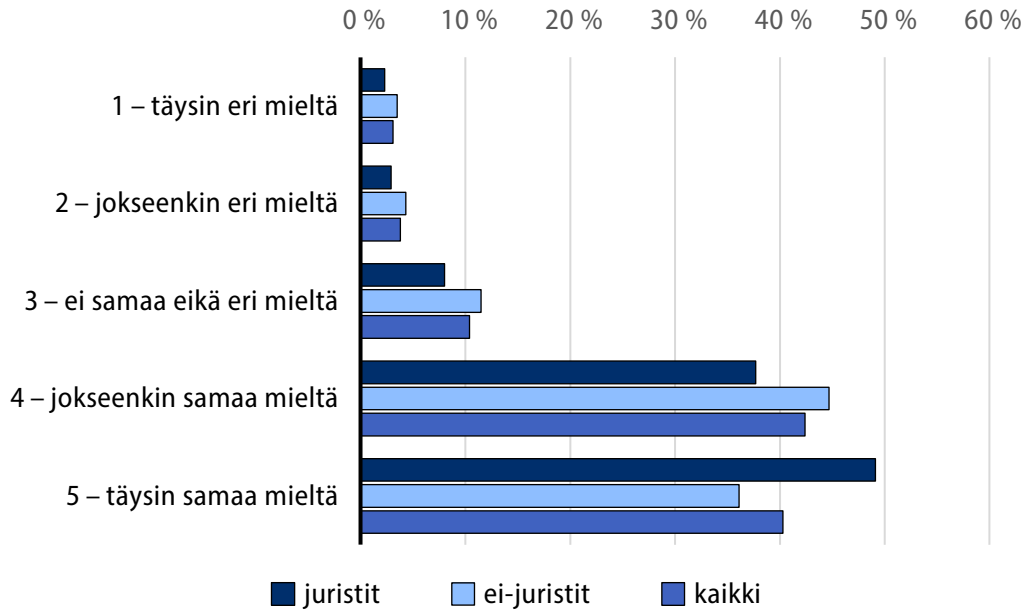

Tässä väittämässä todettiin tilastollisesti merkitseviä eroja juristien ja ei-juristien vastauksissa ($U = 30767$, $p < 0,01$). En osaa sanoa -vastauksia oli 10 % juristeilla, 17,7 % ei-juristeilla.

Kuvio 13. Hallituksen esityksen ja sen perustelujen lukeminen auttaa itse säädöstekstin ymmärtämisessä.

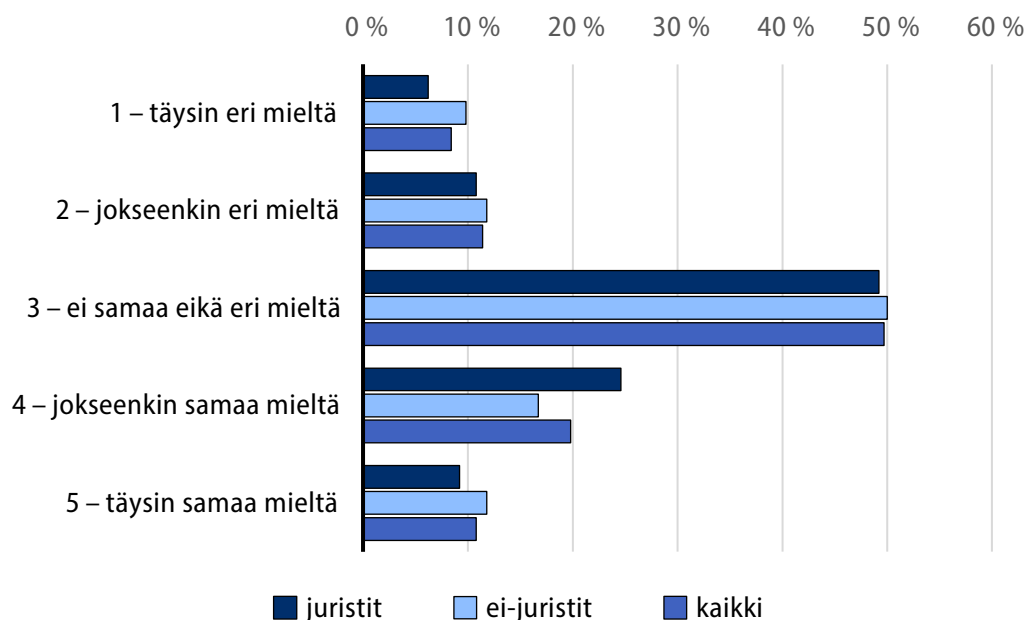

Tässä väittämässä todettiin tilastollisesti merkitseviä eroja juristien ja ei-juristien vastauksissa ($U = 40995,5$; $p < 0,01$). Juristien vastausten keskiarvo oli 4,34, ja ei-juristien 3,92. En osaa sanoa -vastauksia oli 0 % juristeilla ja 7,5 % ei-juristeilla, mikä osoittaa, että juristeille hallituksen esityksen käyttö on tutumpaa ja sen vaikutus on heidän helpompaa hahmottaa.

Kuvio 14. Säädoskielen ymmärtämiseen vaikuttaa se, mitä alaa säädös koskee.

Tässä väittämässä todettiin tilastollisesti merkitseviä eroja juristien ja ei-juristien vastauksissa (U = 37460, p < 0,01). En osaa sanoa -vastauksia oli 1,7 % juristeilla ja 6,7 % ei-juristeilla. Juristien vastausten keskiarvo oli 4,29 ja ei-juristien 4,06.

Kuvio 15. Suomenkieliset ja niitä vastaavat ruotsinkieliset säädökset ovat yhtä selviä ja ymmärrettäviä.

Tässä väittämässä todettiin tilastollisesti merkitseviä eroja juristien ja ei-juristien vastauksissa ($U = 3532$, $p = 0,44$). Juristit useammin kuin ei-juristit olivat jokseenkin samaa mieltä väittämän kanssa. Useimmiten valittu vastaus oli kuitenkin vaihtoehto En osaa sanoa (63,5 % juristeilla, 74,6 % ei-juristeilla) ja toiseksi useimmin kuvioista 15 näkyvä neutraali vaihtoehto, mikä voi tarkoittaa, että vastaajilla ei ollut selvää kantaa aiheeseen.

3.1.4 Yhteenveto

Suomenkielisen kyselyn analyysi on osoittanut, että on yhtäläisyyksiä ja eroja siinä, miten vastaajat lukevat ja ymmärtävät suomenkielisiä säädöksiä. Erot määräytyvät suurimmassa määrin koulutusalan mukaan, pienemmässä määrin sen mukaan, onko vastaajalla kosketusta säädöksiin työn takia.

Vastaajien taustoista johtuu esimerkiksi se, että juristit ovat ei-juristeja paremmin perehtyneitä avioliittolakiin ja siitä ei-juristeja kiinnostuneempia. Kiinnostuksen ja perehtyneisyyden vaikutus näkyi siinä, että juristeilla oikeiden vastausten osuus luetun ymmärtämisen testissä oli suurempi kuin ei-juristeilla. Silti myös enemmistö

ei-juristeista vastasi oikein molempiin tehtäviin. Tutkitun aineiston perusteella ei kuitenkaan todettu yhteyttä kiinnostuksen ja oikean vastauksen valinnan välillä kuten muissa ymmärrettävyytutkimuksissa (Charzyńska 2015, Wiio 2000: 122–125).

Kaikki vastaajat koulutusalaan riippumatta ovat kohdanneet ongelmia säädöstekstien lukemisessa, ja vastaajien antamien vastausten jakaumat alaryhmittäin ovat samoja: tavallisimmat vastaukset niin juristeilla kuin ei-juristeilla ovat ”olen kohdannut ongelmia joskus” ja ”olen kohdannut ongelmia usein”.

Ongelmat voivat johtua tekstin piirteistä. Eroavuuksia vastaajien vastauksissa ilmeni avioliittolain katkelman piirteiden eli ymmärrettävyyden, yksitulkintaisuuden, täsmällisyyden ja johdonmukaisuuden arvioinnissa. Mitä useammin ei-juristi luki säädöstekstejä, sitä ymmärrettävämmältä avioliittolain teksti vaikutti hänestä, toisin kuin juristeilla, joilla ei ole korrelaatioita säädösten lukemisen frekvenssin ja tekstin piirteiden välillä. Ei-juristien useammin kuin juristien mielestä säädösteksti oli vaikea ymmärtää tai melko vaikeaa ymmärtää. Juristit taas useammin kuin ei-juristit pitävät avioliittolain katkelmaa johdonmukaisena tai melko johdonmukaisena sekä yksitulkintaisena tai melko yksitulkintaisena. Yleensä juristien mielestä avioliittolain pykälät olivat useammin täsmällisiä kuin ei-juristien mielestä. Kysely on osoittanut, että myös tähän aineistoon pätee se, että lukijan taustatietämyksellä on suuri rooli tekstin ymmärtämisessä (Smith ym. 2021: 234). Mitä suurempi on tietämys oikeustieteestä, sitä helpompi säädösteksti on lukijalle. Oikeustieteellisellä koulutuksella on siksi merkitystä säädöstekstin ymmärtämisessä.

Ymmärtämistä vaikeuttavia piirteitä ovat ensisijaisesti pitkät virkkeet. Esimerkkinä näistä on poikkeuksen esittäminen virkkeellä, joka alkaa ”poiketen siitä, mitä 1 momentin 2 kohdassa säädetään”. Pitkiä virkkeitä on jo pitkään pidetty ymmärtämistä hankaloittavana piirteenä (Wiio 2000, Eriksen ym. 2016, Mattila 2017, Kristinsson ym. 2022). Ongelmallisia olivat myös sisäiset viittaukset sekä itse asian mutkikkuus.

Vastaajien säädösten lukemisen totumuksissa näkyy myös eroja. Lähde, jota juristit käyttävät eniten säädöstekstin ollessa epäselvä, on hallituksen esitys. Toiseksi eniten käytetty lähde ovat oikeustieteelliset teokset tai artikkelit tai erikoisalojen tietosanakirjat tai tietokannat (myös sähköiset). Juristit useammin kuin ei-juristit lukevat saman tekstin katkelman ruotsiksi. Ei-juristit ensisijaisesti käyttävät viranomaisen verkkosivuja, seuraavaksi kysyvät apua perhe- tai kaveripiiriltä sekä lukevat hallituksen esityksiä. Itse hallituksen esityksen vaikutusta avioliittolain ymmärtämiseen juristit ja ei-juristit arvioivat samalla tavoin, mutta arvioiden jakauma oli erilainen, esimerkiksi juristien mielestä useammin kuin ei-juristien mielestä hallituksen esitys helpottaa jonkin verran tai suuresti avioliittolain ymmärtämistä.

Tulokset ovat sopusoinnussa Eriksenin ym. (2016) tutkimuksen tulosten kanssa siinä, että asiantuntija- ja maallikkoryhmät turvautuvat eri strategioihin lakitekstien ymmärtämispulmissa.

Eräissä väittämässä todettiin tilastollisesti merkitseviä eroja juristien ja ei-juristien arvioissa. Ei-juristit olivat useammin täysin ja jokseenkin eri mieltä siitä, että Suomessa tehdään riittävästi säädöskielen ymmärrettävyyden parantamiseksi. Seuraavaksi juristit olivat useammin kuin ei-juristit jokseenkin samaa mieltä siitä, että Suomen virastojen sivuilla on helposti saatavilla oppaita, joista saa luotettavaa juridista tietoa ymmärrettävässä muodossa. Lisäksi juristit olivat useammin täysin samaa mieltä siitä, että säädöskielen ymmärtämiseen vaikuttaa se, mitä alaa säädös koskee, kun taas ei-juristit olivat useammin kuin juristit jokseenkin samaa mieltä siitä. Vastaajilla ei ollut selvää kantaa siihen, ovatko suomenkieliset ja niitä vastaavat ruotsinkieliset säädökset yhtä selviä ja ymmärrettäviä, koska useimmiten valittiin en osaa sanoa -vastauksia ja neutraaleja vaihtoehtoja.

3.2 Ruotsinkielinen kysely säädöskielen ymmärtämisestä

Ruotsinkielinen kysely toteutettiin 23.10.–3.12.2023, ja siihen vastasi yhteensä 87 henkilöä. Kysely noudattaa mahdollisimman pitkälle vastaavan suomenkielisen kyselyn rakennetta ja sisältöä. Pilottia ei tehty, koska vastaavasta suomenkielisestä kyselystä oli jo kokemusta. Ruotsinkielinen kysely annettiin kuitenkin ohjausryhmän kommentoitavaksi ennen julkistamista.

Suomenkielisen kyselyn kommentteista ilmeni, että jotkut vastaajat eivät huomanneet, että kyselylomakkeessa pystyi palaamaan edelliselle sivulle. Tämä tuotti muutamalle osallistujalle ongelmia luetun ymmärtämisen kysymyksissä, ja siksi ruotsinkielisessä kyselyssä poistettiin sivunvaihto luettavan tekstikappaleen ja kysymysten väliltä. Ruotsinkieliseen kyselylomakkeeseen lisättiin myös kaksi kysymystä tavoista ja asenteista. Nämä kysymykset koskivat eroja suomenkielisten ja ruotsinkielisten säädöstekstien lukemisen välillä – asioita, jotka ovat harvoin ajankohtaisia suomenkieliselle enemmistölle, mutta usein ruotsinkielisille, koska ruotsinkielinen lakiteksti on useimmiten käännetty suomesta. Ruotsinkielisen kyselyn kaikki kysymykset ovat nähtävissä liitteessä 2.

Kyselyn tulokset analysoitiin käyttäen Pearsonin χ^2 -testiä ja Mann-Whitneyn testiä. Luotettavuustaso on $\alpha = 0,05$.

3.2.1 Vastaajien tiedot sekä ryhmittely asiantuntijoihin ja maallikoihin

Vastaajia oli yhteensä 87. Heistä 63 oli naisia (72,4 %), 23 miehiä (26,4 %) ja yksi, joka ei ilmoittanut sukupuoltaan (1,1 %). Vastaajat jaettiin kuuteen ikäryhmään seuraavasti: alle 18-vuotiaat = 1, 18–30-vuotiaat = 2, 31–40-vuotiaat = 3, 41–50-vuotiaat = 4, 51–64-vuotiaat = 5, yli 65-vuotiaat = 6. Kukaan vastaajista ei kuulunut ryhmään 1 (alle 18-vuotiaat), mutta kaikki muut ikäryhmät olivat edustettuina. Mediaani oli 4 (41–50 vuotta) ja keskiarvo 4,15.

Vastaajista 86 ilmoitti äidinkielekseen ruotsin. Heistä 5 ilmoitti lisäksi myös suomen. Yksi vastaaja ilmoitti äidinkielekseen norjan kielen.

Ruotsinkieliseen kyselyyn vastanneista 53 asui Uudellamaalla ja 15 Pohjanmaalla. Loput asuivat Lounais-Suomessa (4), Ahvenanmaalla (4), muissa Suomen maakunnissa (3) tai ulkomailla (8). Ulkomailla asuvat olivat ruotsinkielisiä (7) tai kaksikielisiä (1). Ulkomailla asuivilta ei kysytty tarkempia taustatietoja, mutta avovastausten perusteella suurin osa asui Ruotsissa, ja heillä oli myös jonkinlainen yhteys Suomeen (eli he olivat esim. aiemmin asuneet Suomessa).

Tutkimuksen yhtenä tarkoituksena on vertailla, miten asiantuntijat ja maallikot ymmärtävät säädöskieltä. Jako asiantuntijoihin ja maallikkoihin perustuu siihen, miten vastaajat vastasivat työhön ja koulutukseen liittyviin kysymyksiin.

Ruotsinkielinen vastaajaryhmä eroaa suomenkielisestä siinä, että juristien osuus on pienempi. Toisaalta ruotsinkieliseen kyselyyn vastasi paljon säädöstekstien kääntäjiä suhteessa kyselyn koko vastaajaryhmään. Tämä kuvastaa sitä, että monet ruotsinkielisetkin juristit työskentelevät pääasiassa suomen kielellä ja että lakitekstit yleensä käännetään suomesta ruotsiksi. Kääntäjillä on erityisosaamista, jota suurelta yleisöltä puuttuu säädöstekstien ymmärtämisessä. Siksi heidät on tässä kyselyssä laskettu asiantuntijoiksi. Lisäksi jotkut vastaajat kertoivat kyselyssä, että heillä on huomattavaa ammattikokemusta säädösteksteistä, vaikka he eivät ole juristeja eivätkä säädöstekstien kääntäjiä. Heidät on luokiteltu muiksi asiantuntijoiksi ja sisällytetty asiantuntijoihin.

Juristit (J): Tähän ryhmään kuuluu yhteensä 9 vastaajaa, jotka ilmoittivat kyselyssä suorittaneensa korkeimman tutkintonsa oikeustieteestä.

Säädöstekstin kääntäjät (K): Tällä ryhmällä ei ole yhtenäistä koulutustaustaa, jota voitaisiin käyttää valintaperusteena. Yhteensä 29 vastaajaa ilmoitti kyselyssä kääntäneensä säädöstekstejä. Heistä 7 kuuluu juristeihin. Lisäksi 2 ilmoitti lukevansa

säädöstekstejä harvemmin kuin kuukausittain, mikä viittaa siihen, että he eivät ole aktiivisia alalla. Näin ollen aktiivisiksi säädöstekstien kääntäjiksi on laskettu yhteensä 20 vastaajaa.

Muut asiantuntijat (A): Tähän ryhmään sisällytettiin 9 vastaajaa, jotka olivat suorittaneet korkeimman tutkintonsa muulta alalta kuin oikeustieteestä ja jotka eivät ilmoittaneet kääntäneensä säädöstekstejä mutta olivat osallistuneet lain-säädännön valmisteluun, lukeneet säädöstekstejä työssään valtion virastossa (hallintopäätöksiä, asiakasneuvontaa tai ohjeiden laatimista varten), opettaneet oikeustiedettä, opiskelleet oikeustiedettä tai kertoneet vapaamuotoisissa vastauksissaan muusta huomattavasta kokemuksesta säädöstekstien parissa. Tämän ryhmän lisäkritereinä on myös se, että he kaikki ilmoittivat lukevansa säädöstekstejä viikoittain (6) tai kuukausittain (3).

Maallikot (M): Maallikoiden ryhmään kuuluu 49 vastaajaa. Joukossa on vastaajia, jotka täyttivät asiantuntijan kriteerit joiltakin osin, mutta jotka ilmoittivat lukevansa säädöstekstejä harvemmin kuin joka kuukausi, sekä myös vastaajia, jotka eivät täytäneet mitään asiantuntijaryhmien kriteereistä.

Määrällisiä vertailuja varten koko asiantuntijaryhmää (9 + 20 + 9 = 38 vastaajaa) on verrattu maallikkoihin (49 vastaajaa).

Yhteensä 77 % vastaajista oli työsuhteessa tai toimi itsenäisenä ammatinharjoittajana. Asiantuntijoista 87 % oli työssä ja 3 % eläkkeellä. Maallikoista 69 % oli työssä ja 22 % eläkkeellä.

Vastaajista 68 %:lla on korkeakoulututkinto (kandidaatin tai maisterin tutkinto) ja 10 %:lla on tohtorin tutkinto. Asiantuntijoiden ja maallikoiden välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa koulutustasossa, vaan kaikki ovat keskimäärin korkeasti koulutettuja. Vain 22 %:lla vastaajista ei ole korkeakoulututkintoa.

Monet vastaajista ovat kielitieteilijöitä. Korkeimman tutkintonsa kielitieteestä on suorittanut 29 % ja käännettieteestä 11 %. Kielitieteilijöiden suuri osuus johtuu todennäköisesti verkostoista, joissa kyselyä jaettiin, mutta myös siitä, että ruotsinkieliset kielitieteilijät Suomessa ovat usein kiinnostuneita siitä, miten ruotsi toimii yhteiskunnan kielenä Suomessa. Korkeimman tutkintonsa kielitieteestä suorittaneiden osuus on sama asiantuntijoilla ja maallikoilla, mutta asiantuntijoiden ja maallikoiden välillä on tilastollisesti merkitseviä eroja kahdella koulutuslalla: monilla asiantuntijoista on korkein tutkinto kääntämisen (27 %, vrt. maallikoilla 0 %, $p < 0,01$) tai oikeustieteen (24 %, vrt. maallikoilla 0 %, $p < 0,01$) alalta. Monet maallikot ovat suorittaneet korkeimman tutkintonsa taloustieteissä (18 %), tietotekniikassa (12 %) tai lääketieteessä (12 %).

Osallistujia pyydettiin myös vastaamaan kysymykseen ”Työskenteletkö tai oletko aiemmin työskennellyt lakialalla?”. Kysymys ei toiminut hyvin, koska erityisesti monet säädöstekstien kääntäjät ovat tulkinneet sen keskenään eri tavalla, mikä näkyy tuloksissa niin, että asiantuntijoiksi luokitelluista osallistujista vain 47 % vastaa siihen myöntävästi. Maallikoista 16 % vastaa myöntävästi. Ero on tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,02$), mutta kysymyksessä olisi ollut hyvä tarkentaa, mitä tarkoitamme lakialalla ja millaista määrää työkokemusta voidaan pitää kyselyn kannalta relevanttina. Kysymykseen myöntävästi vastanneille esitettiin tarkentaviin kysymyksiin, jotka koskivat työkokemuksen laajuutta ja oikeudenaloja, vastasi alle puolet asiantuntijoiksi luokitelluista. Näitä ruotsinkielisen kyselyn osalta puutteellisia tietoja ei siksi huomioida.

Vastaajien määrä on riittävä, jotta vastaukset ja erityisesti vastaukset avoimiin kysymyksiin ovat tutkimuksen kannalta kiinnostavia. Otoskoko on kuitenkin pieni ja eroaa erityisesti sukupuolijaon ja koulutustason osalta merkittävästi perusjoukosta (eli Suomen täysi-ikäisestä ruotsinkielisestä väestöstä). Tulokset ovat siis tilastollisesti merkitseviä (tai ei-merkitseviä) vain tässä aineistossa, eikä otos aina riitä tuottamaan merkitseviä tuloksia myöskään otoksen asiantuntijoiden ja maallikoiden välisistä eroista.

3.2.2 Luetun ymmärtäminen

Luetun ymmärtämistä testattiin samoilla avioliittolain otteilla kuin suomenkielisessä kyselyssä: avioliiton pätemättömäksi julistaminen (23.3.2023/484), 27 a §, 27 b § ja 90 § sekä vastaavat kohdat hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi avioliittolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta (HE 172/2021 vp). Kyselyn alussa esiteltiin vain lakiteksti, jonka jälkeen osallistujat vastasivat kysymyksiin 2–9. Esityksen teksti esiteltiin lukijoille ennen kysymystä 10.

Ensimmäinen luetun ymmärtämisen kysymys (kyselyssä nro 2) kuului näin:

Antti ja Bella hakivat avioeroa käräjäoikeudesta. Heillä oli avio-oikeus toistensa omaisuuteen. Bella peri kuolleelta isoäidiltään 20 000 euroa muutamia päiviä avioerohakemuksen jättämisen jälkeen. Antti ja Bella peruuttivat myöhemmin avioerohakemuksensa. Mitä siitä seuraa säännösten mukaan?

Taulukossa 11 esitetään vastaukset ensimmäiseen luetun ymmärtämistä koskevaan kysymykseen. Ensimmäinen vastausvaihtoehto on oikea, ja suurin osa kyselyn osallistujista on vastannut kysymykseen oikein. Asiantuntijoiden (84 %) ja maallikoiden (73 %) välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa oikeiden vastausten osuudessa. Asiantuntijoiltakin on tullut väriä vastauksia, myös yhdeltä juristilta.

Taulukko 11. Asiantuntijoiden ja maallikoiden vastaukset luetun ymmärtämisen tehtävään 1.

	Asiantuntijat	Maallikot	Yht.
Antilla on vielä oikeus Bellan perintöön, ja hän voi vaatia perinnön ottamista huomioon omaisuuden osituksessa.	32 (84 %)	36 (73 %)	68 (78 %)
Antilla ei ole avio-oikeutta.	4 (11 %)	3 (6 %)	7 (8 %)
Jos avioeroasia olisi vielä oikeudessa, Antti voisi vaatia oikeutta Bellalta perintöön omaisuuden osituksessa.	1 (3 %)	5 (10 %)	6 (7 %)
En osaa sanoa.	1 (3 %)	5 (10 %)	6 (7 %)

Toinen luetun ymmärtämisen kysymys (kyselyn nro 3) kuului näin:

Cecilia ja David ovat puolisoita. Heillä oli avio-oikeus toistensa omaisuuteen. Cecilia oli kuitenkin pakotettu avioliittoon, ja hän on hakenut avioliiton kumoamista. Asia on käräjäoikeuden käsiteltävänä. David oli saanut lahjaksi tietyn summan rahaa vielä ennen hakemuksen toimittamista käräjäoikeuteen. Mikä on Cecilian asema 1.10.2023 voimaan tulevien säännösten mukaan?

Taulukossa 12 esitetään vastaukset toiseen luetun ymmärtämistä koskevaan kysymykseen (kysymys 3). Toinen vaihtoehto on oikea, ja suurin osa kyselyn osallistujista on vastannut tähänkin kysymykseen oikein. Asiantuntijoiden (84 %) ja maallikoiden (71 %) välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa oikeiden vastausten osuudessa. Asiantuntijoilta on tässäkin tapauksessa tullut väriä vastauksia, myös yhdeltä juristilta (kyseessä ei ole sama juristi, joka vastasi väärin edelliseen kysymykseen).

Taulukko 12. Asiantuntijoiden ja maallikoiden vastaukset luetun ymmärtämisen tehtävään 2.

	Asiantuntijat	Maallikot	Yhteensä
Davidilla on yksinoikeus saamaansa lahjaan.	2 (5 %)	5 (10 %)	7 (8 %)
Cecilialla on oikeus Davidin lahjaan, ja hän voi vaatia lahjan ottamista huomioon osituksessa.	32 (84 %)	35 (71 %)	67 (77 %)
Jos asia ei olisi vielä oikeudessa, Cecilia ei voisi vaatia Davidilta oikeutta tämän lahjaan.	0 (0 %)	4 (8 %)	4 (5 %)
En osaa sanoa.	4 (11 %)	5 (10 %)	9 (10 %)

Suurin osa kaikista vastaajista on siis vastannut luetun ymmärtämistä koskeviin kysymyksiin oikein (tehtävä 1: 78 %; tehtävä 2: 77 %), mutta huomattava osa on vastannut väärin (tehtävä 1: 15 %; tehtävä 2: 13 %) tai ettei tiedä (tehtävä 1: 7 %; tehtävä 2: 10 %).

Kaiken kaikkiaan vain 62 % vastasi oikein molempiin kysymyksiin, kun taas 31 % vastasi yhteen kysymykseen oikein ja 7 % vastasi molempiin kysymyksiin väärin tai "en tiedä".

3.2.2.1 Olivatko avioliiton säännökset sinulle jo entuudestaan tuttuja?

Asiantuntijoiden ja maallikoiden välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa siinä, kuinka hyvin he ilmoittivat tuntevansa avioliittolain säännökset (kysymys 4). Asteikolla 1 (tuntemattomia) – 5 (tuttuja) asiantuntijoiden keskiarvo on 2,47, kun taas maallikoiden keskiarvo on 2,12.

3.2.2.2 Oletko kiinnostunut avioliittolakiin liittyvistä aiheista?

Myöskään avioliittolainsäädännön kiinnostavuudessa (kysymys 5) ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa. Asteikolla 1 (en yhtään kiinnostunut) – 5 (erittäin kiinnostunut) asiantuntijoiden keskiarvo on 2,68 ja maallikoiden 3,06. Olimme pyrkineet valitsemaan kyselyyn esimerkkitekstit, jotka todennäköisesti kiinnostaisivat suurta yleisöä. Se, että maallikot osoittivat hieman suurempaa kiinnostusta avioliittolakia kohtaan kuin asiantuntijat, viittaa siihen, että valinta on toiminut tältä osin hyvin.

3.2.2.3 Millaisia katkelmat ovat verrattuna säädösteksteihin yleensä?

Kysymyksessä nro 6 osallistujat ottivat kantaa siihen, pitivätkö he testissä käytettyjen katkelmien kieltä tyypillisenä säädöskielenä. Asteikolla 1 (epätavallista säädöskieltä) – 5 (tavallista säädöskieltä) asiantuntijoiden keskiarvo on 4,05 ja maallikoiden 3,78. Maallikoiden joukossa kolme vastaajaa on valinnut vaihtoehdon ”En osaa sanoa”. Asiantuntijoiden ja maallikoiden välinen ero ei ole tilastollisesti merkitsevä, mutta erityisesti asiantuntijat näyttävät olevan yhtä mieltä siitä, että avioliittolaki edustaa tavallista säädöstekstien kielenkäyttöä. Juristeista kaikki ovat vastanneet tähän kysymykseen 4 (melko tavallista) tai 5 (tavallista).

3.2.2.4 Mielipiteet avioliittolain katkelmien piirteistä

Kysymyksessä nro 7 vastaajat ottivat kantaa tekstin neljään eri ominaisuuteen asteikolla 1–5. Vastausten keskiarvot jakautuvat seuraavasti:

- Vaikeaa ymmärtää (1) – helppoa ymmärtää (5):
asiantuntijat 2,61, maallikot 2,14.
- Monitulkintaista (1) – yksitulkintaista (5):
asiantuntijat 3,21, maallikot 2,82.
- Epäjohdonmukaista (1) – johdonmukaista (5):
asiantuntijat 3,55, maallikot 3,47.
- Epätäsmällistä (1) – täsmällistä (5):
asiantuntijat 3,32, maallikot 3,39.

Asiantuntijoiden ja maallikoiden välinen ero on tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,03$) ensimmäisen väittämän kohdalla. Maallikot pitävät siis tekstiä melko vaikeana ymmärtää (2,14), mutta myös asiantuntijoiden arvioiden keskiarvo tekstin ymmärrettävyydestä on alle 3 (2,61).

3.2.2.5 Mikä vaikeutti lainkohdan lukemista?

Vastaajia pyydettiin valitsemaan useista valmiista vaihtoehdoista piirteitä, jotka vaikeuttavat kyselyssä esitettyjen lainkohtien ymmärtämistä (kysymys 8, ks. liite 2). Joissakin tapauksissa he ovat myös voineet kommentoida vapaasti. Ruotsinkielisessä kyselyssä annetut vaihtoehdot eroavat osittain suomenkielisessä kyselyssä annetuista, koska kielten rakenne on erilainen. Lähtökohtana on ollut ottaa huomioon sellaiset ruotsinkielisille lakiteksteille tyypilliset piirteet, joita pidetään yleensä hankalina (esim. Nord 2017).

Monimutkaista virkerakennetta pidettiin suurimpana hankaloittavana tekijänä. Jopa 59 % vastaajista valitsi tämän vaihtoehdon (asiantuntijoista 61 % ja maallikoista 57 %). Muita tavallisia vastauksia olivat erikoistermit (yht. 37 %, asiantuntijat 34 %, maallikot 39 %), pitkät virkkeet (yht. 34 %, asiantuntijat 42 %, maallikot 29 %) ja asian mutkikkuus (yht. 34 %, asiantuntijat 42 %, maallikot 29 %).

Asiantuntijoiden ja maallikoiden välillä on tilastollisesti merkitsevä ero ($p < 0,01$) vain yhdessä tapauksessa: yksikään asiantuntija ei vastannut, että hänellä on vähäinen kokemus säädöstekstien lukemisesta, kun taas 37 % maallikoista valitsi tämän vaihtoehdon.

Tässä kysymyksessä 33 vastaajaa käytti hyväkseen mahdollisuutta täydentää vastauksiaan avovastauksilla. Lakitekstin katkelmissa on kolme termiä, jotka mainitaan avovastauksissa erityisen usein: *avvittring* 'ositus' (24 mainintaa), *anhängig* 'vireillä' (19) ja *äktenskapsskillnad* 'avioero' (9).

Sanaa *avvittring* ('ositus') ei löydy hakusanana Svensk ordbok (SO) -sanakirjasta, joka on yleisimmin käytettävä sanakirja, kun haetaan tietoa ruotsinkielisten sanojen merkityksistä. Svenska Akademiens ordlista (SAOL) -sanakirjasta sana löytyy, mutta vain viittauksella verbiin *avvittra* 'osittaa', jonka merkitys on sanakirjan mukaan 'jakaa maa-alueita kruunun ja yksityisten kesken' ja 'erottaa maa-alueita tällaisella jaolla'. Näin ollen termin *avvittring* merkityksestä avioliittolain yhteydessä ei löydy tietoa maallikoiden yleisesti käyttämistä sanakirjoista. Toisaalta se löytyy hakemalla helposti Suomi.fi-verkkopalvelusta.

Termiä *avvittring* ei käytetä Ruotsissa, jossa yhteisen omaisuuden jakamisesta yksittäisten osapuolten kesken käytetään termiä *bodelning* (<https://www.domstol.se/amnen/familj/skilsmassa-och-bodelning/bodelning/>). Sanan *avvittring* ymmärtämistä voi vaikeuttaa myös sen samankaltaisuus toisen juridisen termin *avyttring* ('luovutus') kanssa, koska kumpaakaan sanaa ei käytetä arkikielessä.

Sana *anhängig* ('vireillä') sen sijaan löytyy SO-sanakirjasta. Määritelmä 'toimitettu tuomioistuimen tai muun elimen tutkittavaksi ja päätettäväksi' auttaa lukijaa ymmärtämään, mistä on kyse, mutta tässäkin tapauksessa ymmärrystä voi vaikeuttaa samankaltaisuus toisen termin kanssa, nimittäin termin *avhängig* ('riippuvainen').

Se, että yhdeksän vastaajaa mainitsee sanan *äktenskapsskillnad* 'avioero', saattaa tuntua yllättävältä, mutta siihen on kaksi syytä. Ensinnäkin *äktenskapsskillnad* on juridinen termi, jota ei käytetä yleiskielessä. Yleiskielessä käytetään yleensä sanaa *skilsmässa*. Tästä mainitaan myös Svenskt lagspråk i Finland -oppaassa (Slaf

2023: 240): "Äktenskapsskillnad on oikeudellinen termi, jota käytetään säädösteksteissä, lakiehdotuksissa, tuomioissa ja vastaavissa. Sanaa *skilsmässä* voidaan käyttää vähemmän muodollisissa yhteyksissä." Toiseksi *äktenskapsskillnad* esiintyy kahden samankaltaisen ilmauksen rinnalla lakitekstissä, kuten eräs vastaaja kommentoi:

Minulle on epäselvää, miten seuraavat asiat erotetaan toisistaan: avioero / avioliiton mitätöinti / avioliiton purkaminen (A)

Monet avioliittolain keskeisimmistä ruotsinkielisistä termeistä tuottavat siis lukijoille vaikeuksia.

3.2.2.6 Mikä helpotti lainkohdan lukemista?

Kysymyksessä 9 vastaajia pyydettiin jälleen valitsemaan useista valmiista vaihtoehdoista ne, jotka helpottivat lainkohtien lukemista (kaikki vaihtoehdot näkyvät liitteestä 2). Joitakin vaihtoehtoja vastaajat saivat myös kommentoida vapaasti.

Jopa 43 % vastaajista mainitsi numeroidut luettelmat tekijänä, joka helpottaa tekstin ymmärtämistä. Luettelmaa käytetään tehtävän tekstikatkelmassa jakamaan virkettä, joka muuten olisi hyvin pitkä (noin 60 sanaa).

Yhteensä 36 % vastasi, että lukemista helpottaa se, että vastaaja on kokenut säädöstehtien lukija. Tämä on myös ainoa kohta, jossa asiantuntijoiden ja maallikoiden välillä on tilastollisesti merkitsevä ero ($p < 0,01$). Asiantuntijoista 66 % on valinnut tämän vaihtoehdon, kun taas maallikoista vain 12 %.

3.2.2.7 Miten hallituksen esitys vaikuttaa avioliittolain ymmärtämiseen?

Kysymykseen 10 vastatessaan vastaajat olivat lukeneet hallituksen esityksen katkelman (liite 2) ja ottivat kantaa siihen, miten perustelujen lukeminen vaikuttaa lakipykälän ymmärtämiseen asteikolla 1 (hallituksen esitys vaikeuttaa avioliittolain ymmärtämistä suuresti) – 5 (hallituksen esitys helpottaa avioliittolain ymmärtämistä suuresti). Vastausten keskiarvo on 3,72. Suurin osa vastaajista oli siis sitä mieltä, että lakiesityksen lukeminen helpottaa jonkin verran lain ymmärtämistä. Asiantuntijoiden ja maallikoiden mielipiteiden välillä ei ole merkitsevää eroa tässä kysymyksessä (asiantuntijoiden keskiarvo on 3,79, maallikoiden 3,67).

Kysymykseen 11 ("Vaikuttaako hallituksen esityksen lukeminen avioliittolain ymmärtämiseen myös muulla tavalla?") vastattiin avovastauksella, ja 39 henkilöä on vastannut. Heistä 15 vastaa vain "ei". Loput 24 ovat puolestaan kirjoittaneet myös pitkiä ja yksityiskohtaisia vastauksia. Kommentit sisältävät sekä myönteisiä

että kielteisiä näkemyksiä lain ja lakiesityksen ymmärrettävyydestä. Juristeista viisi on vastannut, ja he suhtautuvat esityksen lukemiseen yksinomaan myönteisesti: lakiehdotuksessa selitetään lakimuutoksen perusteet, osoitetaan, miten lakia on tarkoitus tulkita, ja annetaan selkeä määritelmä siitä, mitä avioliittoon pakottamisella tarkoitetaan. Myös jotkut maallikot ovat ottaneet nämä seikat esille:

En ole koskaan miettinyt, miten pakkoavioliittoihin voitaisiin puuttua lainsäädännöllä. (M)

Pakottamisen määritelmä selkiytyy, mutta muuten kieli ei ole selkeämpää. (M)

Ymmärrän paremmin, mitä pakottamisella tarkoitetaan avioliittolain yhteydessä. (M)

Kaksi vastaajaa reagoi sanan *make* ('puoliso') käyttöön tekstissä:

Luottamus hallitusta kohtaan kärsii, koska sanaa make käytetään hämmentävästi ja se voidaan tulkita väärin miespuoliseksi henkilöksi. Lisäksi "puolisoa" käytetään merkityksessä "tuleva puoliso", mikä voi johtaa väärään tulkintaan. (M)

Sanaa *make* käytetään tosiaankin eri tavoin yleiskielessä ja säädöskielessä: yleiskielessä sillä tarkoitetaan avioliiton miespuolista osapuolta, kun taas säädöskielessä sillä tarkoitetaan avioliiton toista osapuolta (suhteessa siihen, josta on puhe), sukupuolesta riippumatta. Yksi vastaaja huomautti, että tämä tuntuu erityisen oudolta, koska lienee tavallisempaa, että nimenomaan naispuolinen osapuoli pakotetaan avioliittoon:

MAKE? Yleensä pakotetaan naispuolinen puoliso, mutta tässähän voitaisiin käyttää myös sanaa part tai partner, varsinkin kun kyseessä on avioliittoa edeltävä aika. (K)

Useat maallikot kommentoivat tekstien ymmärrettävyyttä yleisellä tasolla:

No, edelleen on tarpeettoman monimutkaisia virkkeitä, joissa on epätavallinen rakenne. Eikö tätä voi kirjoittaa ihan tavallisella arkiruotsilla? Ei ole mitään järkeä monimutkaistaa tarpeettomasti. Käyttäkää tekoälyä, jos ei muuta. (M)

Ennen kaikkea onnistuin pitämään keskittymiseni yllä, vaikka teksti vaikeutui ja virkkeet valitettavasti pidentyivät tekstissä. (M)

Monimutkainen virkerakenne ja pitkät virkkeet ovat siis monien kommentoimia ongelmia myös hallituksen esitystä koskevassa kysymyksessä.

3.2.3 Tavat ja asenteet

3.2.3.1 Kuinka usein luet säädöstekstejä?

Kysymyksessä 25 ”Kuinka usein luet säädöstekstejä?” vastaajat valitsivat viiden vaihtoehdon välillä: 1 = tämä oli ensimmäinen kerta, 2 = satunnaisesti tai harvemmin, 3 = kuukausittain, 4 = viikoittain, 5 = päivittäin. Vain kaksi henkilöä vastasi, että tämä oli ensimmäinen kerta. Asiantuntijoiden ja maallikoiden välinen ero on tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,01$), sillä asiantuntijoiden keskiarvo on 4,03 (mediaani 4) ja maallikoiden 2,16 (mediaani 2). Odotuksenmukaisesti asiantuntijat siis lukivat säädöstekstejä useammin kuin maallikot.

3.2.3.2 Oletko kohdannut ongelmia säädöstekstien kanssa?

Kysymyksessä 26 osallistujat ottivat kantaa siihen, olivatko he kohdanneet ongelmia lukiessaan säädöstekstejä. He vastasivat valitsemalla viidestä vaihtoehdosta (1 = en koskaan, 2 = harvoin, 3 = joskus, 4 = usein, 5 = aina) ja vapaamuotoisilla kommentteilla. Useimmat vastasivat 3 = joskus (39 %) tai 4 = usein (33 %), eikä asiantuntijoiden ja maallikoiden vastauksissa ollut tilastollisesti merkitsevää eroa.

Yhteensä 68 vastaajaa on kommentoinut tätä kysymystä, ja monet kommentit ovat yksityiskohtaisia. Erityisen monissa vastauksissa ilmaistaan yleisesti, että monet säädöstekstit ovat monimutkaisia:

Tekstejä voi olla vaikea tulkita ja ymmärtää oikein. (A)

Tarkemmista havainnoista yleisimmät koskevat pitkiä virkkeitä ja epäselviä viittauksia:

Vaikea ymmärtää pitkien virkkeiden, epäselvien viittausten ja vaikean virkerakenteen vuoksi. (K)

Epäselvät viittaukset, liian monimutkaiset ja pitkät virkkeet, käsittämätön juridinen terminologia, epäjohdonmukaiset ilmaisut. (K)

Joskus nämä havainnot yhdistetään näkemykseen, jonka mukaan ongelmat johtuvat kääntämisestä:

Usein tekstit on käännetty suoraan suomesta, mikä tekee niistä usein kömpelöitä ja vaikeasti ymmärrettäviä. Käytetään sanoja, jotka eivät tunnu luonnollisilta, viittausvirheitä esiintyy usein, virkkeet ovat liian pitkiä ja niissä on paljon sivulauseita, jne. (M)

Muissa kommenteissa todetaan, että tekstiä on luettava huolellisesti ja useaan kertaan, jotta sen ymmärtäisi:

Ne ovat niin monimutkaisesti muotoiltuja, että minun on luettava ne useita kertoja ja todella keskittyttävä. (K)

Pitää lukea huolellisesti ja todella pohtia, mitä tarkoitetaan. (M)

Esim. "koskeeko tämä minua?" (verolainsäädäntö), "koskeeko tämä minun yritystäni?" (yhtiölainsäädäntö), ei suoranaista ongelmaa, mutta asiaa on tutkittava tarkemmin. (J)

Vastaajat luonnehtivat usein kieltä vanhanaikaiseksi ja antoivat joissakin tapauksissa esimerkkejä kielenkäytöstä, jota on vaikea ymmärtää.

Vanhanaikainen kieli. (J)

Passiivit, vanhanaikaiset sanat, epäselvät tai oudot sanamuodot. (Viimeksi reagoi tällaiseen muotoiluun peruskoululaissa: "Dessutom kan en del av undervisningen meddelas på något annat språk än elevens egna ovan nämnda språk, om detta inte äventyrar elevens möjligheter att följa undervisningen." Miksi pitää olla "meddela undervisning" ja miten kieli voi "äventyra" ('vaarantaa') kyvyn seurata opetusta?) (A)

Säädöskielen kääntäjä kommentoi käännösprosessia ja sen vaikutusta ymmärrettävyyteen:

Erittäin vaikea lukea ruotsiksi, mutta jotenkin on helpompaa kääntää ne suomesta tähän versioon. Vaatii tavallaan toisen käännöksen, jotta se saadaan ymmärrettäväksi ruotsin kieleksi. (K)

Suuri osa kyselyyn vastanneista pitää säädöstekstejä vaikeina ja joskus jopa käsittämättöminä. Asiantuntijoiden (keskiarvo 3,26) ja maallikoiden (keskiarvo 3,17) välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa. Tämä saattaa johtua siitä, että asiantuntijat joutuvat työssään säännöllisesti tulkitsemaan säädöstekstejä ja heillä on siksi paljon kokemusta myös ymmärtämisongelmista. On kuitenkin syytä huomata, että asiantuntijatkin kokevat ongelmia, vaikka ovat tottuneet lukemaan tämäntyyppisiä tekstejä.

3.2.3.3 Mitä teet, kun säädösteksti tai sen jokin kohta on epäselvä?

Kysymyksessä 27 kysyttiin mitä strategioita osallistujat käyttävät kohdatessaan ongelmia säädöstekstin lukemisessa. Kysymyksessä oli valmiita vastausvaihtoehtoja (ks. liite 2), mutta myös mahdollisuus muotoilla vastaus vapaasti.

Yleisimmiksi strategioiksi mainittiin tiedon etsiminen kyseisen hallinnonalan viranomaisen verkkosivuilta (48 %) ja saman tekstin lukeminen suomeksi (64 %). Asiantuntijoiden ja maallikoiden välinen ero ei ole tilastollisesti merkitsevä, kun kyse on tiedon etsimisestä viranomaisen verkkosivuilta: 58 % asiantuntijoista ja 41 % maallikoista tekee niin. Ero on kuitenkin tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,01$) silloin, kun kyse on saman tekstin lukemisesta suomeksi: 84 % asiantuntijoista tekee niin, kun taas maallikoista 49 %. Tähän tulokseen vaikuttaa epäilemättä se, että säädöstekstien lukeminen molemmilla kielillä kuuluu monien asiantuntijoiden työhön. Se, että jopa 49 % maallikoista sanoo lukevansa tekstin myös toisella kotimaisella kielellä, on kuitenkin silmiinpistävä ero verrattuna suomenkielisen kyselyn tuloksiin, joiden mukaan vain 12 % juristeista ja 7 % ei-juristeista lukisi saman tekstin ruotsiksi.

Muista strategioista kaksi on tilastollisesti merkitsevästi yleisempiä asiantuntijoiden keskuudessa: tiedon etsiminen oikeustieteellisistä teoksista tai artikkeleista tai erikoisalojen tietosanakirjoista tai tietokannoista (asiantuntijat 50 %, maallikot 20 %, $p = 0,04$) ja tiedon etsiminen hallituksen esityksistä (asiantuntijat 76 %, maallikot 6 %, $p < 0,01$).

Osa vastaajista on antanut kysymykseen avovastauksen. Juristi ”lukee samaa tekstiä EU:n lainsäädännössä esimerkiksi englanniksi”. Säädöstekstien kääntäjät ”kysyvät tekstin laatijoilta”, ”tarkistavat, mitä Ruotsissa sanotaan” ja ”käyttävät selkeän virka kielen tuntemusta”. Maallikot ovat yleensä paljon avuttomampia tilanteen edessä: vastauksissa mainitaan muun muassa ”googlettaminen”, ”pidän peukkuja, että olen tulkinnut oikein” ja ”heitän koko roskan menemään”.

3.2.3.4 Väittämät säädöskielestä

Kysymyksessä 28 pyydettiin vastaamaan säädöskieltä koskeviin väittämiin (ks. liite 2). Vastaukset annetaan asteikolla, jossa 1 = ”täysin eri mieltä” ja 5 = ”täysin samaa mieltä”. Eniten kannatusta saivat väittämät ”Tiedotusvälineissä ja politiikassa esitetään usein, että säädöskieli on vaikeasti ymmärrettävää” (3,96) ja ”Säädöskielen ymmärtämiseen vaikuttaa se, mitä alaa säädös koskee” (3,89). Vähiten kannatusta saa väite ”Suomessa tehdään riittävästi säädöskielen ymmärrettävyyden parantamiseksi” (2,41).

Asiantuntijoiden ja maallikoiden välillä on tilastollisesti merkitsevä ero kolmen väittämän kohdalla: ”Hallituksen esityksen ja sen perustelujen lukeminen auttaa itse säädöstekstin ymmärtämisessä” (asiantuntijat 3,84, maallikot 3,27, $p = 0,03$), ”Säädöskielen ymmärtämiseen vaikuttaa se, mitä alaa säädös koskee” (asiantuntijat 4,17, maallikot 3,65, $p = 0,01$) ja ”Luen yleensä sekä suomen- että ruotsinkieliset säädöstekstit voidakseni ymmärtää ja tulkita niitä varmasti” (asiantuntijat 3,84, maallikot 2,84, $p < 0,01$). (Viimeinen väittämä on esitetty vain ruotsinkielisessä kyselyssä.)

3.2.3.5 Ovatko ruotsinkieliset ja suomenkieliset säädöstekstit mielestäsi yhtä selkeitä?

Kysymys 29, jossa otetaan kantaa siihen, ovatko ruotsinkieliset ja suomenkieliset säädöstekstit selkeydeltään samantasoisia, esitettiin vain ruotsinkielisessä kyselyssä. Vastaus on vapaaehtoinen ja vapaamuotoinen, ja se on herättänyt paljon kiinnostusta osallistujien keskuudessa. Siihen on vastannut 52 henkilöä, ja monet ovat kirjoittaneet pitkiä ja yksityiskohtaisia vastauksia.

Vastaajat voidaan jakaa karkeasti ryhmiin: ne, joiden mielestä suomen kieli on ainakin joskus helpommin ymmärrettävissä (29 vastaajaa), ne, joiden mielestä ruotsin kieli on aina tai yleensä helpommin ymmärrettävissä (13 vastaajaa), ja ne, jotka joko vastasivat kysymykseen vain ”ei” (2 vastaajaa) tai vertailivat vastauksessaan perusteellisesti ominaisuuksia, jotka voivat tehdä joko suomen tai ruotsin kielestä helpommin ymmärrettävän (8 vastaajaa).

Kerrotut syyt siihen, miksi joko suomen- tai ruotsinkielistä versiota on helpompi ymmärtää, ovat erilaisia. Vastaajat, joiden mielestä suomenkielistä versiota on ainakin joskus helpompi ymmärtää, viittaavat tekstin ominaisuuksiin:

Kyllä, yleensä ruotsin kieli on vaikeammin ymmärrettävissä joko siksi, että kieli on todella vanhaa (laki varallisuus-oikeudellisista oikeustoimista), tai siksi, että huomaa, että käänös suomalaisesta säädöksestä on tehty huonosti (uudemmat säädöstekstit). (J)

Kyllä ne eroavat. Suomi toimii omilla ehdoillaan, ruotsi suomen ehdoilla. Ruotsia on usein vaikeampi ymmärtää, koska virkkeet noudattavat suomen sanajärjestystä, mikä ei olisi välttämätöntä. Ruotsinkielinen versio ei tarjoa samanlaista oikeusvarmuutta ja avoimuutta kuin suomen kieli. (M)

Luen harvoin säädöstekstejä kokonaisuudessaan suomeksi, joten en voi arvioida niitä yleisellä tasolla. Mutta joskus ruotsinkieliset tekstit tuntuvat hyvin paljon käännöksiltä. Toisin sanoen ruotsinkieliset tekstit noudattavat suomenkielistä normia, mikä johtaa joskus vaikeasti ymmärrettävään ruotsin kieleen. Näin siis säädöstekstit sisältävät paljon passiiveja, substantiiveja, etumääritteitä jne., jotka ovat hyvin kaukana ihanteellisesta ymmärrettävyydestä. Koska tällaiset tyylilliset keinot ovat suomen kielessä yleisempiä, suomenkielisten säädösteksten kieli ei välttämättä tunnu niin vieraalta kuin ruotsinkielisten joskus. (A)

Mielestäni suomen kieltä on paljon helpompi ymmärtää. Ehkä suomi kielenä on jotenkin selkeämpi ja "kirjaimellisempi". Vaikeammatkin sanat, kuten "avvittring", joka on suomeksi ositus. Minusta sanasta ositus voi päätellä, mistä on kyse; ruotsinkielisessä tekstissä ymmärsin asiayhteydestä, mitä avvittring tarkoittaa, mutta en ole kuullut sanaa aiemmin. Ehkä ruotsin kielessäkin voisi olla helpompia vaihtoehtoisia sanoja? Ei vain sanalle avvittring, se oli vain esimerkki... (A)

Ne, joiden mielestä ruotsia on helpompi ymmärtää, eivät yleensä viittaa tekstin ominaisuuksiin vaan omaan kielitaitoonsa:

Minun on helpompi omaksua ruotsinkielisiä tekstejä, koska se on äidinkieleni. (K)

Minun on aina helpompi ymmärtää ruotsinkielistä tekstiä, koska ruotsin kielen taitoni on vahvempi. Jos joutuisin lukemaan vain suomenkielistä tekstiä, olisin pulassa! (M)

Yksi kääntäjä huomauttaa, että ruotsinkielinen versio voi parhaimmillaan olla jopa helpommin ymmärrettävä kuin suomenkielinen:

Jos säädöstekstin kääntäjä on täysin ymmärtänyt suomalaisen lakiehdotuksen merkityksen ja hengen, on hyvin mahdollista, että kääntäjä on onnistunut myös parantamaan kieltä niin, että se on helpompi ymmärtää ruotsiksi. Asiayhteydestä riippuen suomenkielisen tekstin ajatus voi kuitenkin olla niin monimutkainen, että ymmärrettävyys kärsii lähes automaattisesti, kun ajatus käännetään ruotsiksi. Lisäksi kaikki käännökset eivät tietenkään ole moitteettomia. Tämän vuoksi on vaikea sanoa, minkä kielen lakitekstit ovat yleisesti ottaen helpommin

ymmärrettäviä. Sanoisin mielelläni ruotsi, mutta tähän vaikuttaa tietysti se, että äidinkieleni on ruotsi. (K)

Yksi vastaaja toteaa painokkaasti, että ei saisi olla niin, että kieliversioissa on ymmärrettävyyseroja:

Erittäin huono kysymys, Suomi on kaksikielinen ja Ahvenanmaa yksikielisesti ruotsinkielinen. Lait on kirjoitettava ja niistä on tiedotettava yhtä lailla molemmilla kielillä! Hyvin pieni osa väestöstä hallitsee molemmat kielet niin hyvin, että he voivat ymmärtää lakeja muulla kuin äidinkielellään. Ahvenanmaalla on lähes olematon määrä ihmisiä, jotka osaavat lukea lakia esteettä suomeksi. Itä-Suomessa ongelma lienee päinvastainen, mutta enemmistö määrää tahdin. (A)

Lopuksi on myös niitä, jotka perustelevat, miksi joskus on helpompi ymmärtää yhtä kieltä ja joskus toista:

Joskus ruotsinkieliset säädöstekstit on muotoiltu kömpelösti, ja on vaikea saada selkeää kuvaa siitä, mitä tarkoitetaan. Silloin auttaa vastaavan suomenkielisen säännöksen tarkastelu. Se auttaa yleensä. Tämä voi johtua kielen rakenteen eroista. Suomenkielisissä säädösteissä tarvitaan vähemmän sanoja, kun taas ruotsinkielisissä tarvitaan enemmän sanoja saman asian selittämiseen. Se voi johtua myös siitä, että ruotsinkieliset säädöstekstit käännetään lähes aina suomesta. Joskus (mutta harvemmin) ruotsinkielinen säädösteksti on selkeämpi kuin suomenkielinen. (J)

Minun on vaikea sanoa, koska suomi on minulle vaikea kieli, vaikka työskentelelen kääntäjänä. Sanoisin pikemminkin, että ne ovat melko samanlaisia: koska ruotsinkielisen säädöstekstin kieli on usein rakenteeltaan samanlaista kuin suomenkielisen säädöstekstin kieli, ei ole oikeastaan väliä kumpaa luen, molemmat ovat vaikeita. Mikä kertoo paljon, kun otetaan huomioon, että olen täysin ruotsinkielinen. (K)

Yleensä ruotsinkielinen versio on hyvin käännetty, mutta joissakin tapauksissa huomaa, että kyseessä on käänös ja alkuperäinen on suomenkielinen. (M)

Vastaukset paljastavat siis perustavanlaatuisen eron siinä, miten kahteen kieliversioon suhtaudutaan. Monet kokevat, että suomenkielistä tekstiä on helpompi ymmärtää, koska se on alkuperäinen, ja että ruotsin kielessä voi olla puutteita, koska se on käänös. Toiset taas ovat sitä mieltä, että ruotsia on helpompi ymmärtää, mutta ei tekstin laadun vuoksi vaan siksi, että he eivät itse osaa suomea tarpeeksi hyvin lukeakseen tämäntyyppistä tekstiä.

Huomio, että kieliversioissa ei saisi olla ymmärrettävyyseroja, on tärkeä. Varsinkin ajatus, että ruotsinkielisen kansalaisen täytyisi lukea molempia kieliversioita, jotta tekstiä voisi ymmärtää, asettaa kansalaiset eriarvoiseen asemaan.

3.2.3.6 Tuntuuko sinusta joskus siltä, että sinun on luettava myös suomenkielistä säädöstekstiä?

Ruotsinkielisessä tutkimuksessa kysyttiin myös, lukevatko osallistujat joskus säädöstekstien suomenkielisiä versioita, ja jos lukevat, niin miksi (30). Kysymykseen on vastattu vapaaehtoisesti ja vapaamuotoisesti, ja tämäkin kysymys on herättänyt paljon kiinnostusta: 58 henkilöä on vastannut ja kertonut tilanteista, joissa he joko lukevat myös suomalaisen säädöstekstin (49 vastaajaa) tai jättävät sen lukematta (9 vastaajaa).

Vastaajat, jotka eivät lue säädöstekstejä suomeksi, perustelivat tätä joissakin tapauksissa sillä, etteivät he osaa suomea ja ettei heidän pitäisi joutua tekemään niin:

Koska en osaa suomea, se on mahdotonta. Olen huonommassa asemassa kuin Suomen väestön enemmistö. (M)

En voi enkä halua perehtyä suomenkieliseen lainsäädäntöön. Suomi on kaksikielinen ja pysyy kaksikielisenä – lukekaa perustuslaki! (A)

Ei ole koskaan ollut niin vaikeaa, että olisin joutunut tekemään niin. (M)

Kysymykseen myöntävästi vastanneet 49 henkilöä voidaan jakaa 29:ään, jotka kertovat, että heidän mielestään ruotsinkielisessä versiossa on usein puutteita, ja 20:een, jotka kertovat lukevansa suomenkielisen tekstin varmistaakseen, että ovat ymmärtäneet oikein. Yksikään kyselyyn vastanneista juristeista ei tyydy lukemaan pelkästään ruotsinkielistä tekstiä. Monet juristit työskentelevät molemmilla kielillä, mutta heillä on myös pragmaattinen lähestymistapa, jossa he käyttävät molempia kieliversioita varmistaakseen, että ovat ymmärtäneet oikein:

Kyllä, yleensä varmistaakseni, että olen ymmärtänyt oikein. Luen kuitenkin toisinaan myös ruotsinkielisen version varmistaakseni, että olen ymmärtänyt suomenkielisen oikein. (J)

Toinen kieli lisää tekstin ymmärtämistä. (J)

Useissa tapauksissa osallistujat ilmaisevat kuitenkin myös epäluottamusta tekstin ruotsinkielistä versiota kohtaan, joko siksi, että he olettavat sen sisältävän virheitä, tai siksi, että he kokevat, että myös muodollisesti oikeat käännökset voivat olla vaikeasti ymmärrettäviä suomen kielen vaikutuksen vuoksi:

Kyllä. Jos en ymmärrä, mitä ruotsinkielisessä lakitekstissä tarkoitetaan, tarkastan suomenkielisen tekstin. Suomi on yleensä se kieli, jolla säädös on kirjoitettu, ja vastaa siten säännöksen alkuperäistä tarkoitusta. Vaikka molempien kielten lakitekstit vastaavat toisiaan, ruotsinkieliset säädöstekstit ovat usein käännöksiä. Kyse on myös kielen ominaisuudesta. Ruotsin kielessä tarvitaan enemmän sanoja, kun taas suomen kielessä pärjää muutamalla sanalla. Ruotsinkielisissä säännöksissä on siksi usein pidempiä virkkeitä, mikä vaikuttaa säännöksen luettavuuteen. Varsinkin silloin, kun kappaleet ovat melko pitkiä, suomen kieli voi olla helpommin ymmärrettävissä. Tämä voi johtua myös siitä, että olen työskennellyt enimmäkseen suomeksi ja olen tottunut työskentelemään enemmän suomenkielisten säädöstekstien kanssa. Tämä siitä huolimatta, että olen opiskellut oikeustiedettä enimmäkseen ruotsiksi. (J)

Minulla ei ole nyt käsillä mitään erityistä esimerkkiä, mutta esimerkiksi virkerakenteet, erityisesti ruotsinkieliset, voivat joskus olla hieman epäselviä, ja tällaisissa tapauksissa katson suomenkielistä versiota. (J)

Olen törmännyt niin moneen huonoon käännökseen (yhteiskunnassa yleensäkin), että joskus on turvallisinta lukea molemmat kieliversiot. Tämä ei kuitenkaan koske nimenomaan lakitekstejä vaan virkakieltä yleensä. (M)

Aina, siksi, että ruotsin kieli on useimmiten erittäin monimutkaista ja siitä puuttuvat normaalit ruotsinkieliset sanat, jotka tekisivät tekstistä ymmärrettävää. (K)

Säädöstekstien lukeminen ja ymmärtäminen kahdella kielellä edellyttää molempien kielten erittäin hyvää taitoa. Vastauksista käy ilmi, että monet ratkaisevat ymmärtämisiongelmansa lukemalla säädöstekstit molemmilla kielillä. Tämä keino ei ole kuitenkaan käytettävissä, jos suomen kielen taito on heikko tai olematon. Silloin ollaan ”huonommassa asemassa kuin Suomen väestön enemmistö”, kuten eräs vastaajista kirjoitti.

3.2.3.7 Muut osallistujien kommentit ja vinkit

Viimeisessä avoimessa kysymyksessä (31) 36 osallistujaa on kommentoinut ja antanut vinkkejä siitä, miten säädöskieltä voitaisiin parantaa. Tässäkin tapauksessa kommentit heijastavat suurelta osin osallistujien taustaa. Kolme juristia esitti seuraavat huomautukset:

Kaikki juristit eivät käytä säädöstekstejä päivittäisessä työssään. Jos työskentelet tietyn oikeudenalan asiantuntijana, on olemassa oppikirjoja, joita käytetään päivittäin – lakitekstiä luetaan harvemmin. (J)

Harvemmin kielen laatu on riittämätöntä. Suurimpana ongelmana on se, että perusteluteksti on usein hyvin lyhyt ja siinä vain toistetaan säädöstekstiä. Lainsäätäjillämme on vaikeuksia kirjoittaa selittäviä tekstejä siinä määrin kuin Ruotsissa. (J)

Käännöksiin olisi käytettävä enemmän resursseja ja aikaa. Ihanteellisessa maailmassa lainsäädännön valmistelu tehtäisiin rinnakkain kahdella kielellä, mutta ymmärtääkseni näin ei käytännössä tapahdu. (J)

Säädöstekstien kääntäjillä on työnsä kautta välitöntä kokemusta siitä, miten ruotsinkielisiä säädöstekstejä tuotetaan Suomessa. Heidän vastauksistaan käy ilmi, että selkeän virkakielen vaatimus (*klarspråk*) on heille tuttu ja että he tuntevat turhautumista siitä, että työtahti ei salli heidän työskennellä kielen kanssa niin paljon kuin he haluaisivat. Monet kääntäjät ovat kommentoineet varsin yksityiskohtaisesti. Yleisemmällä tasolla he toivovat, että selkeään kieleen voisi keskittyä enemmän:

Uskon, että runsaampi aika lainsäädäntöprosessille yleensä parantaisi myös säädöskieltä. Kun asioilla on kiire, kielestä tulee helposti sellainen osa, johon ei voi käyttää ylimääräistä aikaa ja energiaa. (K)

Selkeä kieli, nykyaikainen kieli, sukupuolisensitiivinen kieli. (K)

Painotetaan enemmän selkeää kieltä ja sen merkitystä kaikilla aloilla, sillä siitä on paljon hyötyä. Tekstin käsittely selkeäksi ja tiiviiksi voi viedä aikaa, mutta se on sen arvoista. Jos vastaanottajat ymmärtävät tekstin heti, niin se säästää kaikkien aikaa. (K)

Menettely, jossa lakiesityksiä arvioidaan kielen selkeyden perusteella. Laki-ehdotusten laatijoille lähetetään palaute. Näin tehtäisiin, vaikka lakiesitys olisi jo hyväksytty. Kyse on siitä, että lakitekstien kirjoittajat saisivat palautetta kielen selkeydestä. (K)

Poistetaan vaatimus, jonka mukaan ruotsinkielisen tekstin on oltava rakenteeltaan täsmälleen samanlainen kuin suomenkielisen tekstin. Niin kauan kuin samat tiedot sisältyvät samaan kappaleeseen, tuskin on tarpeen, että täsmälleen samat tiedot sisältyvät täsmälleen samoihin virkkeisiin. (K)

Ajatelkaa ruotsinkielistä tekstiä enemmänkin itsenäisenä tekstinä, jonka pitäisi kuulostaa siltä kuin se olisi kirjoitettu ruotsiksi. (K)

Maallikot eivät tietenkään tunne yhtä hyvin sitä, miten säädöstekstit tuotetaan. Kommentit sisältävät joitakin virheellisiä käsityksiä (esim. että säädöstekstien kääntäjät olisivat yleensä suomenkielisiä), mutta myös monia näkemyksiä ja ajatuksia, joita kannattaa pohtia. Käytännössä myös maallikot toivovat panostusta selkeään kieleen, vaikka he harvemmin käyttävätkään termiä *klarspråk*:

Käyttäkää normaalia ruotsia! (M)

Käyttäkää kieltä, jota käytätte jokapäiväisessä elämässä. (M)

Käyttäkää selkokieltä, ei slangia, mutta jättäkää pois 1800-luvun sanat, joita ei todellakaan käytetä enää missään muualla kuin säädöskielessä. (M)

Nykyaikaisempi ruotsi olisi parempi sen sijaan, että tekstiä sotketaan vanhentuneella kielellä. (M)

Monet maallikot kommentoivat myös tässä yhteydessä virkkeiden pituutta ja rakennetta:

Ei pitkiä ja vaikeita virkeitä, joissa on viittauksia sinne tänne. (M)

Virkkeissä on paljon ammattisanastoa eli erikoistermejä ja outoja, epätavallisia käänteitä. (M)

Lyhyemmät virkkeet. Selkeämmät viittaukset. (M)

Usein lyhyemmät virkkeet voisivat auttaa. (M)

Älkää kirjoittako liian pitkiä (luonnottomia, keinotekoisia) virkeitä. (M)

Maallikot esittävät myös useita konkreettisia ehdotuksia siitä, miten säädöskielestä voitaisiin tehdä helpommin luettavaa ja ymmärrettävää:

Meillä pitäisi olla verkkosivusto, jossa olisi koko Suomen laki selkokielisenä versiona! (M)

Lähetäkää se ammattikirjoittajille sen jälkeen, kun juristit ovat sotkeutuneet termeihin, joita he tuskin itsekään ymmärtävät. (M)

Voisitte perustaa ryhmän, joka ei koostu juristeista tai oikeustieteen opiskelijoista, joka lukee tekstin ja toistaa sen sitten sellaisena kuin he sen ymmärtävät. (M)

Älkää antako niiden, jotka työskentelevät päivittäin lakitekstien kanssa, olla vastuussa niissä käytetystä kielestä. Jos kohderyhmänä on tavallinen kansalainen, niin tavallisista kansalaisista koottu viiter ryhmä on otettava mukaan helpottajuisen tekstin kehittämiseen. Ajatelkaa käyttäjäkeskeisesti ja ottakaa tavalliset ihmiset mukaan työhön. Kuten teette nyt. Tämä on askel oikeaan suuntaan. Muistakaa, että ei ole negatiivista kenellekään tehdä teksteistä helpommin ymmärrettäviä. (M)

Vastaajat kommentoivat myös itse kyselyä ja antoivat sekä myönteistä että kriittistä palautetta hankkeesta:

Tämänkaltaiset tutkimukset ovat hyviä ja tärkeitä, ja niitä pitäisi olla paljon, paljon enemmän. Jotta ihmiset saataisiin osallistumaan kyselyihin, niille pitäisi antaa enemmän näkyvyyttä. Tämä kysely tuli eteeni sattumalta, en ollut koskaan kuullut siitä. Lisää julkisuutta ja näkyvyyttä! (M)

Tuntui hieman siltä, että kysely oli osoitettu oikeudelliselle asiantuntijalle. (M)

Kansainvälisen kokemuksen omaava osallistuja muistuttaa, että tilanne on loppujen lopuksi Suomessa myös hyvä:

Asun Ruotsissa, mutta olen asunut myös Suomessa ja Yhdysvalloissa. Kun olen ollut yhteydessä suomalaisiin viranomaisiin tai lukenut heidän tekstejään olen saanut hyvää ja asiantuntevaa kohtelua ja saanut selkeää tietoa. Kiitos. (M)

Säädöskieleen liittyviä kriittisiä arvioita ja kehittämissuhteita on kuitenkin huomattavan paljon verrattuna myönteiseen palautteeseen.

3.2.4 Yhteenveto

Ruotsinkieliseen kyselyyn vastasi 87 henkilöä, joista 38 laskettiin asiantuntijoiksi ja 49 maallikoiksi. Nämä otokset eivät ole riittävän suuria, jotta ryhmien välistä tilastollisesti merkitseviä eroja voitaisiin osoittaa muutoin kuin suhteellisen itsestään selvissä kysymyksissä – ei ole yllättävää, että tottumuksessa säädöskielen lukemiseen ja kyvyssä ymmärtää säädöstekstejä on eroja asiantuntijoiden ja maallikoiden välillä.

Tutkimuksesta käy kuitenkin ilmi, mitkä tekijät vastaajien mielestä vaikeuttavat ja mitkä helpottavat säädöstekstien ymmärtämistä. Suurin osa vastaajista katsoo, että kyselyssä käytetyn avioliittolain otteen lukemista vaikeuttaa monimutkainen virkerakenne (59 %) tai pitkät virkkeet (34 %). Yhteensä kaksi kolmasosaa (67 %) kaikista vastaajista valitsi jommankumman näistä kahdesta vaihtoehdosta. Pitkää virkettä ei aina ole mahdollista jakaa kahteen tai useampaan lyhyempään virkkeeseen, mutta joskus voidaan käyttää luettelun ymmärtämisen helpottamiseksi. Vastaajista 43 % totesi, että esimerkkitekstin numeroidut luettelmat helpottavat tekstin lukemista.

Virkerakenteen lisäksi monet vastaajat ilmoittivat, että lukemista vaikeuttavat erikoistermit (37 %) tai muut vaikeat sanat (20 %). Erikoistermien ja muiden vaikeiden sanojen välinen ero ei ole aina selvä, mutta yhteensä 43 % vastaajista valitsi ainakin toisen näistä vaihtoehdoista.

Erikoistermeihin ja vaikeisiin sanoihin reagoivien osuus on kuitenkin huomattavasti pienempi kuin virkerakenteeseen reagoivien osuus. Tämä saattaa johtua siitä, että termeistä ja muista vaikeista sanoista on yleensä mahdollista löytää tietoa esimerkiksi sanakirjoista. Sen sijaan vaikean virkerakenteen selventäminen vaatii lukijalta enemmän vaivannäköä. Joissain tapauksissa yksinkertaisemmin esitettyä tietoa säännöksistä löytyy esimerkiksi viranomaisien verkkosivuilta, mutta tämä edellyttää tietoa siitä, mistä hakea niitä. Toisissa tapauksissa on yritettävä itse selvittää pitkän virkkeen rakennetta, mikä edellyttää hyvää kielitaitoa ja jonkin verran kieliopillista osaamista.

Kyselyn avovastaukset tarjoavat runsaasti arvokasta aineistoa. Niistä käy selvästi ilmi, miten ruotsinkieliset lukijat itse kokevat olevansa säädöskielen ymmärtämisessä eri asemassa kuin suomenkieliset lukijat. Ruotsinkieliset säädökset ovat lähes poikkeuksetta käännöksiä suomesta. Niiden kielellinen rakenne on saanut vaikutteita suomen kielestä, kun taas ruotsinkielinen terminologia on joissakin tapauksissa historiallisista syistä vanhanaikaisempaa ja kauempana yleisestä arkikielestä kuin vastaava suomenkielinen terminologia. Tämä voi johtaa siihen, että ruotsinkieliset säädöstekstit koetaan vaikeammiksi kuin suomenkieliset.

Tilanne on huolestuttava niiden ruotsinkielisten kansalaisten kannalta, jotka eivät ole kaksikielisiä. Ruotsinkielisten tekstien pitäisi olla selkeydeltään ja ymmärrettävyydeltään yhtä laadukkaita kuin suomenkielisten tekstien, mutta näin ei kuitenkaan aina ole. Kanadassa, joka on myös kaksikielinen maa, lainsäädäntöä laaditaan rinnakkain englanniksi ja ranskaksi ja juristilingvistit ovat alusta loppuun mukana laadintaprosessissa (Šarčević 2000).

Kyselyn osallistajat ehdottavat muun muassa seuraavia keinoja säädöskielen laadun parantamiseksi:

- panostusta selkeään virkakieleen
- kääntäjien ottamista mukaan prosesseihin, jotta ruotsinkielinen teksti otettaisiin huomioon jo valmisteluvaiheessa
- yhteistyötä Ruotsin kanssa
- tekstien testaamista maallikoilla, jotka saisivat toistaa tekstien sisältöä sellaisena kuin he sen ymmärtävät.

Ruotsinkieliset ovat hyvin tietoisia siitä, että heidän lukemansa viralliset tekstit ovat yleensä käännöksiä. Tämä näkyy selvästi tutkimuksessamme. Jotkut vastaajat lukevat säännöllisesti myös suomenkielisiä versioita varmistaakseen, että he ovat ymmärtäneet oikein. Toiset ilmaisevat närkästyksensä ajatuksesta, että he eivät ehkä saa riittävästi tietoa, jos eivät halua lukea tai pysty lukemaan suomeksi. Tämä on tärkeä huomio: ruotsinkielisten säädöstekstien pitäisi luonnollisesti olla yhtä laadukkaita kuin suomenkielisten, eikä tekstejä pitäisi joutua lukemaan kahdella kielellä, jotta niitä voisi ymmärtää.

Kuten tämäkin tutkimus, myös kaksi muuta tuoretta tutkimusta osoittaa, että suomenruotsalaiset saattavat suhtautua epäluuloisesti ruotsinkielisiin teksteihin ja palveluihin. Söderman (2024) raportoi, että monet ruotsinkieliset käyttävät suomenkielisiä verkkosivuja, koska eivät luota ruotsinkielisten sisältöön. Sylvén (2024) puolestaan osoittaa muun muassa, että kaksikielisen Helsingin yliopiston ruotsinkieliset opiskelijat saattavat suorittaa opintojaan suomeksi osittain siksi, että he eivät voi luottaa saavansa esimerkiksi tenttikysymyksiä ymmärrettävällä ruotsin kielellä. Huonojen kokemusten vuoksi ruotsinkielisiä tekstejä epäillään Suomessa usein puutteellisiksi riippumatta siitä, onko tämä perusteltua vai ei. Suomen kieleen turvaudutaan ymmärtämisen varmistamiseksi, mikä asettaa yksikielisemmät kansalaiset eriarvoiseen asemaan. Monet kyselyn vastaajat pitävät selvästi aihetta tärkeänä, mikä näkyy yksityiskohtaisten ja harkittujen avovastausten määrässä.

3.3 Suomen- ja ruotsinkielisen kyselyn vertailu

Tässä luvussa vertaillaan suomen- ja ruotsinkielisen kyselyn tuloksia keskenään. Suomenkielinen kysely suoritettiin ennen ruotsinkielistä. Kyselyt olivat rakenteeltaan samanlaisia, mutta ruotsinkieliseen versioon tehtiin pieniä muutoksia tehtävien muotoilussa yhtäältä suomenkielisestä kyselystä saadun palautteen perusteella, toisaalta, jotta kysymykset sopivat paremmin ruotsin kielen ominaisuuksiin (katso luku 3.2).

3.3.1 Vastaajat ja ryhmittely asiantuntijoihin ja maallikoihin

Kyselyt eroavat toisistaan vastaajamäärältään. Suomenkieliseen kyselyyn vastasi 579 henkilöä, ruotsinkieliseen 87.

Vastaajat eroavat myös taustaltaan. Ruotsinkielisen kyselyn vastaajajoukossa juristien osuus oli pienempi. Heitä oli 10 %, kun taas suomenkielisen kyselyn vastaajista 31 % oli juristeja. Toisaalta ruotsinkieliseen kyselyyn vastasi enemmän säädöstehtävien kääntäjiä. Heitä oli 23 % ruotsinkielisen kyselyn vastaajista, kun vastaava osuus oli suomenkielisessä kyselyssä 13 %. Tämä kuvastaa oletettavasti sitä, että monet ruotsinkielisetkin juristit työskentelevät pääasiassa suomen kielellä, sekä sitä, että lakitekstit yleensä käännetään suomesta ruotsiksi.

Vastaajamäärän takia suomenkielisen kyselyn analyysissä painottuvat tilastolliset menetelmät. Ruotsinkielistä aineistoa taas tarkasteltiin enemmän kvalitatiivisesti.

Lisäksi vastaajien erilaiset taustat johtivat siihen, että suomenkielisen aineiston kvantitatiivisessa analyysissä verrataan pääasiassa juristeja ei-juristeihin, kun taas ruotsinkielisessä verrataan kaikkia asiantuntijoita (juristeja + lakikäntäjiä + muita asiantuntijoita) maallikoihin.

Suomenkielisestä aineistosta voi näin ollen todeta esimerkiksi, että juristit olivat ei-juristeja perehtyneempiä avioliittolain säännöksiin ja niistä kiinnostuneempia, kun taas ruotsinkielisessä asiantuntijoiden ja maallikoiden välillä ei ollut vastaavaa eroa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että vastaavaa eroa ei löytyisi myös ruotsinkielisestä kyselystä, jos verrattaisiin pelkästään juristeja kaikkiin muihin vastaajiin. Koska juristien määrä jäi kovin pieneksi, tällaista vertailua ei ollut mielekäästä tehdä ruotsinkielisen kyselyn osalta.

Siksi keskitymmekin tässä vertailussa vain kaikkein selvimpiin eroihin suomenkielisen ja ruotsinkielisen kyselyn tulosten välillä.

3.3.2 Luetun ymmärtäminen

Luetun ymmärtämisen tehtävissä tulokset olivat samansuuntaisia ja eroavuudet selitettävissä vastaajien erilaisella taustalla. Kun kysyttiin esimerkiksi, olivatko avioliiton säännökset vastaajille entuudestaan tuttuja (kysymys 4), suomenkielisen kyselyn vastaajista 29 % vastasi, että ne ovat melko tuttuja tai tuttuja. Ruotsinkielisessä kyselyssä vastaava osuus oli vain 10 %. Samaten, kun kysyttiin, olivatko tehtävässä käytetyt avioliittolain katkelmat vastaajien mielestä vaikeita vai helppoja ymmärtää (kysymys 7), suomenkielisen kyselyn vastaajista 29 % vastaa, että ne ovat helppoja tai melko helppoja, kun taas ruotsinkielisessä vastaava osuus on vain 11 %. Ero on toki suuri, mutta saattaa johtua enemmän vastaajien taustoista kuin itse tekstin ominaisuuksista.

Molemmissa kyselyissä maallikkoryhmät pitivät avioliittolain tekstiä vaikeana ymmärtää useammin kuin asiantuntijaryhmät. Samoin kummassakin kyselyssä asiantuntijaryhmät pitivät tekstiä johdonmukaisempana ja yksitulkintaisempana kuin maallikot. Suomenkielisessä kyselyssä juristit arvioivat tekstin täsmällisemmäksi kuin ei-juristit, kun taas ruotsinkielisessä maallikoiden arvio täsmällisyydestä oli hieman parempi kuin asiantuntijoiden.

Erittäin suuri ero muodostui kuitenkin, kun kysyttiin mitkä piirteet vaikeuttivat ymmärtämistä (kysymys 8). Suomenkielisessä kyselyssä 9 % (51 vastaajaa) piti erikoistermejä vaikeuttavana piirteenä, kun taas ruotsinkielisessä kyselyssä vastaava osuus oli 37 % (32 vastaajaa). Erikoistermien kohdalla vastaajalla oli mahdollisuus kertoa tarkemmin, mitkä termit tekstissä tuottivat vaikeuksia. Suomenkielisessä kyselyssä 4 % (23 vastaajaa) kommentoi termejä, ruotsinkielisessä 31 % (27 vastaajaa). Kun tarkastelee avovastauksia (taulukko 13), havaitsee, että erityisen vaikeiksi koetut termit ovat suomeksi pitkälti vastaavat kuin ruotsiksi, mutta osuus vastaajista, joka on kommentoinut niitä, on ruotsinkielisessä kyselyssä moninkertainen verrattuna suomenkieliseen. Tähänkin vaikuttanee vastaajien tausta, mutta ero on niin suuri, että voi olettaa, että mainitut termit todella koetaan vieraammiksi ja vaikeammiksi ruotsinkielisinä.

Taulukko 13. Avovastauksia mainitut erityisen vaikeiksi koetut termit:

	Suomenkielinen kysely (n = 579)	Ruotsinkielinen kysely (n = 87)
Ositus/avvittring	1,2 % (7 vastaajaa)	27,6 % (24 vastaajaa)
Vireille/anhängig	1,2 % (7)	21,8 % (19)
Avioero/äktenskapsskillnad	-	10,3 % (9)
Avio-oikeus/giftorätt	1,0 % (6)	5,7 % (5)

Ero erikoistermejä kommentoineiden vastaajien osuudessa on huomattavan suuri myös siihen nähden, että vapaaehtoisia avovastauksia on muuten tullut suurin piirtein yhtä paljon verrattuna osallistujamääriin. Kysymyksiin 8, 9, 11, 26 ja viimeiseen kysymykseen (joka oli suomenkielisessä kyselyssä nro 29, ruotsinkielisessä nro 31) tuli yhteensä 1 476 avovastausta suomenkielisessä kyselyssä, eli noin 2,5 avovastausta per osallistuja. Ruotsinkielisessä kyselyssä avovastauksia tuli näihin kysymyksiin 197, eli noin 2,3 avovastausta per osallistuja.

Molemmissa kyselyissä säädöskatkelman ymmärtämisessä hankalimmaksi osoittautuivat pitkät virkkeet. Lisäksi ymmärtämistä vaikeuttivat suomenkielisessä kyselyssä poikkeuksen esittäminen ja sisäiset viittaukset eli tekstinsisäiset piirteet. Ruotsinkielisen kyselyn vastaajien mielestä testisäädöksen lukemista vaikeuttivat virkerakenteen lisäksi eniten erikoistermit (37 %) tai muut vaikeat sanat (20 %). Yhteensä 43 % ruotsinkielisen kyselyn vastaajista valitsi ainakin toisen näistä vaihtoehdoista.

Säädös oli vaikea sekä suomen- että ruotsinkielisille lukijoille myös sisällöltään. Lisäksi kummassakin kyselyssä viitattiin usein vähäiseen kokemukseen säädöstekstien lukemisesta eli lukijan ominaispiirteeseen. Tämä vahvistaa aiemman tutkimuksen tuloksia siitä, että ymmärtämisen onnistumiseen tarvitaan monenlaisia tekijöitä (Snow 2002: 13–14; katso myös luku 2.6. tässä raportissa).

Suomenkielisen kyselyn vastaajien mielestä alaryhmästä riippumatta ymmärtämistä helpottivat varsinkin kokemus säädöstekstien lukemisesta ja allekkaiset luettelmat. Samaa mieltä olivat ruotsinkielisen kyselyn vastaajat, joista 43 % totesi, että esimerkkitekstin numeroidut luettelmat helpottavat tekstin lukemista.

76 % suomenkielisen kyselyn vastaajista on joko jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että hallituksen esitysten ja niiden perustelujen lukeminen auttaa säädöstekstien ymmärtämisessä yleisesti. Hallituksen esityksen vaikutuksesta myös tietyn

säädösotteen ymmärtämiseen kysyttiin luetun ymmärtämisen testin yhteydessä. Tähän kysymykseen 79 % vastasi suomenkielisessä kyselyssä, että hallituksen esitys helpotti testin aineistona olleen säädösotteen ymmärtämistä joko jonkin verran tai suuresti. Samalla kannalla on 64 % ruotsinkielisen kyselyn vastaajista.

Muuten 55 % kaikista suomenkielisen kyselyn vastaajista ilmoitti käyttävänsä hallituksen esityksiä apuna säädösten tulkintaan ja ruotsinkielisen kyselyyn vastanneista asiantuntijoista 76 %. Nämä tiedot viittaavat siihen, että hallituksen esitys on hyödyllinen tietolähde säädösten lukijoille. Siksi on huolestuttavaa, että hallituksen esitysten tarkastus on vähentynyt viime vuosina. Vuonna 2022 molemmilla kielillä tarkastettiin 63 % hallituksen esitysluonnoksista, mikä on 23 prosenttiyksikköä vähemmän kuin edellisvuonna (Keinänen & Vartiainen 2023: 19).

3.3.3 Tavat ja asenteet

Ruotsinkieliset vastaajat ovat tietoisia siitä, että ruotsinkieliset säädöstekstit ovat käännöksiä ja että ne saattavat siitakin syystä olla vaikeita. Kysymyksessä nro 27 ruotsinkielisen kyselyn vastaajista 64 % kertoo lukevansa tekstin toisella kotimaisella kielellä (eli heidän tapauksessaan suomeksi), jos jokin tekstin kohta tuntuu ruotsiksi epäselvältä. Myös ruotsinkieliseen kyselyyn vastanneista maallikoista jopa 49 % vastaa lukevansa säädöstekstin myös suomeksi. Suomenkielisen kyselyn vastaajista vain 8 % lukisi vastaavassa tilanteessa tekstin ruotsiksi. Suomenkielisen kyselyn vastaajista kovin monella ei ole käsitystä siitä, ovatko säädökset yhtä selviä ja ymmärrettäviä molemmilla kielillä. Heistä 71 % vastaa, että he eivät osaa ottaa kantaa asiaan. Ruotsinkielisen kyselyn vastaajista taas vain 21 % ilmoittaa, että he eivät osaa ottaa kantaa väitteeseen, kun taas 40 % on sitä mieltä, että tekstit eivät ole yhtä selviä ja ymmärrettäviä molemmilla kielillä.

Hallituksen esityksen lisäksi suomenkielisen kyselyn vastaajat käyttävät säädöstekstien tulkinnan apuna varsinkin tietyn hallinnonalan viranomaisen verkkosivuja, kuten Kelan tai Verohallinnon sivuja, sekä oikeustieteellisiä teoksia, tietosanakirjoja ja tietokantoja. Myös ruotsinkielisen kyselyn vastaajista suuri osa etsi tietoa kyseisen hallinnonalan viranomaisen verkkosivuilta (48 %) ja erityisesti asiantuntijat myös oikeustieteellisistä teoksista, tietosanakirjoista ja tietokannoista (asiantuntijat 50 %, maallikot 20 %).

4 Käytettävyystudkimus: Laki niin kuin se luetaan

Säädöstekstien käytettävyystudkimuksen tavoitteena on selvittää, miten koehenkilöt – juristit, päätösvalmistelijat ja maallikot – lukevat ja ymmärtävät lakitekstiä. Pystyvätkö he lukemansa perusteella antamaan vastauksen aiheeseen liittyvään yksinkertaiseen kysymykseen? Miten he kielentävät tekstin mahdolliset käytettävyysspulmat? Miten ammattilaisten ja maallikoiden lukutapa ja pulmat eroavat?

Käytettävyyden käsitettä on sovellettu eniten tekniikan alalla. Sieltä se on laajentunut verkkosisältöjen arviointiin, tekniseen kirjoittamiseen ja käännöstieteeseen. Tekstien tutkimuksessa on käytettävyyden sijasta puhuttu tavallisemmin luettavuudesta, ymmärrettävyydestä ja muutaman viime vuoden ajan myös saavutettavuudesta, jotka kaikki voi lukea käytettävyyden osatekijöiksi. (Suominen 2019: 42–43, 45–47, vrt. myös esim. Suojanen, Koskinen & Tuominen 2012: 34, 35; Suojanen, Koskinen & Tuominen 2014: 35–36.)

Saavutettavuus-termiä on viime vuosina käytetty päällekkäin käytettävyyden kanssa. Se on kielenkäytössä yleistynyt varsinkin Euroopan unionin saavutettavuusdirektiivin (EU 2016/2102) vaatiman kansallisen lainsäädännön valmistelun yhteydessä. Saavutettavuudessa on painotettu enemmän teknistä kuin sisällöllistä käytettävyyttä, vaikka kriteereissä on myös ymmärrettävyys mainittu (EU 2016/2102: artikla 4). Tekniset kriteerit ovat kuitenkin käytännössä helpommin määriteltävissä ja ohjeistettavissa kuin kielen ja sisällön ominaisuudet.

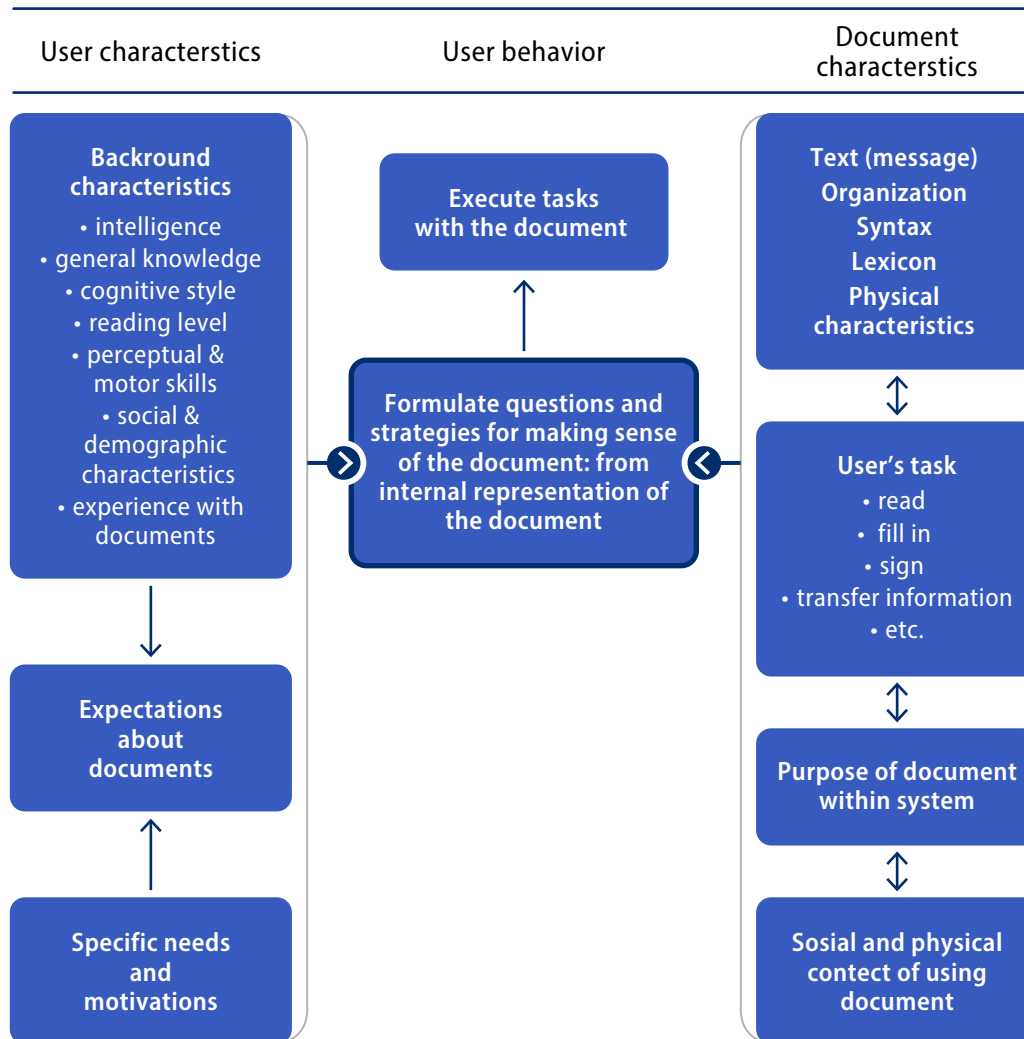
Käytettävyyttä vielä laajempi käsite on käyttäjäkokemus (esim. ISO 9241–210: 2008, Tieteen termipankki s.v. käyttäjäkokemus, Suojanen ym. 2014: 13). Se ratkaisee, mitä palveluja, ohjelmia ja laitteita suosimme. Käyttäjäkokemus pyritään ottamaan huomioon myös julkisten palvelujen suunnittelussa, ja nykyisin harjoitetaan palvelumuotoilun ohella myös oikeusmuotoilua. Käyttäjäkokemuksen ja käytettävyyden perusteella voi arvioida ohjelmistojen ja palvelujen lisäksi myös tekstejä (Suominen 2019). Käyttäjäkokemuksesta ja käytettävyydestä saa parhaiten tietoa testauksen, kyselyjen ja haastattelujen avulla. Näiden menetelmien avulla voi saada hyödynnettävää tietoa myös säädöstekstien käytöstä ja ymmärtämisestä.

4.1 Lakiteksti ja sen lukeminen tutkimuksen kohteena

Säädöskielen ymmärrettävyyttä voi tutkia teksti- tai lukijälähtöisesti. Teksteistä analysoidaan kielenpiirteitä ja ennakoidaan niiden vaikutusta. Luettavuustutkijat ovat jo selvittäneet, että pitkät sanat ja virkkeet ennustavat tilastollisesti vaikeaa tekstiä, vaikkakin perussyistä on vaihtelevia näkemyksiä. Luettavuustutkimukset ovat tähänneet helppokäyttöisiin kaavoihin, jotka ennustavat tekstin sopivuutta eri lukijaryhmille. Kaava antaa yleiskuvan mutta ei auta tekstinlaatijaa yksilöimään, miten ja mitä tekstikohtia pitäisi muuttaa. (Ks. esim. Wiio 1973, Virtaluoto & Väyrynen 2000: 100–106.)

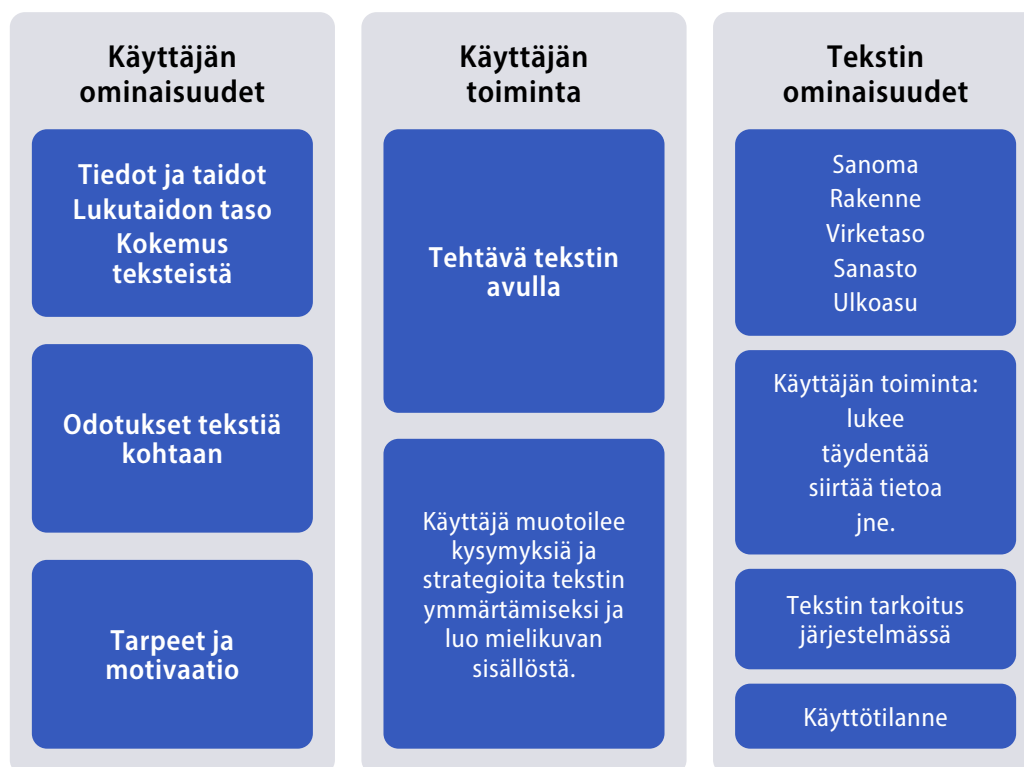
Kielentutkimuksessa lukutapahtumaa on tutkittu vähemmän kuin tekstejä, ja se onkin tutkimuskohteena metodisesti vieraampi. Useimmiten kiinnostuksen kohteina ovat olleet toisaalta lukemiseen liittyvät yleiset ongelmat ja toisaalta esimerkiksi oppimateriaalien ja virkatekstien ymmärtämiseen liittyvät vaikeudet. Huomiota on kiinnitetty erityisesti funktionaaliseen eli toiminnalliseen lukemiseen, kuten ohjeiden ymmärtämiseen ja lomakkeiden täyttämiseen. Tutkiessaan lomakkeiden ymmärrettävyyttä Melissa Holland ja Janice Redish (1982) ovat mallintaneet funktionaalisen lukemisen osatekijöitä (kuva 1).

Kuva 1. Funktionaalisen lukemisen osatekijät Hollandin ja Redishin mukaan (1982). Kuva on piirretty uudelleen alkuperäisen mallin mukaan.

Kuvassa 2 eritellään Hollandin ja Redishin mallin mukaisesti, mitkä tekijät vaikuttavat koetilanteessa säädöstekstin lukemiseen: käyttäjän eli lukijan ominaisuudet, hänen toimintansa ja tekstin ominaisuudet.

Kuva 2. Säädöstekstin lukemiseen vaikuttavat tekijät Hollandin ja Redishin mallia (1982) soveltaen.

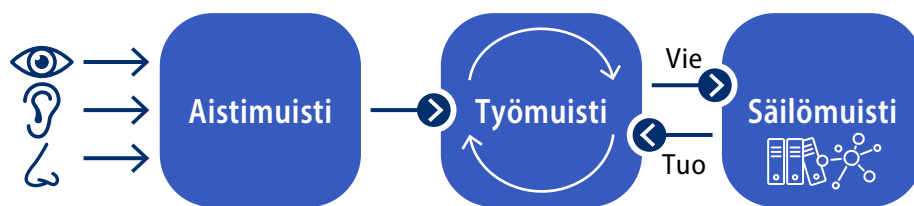

Millä menetelmillä pääsemme kurkistamaan lukijan ymmärrykseen ja saamme selville, minkälaisin kognitiivisin toiminnoin hän avaa tekstin merkityksiä? Yhden vaihtoehdon tarjoavat psykologian ja käytettävyystutkimuksen kokeelliset menetelmät, esimerkiksi introspektioon perustuva ääneenajattelu eli protokolla-analyysi (Seitamaa-Hakkarainen 1999). Ääneenajattelua on käytetty ehkä eniten psykologiassa, erityisesti ongelmanratkaisun ja asiantuntijatyön tutkimisessa (esim. Ericsson & Simon 1993), mutta sitä on hyödynnetty myös muilla aloilla. Käännöstiiteen tutkimuksissa menetelmän avulla pyrittiin siirtämään näkökulma käännöksestä eli lopputuloksesta itse kääntämisen prosessiin ja avaamaan näin kääntäjän mentaalinen "musta laatikko"; ääneenajattelu soveltuikin hyvin ongelmien tunnistamiseen. (Kussmaul & Tirkkonen-Condit 1995: 177–184.) Jo edellä mainitussa Hollandin

ja Redishin tutkimuksessa (1982) ääneenajattelun avulla tutkittiin lomakkeiden ymmärtämistä, Flower, Hayes ja Swarts (1983) sovelsivat menetelmää asetusten lukemiseen, Kiili ja Laurinen (2015) käyttivät sitä lukiolaisten internetlukemisen tutkimuksessa, ja Suominen (2019) sovelsi väitöstutkimuksessaan menetelmää virkatekstien käytettävyysongelmien tunnistamiseen ja tekstin editointiprosessin avaamiseen (Suominen 2019). Ääneenajattelua on myös käytetty, kun on tutkittu sote-ammattilaisten itsearviointisivustoa (Sotetie-hanke 2021) tai suomea toisena kielenä puhuvien lääkärien puheen ymmärtämistä (Pitkänen & Tervola [tulossa] 2024).

Ääneenajattelulla pyritään tekemään näkyväksi lukemisessa tapahtuvat mielenliikkeet. Lukeminen virittää aivoissamme useita yhtäaikaisia toimintoja. Havaintotieto seuloutuu lyhytkestoiseen työmuistiin, aiemmat tiedot aktivoidaan pitkäkestoisesta säilömuistista, ja työmuisti yhdistää uutta sekä vanhaa (kuva 3). Ääneenajattelussa koehenkilö parhaimmillaan sanallistaa ajantasaisesti työmuistinsa sisältöä ja liikettä muistien välillä. (Ericsson & Simon 1993.) Koetilanteessa ääneenajattelu tallennetaan, litteroidaan ja analysoidaan. Lukutapahtuman vaiheita pystytään näin seuraamaan autenttisemmin kuin jälkepäin tehdyillä kyselyillä. Myöhemmin lukija yleensä muistaa epätarkasti edestakaiset mielenliikkeensä pitkäkestoisen ja työmuistin välillä. Ääneenajattelulla saadaan esiin koehenkilöiden mentaaliset mallit (Nielsen 2010).

Kuva 3. Muistit ja niiden vuorovaikutus Atkinsonin ja Shiffrinin mallia mukaillen (1968).

Ääneenajattelu on tunnetun käytettävyyssiantuntijan Jakob Nielsenin arvion mukaan paras käytettävissä olevista testauksen työkaluista, koska se on vakaa ja joustava. Aineistoa on hänen mukaansa lähes mahdoton turmella. (Nielsen 2012.) Ääneenajattelu avaa koehenkilöiden ajattelua syvällisesti ja todenmukaisesti. Se antaa myös ensi käden tietoa siitä, miten koehenkilöt itse nimeävät tekstin kielenpiirteitä ja käytettävyysspulmia. Huonona puolena on menetelmän kuormittavuus: puhe muun toiminnan yhteydessä lisää koehenkilön kognitiivista kuormaa. (Ilves 2005: 209, 220, Koskinen 2005: 205, Kussmaul & Tirkkonen-Conditt 1995: 177–184.)

Kuormitusta kevennetään koetilanteessa johdattelulla vapaalla keskustelulla, rauhallisella asetelmalla ja suorituspainetta vähentämällä; ääneenajattelun aikana tutkija pysyy taustalla.

Käytännössä koetilanne järjestetään seuraavasti:

1. Valitaan tutkittavat tekstit määriteltyjen kriteerien mukaan.
2. Muotoillaan tekstiin olennaisesti liittyvä tehtävä.
3. Valitaan tekstin kohderyhmiä edustavat koehenkilöt.
4. Koehenkilöt osallistuvat testiin yksittäin. Koehenkilö lukee tekstin ja kielentää lukutapahtumansa.
5. Ääneenajattelu tallennetaan ja litteroidaan.
6. Ääneenajatteluaineisto analysoidaan.

Ääneenajattelulla menetelmänä on yhteyksiä myös osallistuvaan havainnointiin, joka liittyy etnografiseen lähestymistapaan. Sitä on jo pitkään käytetty puhutun kielen tutkimuksessa mutta viime aikoina myös tekstien tutkimuksessa; tosin suomalaisessa tekstintutkimuksessa ei juurikaan ole käytetty termiä ”etnografinen”, vaikka lähestymistapa siihen viittaakin. (Lappalainen 2012: 420–421.) Etnografisen tutkimuksen tiedonkeruulle on tunnusomaista havainnointi, osallistuminen ja haastattelu. Aineistoa tarkastellaan eri suunnista ja ilmiötä pyritään ymmärtämään monenlaisten aineistojen ja menetelmien avulla pinnallista kuvailua syvällisemmin. (Sarmavuori 2011: 51.)

4.2 Taustakysely juristeille

Käytettävyystudkimuksessa tekstiaineistojen valintaa lähestyttiin alustavasti lähettämällä kaksi kysymystä 64:lle oikeustieteen asiantuntijalle sosiaalisen median #juristitwitterissä.

1. Mitkä säädöstekstit ovat osoittautuneet omassa työssäsi vaikeasti ymmärrettäviksi?
2. Onko jokin erityinen osuus tekstistä erityisen hankala, esimerkiksi jotkin tietyt lain luvut tai pykälät?

Kyselystä tiedotettiin julkisessa Twitter-virrassa.

Yksityisviesteissä esitettyihin kysymyksiin vastauksia tuli 42 (66 %). Useissa vastauksissa kommentoitiin asiaa laajasti ja asiantuntevasti, joten lähestymistapa toimi taustoitukseksi hyvin. Tarkemman tutkimisen kohteiksi ehdotettiin muun muassa

seuraavia säädöksiä: vahingonkorvauslaki, hallintolaki, julkisuuslaki, hankintalaki, tuloverolaki, perintökaari, ulkomaalaislaki, pakkokeinolaki, rikoslaki ja kuluttajan-suojalaki. Useissa vastauksissa mainittiin EU-säädökset, jotka kuitenkin oli rajattu tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Useimmin säädöstekstin ymmärtämistä vaikeuttavina seikkoina mainittiin

- viittaukset muuhun lainsäädäntöön
- täsmentymättömät käsitteet
- tarkoituksellinen tulkinnanvaraisuus
- kantavan ajatuksen epäselvyys
- jälkikäteen tehdyt korjaukset
- virkkeiden kuormittavuus
- eri lakien ja lain eri säännösten vaikeaselkoiset yhteydet.

Esimerkkejä kommentaiteista:

Vaikeata on myös se, kun säädöksessä on paljon viittauksia muuhun lainsäädäntöön. Viittaus yksittäisen lain sisällä on vielä jotenkin hallittavissa, mutta viittaus toiseen lakiin koetaan erityisen haasteelliseksi.

Lukijaa ei auteta hahmottamaan loogista kehikkoa – mikä kiellettyä, mikä sallittua ja mitkä ovat keskeiset muuttujat arvioinnissa.

Toinen ongelma on yksi inhokki-ilmaisustani, joka kuuluu "soveltuvien osien". Se tarkoittaa suomeksi, että "ei jaksettu tätä lainsäätäjänä enempää mieltä, joten siirrettiin ongelma lain soveltajille". Siitä miten tuo säännös oikeasti toimii, ei niiden epämääräisten soveltamiskehotusten takia ota pirukaan selvää.

Yllättävää oli, että epämuodollisessa kyselyssä mainittiin melko lailla kaikki aiemmissa tutkimuksissa esiin nostetut säädöskielen ongelmat. Huomiota kiinnittää myös se, että ongelmat ovat usein niitä, jotka koskevat myös tekstin laadintaa yleisesti, esimerkiksi pääperiaatteen ilmaisematta jättäminen tekstijakson alussa. Lakeja on mahdollista ja näin ollen myös hyödyllistä tarkastella myös teksteinä sinänsä ilman säädösteksteihin mielellään liitettäviä erityisoikeuksia ja -ominaisuuksia.

Hyviä ehdotuksia tutkimusaineistoksi sopivista säädöksistä oli vastauksissa useita, joten ehdotettuja aineistoja seulottiin vielä seuraavien kriteerien avulla:

- Teksti edustaa hyvin säädöskieltä.
- Teksti ei ole poikkeuksellisen vaikea tai helppo.

- Teksti ei liity kapeaan erikoisalaan vaan koskettaa laajasti kansalaisia.
- Teksti sisältää tutkimuskirjallisuudessa ja #juristitwitter-kyselyssä mainittuja kielenpiirteitä.
- Säädökset ovat eri-ikäisiä.

4.3 Koetekstit, kysymykset ja koehenkilöt

Koeteksteiksi valittiin otteet seuraavista laeista:

- tuloverolaki (1535/1992) § 46 Luovutusvoiton laskeminen
- työaikalain (872/2019) § 16 Lisä- ja ylityö
- perintökaaren (40/1965) luku 7 Lakiosasta.

Nämä lait koskevat suurinta osaa kansalaisista, ja niillä on ihmisille selvä taloudellinen merkitys. Ne ovat eri-ikäisiä eivätkä vaadi jonkun erikoisalan osaamista tai mutkikkaita laskutoimituksia.

Koetilanteessa lukemiseen johdatettiin tekstiin liittyvällä kysymyksellä, niin että lukutilanne vastaisi todellista ja vastaus kertoisi, onko tekstin keskeinen sanoma ymmärretty. Kirjallinen kysymys muotoiltiin mahdollisimman selkeäksi ja yksinkertaiseksi, jotta se ei johtaisi lukijoita harhaan. Koehenkilöille kerrottiin suorituspainneiden ja tentinomaisuuden vähentämiseksi, että tärkeää on tekstin lukeminen ja tulkinta ääneen, ei oikea vastaus. Säädösoitteet oli kopioitu Finlexistä ja tulostettu paperille (liite 3), josta koehenkilöt tekstin lukivat.

Tuloverolakiin liittyvä kysymys

Ostit vuonna 2022 sijoitusyksiön Tampereelta 100 000 eurolla ja myyt sen seuraavana vuonna 120 000 eurolla. Asuntoon teetit oston jälkeen 2 000 euron perusparannusremontin ja kiinteistövälittäjälle maksoit myyntipalkkioita 1 500 euroa, jotka molemmat lasketaan hankintamenoihin. Mitään poistoja ei ole verotuksessa tehty. Mistä summasta maksat veroa?

Työaikalakiin liittyvä kysymys

Teet sopimuksen mukaan osa-aikaista 25 tunnin työviikkoa ja säännöllistä viiden tunnin työpäivää. Ruuhkaviikon ajan lupaat olla maanantaista perjantaihin töissä ylimääräiset kaksi tuntia. Teetkö lisä- vai ylityötä?

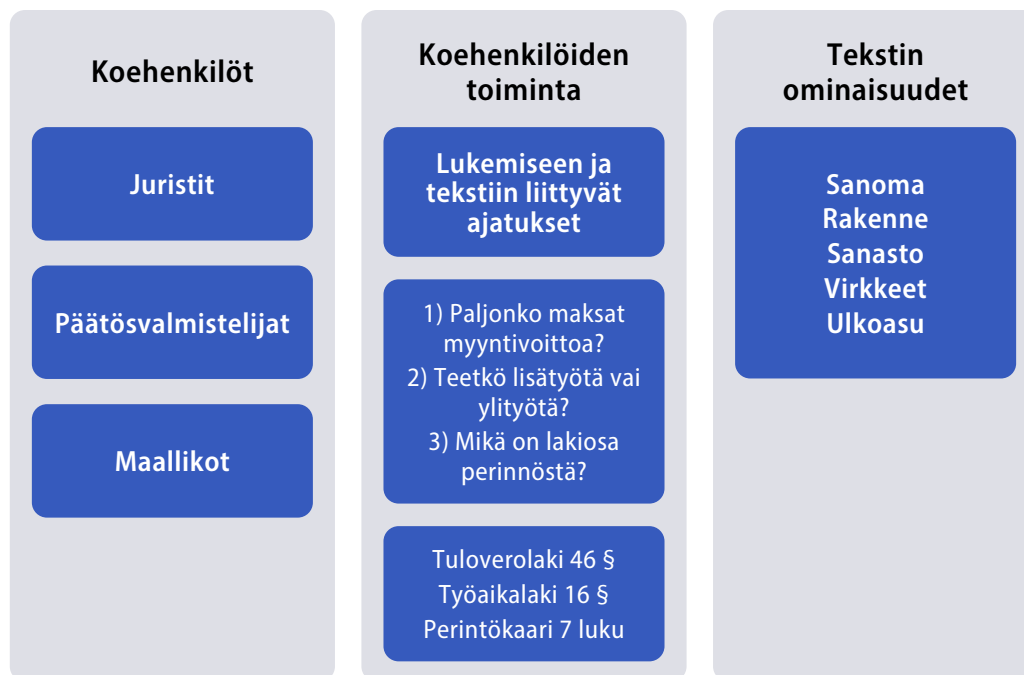
Perintökaaren liittyvä kysymys

Maija Meikäläinen kuolee. Hänellä on kaksi lasta, ja testamentissa hän määrää perijäkseen vanhemman lapsensa. Nuorempi lapsista ilmoittaa vaativansa lakiosansa perinnöstä. Omaisuus on 600 000 euroa. Paljonko lakiosa on?

Kaikkien tekstien lopussa lisäksi kysyttiin, mikä vaikeutti ja mikä helpotti lainkohdan ymmärtämistä.

Koehenkilöitä valittiin kymmenen: kolme juristia, kolme päätösvalmistelijaa ja neljä maallikkoa, joista puolet oli akateemisia ja puolet ei-akateemisia. Koetilanne on hahmoteltu kuvassa 4.

Kuva 4. Koetilanteen osatekijät: koehenkilöt, koehenkilöiden toiminta kysymysten ja aineistojen kanssa ja tekstin ominaisuudet.

Kymmentä henkeä voi ääneenajattelussa pitää riittävänä koehenkilöiden määränä. Käytettävyytsteissä ja varsinkin ääneenajattelua käytettäessä koehenkilöiden määrä on yleensä pieni niin kuin taulukosta 14 käy ilmi, koska pienikin käyttäjämäärä riittää, jos se edustaa hyvin käyttäjjoukkoa (Anttonen 2005: 291). Pienen otoskoon säännön mukaan viidellä koehenkilöllä löytyy 80 prosenttia käytettävyysongelmista, eikä määrän kasvattaminen tuo merkittävää lisätietoa. Sääntöön pitää

kuitenkin suhtautua suuntaa antavana. Yleensä testit tehdään suunnittelun eri vaiheissa: tavoitteena on ratkaisukeskeisesti löytää käytettävyydevirheet ja korjata ne. Jos koehenkilöt kohtaavat pulman, ei tarvita tietoa siitä, koskeeko pulma osaa vai kaikkia käyttäjiä, vaan tieto pulman olemassaolosta riittää. (Anttonen 2005: 284, 293–294, Kuusela 2004: 34.)

Taulukko 14. Anttonen mukailema taulukko Nielsenin artikkelin (1993) pohjalta eri menetelmien vaatimista koehenkilömääristä (2005: 291).

Menetelmä	Osallistuja
Heuristinen arviointi	(asiantuntijoiden tekemä)
Ääneenajattelu	3–5
Havainnointi	5
Suoriutumisen mittarit	vähintään 10
Fokusryhmät	6–9 / ryhmä
Käytön rekisteröinti (logging actual use)	vähintään 20
Kyselytutkimus	vähintään 30
Käyttäjien palaute	satoja

Säädöskielen ymmärtämisen koetilanteet toteutettiin Tampereella kesä-tammikuussa 2023–2024. Koetilanteet järjestettiin kaikille koehenkilöille yksittäin, ja ne kestivät tunnista kahteen tuntiin. Läsnä olivat koehenkilö ja tutkija, niin että koehenkilö vastasi pääosin puhumisesta ja tutkija oli taka-alalla. Koetilanne äänitettiin, videoitiin ja litteroitiin Teamsin litterointityökalulla. Litteraatteja joutui täydentämään ja editoimaan ääni- ja videotallenteiden avulla, mutta silti Teams säästi valtavasti aikaa verrattuna käsin litteroimiseen. Litterointiohjelmilla on suuri merkitys menetelmän laajemman hyödyntämisen kannalta.

4.4 Kommenttilomake analyysin avuksi

Kun koehenkilöistä puolet oli testattu, laadittiin aineiston käsittelyä ja raportointia helpottava lomake (kuva 5). Lomake perustuu kuvissa 1 ja 2 esitetyn mallin tekstipiirteisiin. Ensimmäisessä sarakkeessa juoksee säädösteksti momenteittain ja seuraaviin sarakkeisiin kirjataan momenteittain koehenkilöiden kommentit sanoman eli sisällön ymmärtämisestä, tekstirakenteesta, sanoista ja termeistä, lause- ja virkerakenteesta sekä tekstin silmällävyydestä.

Kuva 5. Lomake tekstipiirteiden pykäläkohtaista esittelyä varten

Luovutusvoiton laskeminen	Sanoma	Rakenne	Sanat/Termit	Lauseet/Virkkeet	Silmäiltävyys
Omaisuuuden luovutuksesta saadun voiton määrä lasketaan siten, että luovutushinnasta vähennetään omaisuuden hankintamenon poistamatta olevan osan ja voiton hankkimisesta olleiden menojen yhteismäärä. Muun verovelvollisen kuin yhteisön tai avoimen yhtiön taikka kommandiittiyhtiön saamasta luovutushinnasta vähennettävä määrä on kuitenkin aina vähintään 20 prosenttia ja, jos luovutettu omaisuus on ollut luovuttajalla vähintään 10 vuoden ajan, vähintään 40 prosenttia luovutushinnasta. (30.7.2004/728)					
Jos luovutettu omaisuus on saatu osituksessa, omistusaika ja hankintameno lasketaan osituksessa edeltäneestä saannosta. (30.12.1993/1502)					
Kun avoin yhtiö tai kommandiittiyhtiö luovuttaa omaisuutta, jonka yhtiömies on sijoittanut yhtiöön sitä perustettaessa tai myöhemmin, taikka yhtiömies tai entinen yhtiömies luovuttaa omaisuuttaan, jonka hän on ottanut yhtiöstä, 1 momentissa tarkoitettu omistusaika lasketaan ajankohdasta, jolloin omaisuus on sijoitettu yhtiöön tai otettu yhtiöstä, jollei kysymys ole 24 §:ssä tarkoitettua toimintamuodon muutoksesta.					
Avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön osuuden luovutuksesta saadun voiton määrää laskettaessa luovutusvoittoon lisätään määrä, jolla yhtiömiehen yksityisöt ovat yhteensä ylittäneet hänen vuotuisten voitto-osuuksiensa ja yhtiöön tekemiensä sijoitusten yhteismäärän.					
Jos omaisuutta verovelvollisen hallinta-aikana on kohdannut vahinko, josta hän on saanut korvausta, korvaus lisätään luovutushintaan luovutusvuodelta ja sitä edeltäneiltä viideltä vuodelta, sikäli kuin korvausta ei ole käytetty tuhoutuneen tai vahingoittuneen omaisuuden uudistamiseen tai kunnostamiseen tai lisätty metsätalouden pääomatuloon.					

Jokaisen koetekstin ja jokaisen ääneenajattelun pohjalta täytettiin oma lomakkeensa, ja kutakin pykälää koskevat kommentit yhdistettiin lopuksi kunkin tekstin yhteiselle lomakkeelle. Kommentit jaoteltiin kielteisiin ja myönteisiin sen perusteella, millaiseksi ne arvottivat tekstin jonkin kohdan tai ominaisuuden. Kielteisten kommenttien eteen merkittiin miinus ja myönteisten eteen plusmerkki. Tavoitteena oli saada jokaisesta koetekstistä jatkotyöstämistä varten kompakti raportti, jossa yksilöidään kuhunkin pykälään ja tekstikohtaan liittyvät pulmat ja myös myönteiset kommentit. Vastaavaa menetelmää voitaisiin hyödyntää lainvalmistelussa lakitekstin laatimisvaiheessa, jolloin raportti antaisi lainlaatijalle yksilöityä täsmätietoa luonnoksesta ja säädösten ymmärrettävyyttä olisi mahdollista parantaa ennakoivasti käyttäjäkokemuksen perusteella.

4.5 Tulokset – suomenkielisen säädöstekstin ymmärtäminen

Tässä osatutkimuksessa arvioidaan annettujen tavoitteiden mukaisesti ensisijaisesti säädöskielen ymmärtämistä. Ymmärtämistä mittaavat koehenkilöiden vastaukset kutakin säädösotetta koskevaan kysymykseen. Koehenkilöiden ääneenajattelun avulla pyrittiin selvittämään, mitkä säädöstekstin piirteet edistävät ja mitkä estävät ymmärtämistä. Toissijaisesti ääneenajattelun avulla voidaan arvioida myös kahta muuta käytettävyystekijää: lukemisen vaatimaa aikaa ja lukukokemuksen miellyttävyyttä sekä koehenkilöiden kommenttien että havainnoinnin perusteella. Ymmärrettävyys, luku-aika ja miellyttävyys ovat tekstin käytettävyyksmittareita, joiden muotoilussa on sovellettu ISO-standardin (ISO 9241-11) käytettävyykskriteerejä teksteihin (Suominen 2019: 46). Lukemiseen kuluvan ajan mittaaminen sellaisenaan ei ole mielekästä lakitekstin ymmärtämisen yhteydessä, koska vaativaa tekstiä luetaan useita kertoja ja olennaisempaa on lukijan itsensä kokemus kylläntymispiste. Tietyn lukuajan jälkeen koehenkilöt kertovat saaneensa tekstistä selville sen, mikä siitä on ilman apuneuvoja mahdollista saada.

Kun koehenkilöt olivat lukeneet säädöstekstin katkelman, he vastasivat sitä koskevaan kysymykseen. Koska koehenkilöitä oli kymmenen ja kukin luki kolme katkelmaa, vastauksia olisi voinut olla enintään 30. Taulukko 15 kertoo, että 30 vastauksesta 14 oli oikeita. Vääriä vastauksia oli 7 ja epätäydellisiä 1. Lisäksi 8 tapauksessa koehenkilöt eivät osanneet lukemansa perusteella vastata kysymykseen.

Taulukko 15. Koehenkilöiden vastaukset säädöstekstejä koskeviin kysymyksiin.

Ratkaisu	Lukumäärä
Oikea	14
Väärä	7
Epätäydellinen	1
Ei osaa sanoa	8
Yhteensä	30

Puolessa kaikista tapauksista siis joko vastaus oli väärä tai koehenkilö ei osannut tekstin perusteella vastata. Ryhmittäin oikeat vastaukset jakaantuivat seuraavasti: juristit 7/9, päätösvalmistelijat 3/9, maallikot 4/12. Oikeiden vastausten määrä on sikäli yllättävänkin vähäinen, että yli puolet koehenkilöistä oli juristeja ja päätösvalmistelijoita, jotka ovat tottuneita lakitekstien käyttäjiä. Perintökaarta koskeva kysymys osoittautui sikäli huonosti lukemisen ymmärtämistä mittaavaksi, että kaikki juristit vastasivat siihen oikein suoraan tekstiä lukematta. Jos tämä kysymys pudotetaan pois juristiryhmältä, oikeiden vastausten kokonaismäärä on 11/27 ja juristiryhmän 4/6.

Koehenkilöiden vastaukset asettuvat jatkumolle, joiden toisessa ääripäässä ovat aiheeseen erikoistuneen juristin vastaukset jo ennen tekstin lukemista.

Muistin tämän pykälän kutakuinkin ulkoa. (J)

Olen laskenut erinäisiä luovutusvoittoja. (J)

Jes, tämä on hauska, kun olen erikoistunut vero-oikeuteen. (J)

Toisessa ääripäässä taas ovat epätietoisien koehenkilöiden epäröivät kommentit tekstin lukemisen jälkeen.

Ei hajuakaan, kuka maksaa ja kuinka paljon. (P)

En yksistään tämän tekstin pohjalta uskaltaisi luottaa. (P)

Jotenkin tuntuu, että tämä [vastaus] saattaisi tulla melkein nopallakin. (J)

Jos yksin tätä joutuisin pahkimaan, en pystyisi vastaamaan. Tarvitsisin apua. (M)

Jos olisi joku oma sukulainen menehtynyt. Sitten kun koittaisin kriisi- tai stressi-tilassa tulkita tällaista tekstiä, niin eihän siitä tulisi mitään, kun en nyt normaali-tilassakaan saa siitä mitään selvää. Niin kyllä nyt on taas vastattava, että en osaa sanoa. (M)

Suoraviivaisinta vastaaminen oli ymmärrettävästi silloin, kun koehenkilö oli työssään ratkonut täysin vastaavia tapauksia. Tekstin lukeminen tosin osoittautui pikemminkin horjuttavan kuin vahvistavan myös kokeneen juristin ennakkotietoa.

Lukutavoissa oli havaittavissa eroja koehenkilöiden välillä. Lukeminen aloitettiin yleensä niin, että lukija pyrki hahmottamaan tekstiotteesta keskeisen periaatteen, jonka nojalla voi ennakoida vastausta mielessä olevaan kysymykseen. Pääperiaatteen löytäminen ei kuitenkaan koeteksteissä onnistunut silmäilevällä nopean lukemisen tekniikalla, jolla uutta tekstiä usein lähestytään, vaan vaati nopeasti siirtymisen intensiiviseen lukemiseen. Laeissa näyttäisi toimivan parhaiten sama rakenneratkaisu kuin muissakin teksteissä: keskeinen periaate muotoillaan tutuin sanoin lyhyesti tekstin alkuun. Tätä periaatetta on jossain määrin toteutettukin, ja sitä tukee myös Lainkirjoittajan oppaan ohje (2014: 24.5): ”– – lakikielessä pääsäännöt kirjoitetaan ennen täydennyksiä ja poikkeuksia, yleisesti esiintyvät asiat ennen täydennyksiä, tärkeimmät asiat ennen vähemmän tärkeitä.”

Niin siis periaatteessa tämä on kokonaan hepreaa, mutta siis vähiten heprea on tämä ensimmäinen osa. (M)

Tämä oli mielestäni tämä alkupuoli helpompaa ja sitten tämä lähti paisumaan niin kuin väärille jengoille. (J)

Heti kun päästään ohi tästä ensimmäisestä pykälästä, niin sen jälkeen se alkaa mennä sellaiseksi, että puhutaan saannosta ja ositussaannosta. Ei oikein avaudu. (M)

Juristit ja ne maallikot, jotka tiesivät ennalta tai tunnistivat tekstistä pääperiaatteen, etenivät systemaattisesti ja poissulkevasti tekstin alusta sen loppuun. He kommentoivat samanaikaisesti pykälä pykälältä, muuttiko luettu tekstijakso pääperiaatteen perusteella pääteltyä vastausta.

No, lukematta tätä pykälää, tiedän, mitä lakiosa on. Lähden nyt lukemaan tätä perintökaaren lukua, ja jos siihen valottuu nyt jotain yksityiskohtia, niin otan ne sitten huomioon vastauksessa. (J)

Olin kauhean varma siitä omasta vastauksestaan alussa, kun sitten rupeaa lukemaan tällaista pitkää pykälää, niin tulee, että pitääkö nämä ottaa tässä sittenkin huomioon. (J)

Se oli heti tuossa alussa, että lakiosa on puolet. Tuntuu, että tämä olisi riittänyt. Nämä kaikki loput tässä vaan sekoitti tätä pakkaa. (J)

Missäs oli se pointti? Joutuu palaamaan. Joo, ja se olikin täällä ihan alussa. Olin lukenut sen täällä ihan alussa, minkä tiesinkin. Olin saanut vahvistuksen, että kyllä näin tämä on, miten sen muistelinkin olevan. Mutta sitten tulee kauhean paljon tekstiä, mikä tosissaan lähtee viemään ajatusta väärään suuntaan ja horjuttamaan sitä ydintä. (J)

Sieltä pitäisi periaatteessa pystyä löytämään punainen lanka. Siellä on aina lakijutuissa näitä muttia... Pitää niin ajatuksella lukea, tuleeko muttia. Onko nimenomaan tämä kohta, joka vastaa siihen kysymykseen, vai onko mentävä vielä johonkin muualle? Se ei ole ihan yksinkertaista. Jos lukee tästä kyseisestä pykälästä yhden kappaleen, niin kannattaa ehkä lukea muutkin. Eli ei jätä sitä siihen, että tuossa oli vastaus, koska se vastaus ei välttämättä ole siinä. (P)

Varsinkin juristit mutta myös osa muista koehenkilöistä pyrki palauttamaan mieleen tositapauksen tai luomaan kuvitteellisen tilanteen, jossa käsiteltävää lainkohtaa sovelletaan. Toiminta havainnollistaa hyvin sitä, että lukija koettaa ymmärtää abstraktia tekstiä esimerkittämällä sitä itse, jos tekstissä asiaa ei konkretisoida. Tekstin tarjoamat konkretisoinnit avasivat lukijalle ymmärryksen oikopolkuja. Konkretisoivan toimintatavan havaitsivat myös Flower ym. (1983) asetusten lukemista koskevassa tutkimuksessaan; he luokittelivat konkretisoivat kommentit termillä *scenario statement*. Lukijat eivät heidän mukaansa koettaneet niinkään helpottaa tekstiä luettavuustekijöillä eli lyhyemmillä sanoilla ja virkkeillä, vaan rakensivat merkityksen kokonaan uudelleen konkreettisesti toiminnallisessa muodossa. Tutkijat hahmottelivat skenaarioperiaatteen pohjalle säännösten uudelleenkirjoittamisen mallin, jossa ohjeistus kytketään ihmisen toimintaan yksilöidyissä tositilanteessa. Tekstin perustana on käytännön toiminta, ei käsiterakennelma. (Flower ym. 1983: 44, 48, 54). Nämä ajatukset ovat hyvin linjassa lakitekstiä tutkineen Britt-Louise Gunnarssonin näkemyksen kanssa: luettavuustekijät liittyvät pintapuolisempaan ymmärtämiseen, kun taas syvällistä ymmärtämistä tuetaan näkökulman ja toiminnallisuuden muutoksilla (Gunnarsson 1982: 12, 85, 265–266, 312, 317). Koehenkilöiden äänenajattelussa on useita esimerkkejä tämäntyypisistä havainnollistamisesta.

Leikitään niin, että saan avioerossa asunnon, jonka ex-kumppanini on ostanut. Niin sitten ex-kumppanin ostovuosi ja ositussaannon ajankohta määrittää sen, mikä on omistusaika, johon edellä mainittuja prosenttiosuuksia sovelletaan. (J)

Otetaan semmonen esimerkki... Tiedän perheen, jossa näin on tapahtunut. Toinen oli kuollut vanhemmista ja toinen sanoi, että en anna toiselle lapselle mitään. (M)

Nyt jos olet luvannut perilliselle lahjan tai jollekin lahjan, "annan sinulle sata-tuhatta", se pitää ottaa huomioon pesän varoja laskettaessa, eli sitä ei saa vähentää. (J)

Se, joka saa sen perinnön... eli jos hän koittaa pakoilla yhteydenottoani, että kiistäisin sen testamentin, niin tässä kerrotaan myös se, että voin tehdä ilmoituksen Viralliseen lehteen ja se riittää sitten ilmaisemaan minun tahtoni siitä. (P)

Väitän, että myöskin juristi, jos rupeaisi tämmöistä tekstiä tankkaamaan itselleen, niin se auttaisi, että asettaa jotkut tutut henkilöt. Jos nyt minä kuolisin, niin jäänyt puoliso tarkoittaisi miestäni ja sitten... (J)

Kun näitä arvoja määritellään... On annettu lahja tai suosiolahja, joka vertautuu testamenttiin, kun ne otetaan huomioon pesän varoissa, sen arvo määritellään sen mukaan, mikä se oli silloin. Jos ei asianhaaroista muuta johdu. Voikin olla, että on annettu maata lahjaksi, sitten tiedetään, et tähän kaavoitetaan jotain. Tämä voi olla sellainen asianhaara, et arvo määritetäänkin nykyhetken mukaan. (J)

Osa koehenkilöitä käänsi lakitekstiä puhuessaan arkikielelle, jota eräs koehenkilöistä kutsui helpommin lähestyttäväksi "keskustelukieleksi". Kääntäminen itselle tutulle kielimuodolle myös konkretisoi asiaa ja tuo sen lähemmäksi omaa elinpiiriä.

Et voi kupata kuolinpesää tyhjäksi ja näin vahingoittaa eli pienentää sitä lakiosaa eli vahingoittaa sitä perillistä, jolla on oikeus lakiosaan. (J)

Lakiosaa koskeva vaatimus voidaan antaa mainitun ajan kuluessa julkaistavassa Virallisessa lehdessä, jota by the way kukaan ei lue, sinne ne sitten kipataan. Jos ei saada annettua tiedoksi, niin se ilmoitetaan siellä Virallisessa lehdessä. Sitä tässä ei lue, mutta silloin se katsotaan annetun tiedoksi tälle välittelijälle. (J)

Ongelmaksi nimettiin myös se, että pykälä ei ollut otsikoitu eikä silmäilyä lakiteksteissä juuri muutenkaan tueta. Jonkin verran helpotusta tiedonhakuun toivat koehenkilöiden mukaan numerointi ja kappalejako, mutta toistuvasti kaivattiin silmäilyä ja tiedonhakua helpottavia otsikoita, joiden perusteella olisi mahdollista ennakoida kunkin tekstijakson sisältöä.

On tämä nyt kyllä aika vaikeaa. Huomattavasti helpottaisi konkreettiset alaotsikot... tai jos pykälän perään olisi merkitty, mitä kyseinen pykälä koskee. (M)

Ongelma on ehkä ensisijaisesti se, että en tiedä, että mitkä näistä pykälistä ylipäätään pätee tässä asiassa. Mitkä on niitä tavallaan relevantteja, mihin pitäisi keskittyä. Nyt tässä on hirveän pitkä tekstinpätkä, josta en oikein tiedä, mistä pitäisi edes aloittaa. (M)

Informatiivisella otsikoinnilla parannettaisiin säädösten hakuominaisuuksia samoin kuin minkä tahansa tekstin. Samaan tulokseen päätyivät myös Flower ym. skenaariomallissaan (1983: 54–55).

4.5.1 Mitkä seikat vaikuttivat tuloverolain pykälän 46 ymmärtämiseen?

Kuvan 6 lomakkeelle on kirjattu lyhyet muistiinpanot koehenkilöiden kommentista, jotka liittyvät tuloverolain pykälän 48 sanomaan eli sisältöön, tekstin rakenteeseen, sanoihin ja termeihin, lauserakenteeseen ja silmäiltävyyteen.

Kuva 6. Tuloverolain otteen ymmärtämistä helpottavat (+) ja vaikeuttavat (-) seikat.

Luovutusvoiton laskeminen	Sanoma	Rakenne	Sanat/Termit	Lauseet/Virkkeet	Silmäiltävyys
<p>Omaisuuuden luovutuksesta saadun voiton määrä lasketaan siten, että luovutushinnasta vähennetään omaisuuden hankintamenon poistamatta olevan osan ja voiton hankkimisesta olleiden menojen yhteismäärä. Muun verovelvollisen kuin yhteisön tai avoimen yhtiön taikka kommandiittiyhtiön saamasta luovutushinnasta vähennettävä määrä on kuitenkin aina vähintään 20 prosenttia ja, jos luovutettu omaisuus on ollut luovuttajalla vähintään 10 vuoden ajan, vähintään 40 prosenttia luovutushinnasta. (30.7.2004/728)</p>	<ul style="list-style-type: none"> + Selvä: osaan ulkoa työn takia + Alku helpoin, mutta silti hepreaa + Yksityistä koskeva osuus helppo + Prosentit auttoivat - Epäselvää, kenelle suunnattu - Ei yksilöi menoja - Konkretiaa: esim. varainsiirtovero - Ketä koskee? - Poistamatta oleva osa? - Käsite avoin ja kommandiittiyhtiö - En uskalla ratkaista veron määrää - Olleiden menojen yhteismäärä? - Henkilön vai yritysten vähennys? - Kynä ja paperi tarpeen 		<ul style="list-style-type: none"> - Substanssitermejä ei avata - Miksi luovutus, kun on myynti? - Miksi luovutus- eikä myyntihinta? - Mitä tarkoitetaan luovutuksella? - Hankintameno on erikoistermi - ”Kommandiittiyhtiö”? - Poistamatta oleva osa? - Muutosvuosilukujen merkitys? - Luovutusvoitto? - Paljon termejä, joita ei ymmärrä - Termejä ei avata - Paljon sanoja, joita ei ymmärrä - Pitkät yhdyssanat 	<ul style="list-style-type: none"> - Lauseet ja virkkeet pitkiä - Pitkät lauseet - Pitkä virke kahteen osaan - Vaikea lauserakenne - Pilkun paikka hämmentää - Muun kuin -rakenne kankea 	<ul style="list-style-type: none"> + Luvut nousevat hyvin esiin - Paljon lukuja - Momentin numerot täydellisinä - Paljon lukuja - Lyhenteet, numerot, merkit

Luovutusvoiton laskeminen	Sanoma	Rakenne	Sanat/Termit	Lauseet/Virkkeet	Silmäiltyvyys
<p>Jos luovutettu omaisuus on saatu osituksessa, omistusaika ja hankintameno lasketaan ositussaantoa edeltäneestä saannosta. (30.12.1993/1502)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Vaikeaa 2. kappaleesta eteenpäin - Ositussaanto yleisesti vaikea 		<ul style="list-style-type: none"> - Saanto on outo - Käsittämätön: "ositussaantoa edeltäneestä saannosta" - Saantoa ei selitetä - En ymmärrä: ositussaantoa edeltävästä saannosta - Ositussaanto? - Saanto ja ositussaanto? - Ositussaanto ja saanto? 		
<p>Kun avoin yhtiö tai kommandiittiyhtiö luovuttaa omaisuutta, jonka yhtiömies on sijoittanut yhtiöön sitä perustettaessa tai myöhemmin, taikka yhtiömies tai entinen yhtiömies luovuttaa omaisuuttaan, jonka hän on ottanut yhtiöstä, 1 momentissa tarkoitettu omistusaika lasketaan ajankohdasta, jolloin omaisuus on sijoitettu yhtiöön tai otettu yhtiöstä, jollei kysymys ole 24 §:ssä tarkoitettusta toimintamuodon muutoksesta.</p>	<ul style="list-style-type: none"> + Kattavuus auttaa - Ei kuulu yksityiselle ihmiselle - Epäselvää, ketä koskee? - Rajatumpi omaisuuden luovutus 	<ul style="list-style-type: none"> - Pitkä lista, keitä koskee - Ei koske yksityistä - Hyppään yli yhtiöt - Pykäläviittaus hankala 	<ul style="list-style-type: none"> - Kommandiittiyhtiö? - Yhtiömies? - Kommandiittiyhtiö ja yhtiöt? 	<ul style="list-style-type: none"> - Kiilalauseet - Pitkät lauseet - Liian pitkiä lauseita - Kuusi riviä pitkä lause - Taikka-rakenne - Kappaleen mittainen virke 	
<p>Avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön osuuden luovutuksesta saadun voiton määrää laskettaessa luovutusvoittoon lisätään määrä, jolla yhtiömiehen yksityisotot ovat yhteensä ylittäneet hänen vuotuisten voitto-osuuksiensa ja yhtiöön tekemiensä sijoitusten yhteismäärän.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Jo § 4 ja vielä kukaan en ymmärrä 				

Luovutusvoiton laskeminen	Sanoma	Rakenne	Sanat/Termit	Lauseet/Virkkeet	Silmäiltyvyys
<p>Jos omaisuutta verovelvollisen hallinta-aikana on kohdannut vahinko, josta hän on saanut korvausta, korvaus lisätään luovutushintaan luovutusvuodelta ja sitä edeltäneiltä viideltä vuodelta, sikäli kuin korvausta ei ole käytetty tuhoutuneen tai vahingoittuneen omaisuuden uudistamiseen tai kunnostamiseen tai lisätty metsätalouden pääomatuloon.</p>	<ul style="list-style-type: none"> + Kieli virheetöntä - Luettava monta kertaa - Asiaa voisi yksinkertaistaa - Sotketaan kaikki samaan - Korvaus. Miten niin lisätään? - Ihan hepreaa, tarvitsen apua - Tajutakseen pitäisi olla lakimies - Lainkohta jäi epäselväksi 			<ul style="list-style-type: none"> - Kiilalauseet - Pitkät lauseet - Sikäli-rakenne outo, vaikea ja monitulkintainen 	<ul style="list-style-type: none"> + Kappalejako auttaa rajaamaan + Kappaleet eivät ole pitkiä. - Oikea kohta vaikea löytää - Alaotsikko pitäisi olla

Seuraavassa on koonti kommentteista ja sitaatteja koehenkilöiden autenttisista puheista, joihin merkinnät pohjaavat.

4.5.1.1 Sanoma

Sisällön ymmärtämistä vaikeuttivat koehenkilöiden mielestä erikoistermit: avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, hankintameno ja ositus, luovutus ja saanto. Termit ovat merkityksen kannalta olennaisia ja toistuivat lähes jokaisessa tekstikappaleessa, joten niiden jonkinasteinen ymmärtäminen on välttämätöntä mielekkään merkityskokonaisuuden muodostamiseksi. Erikoiskäsitteet niin kuin esimerkiksi ositus 'puolisoiden omaisuuden jako avioliiton purkauduttua' on osattava kytkeä sen aiempiin esiintymiin säädöskielessä. Juristeille termit olivat pääosin tuttuja, muille koehenkilöille tunnistettavia mutta merkitykseltään epätarkkoja.

Tämä on todella vaikea ymmärtää... Lainkohta jäi epäselväksi. (P)

Tällä lukemisella en todella ymmärrä tätä: "Hankintameno lasketaan ositusaantoa edeltävästä saannosta." (M)

Yksityishenkilöä tai yksityisyrittäjää eli "muuta verovelvollista" koskevaa osuutta pidettiin sinänsä sisällöllisesti helppona, mutta toisesta virkkeestä eteenpäin yhtiöitä koskeva osuus oli vaikeampaa. Erityisen hankala oli toisen virkkeen muotoilu "muun verovelvollisen kuin yhteisön tai avoimen yhtiön taikka kommandiittiyhtiön saama", jossa koehenkilöille jäi mutkikkaan alun jälkeen epäselväksi, koskeeko jatko yksityistä ihmistä vai yhtiöitä. Ylipäätään yksityisiä ja yhtiöitä koskevien asioiden sekoittuminen tekstikappaleissa katsottiin hankalaksi. Kappaleiden selkeää erottelua ja suuntaamista eri kohderyhmille toivottiin. Yhtiöiden veroasioita työssään käsittelevä juristi antoi kuitenkin lainkohdan kattavuudesta kiitosta.

Konkretiaa eli esimerkkejä koehenkilöt kaipasivat siitä, mitä hankintamenoihin voidaan lukea ("ei yksilöi menoja tarkemmin", "varainsiirtoveroa ei mainita").

4.5.1.2 Rakenne

Yksityisen ja yhteisöjen asioita käsitellään vuorotellen samassa pykälässä, mitä pidettiin hankalana.

Tänne on sotkettu jo niin paljon sellaisia asioita, että ei koske ihan tällaista tavallista mattimeikälistä. (M)

Sitten pitkät listat sitten siitä, keitä tämä lainkohta koskee. Täällä on yhtiö, kommandiittiyhtiö sitten on yhtiömiestä, vakuutusyhtiö vaikka mitä. Avointa yhtiötä, kommandiittiyhtiötä. (P)

Samoin viittaus toiseen pykälään – ”24 §:ssä tarkoitettu toimintamuodon muutos” – on koehenkilöiden mielestä hankala: tulkintaan jää puuttuvan pykälän kokoinen aukko, jos ei katkaise lukemista ja tarkista mainittua pykälää. Ihan ongelmatonta poikkeaminen pykälästä toisaalle hahmotuksen kannalta ei koehenkilöiden mielestä ole – viittaukset näyttävät vertautuvan verkkotekstin linkkeihin, jotka katkaisevat lineaarisen lukemisen. Uutta kohtaa etsittäessä työmuistista helposti katoaa yhteys, johon lisätieto olisi liittynyt. Viittausten vakaviin ongelmiin on myös Mattila (2017: 108–109) kiinnittänyt huomiota: ne säästävät tilaa mutta tekevät tekstistä vaikeaselkoista ja raskaslukuista. Toisaalta koetekstin viittauspykälän pitkää luetteloa ei voi ongelmitta tuoda uuteen tekstikohtaan ja pelkkä ”toimintamuodon muutos” ilman viittausta olisi liian epätarkka.

4.5.1.3 Sanat ja termit

Kuten aiemmin sanoman yhteydessä jo mainittiin, koehenkilöt pitivät substanssi-termejä yleisesti vaikeina: luovutus, saanto, hankintameno, yhtiömies, kommandiittiyhtiö, avoin yhtiö. Termejä ei käyttöyhteydessä avata, ja niitä pitivät hankalana lähes kaikki koehenkilöt. Huomiota kiinnitettiin myös pitkien sanojen ja yhdyssanojen suureen määrään.

Usein termit esiintyvät myös yhdyssanan osana tai kahdesta termistä on muodostettu uusi yhdyssana, jolloin tulkinnan vaikeudet alkavat kumuloitua. Koehenkilöistä suurin osa piti käsittämättömänä ilmausta ”ositussaantoa edeltävästä saannosta”.

Saantoa tässä ei selitetä. Mikä lienee saanto? (M)

Ositussaanto. En ymmärrä sanaa. (M)

Kummastusta herätti sana ”luovutus”, koska samassa yhteydessä puhutaan luovutushinnasta ja luovutusvoitosta. Odotuksenmukainen sana olisi koehenkilöiden mielestä ollut ”myynti”.

Hassua puhua omaisuuden luovutuksesta, kun eikö kyse ole omaisuuden myynnistä? (M)

Minkähän takia puhutaan luovutushinnasta eikä myyntihinnasta? Mitäs muuta luovutus voi olla kuin myynti, jos kuitenkin siinä on hinta. (M)

4.5.1.4 Lauseet ja virkkeet

Virkkeitä pidettiin liian pitkinä. Tämä ei yllätä, sillä esimerkiksi tekstiotteen kolmas kappale on kuusi riviä pitkä virke, joka koostuu seitsemästä lauseesta niin, että päälausetta edeltää neljä sivulausetta. Vertailun vuoksi voi todeta, että virastojen päätösasiakirjoissa on keskimäärin 1,7 lausetta virkkeessä (Hiidenmaa 2000). Lainkirjoittajan oppaassa (2014: 24.2.1 ja 24.2.5) todetaan, että lakikielen tulee olla virkerakenteeltaan yksinkertaista ja virkkeessä tulisi olla korkeintaan kolme lausetta. Tämä lausemäärä ei koeteksteissä riittänyt. Tunnusomaista sen sijaan kokeessa käytetyille säädösotteille oli juuri se, että päälause – eli pääajatus – tulee pitkien monipolvisten sivulauseiden jälkeen.

Siis aivan älyttömän pitkiä virkkeitä. (M)

Aivan uskomattoman pitkä kappaleen mittainen virke. Kuusi riviä. (M)

Nämä on niin pitkiä... nämä lauseet. Sitten näissä on kauheesti kiilalauseita. Jos tämä olisi kirjoitettu edes niin, että päälause ja sivulause. (J)

Koehenkilöt puhuivat pääosin lauseista, tarkoittavatpa he lauseita tai virkkeitä. Virkkeiden pituuteen tietysti vaikuttaa paitsi lauseiden määrä myös lauseiden pituus. Lauseiden pituutta taas kasvattavat pitkät etumääritejonot: "omaisuuden hankintamenon poistamatta olevan osan ja voiton hankkimisesta olleiden menojen yhteismäärä" ja "avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön osuuden luovutuksesta saadun voiton määrä".

Huomiota koehenkilöt kiinnittivät myös yleiskielessä harvinaisiin taikka-, sikäli- ja muun kuin -rakenteisiin, joita pidettiin vaikeina, kankeina ja osin monitulkintaisina. Lainkirjoittajan oppaassa (2014: 24.5) perustellaan konjunktoiden sekä ja taikka (vahvempi kuin tai) käyttöä lakiteknisinä apuvälineinä: "niiden oikealla käytöllä ja ymmärtämisellä voidaan tiivistää kieltä ja vähentää toistoa". Tämä käytäntö kuitenkin aiheuttaa lukijoille pulmia ja rikkoo Lainkirjoittajan oppaan omaa pääperiaatetta, jonka mukaan lakikielessä käytetään sekä sanoja että konjunktioita samoin kuin yleiskielessä.

Sikäli-alkuinen sivulause on vähän outo. Mä luulen, että tämä voi olla sellainen, mistä voi ihan oikeesti tulla epäselvyyksiä, koska tulee sellanen olo, että se on aika monitulkintainen. (M)

4.5.1.5 Silmäiltävyys

Kaikkein useimmin koehenkilöt kiinnittivät huomiota silmäiltävyyden eli haun vaikeuteen. Löydettävyyden parantamiseksi toivottiin useimmin otsikoita mutta myös lihavoitua ehdotettiin.

Kappalejaon katsottiin auttavan hahmotusta. Silmäiltävyyttä edistivät kommenttien mukaan myös lyhyet kappaleet. Numeroiden katsottiin toisaalta nousevan hyvin esiin ja parantavan silmäiltävyyttä, mutta numeroilmausten paljoutta toisaalta kommentoitiin myös kielteisesti.

Se helpottaa, jos pystyy katsomaan sen oikean kohdan, jossa tähän kysymykseen vastataan. Eikä niin että on monta eri skenaariota, jos on yhtiö ja jos on kommandiitti sitten toimiin näin, vaan on suoraan siihen kysymykseen ja siihen tilanteeseen vastaus, että yksityishenkilönä kyseeseen tulee tämä. (P)

Edelleen lukuja paljon 20 %, 10 vuotta 40 %. Ja sitten on vielä momentin numerotkin täydellisenä niin lukuja on paljon. (J)

Kun koehenkilöt olivat lukeneet tuloverolain katkelman, he vastasivat sitä koskevaan kysymykseen myyntivoiton verotuksesta. Oikea vastaus on, että myyntivoitto on 16 500 euroa ja siitä maksetaan vero.

Kysymykseen vastasi oikein kolme koehenkilöä ja väärin neljä koehenkilöä. Koehenkilöistä kaksi ei osannut vastata kysymykseen tekstin perusteella ja yksi vastasi epätäydellisesti. Ensimmäisen momentin ensimmäinen virke yleensä tulkittiin oikein, mutta toinen virke johti harhaan: siinä ilmaistu hankintameno-olettama tulkittiin tavalla tai toisella virheellisesti, useimmiten lisävähennykseksi.

4.5.2 Mitkä seikat vaikuttivat työaikalain lisä- ja ylityötä koskevan pykälän 16 ymmärtämiseen?

Kuvan 7 lomakkeelle on kirjattu lyhyet muistiinpanot koehenkilöiden kommentista, jotka liittyvät työaikalain lisä- ja ylityöpykälän sanomaan eli sisältöön, tekstin rakenteeseen, sanoihin ja termeihin, lauserakenteeseen ja silmäiltävyyteen.

Kuva 7. Työaikalain otteen ymmärtämistä helpottavat (+) ja vaikeuttavat (-) seikat.

Lisätyö ja ylityö	Sanoma	Rakenne	Sanat/Termit	Lauseet/Virkkeet	Silmäiltävyys
Lisä- ja ylityön tekeminen edellyttää työnantajan aloitetta. Jos käytössä on liukuva työaika tai joustotyöaika, lisä- ja ylityön tekemisestä on nimenomaisesti sovittava.	<ul style="list-style-type: none"> + Ymmärrettävä alkukappale + Alku on helppo + Tutuhkoa asiaa + Ei ongelmia + Selvä - Lisä- ja ylityö-käsitteet vaikeat 		<ul style="list-style-type: none"> + Termit kutakuinkin selviä - Lisä- ja ylityö liian läheisiä - Synonyymius häiritsee 	<ul style="list-style-type: none"> + Lyhyt selkeä aloitusvirke + Lyhyehköjä virkkeitä 	<ul style="list-style-type: none"> - Pitkä teksti, ei alaotsikkoja
Yleistyöaikaa noudatettaessa vuorokautista ylityötä on työ, joka ylittää kahdeksan tuntia vuorokaudessa. Viikoittaista ylityötä on työ, joka ylittää 40 tuntia viikossa olematta vuorokautista ylityötä. Jos on sovittu 40 tuntia lyhyemmästä viikkotyöajasta, lisätyötä on työvuoroluetteloon merkityn säännöllisen työajan lisäksi tehty työ, joka ei ole ylityötä.	<ul style="list-style-type: none"> + Tästä saa vastauksen + Yleistyöaika - Mikä on eri ylitöiden suhde? - Miksei ylimääräinen ole ylityötä? - En ymmärrä Jos on sovittu -lausetta. - Selitykset monimutkaisia - Lisä- ja ylityö pitäisi käsitellä erikseen 		<ul style="list-style-type: none"> + Yleistyöaika päätelty 8 tunniksi - Työ lähimerkityksissä ilmauksissa - Lisätyön määrittely ylityön kautta - Lisätyön määrittely ei-ylityöksi - Työ toistuu liikaa - Paljon peräkkäisiä työ-sanoja 		

Lisätyö ja ylityö	Sanoma	Rakenne	Sanat/Termit	Lauseet/Virkkeet	Silmäiltävyys
<p>Keskimääräistä säännöllistä työaikaa käytettäessä vuorokautista ylityötä on työ, jota tehdään työvuoroluettelon merkityn säännöllisen vuorokautisen työajan lisäksi. Viikoittaista ylityötä on säännöllisen työajan lisäksi tehty työ, joka ei ole vuorokautista ylityötä. Jos keskimääräisen työajan on sovittu tasoittuvan alle 40 tuntiin viikossa, säännöllisen työajan lisäksi tehty työ on kuitenkin lisätyötä 40 viikkotuntiin saakka.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Paljon vaihtoehtoja - Liikaa vaihtoehtoja - Miksei: kun teet näin, käy näin - Vaikea tietää, mikä koskee - Keskimääräisen ja yleistyöajan suhde - Vuorokautinen ja viikoittainen ylityö - Kolmas kappale sekoitti 	<ul style="list-style-type: none"> - Luetteloiva rakenne 	<ul style="list-style-type: none"> - Termejä paljon, vaatii selvittelyä - Säännöllinen ja keskimääräinen? - Keskimääräinen säännöllinen? - Viikoittainen ei-vuorokautista? - Paljon termejä, joita ei avata - Yleistyöajan ja keskimääräisen säännöllisen ero? 		<ul style="list-style-type: none"> - Keskeisten termien lihavointi helpottaisi. Apua löytämiseen.
<p>Jaksotyössä ylityötä on työ, joka ylittää 7 §:n mukaisen säännöllisen enimmäistyöajan. Jos on sovittu 7 §:ssä säädettyä lyhyemmästä säännöllisestä jaksokohtaisesta työajasta, lisätyötä on työ, joka ylittää sovitun säännöllisen työajan ylittämättä 7 §:n mukaista jaksokohtaista enimmäismäärää.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Vaatii täydentävää tietoa - Vaatii lisätietoa - Mikä jakso koskee mitään asiaa? - Ristiriitaisuuden tuntu - Tulee lukemisesta ahdistava olo - 4–6 kappaleet vaikeita - Merkillinen kohta, voisi selkiyttää - Ymmärtäminen vaatii taustatietoa. - Tämä kohta ei aukea. 	<ul style="list-style-type: none"> - Luetteloiva rakenne - Viittaus toiseen pykälään - Pitää etsiä toisesta pykälästä - Pykäläviittaukset - Viittaukset - Tieto aina muualla - Aina viitataan toisaalle, ei sanota tässä - Täytyy etsiä 7 pykälä 	<ul style="list-style-type: none"> - Uusia termejä tulee koko ajan - "Jaksotyö" tuntematon - Taas uusi: jaksotyö - "Kun tietäsi nämä sanat" - Kuka ymmärtää nämä termit? 		

Lisätyö ja ylityö	Sanoma	Rakenne	Sanat/Termit	Lauseet/Virkkeet	Silmäiltävyys
<p>Käytettäessä liukuvaa työaikaa vuorokautista ylityötä on työ, joka ylittää kahdeksan tuntia vuorokaudessa ja viikoittaista ylityötä työ, jota tehdään työvuoroluettelon mukaisena vapaapäivänä ja joka ylittää 40 tuntia olematta vuorokautista ylityötä. Ylityötä on myös kiinteän työajan lisäksi työnantajan määräyksestä tehty työ, jonka vuoksi 12 §:n 2 momentin mukainen enimmäiskertymä ylittyy seurantajakson päättyessä. Lisätyötä on säännöllisen työajan lisäksi tehty työ, joka ei ole ylityötä.</p>	<ul style="list-style-type: none"> + Ymmärrän tämän - Vaatii täydentävää tietoa - Miten kiinteän työajan lisäksi - Mikä tekstinpätäkistä koskee minua? 	<ul style="list-style-type: none"> - Viittaus toiseen pykälään - Tieto toisessa pykälässä - Pykäläviittaus - Pykäläviittaukset - Pitää pomppia edestakaisin 	<ul style="list-style-type: none"> - Ei aukea yleiskielen avulla. - "Enimmäiskertymä"? - Miten jousto ja liukuva eroaa? - Paljon vieraita käsitteitä - Epämääräinen määrittely - "Enimmäiskertymä" 	<ul style="list-style-type: none"> - Pitkä virke, useita sivulauseita 	
<p>Käytettäessä joustotyöaikaa vuorokautista ylityötä on työ, joka ylittää kahdeksan tuntia vuorokaudessa ja viikoittaista ylityötä työ, jota tehdään joustotyösopimuksessa sovitun viikoittaisen vapaan aikana työn olematta vuorokautista ylityötä. Lisätyötä on säännöllisen työajan lisäksi tehty työ, joka ei ole ylityötä.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Halju kokonaiskuva - Vaikea saada vastausta - Valtavasti asiaa pykälässä - Ydin katoaa - Tiedoilla ei uskalla vastata - Erikoistietämystä vaatii - En luottaisi omaan tulkintaan - Paljon vieraita asioita 		<ul style="list-style-type: none"> - Lisätyö määritellään ei-ylityönä 	<ul style="list-style-type: none"> - Pitkä virke - "Olematta"-rakenne 	<ul style="list-style-type: none"> - Oikeita kohtia vaikea löytää. - Alaotsikot helpottaisivat.

Seuraavassa on koonti ja poimintoja tekstiä koskevista koehenkilöiden autenttista sitaateista.

4.5.2.1 Sanoma

Pykälän ensimmäinen momentti koostuu kahdesta lyhyestä virkkeestä. Ensimmäinen on seitsensanainen päälause, toinen virke koostuu seitsemän sanan sivulauseesta ja päälauseesta. Lyhytvirkkeistä momenttia koehenkilöt pitivät helppona, mutta ongelmallisena sitä, että se ei erottele lisä- ja ylityötä eikä näin ollen ilmaise olennaista pääperiaatetta.

Tää on hyvin ymmärrettävä ainakin tämä ensimmäinen kappale. Siihen se sitten jäikin. (P)

Toihan oli erittäin helppoa tekstiä toi ensimmäinen kappale. – – Sanotaan suoraan, että näin on [asia]. (P)

Toisen momentin ensimmäisen virkkeen perusteella koehenkilöt päättelivät, että tehtävän tilanteessa kyse on lisätyöstä, mutta tulivat kuitenkin jatkon perusteella epävarmoiksi. Ilmauksia pidettiin jopa keskenään ristiriitaisina, mikä johtunee työaikatermien ulkoasun ja merkitysten läheisyydestä. Termejä on määritelty aiemmin laissa – määrittelyjä ei ollut koetekstissä mukana, eikä niistä olisi ollut apuakaan lisä- ja ylityön erottelussa.

Kakkoskappale oli se, jonka perusteella pysty vastaamaan tohon. Nyt sitten kun pääsi kolmoskappaleeseen, nyt taas tipahti kärryiltä. Kakkoskappale sanoo, että se on lisätyötä, mutta kolmoskappale väittää, että se on ylityötä. (M)

Kun siis tulee semmoinen olo, että jossain kohtaa sanotaan näin ja jossain kohtaa se sama asia sanotaan niin, että saa toisen käsityksen. (M)

Määrittelyn ”Lisätyötä on säännöllisen työajan lisäksi tehty työ, joka ei ole ylityötä” epäselvyys ja kehämäisyys askarruttaa koehenkilöitä.

Ylityön määritelmä menee jotenkin toisten määritelmien kautta, elikkä tulee semmoinen olo, että pitääkö tämä lukea ihan loppuun asti ja sitten lähteä purkamaan lopusta, että saa nämä kaikki määritelmät tähän matkalle. On hyvin monikerroksiselta vaikuttava tämä pykälä. (J)

4.5.2.2 Rakenne

Rakenteessa koehenkilöt kiinnittivät huomiota kahteen häiritsevään asiaan: yli- ja lisätyön käsittelyyn rinnakkain ja lukijan kuormitusta lisääviin viittauksiin. Lähekkäisten termien kuljettaminen samassa virkkeessä ja samassa momentissa koettiin sekoittavaksi.

Tämä on aikamoinen sekamelska. (J)

Sotketaan toista työaika... sotketaan kokonaan toista, et kumpi on kumpaa. Tämä tekee tästä vaikean. (M)

Elikkä sitten tulee vähän semmoinen, että olisiko ne sitten kuitenkin pitänyt tai pitäisikö ne laittaa eri pykäliin. (J)

Viittaukset katkaisevat koehenkilöiden kommenttien perusteella lukemisen ja lisäävät lukijan työtä. Heidän mielestään lukijaa helpottaisi ilmaisen rakentaminen niin, että viittauksen keskeinen sisältö kävisi tekstistä ilmi tai siitä pystyisi ainakin ennakkoimaan viittauksen merkityksen tulkinnalle.

Aina viitataan johonkin toiseen kohtaan, missä on asiaa avattu enemmän. Kun suoraan sanottaisiin – jos se on helposti sanottavissa –, että se lukisi siinä suoraan eikä sanottaisi, että katso toinen kohta, niin löydät lisää tietoa. (P)

Sitten tämä on tietenkin aina hankala, kun täällä sanotaan, että ”joka ylittää 7 pykälän mukaisen säännöllisen enimmäistyöajan”, jolloin pitää sitten lähteä etsimään. Nyt luetaan 16 pykälää, niin sitten pitää lähteä etsimään sitä seitsemän pykälää ja lukea sitä tässä vielä yhtäaikaa rinnakkain. Sitten tulee vielä 12 pykälä, joka sekin pitää etsiä. (J)

Sehän tässä työaikaissa onkin, että pitää pomppia laissa edestakaisin. (P)

4.5.2.3 Sanat ja termit

Otteessa oli lukuisia työaikaan liittyviä termejä, joita ei tässä yhteydessä selitetty. Melko vaikeaselkoiset määrittelyt olivat aiemmassa luvussa, mutta niistä ei olisi ollut suoranaista tukea ylityö vai lisätyö -kysymykseen.

Mikä on joustotyöaika? Tämäkin että... Miten jousto ja liukuva eroavat? En tiedä. Tässä niitä ei määritellä. (J)

Tässä vaikeuttaa nämä termit "keskimääräistä säännöllistä työaika ja säännöllistä työaika". (P)

Mut et just... mitä ovat nämä enimmäiskertymät? (J)

Siis sinänsä nämä termit, mitä täällä käytetään, on suurin piirtein selviä, mutta se miten niitä selitetään, tekee sen todella monimutkaiseksi. (M)

Tulee vielä näitä uusia termejä niin kuin jaksotyö, joka taas taas tulee sekoittamaan kokonaisuutta, josta kuvitteli jo saneensa kiinni. (J)

Jaksotyössä... Voi jeeesus. Taas jos tietäs nää sanat. (J)

Se on nyt taas uusi termi, mikä pitää käsittää sitten tässä: tämä vuorokautinen ylityö. (J)

Siis ylipäätään käsitteet, lisätyö ja ylityö, ne on hirveän hankalia työntekijälle. (P)

Se voisi olla ihan hyvä, että näitä [termejä] olisi vähän avattu täällä. (M)

Toinen kiinnostava pulma liittyy työ-sanana toistoon. Lähes kaikki koehenkilöt pitivät häiritseväenä erilaisten työ-sanana sisältävien ilmausten valtavaa määrää. Tämä tukee näkemystä siitä, että toisto voi myös haitata ymmärtämistä, vaikka usein sen ajatellaan selkeyttävän tekstiä.

Tässä toisessa kappaleessa... hirveesti peräkkäisiä työ-sanoja: viikkotyö, lisätyö, työvuoroluettelo... (M)

Tässä on tekstissä selkeästi toi työ-sanana käyttäminen... tutun työ-sanana käyttäminen monessa eri merkityksessä. Niin teki tästä todella vaikea luettavaa. (J)

No täällä on paljon työ-sanana, mutta tää on aina nyt tota. Lukeminen tyssää tähän. (J)

Jotenkin nyt tuntuu siltä, että kun toistuu niin usein sana työ tai ylityö, niin alkaa jo vilisemään silmissä kaikki. (M)

Koehenkilöiden kommentit tukevat sitä terminmuodostuksen periaatetta, että termien nimityksissä ja niiden käytössä olisi otettava huomioon erottuvuus eli se, kuinka selkeästi termi erottuu toisista kirjoitus- ja äänneasultaan. Merkityksen ja kirjoitusasun erottumattomuus on käytettävyysongelma. (Isohella & Nuopponen)

2016: 229, Suominen 2019: 95–96, 171, 242.) Myös Mattila kiinnittää huomiota ulkoisesti toisiaan muistuttavien mutta erimerkityksisten termien sekoittuvuuteen (Mattila 2017: 186). Tässä tapauksessa lisäksi termien *lisä*- ja *ylityö* määriteosat *lisä* ja *yli* ovat yleiskielessä merkitykseltään lähellä toisiaan: Kielitoimiston sanakirjan mukaan *lisä* merkitsee lisäystä, *yli* määrältään normaalia t. säädettyä suurempaa (KS: *lisä* ja *yli*).

4.5.2.4 Lauseet ja virkkeet

Otteen neljä ensimmäistä momenttia olivat virkepituukseltaan kohtuullisia, ja virkkeet koostuivat pääasiassa yhdestä pää- ja sivulauseesta. Tähän myös koehenkilöt kiinnittivät huomiota.

Täällä on lyhyempiä virkeitä, selkeästi lyhyempiä virkeitä kuin äskeisessä tekstissä. Täällä kun nyt nopeasti silmäilee, niin yhdessä kappaleessa on vähintään se kaksi virkettä, mutta näissä pitemmissäkin vähintään se kolme. Niin on kyllä selkeesti luettavampaa. (M)

Kahdessa viimeisessä momentissa virkepituus kuitenkin kasvaa 26–32 sanaan – sanomalehtitekstissä keskipituus on 11,2 sanaa (Heikkinen, Lehtinen & Lounela 2001) ja virastojen päätösasiakirjoissa 13,9 sanaa (Hiidenmaa 2000; ks. myös Kankaanpää 2006: 161) – ja rakenteet mutkistuvat, mihin myös koehenkilöt kiinnittävät huomiota. Viidessä virkkeessä on yhteensä kahdeksan relatiivilauseetta, joka on tekstiotteen hallitseva sivulause tyyppi.

4.5.2.5 Silmäiltävyys

Tässä niin kuin kaikissa kolmessa koetekstissä koehenkilöt nostivat keskeiseksi ongelmaksi tekstikohtien haun ja erottelun. Hakua tehostaisi ja lukemista nopeutaisi heidän mielestään ensisijaisesti otsikoiden käyttö.

Saisi olla ehkä alaotsikko, yksikin voisi tehdä selkeämmän, varsinkin jos jotain tiettyä kohtaa haluaa etsiä. (M)

Itseäni helpottaisi tällaisessa tekstissä se, että täällä olisi lihavoitu vaikka keskeiset termit. Toki se nyt ei varmaan ole mikään yleinen käytäntö säädöksissä, mutta minua se kyllä helpottaisi, koska nyt kun lähti tekstiä lukemaan, niin ekaksi ei tajunnut sitä, että joka kappale koskee jotain erilaista. (M)

Ehkä tässä taas tullaan siihen, että termien avaaminen ja alaotsikot voisivat helpottaa lukemista. (M)

Lainkohtaa koskevaan ylityötä vai lisätyötä? -kysymykseen vastasi oikein kuusi koehenkilöä, väärin yksi koehenkilö ja kolme koehenkilöä ei osannut vastata kysymyksen tekstin perusteella.

Tehtävä poikkeisi muista siten, että valittavia vaihtoehtoja oli vain kaksi, mikä kannusti vastauksesta epävarmoja arvaamaan.

Veikkaisin, että se on lisätyötä. (M)

Jotenkin musta tuntuu, että tämä melkein nopallakin saattaisi [ratketa]. (J)

Varsin paljon kommentteissa näkyi epävarmuutta.

Ehkä se on lisätyötä, mutta tää on hyvin varovainen tulkinta tästä, koska huomaaan olevani oikeasti aika pihalla. (M)

Mun vastaus on tähän, että tää on lisätyötä tämän pykälän lukemisen ja tulkinnan jälkeen. Mutta kyllä vähän haljua. (J)

En näillä tiedoilla uskaltaisi antaa ratkaisua. (J)

Sen on pakko olla lisätyötä. Näin nyt tämän päättelen. Olettaen, että tämä soveltuu tämä yleistyöaikaa koskeva momentti tähän. (J)

Kokeneen juristin vastaus on oikein, mutta helposti ei teksti avaudu ammattilaisellekaan.

Mut joo, on jälleen kerran esimerkki lainkohdasta, missä saa kyllä pistää ihan parastaan, että saa asian irti ja voisi vaikka sanoa, ettei ehkä ihan saakaan. (J)

4.5.3 Mitkä seikat vaikuttivat perintökaaren lakiosaa koskevan luvun 7 ymmärtämiseen?

Koeteksti koostui perintökaaren luvusta 7 ja sitä täydentävästä lain luvun 2 ensimmäisestä pykälästä. Kuvan 8 lomakkeelle on kirjattu perintökaaren otteen sanomaan, rakenteeseen, sanoihin ja termeihin, lauserakenteeseen ja silmäiltävyyteen liittyvät kommentit lyhyinä muistiinpanoina.

Kuva 8. Perintökaaren otteen ymmärtämistä helpottavat (+) ja vaikeuttavat (-) seikat.

Perintökaari/Lakiosa	Sanoma	Rakenne	Sanat/Termit	Lauseet/Virkkeet	Silmäiltävyys
Luku 2 § 1 Lähinnä saavat perinnön rintaperilliset. Kukin lapsista saa yhtä suuren osan perinnöstä. Milloin lapsi on kuollut, tulevat lapsen jälkeläiset hänen sijaansa, ja joka haara saa yhtä suuren osan.	+ Helppo aloitus + Kukin lapsista saa yhtä suuren osan – helppoa + Tärkeimmät tuotu alkuun + Tehty karsinta pitkästä laista + Relevantit säännökset		+ Rintaperillinen vakiintunut ja tunnettu termi (lapsi?) - ”Perintökaari” on outo sana - Vanhahtavaa - Vanhaa mutta ymmärrettävä - Vanhahtavaa, muinaista	+ Lyhyet virkkeet + Ymmärrettävästi ja lyhyesti: kukin saa yhtä suuren osan - Lähinnä-rakenne vaikea - Ei näitä lauserakenteita - Lauserakenne tökkii	+ Lyhyet pykälät ja momentit + Numerointi helpottaa hakua - Otsikot pykäliin
Luku 7 § 1 Rintaperillisellä sekä ottolapsella ja tämän jälkeläisellä on lakiosa perittävän jälkeen. Lakiosa on puolet 1 momentissa mainitulle perilliselle lakimääräisen perimisjärjestyksen mukaan tulevan perintöosan arvosta.	- Epäselvä: mihin tämä viittaa? - ”Perittävän jälkeen”? - Ei aukea, vaikka lukee useasti - Ei pääse ollenkaan kärryille - Tää on ihan kauheeta.	+ Viittaus heti edelle on ok	- Miksi ”sekä” ja ”tämä”?		+ Kakkosluvun 1 pykälän 1 momentti lyhyt
§ 2 Lakiosaa määrättäessä otettakoon lukuun sekin, jonka perittävä on testamentissa tehnyt perinnöttömäksi tai joka muusta laillisesta syystä on jäävä osattomaksi perinnöstä. 2 momentti on kumottu L:lla 19.1.1979/32.	- Muu laillinen syy? - Muusta laillisesta syystä: selviääkö myöhemmin? - Ihan hepreaa - Sanoja tuntuu puuttuvan		- Mikä on tämä L?		

Perintökaari/Lakiosa	Sanoma	Rakenne	Sanat/Termit	Lauseet/Virkkeet	Silmäiltävyys
<p>§ 3 Lakiosaa määrätessä on otettava huomioon avioliittolain mukaan eloonjääneeltä puolisolta kuolleen puolison perillisille tulevan tai eloonjääneelle suoritettavan omaisuuden arvo.</p> <p>Pesän varoista ei ole vähennettävä lahjanlupauksena annettua sitoumusta eikä sitä määrää, mikä on suoritettava perittävällä lain mukaan olleen elatusvelvollisuuden täyttämiseksi vastaisuudessa.</p> <p>Pesän varoihin on lisättävä perittävän antama ennakkoperintö sekä, jollei erityisiä vastasyitä ole, hänen sellaisissa olosuhteissa tai sellaisin ehdoin eläessään antamansa lahja, että se on tarkoituksensa puolesta rinnastettavissa testamenttiin, niin myös hänen jälkeläiselleen tai ottolapselleen taikka tämän jälkeläiselle tahi näiden puolisoille antamansa sellainen lahja, jolla on ilmeisesti tarkoitettu suosia sen saajaa lakiosaan oikeutetun perillisen vahingoksi. Omaisuuden arvo on määrättävä sen ajankohdan mukaan, mikä sillä vastaanotettaessa oli, jollei asianhaaroista muuta johdu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Kenen näkökulmasta asiaa tarkastellaan: subjekti? - Monta osatekijää - Pystyy lukemaan, ei ymmärrä - Jollei erityisiä vastasyitä ole - Mitäköhän vastasyitä? - Jollei asianhaaroista muuta johdu - Mitä asianhaarat voivat olla? - Lopussa vesitetään sanottu asianhaaroilla, miksei kirjata tilanteita? - Ei hajuakaan, kuka maksaa ja kuinka paljon - Vaikeasti selitetty 	<ul style="list-style-type: none"> - Paljon vaihtoehtoja - Pitkät kappaleet - Paljon saman pyörittelyä 	<ul style="list-style-type: none"> - Rintaperillinen-ottolapsi-jälkeläinen-puoliso epäselkeä, epätarkka, synonyymit? - "Eloonjäänyt" hankala - "Ei ole vähennettävä"? - Onko "ei vähennetä"? - Tahi! - Vanhaa kieltä: "lahjanlupaus" 	<ul style="list-style-type: none"> - Pitkät virkkeet - Kaikki samaan virkkeeseen - Liian pitkä virke - Virke selkiytyisi jakamalla - Kolme riviä pitkä lause - Pitkä lause, melkein koko kappale, paljon pilkkuja 	<ul style="list-style-type: none"> - Pykälät ja momentit valtavan pitkiä - Pitkät kappaleet

Perintökaari/Lakiosa	Sanoma	Rakenne	Sanat/Termit	Lauseet/Virkkeet	Silmäiltävyys
<p>§ 4 Jos perittävä on kuolemansa varalta ottamassaan henkivakuutuksessa määrännyt kolmannen henkilön edunsaajaksi tai siirtänyt henkivakuutuksensa kolmannelle henkilölle, on perittävän suorittamat vakuutusmaksut, jos ne eivät ole olleet kohtuullisessa suhteessa hänen oloihinsa ja varoihinsa, perintöosaa määrättäessä luettava pesän varojen lisäykseksi, kuitenkin enintään vakuutusmäärään saakka. Mikäli perittävä on saanut vastiketta edunsaajan määräämisestä tai vakuutuksen siirtämisestä, vastike on vähennettävä vakuutusmaksuista.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Miten voi saada vastiketta edunsaajan määräämisestä? Tai vakuutuksen siirtämisestä - 4 § eli henkivakuutus vaikea - Vakuutus meni yli hilseen 		<ul style="list-style-type: none"> - Vastike – merkitys outo 	<ul style="list-style-type: none"> - Monta lausetta ja pilkkua samassa virkkeessä 	<ul style="list-style-type: none"> - Useamman rivin virkeitä

Perintökaari/Lakiosa	Sanoma	Rakenne	Sanat/Termit	Lauseet/Virkkeet	Silmäiltävyys
<p>§ 5 Testamentti on perillistä kohtaan tehoton siltä osin kuin se estää häntä saamasta lakiosaansa jäämistöstä tai rajoittaa hänen oikeuttaan määrätä lakiosana tulevasta omaisuudesta.</p> <p>Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, testamentti on kuitenkin tehokas, jos testamentin saaja suorittaa lakiosaan oikeutetulle perilliselle hänen lakiosaansa vastaavan tai siitä puuttuvan määrän rahana perillisen määräämän kohtuullisen ajan kuluessa eikä rahasuoritusta ole testamentissa kielletty.</p> <p>Perillisen on vedottava testamentin tehostomuuteen ilmoittamalla lakiosaa koskeva vaatimuksensa testamentin saajalle haastemiehen välityksellä tai muutoin todistettavasti kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun testamentti on annettu 14 luvun 4 §:n 1 momentissa säädetyllä tavalla tiedoksi perilliselle. Jos lakiosaa koskevaa vaatimusta ei ole saatu ilmoitetuksi testamentin saajalle sen vuoksi, että hänen voidaan olettaa asiassa ilmenneiden seikkojen perusteella välttelevän vaatimuksen tiedoksiantoa tai että hänen osoitteensa on tuntematon, lakiosaa koskeva vaatimus voidaan tehdä myös ilmoittamalla siitä edellä mainitun ajan kuluessa julkaistavassa virallisessa lehdessä.</p> <p>Perillinen ei voi vedota testamentin tehostomuuteen, jos hän on perittävän kuoltua luopunut lakiosastaan. Lakiosasta luopumisesta perittävän eläessä säädetään 17 luvun 1 §:n 2 momentissa.</p>	<ul style="list-style-type: none"> + Selvä toimintaohje + Perusteellisuus auttaa - Kattaako kaikki tapaukset, kun pyörittelyä on näin paljon? - 6–8 ei saa selvää - Ristiriitaista testamentista - Kauheaa, ei edes jaksa yrittää - Poikkeusten poikkeuksia - Vaikeaa: tehokas ja tehoton - Vaikea tulkita: sen estämättä - Pitääkö aina vaatia? - Erittäin hankala teksti 	<ul style="list-style-type: none"> - Paljon eri vaihtoehtoja - Paljon tekstiä läpikäytäväksi, pakko lukea kaikki. - Toinen kappale outoa pyörittelyä 	<ul style="list-style-type: none"> - Onko tehoton sama kuin mitätön? Mikä on niiden ero? - Testamentti on tehokas tai tehoton. Eikä se ole voimassa tai ei voimassa? - Perillinen, perittävä, perijä liian lähellä. Sekoittuvat. - Jo sana ”momentti” vaatii lakiteknistä osaamista - Kieli vanhahtavaa - Tehokas, en käyttäisi - Konkreettisempia sananvalintoja! - ”Tehokas” ja ”tehoton”? 		<ul style="list-style-type: none"> - Tosi pitkä teksti - Pitkät kappaleet

Perintökaari/Lakiosa	Sanoma	Rakenne	Sanat/Termit	Lauseet/Virkkeet	Silmäiltävyys
§ 6 Jos lahjanlupauksena annettu sitoumus oli täyttämättä perittävän kuollessa, ei sitä ole saatettava voimaan sikäli, kuin se loukkaisi perillisen lakiosaa.	+ Ymmärrettävä kohta 6 - Ei saa selvää - Mikä on lahjanlupaus?		”Lahjanlupaus”?		+ 6 § lyhyt
§ 7 Sellainen perillisen saama omaisuus, joka on otettava lukuun perintöosaa määrättäessä, luetaan hänen lakiosansa vähennykseksi. Jos lakiosaan oikeutettu perillinen on tullut perilliseksi sellaista omaisuutta saaneen sijaan, on omaisuus vähennettävä hänen lakiosastaan.	- ”Omaisuus, joka on otettava lukuun”. Puuttuu jokin pala. - Otettava lukuun. Onko sellaista mitä ei oteta lukuun?	- Täytyisikö nyt palata kolmospykälään? - Tämä vaatisi kaavion.		- Kiilalauseet	
§ 8 Jollei perillinen siitä huolimatta, että testamentti ja lahjanlupaus on jätetty huomioon ottamatta, voi saada lakiosaansa, on se, jolle perittävä eläessään on antanut 3 §:n 3 momentissa tarkoitettua omaisuutta, tai se, joka on saanut 4 §:ssä sanotun vakuutusmäärän, velvollinen vastaamaan sen täyttämistä, mitä lakiosasta puuttuu, enintään sillä määrällä, mikä perintöosaa määrättäessä on luettava pesän varojen lisäykseksi. Milloin siltä, joka on velvollinen vastaamaan lakiosan täydennyksestä, on hänen tuottamuksetaan hukkaantunut 1 momentissa tarkoitettua omaisuutta, on hän vastuussa vain hänelle jääneen omaisuuden arvolla. Jos 1 momentissa tarkoitettuja vastuuvollisia on useita, määräytyy heidän vastuunsa suhteellisesti kunkin vastuumäärän mukaan.	- En ymmärtänyt 3 §, joten tämäkin epäselvä - Epätarkka täydennysohje hukkaamisesta - Tää on jäätävä pykälä! - Informaatorakenne nurinkurinen: ydin alkuun - Monimutkaista - Niin vaikea ei voi edes eritellä - Kauhean väsyttävä teksti - Vaatisi lakimiehen apua	- Paljon sellaista asiaa, joka ei koske vaan sekoittaa - Pykäliin täytyy palailla.	- ”Tuottamuksetaan” - Tarkoittaako lahjalupauksena annettu sitoumus lahjaa? - Tuottamuksetaan! - Mitä ihmettä? - Tuottamuksetaan hukkaantunut	- Yhdeksän pilkkua! - Outoja sanajärjestyksiä - Aloitetaan aina sivulauseella - Miksei päälause + sivulause?	- Monta kohtaa, pykälää ei ole otsikoitu - Pakko lukea koko teksti, että löytää oikeat kohdat - Konkreettiset alaotsikot avuksi - Hakua tukemaan pykälään merkintä, mitä koskee

Perintökaari/Lakiosa	Sanoma	Rakenne	Sanat/Termit	Lauseet/Virkkeet	Silmäiltävyys
§ 9 Jos lakiosan täydennystä vaaditaan siltä, jolla itselläänkin on oikeus lakiosaan, saa hän pitää, mitä hänen lakiosaansa tarvitaan.	- Käsittämätön pykälä: kuka vaatii ja keltä?				
§ 10 Lakiosan täydennystä on vaadittava kanteella vuoden kuluessa siitä, kun perillinen on saanut tiedon perittävän kuolemasta ja siitä perittävän tekemään lahjoitukseen tai muuhun oikeustoimeen sisältyvästä määräyksestä, joka loukkaa hänen oikeuttaan lakiosaan, kuitenkin viimeistään kymmenen vuoden kuluessa perittävän kuolemasta.	- Kytkeytyykö tämä lahjoihin ja oikeustoimiin? - Liikaa vaihtoehtoja - Vuosi vai kymmenen? - Tiivistetty liikaa?			- 10 § useaksi virkkeeksi - Koko pykälä samaa lausetta	
§ 11 Perillisen oikeus vaatia lakiosaansa ei siirry hänen velkojilleen.	+ Selvä, ei pyörittelyä + Ytimekäs, helppo, lyhyt				

Seuraavassa on koonti ja poimintoja tekstiä koskevista koehenkilöiden autenttisista sitaateista.

4.5.3.1 Sanoma

Koetekstiin kuuluva luvun 2 ensimmäinen pykälä kiteyttää pääperiaatteen: perinnön saavat rintaperilliset, ja kukin saa yhtä suuren osan perinnöstä. Ensimmäisen pykälän periaatteet on ilmaistu lyhyin päälausein, ja niitä koehenkilöt pitivät selkeinä ja ymmärrettävinä.

1 pykälä on selvä. Se on napakka ei pyöritellä mitään. (M)

Tämä jo lähtee helpolla tavalla. (J)

Tässä on helppo lause: "Kukin lapsista saa yhtä suuren osan perinnöstä." (J)

Ja tosissaan esimerkiksi toi kakkosluvun yksi pykälän yksi momentti "Lähinnä saavat perinnön rintaperilliset". Se on hyvin lyhyt. (J)

Kakkosmomentissa hyvin ymmärrettävästi ja lyhyesti todettu, että jokainen lapsista saa yhtä suuren osan. (J)

Vaikeuksia koehenkilöille tulee, kun siirrytään lakiosaa käsittelevään lukuun 7, vaikka sen pykälän 1 toisessa momentissa on myös ilmaistu pääperiaate: laki-osa on puolet perintöosasta. Tulkintavaikeuksien syynä lienee se, että päälause ja periaate on katkaistu pitkällä kahdeksan sanan määritejonolla: Lakiosa on puolet 1 momentissa mainitulle perilliselle lakimääräisen perimisjärjestyksen mukaan tulevan perintöosan arvosta.

Ei meinaa päästä kärryille ollenkaan [lakiosasta]. (M)

Yritän saada selvää ensin kokonaisuudesta. (M)

Toisen pykälän kumoamismerkintä lyhenteineen ja numerokoodeineen herätti hämmennystä tekstin keskellä. Lyhenne L:lla voi ihmetyttää myös siksi, että sen avulla säästyy tarkoitettusta sanasta vain yksi merkki, minkä vuoksi lyhenne on merkkien säästön kannalta tarpeeton ja voi johtaa oletamaan sen tarkoittavan pitempää sanaa. Kuitenkin lyhenne on aina tekstissä riski: lyhenteet ymmärretään yleensä odotettua heikommin, varsinkin jos lukija ei ole saman alan ammattilainen.

Sitten en ihan ymmärrä tällaisia pätkiä, että toinen momentti on kumottu. Mikä täällä on tää L? Lailla ehkä. Ei mitään käsitystä. (M)

Kolmannessa pykälässä teksti mutkistuu. Ongelmia koehenkilöille aiheuttavat harvinaiset sanat (lahjanlupaus), keskenään sekoittuvat ilmaukset (eloonjäänyt puoliso, kuolleen puolison perilliset, perittävä, perillinen), 54-sanainen virke ja merkitykseltään täsmentymättömät ehtolauseet. Ehtolauseet ”jollei vastasyitä ole” tai ”jollei asianhaaroista muuta johdu” herättivät ärtymystä, sillä useimmat koehenkilöt eivät kokemuksensa perusteella pystyneet tunnistamaan, mitä vastasyyt ja asianhaarat voisivat olla.

Mutta kun tämä on niin ärsyttävää tällaiset ”jollei erityisiä vastasyitä ole”, on pakko mennä lain esitöihin, että tiedät, mitä lainsäätäjä on tarkoittanut, että mitä ne edes voisivat olla – ja ”jollei asianhaaroista muu johdu”. (J)

Ja sitten pykälän lopussa voisi kuvitella, että on suora vastaus, että omaisuuden arvo on määrättävä sen ajankohdan mukaan, mikä sillä vastaanotettaessa oli – – mutta sitten lopussa vesitetään se kokonaan: ”jollei sitten asianhaaroista muuta johdu”. (P)

Sen voisi mieluummin kirjata, että missä tilanteessa se määräytyy näin ja sitten ne poikkeustilanteet jotenkin yksilöidä. (P)

En ymmärrä, miksei tätä voi sanoa, että ennakkoperintö on lisättävä pesän varoihin ja myös testamenttiin rinnastuva lahja tai sinne on lisättävä myös lahja. Miksei vain palastella? Tämä on ihan kauhee. (J)

Nyt aivot alkaa olemaan väsyneet, mut ei mitään. Otetaan huomioon, jos on otettava huomioon ja vähennetään lakiosasta. (J)

Neljännän pykälän henkivakuutusasia jäi sisällöltään maallikoille käsittämättömäksi, eivätkä juristitkaan olleet käytännössä asiaan törmänneet, joten pykälä tuli useimmiten ohitetuksi merkitystä avaamatta paria konkretisointiyritystä lukuun ottamatta.

En ymmärrä tämmöistä ollenkaan. Ei ei, tämä on ihan hepreaa mulle tää pykälä. Ei hajuakaan mitä tarkoittaa. Neljäs pykälä, joo, aivan hämmäntävä pykälä. (P)

Miten siitä voi saada vastiketta edunsaajan määräämisestä? Tai vakuutuksen siirtämisestä? Rahaa siitä, että edunsaaja määrätään tai vakuutus siirretään? Rahaa siitä, että on tarkoitus siirtää? En tiedä, mikä tällainen tilanne on. (J)

Viidennessä pykälässä osoittautui ongelmaksi ”tehoton”, jonka koettiin olevan yleiskielelle vieraassa merkityksessä.

Testamentti on tehokas tai tehoton. Eikö se ole voimassa tai ei voimassa? (M)

Jäin tähän ”testamentti on perillistä kohtaan tehoton”. Jäin tähän takkuamaan tätä. (P)

Mikä on tehoton? Tiedän et mitättömyys on eri asia. Aloin päässäni miettiä, mikä oli mitättömyyden ja tehottomuuden ero. En muista, mikä se oli. (J)

Samoin tulkintaongelmia aiheutti sen estämättä -rakenne, joka yhdistyy hankalana pidettyyn tehokas-tehoton-vastakohtapariin. Rakenne johti koehenkilöt punnitsemaan täysin vastakkaisia merkitysvaihtoehtoja. Hankaluus olisi ratkennut niin, että virkkeen alkuosa olisi poistettu ja aloitettu kohdasta Testamentti on kuitenkin tehokas – –.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, testamentti on kuitenkin tehokas... Kumoaako tämä nyt sitten jotenkin? (P)

Pykälät 6, 7 ja 8 käsittelevät lahjanlupausta ja pesän omaisuuden täydentämistä. Eri-tyisen pitkä ja monipolvinen on pykälän 8 ensimmäinen virke: 55 sanaa, 6 sivulauseetta ja päälause pirstaloituneena sivulauseiden keskellä. Lukemista eivät myöskään helpottaneet aiempiin pykäliin viittaavat määritteet: ”3 §:n 3 momentissa tarkoitettu omaisuus”, ”4 §:ssä sanottu vakuutusmäärä” ja ”1 momentissa tarkoitettut vastuuvolliset”. Jaksoon sisältyy myös yleiskielessä harvinaisia sanoja harvinaisissa sijamuodoissa, joita koehenkilöt lukiessaan takeltelevat: ”hänen tuottamuksettaan hukkaantunut 1 momentissa tarkoitettua omaisuutta”.

Tuottamuksettaan hukkaantunut? Onkohan tämä ylipäätään lakitekstiä? Onko tällaisia sanoja enää olemassa? (P)

Onko tässä niinku abessiivi vai mikä tämä on? Todella hämmentävä. Mutta eihän se voi olla abessiivi. Mitä ihmettä. (M)

Pykälä kuusi, seiska, kasi. Ei saa oikein selvää. Tää on niin vaikeata tekstiä, ettei tästä oikein edes silleen... kauhean helposti pysty sanomaan, että mikä tökkii. (M)

Menee aivot solmuun seitsemännessä pykälässä kyllä ihan täysin. Siirryn kahdeksanteen. (M)

Nyt menee taas sekavaksi sitten. Toi kahdeksas, joo. Koska tämä nyt menee taas sitten tuonne kolmanteen pykälään, joka oli justinsa se kappale, mitä en ymmärtänyt. (P)

Seitsemännen pykälän täsmennykseksi tarkoitettu kiilalause herättää hämmennystä. Lisäys havainnollistaa hyvin sitä, kuinka pyrkimys tarkkuuteen helposti kääntyy epäselvyydeksi.

Sellainen perillisen saama omaisuus, joka on otettava lukuun. Onko siis olemassa sellaista omaisuutta, jota ei oteta lukuun? (M)

Perintöosaa määrättäessä "luettava pesän varojen lisäykseksi". Niin en nyt oikein ymmärrä. (P)

Koehenkilöt pitivät tekstin tarjoamia vaihtoehtoja useissa tapauksissa ristiriitaisina. Erityisesti ristiriitaisena pidettiin pykälän 10 kanneohjetta.

Mutta tosiaan kun huomaa niitä ristiriitaisuuksia: tossakin vuoden kuluessa ja sit kymmenen vuoden kuluessa. (M)

Tossakin puhutaan vuoden kuluessa mut sitten taas kymmenen vuoden kuluessa. Kauheen väsyttävä teksti. (M)

Viimeinen eli pykälä 11 sai koehenkilöiltä kiitosta ytimekkydestä ja ymmärrettävyydestä.

Perillisen oikeus vaatia lakiosaa ei siirry hänen velkojilleen. No niin, siitä saitte. Se on vaan sen perillisen oikeus. (J)

4.5.3.2 Rakenne

Tekstin rakenne tukee nopeaa lukemista, kun pääasia tai keskeinen periaate sijoitetaan tekstin alkuun. Samaan tapaan suositellaan tyylioppaissa sijoittamaan ydinvirke kappaleen alkuun, päälause virkkeen alkuun ja pääjäsenet lauseen alkuun. Koetekstien rakenne noudattaa näitä periaatteita vaihtelevasti.

Täällä on kaikki kaikki informaatorakenteet sun muut kyllä vähän nurinkurista. Se ydinasia löytyy vasta jostain ihan muualta kuin sieltä alusta, missä se missä se pitäisi olla. (M)

Herää kysymys, miksi tällaisia tekstitason asioita ei ole päivitetty tämä on vuosituhatton tasolle. Miksi? Miksi niihin ei puututa? (M)

Tälle koetekstille tyypillistä on, että virkkeet alkavat sivulauseella. Koehenkilöt pitivät vaikeina pykälä 3–9, joissa lähes poikkeuksetta virke alkaa sivulauseella ja päälause tulee vasta sivulauseiden jälkeen. Useissa tapauksissa päälausetta edeltää kaksi sivulauseetta, joskus jopa kolme.

Lausejärjestys on ihan ihmeellinen. Että kun kaikkein helpointa tietenkin olisi se, että olisi vaikka yksi päälause ja yksi sivulause, niin täällä on melkein enemmän sääntö kuin poikkeus, että aloitetaan sivulauseella: "Sen estämättä mitä ensimmäisessä momentissa säädetään." Niin, ei tää nyt... (M)

Rakenteeseen liittyvinä ongelmina mainittiin myös saman asian pyörittely, luettelomaisuus ja viittaukset, jotka koskevat saman lain muita lukuja. Viittauksia lähitekstiin ei pidetty yhtä ongelmallisina kuin viittauksia muihin lukuihin tai saman luvun etäisempiin momentteihin. Viittauksiin palaaminen hidastaa ja kuormittaa lukemista.

Tämä on kummallista. Miksi tätä pyöritetään, kun vois vain sanoa, et lakiosa on pakollinen? (M)

Tämä on outo tämä toinen kappale viidennessä pykälässä. Koska juttu on niin, että lakiosa on lakiosa, mihin on oikeutettu. Minkä takia tätä pyöritetään tässä? (M)

Herää kysymys, kun tätä on niin pyöritelty tätä asiaa, kattaako nyt kaikki mahdolliset ilmiöt vai vieläkö joku voisi kiemurrella jotenkin suuntaan tai toiseen. (M)

Luetellaan niin hirveesti. (P)

Vaikka tässäkin pykälän 2 momentissa viitataan edelle, niin se on kuitenkin heti edeltävä momentti. Eli se ei ole kauhean kaukana. Sinänsä tommoinen viittaus on mielestäni parempi kuin se, että viitataan jonnekin kauas edelliseen tai samaan lakiin tai toiseen lakiin. (J)

Taas tulee pykälä ja momentteja, palataan takaisin sinne, missä se kolmas pykälä on, täytyy lähteä lukemaan sitä. (P)

En jaksa edes mennä sinne kolmospykälään. (J)

4.5.3.3 Sanat ja termit

Perintökaari on vuodelta 1965, joten kieli on jo melko vanhaa. Lakikielessähän on ollut tapana jo muutenkin suosia vanhahtavaa kieltä (esim. Mattila 2017: 86–87). Samaan tapaan kuin oudot termit myös vanhanaikaiset sanat ja rakenteet etäännyttävät tekstistä, ja lukeminen hidastuu.

En tiedä, koska tämä on kirjoitettu. Täällä on ihan kauheasti sellaisia lauserakenteita ja yksittäisiä sanoja, jotka kalskahtaa semmoisilta, että ei tällaisia pitäisi enää käyttää. (M)

Rintaperillinen, hetkinen? Joo, eli Maija Meikäläisen lapset on nyt rintaperillisiä. (M)

Sitten tulee ehkä kielellisesti jopa harkita, onko rintaperillinen enää semmoinen termi, mitä jatkossa kannattaisi käyttää vai kannattaisiko perintökaarta vähän uudistaa ja puhua lapsista. (J)

Oi "tahi". Tähän ole törmännyt hetkeen. Siis tosi tönkköä tekstiä. Jos tämä on oikeasti jostain olemassa olevasta lakipykälästä, niin olen vähän huolissani. (M)

Toisaalta puhutaan perintökaaresta. No, sen nyt tietää, mitä se tarkoittaa, mutta jos ei tietäisi niin se, että osaa etsiä jostain lakiteksteistä, että pitäisi löytää perintökaari nimenomaan, jotta voin löytää perintöoikeudesta asiaa. En tiedä, sanoisiko perintökaari mitään. (P)

Ihan tämän kielen ajantasaistaminen tekisi tosi paljon. Otettakoon lukuun sekin. (J)

Tiettyihin lakitermeihin kiinnitettiin huomiota, esimerkiksi "momentti" ja "lahjanlupaus". Lähes kaikki koehenkilöt jäivät pohtimaan yleiskielestä tuttua sanaa "tehoton", jonka lakikielinen merkitys tuntui oudolta.

Tehokas tai tehoton. Eikö voi vaan sanoa, että lakiosa on pakollinen? (M)

Niin se on tehoton eikä mitätön. (P)

Hauska tämä "lahjanlupauksena". Kuinka vanhaa tekstiä tämä on? (P)

Kukaan maallikko ei voi ymmärtää oikein, vaikka tietäisit suosiolahjan käsitteen, jos sä et osaa mennä hallituksen esitykseen tai ennakkopäätöksiin. Mutta jos omassa tapauksessasi joutuisit päättämään, onko jokin suosiolahja vai ei. Olet aika rohkea, jos menet itse päättämään. (J)

Viitataan, että on hukkaantunut ykkösmomentissa tarkoitettua omaisuutta. Ihmisen pitää tietää, mikä on momentti, että voi katsoa kasipykälän alta, mitä siellä puhutaan omaisuudesta. Jonkin sortin lakiteknistä osaamista vaatii. (P)

Merkitykseltään ja ulkoasultaan lähisukuisia ilmauksia pidettiin taas helposti sekoittuvina.

Yleensä se perittävä on aina vainaja, vaikka se nyt on vähän kolkko sana, mutta ei nyt käytettäisi semmoisia niin samanlaisia sanoja "perijä" ja "perittävä", niin että siinä aina mieltii, että kumpi sitä nyt olikaan, että oliko tämä se, joka saa vai oliko tämä se kuollut. Selkeitä ymmärrettäviä sanoja, mitkä ei sitten, jos on kaksi vastakkaista asiaa, että niitä ei sitten voi sekoittaa toisiinsa. (P)

4.5.3.4 Lauseet ja virkkeet

Tyypillisesti koehenkilöitä häiritsivät ensisijaisesti pitkät virkkeet ja toiseksi jo edellä mainittu lausejärjestys. Pykälän 3 viimeisessä kappaleessa on 54 sanan virke, 4. pykälässä 41 sanan ja pykälässä 8 on peräti 55-sanainen virke; näiden lisäksi on useita 30–40 sanan virkeitä. Momentin voi todeta olevan poikkeuksellisen pitkävirkkeinen ja monipolvinen yleiskieliseen tekstiin verrattuna.

Lyhentäisin näitä lauseita tai virkeitä. Olen kolmospykälässä, kolmospykälän isossa kappaleessa. Siis montako lausetta tai virkettä? Tämä on melkein yhtä virkettä koko kappale. (M)

Varsinkin kolmospykälä oli tosiaan kyllä pitkä lause, virke mikä lie. Oli useampia-kin tuommoisia. (P)

Tämä kahdeksas pykälä on kyllä aivan jäätävä. Siis täällä on... Montakos pilkkua? Täällä on 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 pilkkua yhdessä virkkeessä. Huh, hengästyy. (M)

Liian pitkiä lauseita. Esimerkiksi tämä kymppipykälä on periaatteessa vaan yksi lause. (M)

Esimerkiksi 10 pykälästä olisi voinut tehdä useampia virkeitä. (J)

Useamman rivin mittaisia virkeitä – se oli ihan hirveätä luettavaa. (P)

Pitkävirkkeisyys kuului olennaisesti vanhemman oikeuskielen tyyliin. Tavoitteena oli esimerkiksi tuomioteksteissä kytkeä kaikki samaan asiaan liittyvät seikat muutamaksi pitkäksi virkkeeksi (Mattila 2017: 113–115). Tekstiyhteyttä ei pidetty tarpeeksi kiinteänä korostamaan yhteen kuuluvuutta.

Kaikki pitää saada samaan lauseeseen, että ne eivät muuten tule otetuksi huomioon. ihan kuin ihmisiltä ei voisi edellyttää, että ne lukisivat seuraavankin lauseen. (J)

Yleiskielelle harvinaisia rakenteita ("Sen estämättä, mitä – –") ja pääajatuksen katkaisevia kiilalauseita koehenkilöt vieroksuivat. Kiilalauseita on tyylioppaissa kehoitettu välttämään juuri niiden vaikeuden takia. Lukijan 5–7 yksikön vetoinen työmuisti kuormittuu, kun lausekokonaisuus katkeaa ja pääjäsenet joutuvat erilleen. "Milloin siltä, joka on velvollinen vastaamaan lakiosan täydennyksestä, on hänen – –." Samoin sivulauseen aloittava "milloin" merkityksessä 'silloin kun' on nykyisin kielenkäytössä harvinainen, mutta toistuu lakitekstissä usein.

Ja sitten taas nämä helkutin kiilalauseet. (J)

"Milloin lapsi on kuollut, tulevat lapsen jälkeläiset hänen sijaansa ja joka haara saa yhtä suuren osan." Herranjestas onpa vanhahtavaa tekstiä, tämä on suoraan muinaista. (M)

Joo, ei saisi kyllä tällöisiä tällöisiä lauserakenteita käyttää. (M)

4.5.3.5 Silmäiltävyys

Mitä pitempi oli teksti, sitä enemmän kaivattiin otsikoita. Tekstikohtien ennakoiva erittely ja tunnistaminen on vaikeata ilman informatiivista otsikointia. Silmäiltävyyttä ja lähestyttävyyttä helpottaa koehenkilöiden mielestä se, että virkkeet ja kappaleet olisivat lyhyitä.

Toisaalta vaikeuttaa sekin, kun pykälissä ei ole otsikkoa, että mitä se kyseinen kohta koskettaa. (P)

Pykälän otsikko ei ohjannut siis lukijaa ollenkaan. (J)

Öööh... On tää nyt kyllä aika vaikeaa. Huomattavasti helpottaisi konkreettiset alaotsikot... tai jos pykälän perään olisi merkitty, mitä tämä kyseinen pykälä koskee, niin tietäisi. Tässä on kuitenkin kolmen arkin verran tekstiä melkein, niin ainakin sujuvoittaisi tätä. Tietäisi vähän, mistä kohtaa pitäisi alkaa katsoa. (M)

Miksei pykälää ole jotenkin otsikoitu? Auttaisi todella. Jos olisi vaikka henkivakuutusasia otsikossa, tietäisi, että se ei ainakaan koske tätä tapausta. (M)

Joo, tässä voidaan heti sanoa ensisilmäyksellä, että pykälät on lyhkäisiä. Momentit on lyhkäisiä, sen jo tällä katsomalla voi sanoa, että se helpottaa ainakin meikäläistä lukijana. (J)

Lainkohtaa koskevaan kysymykseen rintaperillisen lakiosasta vastasi oikein viisi koehenkilöä, väärin kaksi koehenkilöä, ja kolme koehenkilöistä ei osannut vastata kysymykseen tekstin perusteella. Tehtävä ei ehkä ollut sikäli kaikkein onnistunein, että kaikki juristit vastasivat suoraan oikein ennakkotietojensa perusteella lukematta tekstiä; kaikki kuitenkin kävivät silti huolellisesti tekstin läpi pykälä pykälältä ja kommentoivat lukemaansa. Oikea vastaus kysymykseen on, että testamentilla sivuutetun lapsen lakiosa on 150 000 euroa. Tekstin perusteella vain yksi ei-juristeista osasi vastata oikein, muut vastasivat väärin tai eivät pystyneet lukemansa jälkeen päättämään vastausta. Arvioinneissa kaikki koehenkilöt pitivät tekstiä vaikeana, vaikka useimmat olivat joutuneet aiemmin perintöoikeuden kanssa tekemisiin.

4.5.4 Mitä koehenkilöt sanoivat lukunopeudesta ja lukemiskerroista?

Koehenkilöiden lukutapa ja -aika muistuttivat enemmän tutkimista ja työskentelyä tekstin kanssa kuin vaikkapa lehtiartikkelin tai tietokirjan lukemista. Yhdellä tai kahdella lukemisella ei tekstin merkitys avautunut, jos sisältö ei ollut aivan työn ydintä. Lukukertoja tarvittiin useita, vaikka tekstit olivat lyhyitä ja testikysymykset yksinkertaisia.

Tämä on asia, mikä pitäisi lukea moneen otteeseen eikä se silti aukea. (M)

Tämä pitäisi lukea moneen kertaan, ennen kuin osaisi vastata kysymykseen. (P)

En kyllä tätä ihan heti yhdellä eikä kahdellakaan lukemisella selvittäisi. (P)

Olen kerran lukenut tämän läpi ja tässä prosessissa en ainakaan pysty tätä sisäistämään. (J)

Pitäisi lukea ihan kokonaan oikeastaan uudestaan. Pitäisi lukea alusta ajatuksen kanssa ja pilkkoa tätä tekstiä. (J)

En osaa tämän yhden lukemisen perustella kyllä vastata tuohon alkuperäiseen kysymykseen. (P)

Nyt ainakin lukisin vielä pariin kolmeen kertaan läpi ja sitten etsisin ehkä jotain muitakin lainkohtia. (P)

Pikaisen lukemisen jälkeen yleensä palaan asiaan ja menen rivi riviltä ja katson, löytyykö vastausta. (P)

Tätä pitää mennä pykälä kerrallaan ja tehdä poissuljentaa. (J)

Tekstiä koehenkilöt kävivät läpi edestakaisin, palasivat vaikeisiin kohtiin toistuvasti ja koettivat purkaa niitä yhä uudestaan.

Emmä [ymmärrä] tota kappaletta, mun täytyy palata myöhemmin. (P)

Mun täytyy selvittää toi yksi kappale, missä on noi saannot sun muut. (P)

*Tällä lukemisella en todella ymmärrä tätä: "Hankintameno lasketaan ositus-
saantoa edeltävästä saannosta." Tätä täytyisi pysähtyä miettimään. (M)*

*Kolmas [pykälä] täytyy vielä vielä katsoa uudestaan. Koska joskus käy niin, että
kun lukee eteenpäin, niin sitten ymmärtää se edellisen. Ekana täytyy vähän miet-
tiä, mitä ihmettä oikein luin. (P)*

*Tätä pykälää lukiessa pitäisi palata sitten myöskin siihen [aikaisempaan] pykä-
lään. (J)*

Ooo, tämä tarvitsisi paperia ja kynän. (P)

Useissa tapauksissa koehenkilö joutui luovuttamaan, vaikka luki tekstin monta kertaa.

*Tämä ensimmäinen osa tästä tekstistä on ihan hepreaa. Ei pysty
sisäistämään. (M)*

On kyllä niin sellaista tekstiä, että ottaisin tähän lakimiehen. (M)

Palaileva edestakaisin siksak-lukeminen on hidasta ja kuormittavaa (esim. Simola 2011: 70). Koehenkilöistä vain kokenein juristi suoriutui yhdestä tekstiotteesta yhdellä lukemisella: hän osasi lainkohdan omien sanojensa mukaan ulkoa, koska oli soveltanut sitä työssään kymmeniä vuosia.

Tiivistäen koehenkilöiden lukemista voi luonnehtia seuraavasti:

- Kertalukeminen ei riitä ydinsisällön ymmärtämiseen.
- Lukeminen on edestakaista ja hidasta.
- Lukutapa on tutkiva ja opiskeleva.

4.5.5 Millainen oli lukukokemus kaiken kaikkiaan?

Lukukokemusta voi koehenkilöiden kommenttien ja lukutilanteen havainnoinnin perusteella luonnehtia raskaaksi.

No jopas on tekstiä. (M)

Kyllä tämä on vaikeaa. (J)

Hirveen raskasta luettavaa. (P)

Mutta on tämä kyllä aikamoista tekstiä. (M)

Tämä on todella vaikea ymmärtää. (P)

Kognitiivisesti tosi raskasta. (J)

On monimutkaista. (M)

Tämä on niin raskasta käsitettävää. (J)

Mä oikeesti väsyin. Heti ekan jälkeen väsyi, jo tokassa antoi mennä vähän ohi, ei enää oikein miettinyt. (J)

En ihan hirveesti mitään positiivisia asioita tästä löydä. (M)

Kokeneet ammattimaiset lukijat sietivät jonkin verran paremmin ymmärtämisen vaikeutta ja ehdottivat parannuksia tekstiin.

Ihan jos olisi peruslause, siis päälause ja sivulause, ei kiilalauseita, niin tämä voisi olla siedettävämpi. (J)

Tämä on niin vastoin omia periaatteita, millaista selkeän virkatekstin pitäisi olla. Ja tämä on kyllä täynnä malliesimerkkejä siitä, mitä ei pitäisi tehdä. Se oli se, mitä sain tästä irti eli en hirveesti mitään. (M)

Tuli mieleen se, että kun tämä on kuitenkin kaikkia koskevaa eikä koske vaan joidakin erityisihmisiä, antaisin selkokielen neuvottelukunnalle tai selkokieli ryhmälle stilisoitavaksi. (M)

Maallikot syyllistivät helpommin itseään ja syyttivät ymmärtämisen vaikeudesta yhtä lailla itseään kuin tekstiä. On tyypillistä, että ymmärtämisen vaikeuksissa lukija alkaa epäillä omia kykyjään (Suominen 2019: 90), vaikka syy olisi kryptisessä tekstissä tai huonosti toimivissa järjestelmissä (esim. Norman 2013: 7, 37–39, 65–66). Osalle vaikean tekstin lukeminen tuntui ylivoimaiselta ja tuotti suoranaista ahdistusta.

Kauheasti välttelee tällöisiä. (M)

Tulee semmoinen ahdistava olo kyllä, kun tätä lukee. (M)

Koehenkilöiden päätelmät eivät ole myönteisiä oikeusjärjestyksen kannalta.

Mitä tavallisempi kansalainen sitä lukee, sitä vaikeammaksi menee. Luultavasti se on sen tarkoitus, että joutuisi turvautumaan jonkun lakimiehen apuun. (M)

Olen ymmärtänyt, että ihan tavallistenkin ihmisten pitäisi nämä ymmärtää. Niin eihän näitä ymmärrä kuin lakimies, joka on tottunut lukemaan tällöisiä. (M)

Lakihan periaatteessa yrittää saada meidät kansalaiset tasa-arvoiseksi lain edessä, mutta eihän se toteudu koskaan. (M)

Varsin selvästi ääneenajattelussa käy ilmi tulosten, kommenttien ja havainnoinnin perusteella se, että koulutettukaan kansalainen ei ongelmitta selviä lakitekstistä. Lain ymmärrettävyyden kriteeri on yleisesti ollut se, että peruskoulutuksen saaneen kansalaisen pitäisi käsittää lain olennainen sisältö (Niemivuo 2023: 14). Kuitenkaan valmistelussa ei vakavasti pohdita ymmärrettävyyden ja tekstin ongelmia, eikä niiden välttämättä edes ymmärretä olevan luonteeltaan kielellisiä. (Kankaanpää ym. 2012: 409–410.)

Tiivistäen koehenkilöiden lukukokemusta voi luonnehtia seuraavasti:

- Lukukokemus on kuormittava sekä ammattilaisille että maallikoille.
- Pitkät virkkeet ja polveilevat rakenteet rasittavat työmuistia.
- Oudot termit ja rakenteet murentavat lukijan hallinnantunnetta.

4.6 Ruotsinkielinen käytettävyydesti säädöskielen ymmärtämisestä

Ruotsinkielisessä käytettävyydestissä tutkittiin, miten eri lukijat käytännössä ymmärtävät ruotsinkielistä lakikieltä ja miten he pystyvät soveltamaan lakitekstissä annettuja tietoja vastatakseen suhteellisen yksinkertaisiin oikeudellisiin kysymyksiin, jotka koskevat myös yksityishenkilöitä. Menetelmänä käytettiin niin sanottua ääneenajattelua (engl. *think-aloud protocol*) samalla tavalla kuin suomenkielisessä käytettävyydestissä. Testitulanteessa koehenkilöille annettiin kolme tehtävää ja kuhunkin tehtävään annettiin ote lakitekstistä tehtävään vastaamisen tueksi. Ymmärrystä mitattiin osin koehenkilöiden vastauksilla tehtäviin, osin heidän kommenteillaan tehtävän aikana ja sitä seuraavissa haastatteluissa. Testin aikana koehenkilöt muotoilivat ääneen, miten he ajattelevat ja lukevat lakitekstiä, mikä tekstissä vaikeuttaa heidän ymmärrystään ja mikä sitä tukee.

Ruotsinkieliset käytettävyydestit toteutettiin ajanjaksolla joulukuu 2023 – helmikuu 2024. Kaikki testit tallennettiin videokameralla ja Zoom-videoneuvottelutyökalulla. Yhteensä tehtiin 10 testiä 10 henkilöllä. Suurin osa ruotsinkielisistä käytettävyydesteistä (6) toteutettiin Helsingin yliopistossa: osa äänitysstudioissa ja osa erillisellä videokameralla kokoushuoneessa. Espoossa tallennettiin kaksi testiä ja Vaasassa kaksi testiä. Yksi Vaasassa tehdyistä testeistä toteutettiin etänä Zoomin kautta. Jokainen käytettävyydesti kesti 1,5–2 tuntia.

Koehenkilöitä oli kehoitettu etukäteen varaamaan noin kaksi tuntia testiin. Testin alkaessa kuitenkin korostettiin, että kaksi tuntia ei ollut ehdoton raja, vaan lisäaikaa sai, jos osallistujat kokivat sen tarpeelliseksi. Näin toimittiin, jotta testitulanteen ja tutkijan läsnäolon aiheuttama stressitaso laskisi. Käytännössä testiä ei kuitenkaan tehty yli kahta tuntia.

Testausta varten koehenkilöille lähetettiin Helsingin yliopiston tietosuojaseloste, jossa oli tietoa hankkeesta, osatutkimuksen tarkoituksesta sekä aineiston käsitteilystä ja säilyttämisestä. Testien yhteydessä kaikki koehenkilöt allekirjoittivat myös suostumuslomakkeen.

Ruotsinkielisissä käytettävyytsteissä käytetyt kolme tekstiä ja tehtävää olivat ruotsinkielistä kieliasua lukuun ottamatta identtisiä suomenkielisten kanssa. Tekstit olivat otteita tuloverolaista (46. §, 1535/1992), työaikalasta (16. §, 872/2019) ja perintökaaresta (2. luku, 1. §, 7. luku, 1.–11. §, 40/1965). Kuten suomenkielistä käytettävyytsteistä koskevassa osiossa jo mainittiin, tekstit valittiin seuraavien kriteerien perusteella: ne koskevat kaikkia kansalaisia, edustavat eri oikeudenaloja, ovat vaatavuudeltaan keskivaikeita eivätkä edellytä ennako-osaamista aiheesta tekstin ymmärtämiseksi. Kaikki tekstit valittiin yhdessä oikeusoppineiden kanssa. Lakitekstit edustavat myös eri ajankohtia: 1965, 1992 ja 2019.

Jokaisen tekstiotteen alussa oli kysymys, johon pystyi vastaamaan lakitekstiotteen avulla. Tehtävät tukivat lukemista ja kuvasivat todellista tilannetta, jossa lukijan tulee pyrkiä vastaamaan juridiseen kysymyksenasetteluun lakitekstin avulla. Otteet lakiteksteistä kopioitiin Finlexistä ja tulostettiin paperille yhdessä kysymysten kanssa (ks. liite 4).

Ensisijaisena tarkoituksena ei ollut saada selville, vastasivatko koehenkilöt tehtäviin oikein tai väärin. Sen sijaan tavoitteena oli saada selville, miten eri vastaanottajat lukevat lakitekstiä ja mikä vaikeuttaa tai tukee heidän ymmärrystään. Tämä ilmaistiin selkeästi koehenkilöille testin alussa. Pyrimme siihen, että testitilanne tuntuisi mahdollisimman rauhalliselta ja rennolta. Koehenkilöt saivat lukea ja kommentoida vapaasti haluamallaan tavalla, jotta he jäljittelisivät mahdollisimman paljon todellista tilannetta. Tutkijan ainoana ohjeena oli, että koehenkilöt sanoittavat ääneen, miten he lukevat ja mikä vaikeuttaa tai tukee heidän ymmärrystään, mikä normaalisti tapahtuu ”hiljaa päässä”, kuten ääneenajattelututkimuksissa on tapana tehdä.

Koehenkilöt lukivat tekstit ja tehtävät paperilta. Osa koehenkilöistä kommentoi, että he eivät ole tottuneet lukemaan paperilta ja yleensä lukevat näytöltä, kun taas toiset totesivat useimmiten tulostavansa tärkeitä asiakirjoja ja lukevansa niitä paperilta. Monet kommentoivat myös sitä, että heistä oli mukavaa lukea paperilta näytön sijaan. Kaikilla koehenkilöillä oli käytössään kynä ja paperia, ja he pystyivät tekemään merkintöjä suoraan tehtäväpaperille tai erilliselle paperille.

Tehtävät ja niihin liittyvät kysymykset olivat tarkoituksella yksinkertaisia ja selkeitä. Niiden ei ollut tarkoitus vaikeuttaa tehtävää tai olla harhaanjohtavia monimutkaisten tai vaikeiden muotoilujen vuoksi. Tehtävät toimivat lähinnä lukemisen tukena, mutta testasivat myös, pystyivätkö koehenkilöt vastaamaan tehtävien kysymyksiin tekstien perusteella. Otteet lakiteksteistä sisälsivät tarvittavat tiedot tehtäviin vastaamiseksi.

Tehtävät käyvät ilmi taulukosta 16. Tehtävät ja otteet lakiteksteistä ovat kokonaan liitteessä 4.

Taulukko 16. Käytettävyydestissä käytetyt lakitekstit ja tehtävät

Inkomstskattelagen (1535/1992)	År 2022 köpte du en investeringslägenhet för 100.000 euro och ett år senare säljer du lägenheten för 120.000 euro. Efter att du köpt lägenheten gjorde du en ombyggnad i lägenheten för 2 000 euro och då du sålde lägenheten betalade du 1 500 euro till fastighetsförmedlaren, båda utgifterna ses som anskaffningsutgifter. Du har inte dragit av någon av dessa kostnader i beskattningen. På vilken summa ska du betala skatt?
Arbetstidslagen (872/2019)	Du har ingått ett avtal om att arbeta deltid 25 timmar i veckan, regelbundet fem timmar per arbetsdag. Under en brådskande vecka lovar du att arbeta två timmar extra. Gör du då mertidsarbete eller övertidsarbete?
Ärvdabalken (40/1996)	Svea Svensson dör. Hon har två barn. I sitt testamente utser hon det äldre barnet till arvinge. Det yngre barnet meddelar att hen kräver sin laglott av arvet. Förmögenheten är totalt 600 000 euro. Hur stor är laglotten?

Kuten suomenkielisessä käytettävyydestissäkin, tutkija käytti testin kirjaamisen tueksi valmista lomaketta (liite 5). Lomakkeen vasemmassa reunassa olivat lakitekstit momenttikohtaisesti. Vieressä oli sarakkeita, joihin tutkija täytti koehenkilöiden antamat kommentit tekstin sanomasta, rakenteesta, sanoista ja termeistä, lauseista ja virkkeistä sekä ulkoasusta. Koehenkilöiden kommentoimat seikat jaettiin ymmärtämistä vaikeuttaviin ja lukemista tukeviin. Lomakkeessa tämä merkittiin plussalla tai miinuksella kommentin eteen.

Kun osallistujat olivat lukeneet ja kommentoineet kaikkia kolmea käytettävyydestiin kuuluvaa lakitekstiä, ruotsinkieliset käytettävyydestit päättyivät lyhyisiin puolistrukturoituihin haastatteluihin. Haastattelussa kysyttiin muun muassa *Miten asetat eri tekstit vastakkain, mikä oli vaikein, mikä helpoin, miksi? Miten toimitis todellisessa tilanteessa? Mitä apuvälineitä käyttäisit? Kenen tai minkä tahon puoleen kääntyisit? Kuinka paljon lakitekstiä luet yksityisessä elämässäsi/työelämässäsi (muut kuin juristit)? Millaista lakitekstiä luet tai olet kohdannut työssäsi/elämässäsi? Luetko lakeja ruotsiksi vai suomeksi vai molemmilla kielillä? Miten kaksi kieliversiota (ruotsi ja suomi) mielestäsi suhteutuvat toisiinsa? Mitä tekisit, jotta lakitekstit olisivat ymmärrettävämpiä ja helpommin käsitettäviä?*

4.6.1 Koehenkilöt ja ryhmäjako

Hankkeessa olemme kiinnostuneita siitä, miten *erilaiset* lukijat ymmärtävät säädöstekstiä. Yksi säädöstekstien ominaispiirteistä on, että ne on suunnattu samanaikaisesti eri vastaanottajaryhmille. Usein puhutaan kolmesta pääryhmästä: juristi asiantuntijana, maallikko kansalaisena ja viranhaltija/päätätjä, jolla ei ole juridista asiantuntemusta mutta joka joutuu työssään tekemään päätöksiä säädöstekstien pohjalta (ks. esim. Nordman L. 2016, Mattila 2017). Tämä erottaa säädöskielen muista ammattikielistä, joita käytetään ennen kaikkea asiantuntijoiden välisessä viestinnässä. Säädöskieltä puolestaan käytetään sekä asiantuntijoiden välisessä että asiantuntijan ja maallikon välisessä viestinnässä. Lisäksi säädöskieli on juristin konkreettinen työkalu, joka luo puitteet ja edellytykset juridiselle ammattikielelle.

Käytettävyytsteihin sisällytettiin kaikki kolme vastaanottajaryhmää: juristit (J), maallikot (M) ja päätätjät/viranhaltijat (P). Ruotsinkielisen käytettävyytstestien ryhmään kuului kolme juristia, neljä maallikkoa (akateemisista ja ei-akateemisista taustoista) ja kolme päätätjää. Kaikki olivat äidinkieleltään ruotsinkielisiä tai kaksikielisiä (ruotsi ja suomi), ja heillä oli ensimmäisenä kielenä ja sivistyskielenä ruotsi. Juristeista kaksi oli naisia ja yksi mies, kaksi työskenteli suurissa tai keskisuurissa asianajotoimistoissa ja yksi suuressa kansainvälisessä yrityksessä. Päätätjät työskentelivät kaupungin ylemmässä johdossa, valtion viraston keskijohdossa tai korkeakoulussa. Päätätjistä kaksi oli naisia ja yksi mies. Akateemisen taustan maallikoiden joukossa oli sekä tottuneita lukijoita (toimittaja ja yliopisto-opiskelija) että työssään vähemmän lukemaan joutuvia henkilöitä (terveydenhuolto). Maallikoista kolme oli naisia ja yksi mies.

4.6.2 Tulokset: Kommentit kolmesta lakitekstistä ja lukukokemuksesta

Kun kaikkien koehenkilöiden vastaukset eri tehtäviin lasketaan yhteen, saadaan vastausten kokonaismääräksi 30 (3 tehtävää x 10 osallistujaa). Hieman yli puolet, 17/30, vastasi tehtäviin oikein, 3/10 vastasi väärin ja 10/30 vastasi, ettei osaa vastata tehtävään lakitekstin perusteella (taulukko 17).

Taulukko 17. Osallistujien yhteen lasketut vastaukset käytettävyytsteihin, kaikki tehtävät.

Vastaus	Lukumäärä
Oikein	17
Väärin	3
Ei osaa vastata	10
Yhteensä	30

Vastaajien suhteellisen suuri määrä *ei osaa vastata* -vastauksia johtuu monissa tapauksissa koehenkilöiden epävarmuudesta, joka kasvaa, mitä kauemmin he lukevat lakitekstiä ja mitä useammin he lukevat lakitekstin. Toisin sanoen tiedon määrän lisääntyessä on vaikeampi rajata, mikä on olennaista kyseisen tehtävän kannalta ja mikä ei. Tämä koskee erityisesti niitä, jotka eivät ole juristeja. Kaikki *ei osaa vastata* -vastaukset ovat päättäjiltä ja maallikoilta. Silti myös juristit saattoivat olla epävarmoja lukemisen aikana, mutta lopulta he vastasivat lähes yksinomaan oikein.

Seuraavassa käsitellään ensin sitä, miten eri koehenkilöt jäsentävät lukemistaan ja pohtivat lukukokemustaan. Sen jälkeen käsitellään yksittäisiä lakitekstejä ja tehtäviä erikseen.

4.6.3 Lukeminen: Miten eri vastaanottajat lukevat lakitekstiä?

Koehenkilöt osasivat muotoilla selkeästi, miten heidän lukemisensa tapahtui ja miten he jäsentivät lukemistaan. Yhteistä koehenkilöille oli se, että useimmissa tapauksissa he aloittivat lukemalla koko tekstin alusta loppuun ja aloittivat sitten uudelleen, palasivat tehtävään ja etsivät tehtävän kannalta olennaiset osat tekstistä. Vaihtoehtoisesti ensin silmäiltiin teksti pintatasolla ja sen jälkeen luettiin koko

teksti keskittyneesti. Jälkimmäinen koskee ennen kaikkea pisintä tekstiä, perintökaaren otetta, joka on kaksi ja puoli sivua pitkä. Kaksi muuta tekstiä ovat yhden sivun mittaisia.

Lakitekstit vaativat keskittyntä lukemista, ja yksittäisiä kohtia on luettava useita kertoja ja suhteutettava ne tekstin muihin kohtiin. Useat koehenkilöt totesivat, että teksteissä ei ole väliotsikoita, jotka auttaisivat etsimään tehtävän kannalta tärkeitä kohtia. Yksi koehenkilöistä tulkitsi väliotsikoiden puuttumisen tarkoittavan, että kaikella tekstissä on merkitystä tehtävän kannalta.²

Ensin luen tekstin kokonaan läpi. Luen sen tehtävää ajatellen. Ja tässä ei ole väliotsikoita, joten tulkitseen sen siten, että koko tämä teksti koskee tätä tehtävää. Juuri niin. Joten katson sitä niin. (P)

Katsotaanpa nyt, tässä on aika monta pykälää, ja se vain jatkuu, juuri niin. [...] Nyt hän on tehnyt testamentin, jolloin hän on ikään kuin kohdellut lapsia eri tavalla, ja sanotaanko nuorempi on kiistänyt testamentin, tai miten se sanotaan. Ilman testamenttia molemmat olisivat tietenkin perineet oman osuutensa omaisuudesta. Mutta hän on tehnyt testamentin. (P)

Tämähän vaatii useampia lukukertoja, jos vastauksia pitää antaa. (J)

Nyt silmäilen ensin läpi ja sitten luen tarkemmin, mikä juuri tässä on tärkeää. (J)

Kaikki pystyivät kuitenkin lukemisen jälkeen rajaamaan, mistä lakitekstin osiosta he löysivät vastauksen tehtävään. Juristit löysivät nopeasti olennaiset momentit, kun taas maallikoiden ja päättäjien oli vaikeampi sulkea momentteja pois.

Oikeastaan ensimmäinen kappale kertoo suurimman osan. No niin. [Lukee tehtävän uudelleen]. Se on 120 000 miinus 100 000. [Lukee uudelleen] Niin tulkintani tässä on, että maksan veroa 20 000 euroa. Tässä tapauksessa ainakin. En tiedä, onko se oikein vai väärin. Vähän mietin tätä kohtaa avskrivningsdelen. Hieman vaikea löytää tekstistä. Kysymysasetelma eli tehtävähän on oikein, sehän on selkeää. (P)

Vähiten lukevat jatkoivat lukemista pisimpään ja kävivät usein koko tekstin läpi keskittyneesti tai osia tekstistä useita kertoja. Toisin sanoen tottumattomien lukijoiden on vaikeampi nähdä, mikä on tarpeellista tietoa ja mikä voidaan sulkea pois. He

² Ruotsinkielisen käytettävyydestin kaikki sitaatit on käännetty suomeksi.

pysähtyivät useampaan momenttiin sekä pykälään ja problematisoivat laajemmin sitä, voiko heidän jo pois sulkemansa asia kuitenkin vaikuttaa tehtävään vastaamiseen. Epävarmuutta merkityksellisistä asioista oli kuitenkin myös niillä koehenkilöillä, jotka lukevat yleisesti paljon, mutta vähemmän säädöstekstejä.

Juristit löysivät yleensä nopeasti, mikä tekstissä oli tärkeää tehtävään vastaamisen kannalta, ja lukivat sitten vain kyseiset osat yksityiskohtaisesti. He tukeutuivat lukemisessa avainsanoihin. Etsimällä avainsanoja he löysivät, mikä oli tehtävän kannalta merkityksellistä ja mikä ei. Tämä nopeutti heidän lukemistaan. He onnistuivat usein saamaan tekstistä tarvitsemansa nopeasti ja saattoivat joskus sulkea salamannopeasti pois tehtävän kannalta epäolennaisia asioita. Juristeilla on tässä ”lukuavain”, joka mahdollistaa lakitekstien tehokkaan lukemisen ja perustuu oikeudelliseen asiantuntemukseen ja tottumukseen säädöstekstien lukemisesta. Kuitenkin myös osa päättäjistä ja maallikoista kävi tekstejä läpi samalla tavalla: he etsivät ja nojautuivat avainsanoihin löytääkseen merkityksellisiksi kokemansa osat.

Haluaisin vastata suoraan kysymykseen. Tämähän on lisätyötä. Tämähän on oikeastaan vasta ensimmäinen asiaan liittyvä momentti. Sitten luen tätä momenttia hieman tarkemmin. Tämä kohta osituksesta ei liity aiheeseen. Ja oletan, että jos ostaa itse sijoitushuoneiston, se ei ole avoin yhtiö tai kommandiittiyhtiö, se kävisi ilmi tehtävästä. Koska osuutta avoimesta yhtiöstä tai kommandiittiyhtiöstä ei ole luovutettu, neljäs momentti ei päde. Ja kun kysymyksellä nopeasti silmäilee, ei ollut kyse vahingoista, joten en tutki viimeistä momenttia tarkemmin. Sitten palataan ensimmäiseen momenttiin. (J)

Sitten olen lukenut sen läpi. Vastauksena kysymykseen totean, että nämä kaksi tuntia ovat lisätyötä, eivätkä ne ylitä kahdeksaa tuntia. [...] (J)

Jaksotyö – tämä ei ole ollenkaan jaksotyötä, ei, liukuvaa työaika – ei, joustotyöaika – ei. Ajattelen, että se ei ole jaksotyötä eikä siitä ole sovittu liukuvaa työaika. (J)

Avvittring, mitä ei koskaan ymmärretä, mutta siitä ei ollut kyse tässä, avointa yhtiötä tai kommandiittiyhtiötä ei koske, eikä myöskään osuuden luovuttamista avoimesta yhtiöstä tai kommandiittiyhtiöstä, eikä omaisuudelle ole aiheutunut vahinkoa – silloin vain ensimmäisellä momentilla on merkitystä tässä tapauksessa. (J)

Tässä on nyt kappale yhtiöistä. Nythän olen yksityinen henkilö, avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, joten arvelen, että tästä ei ole kyse tässä tapauksessa, ja tässä lukee metsätaloudesta ja omaisuudesta, joka on kärsinyt vahinkoa tai jotain, eikä niinkään ole tapahtunut tässä tapauksessa. (P)

Juristit tottuneina lakitekstinlukijoina osasivat myös hakea eri osia pitkistä virkkeistä etsimällä tekstistä lauseiden välisiä konjunktioita ja alistuskonjunktioita. Niiden perusteella he jakoivat virkkeen pienempiin kokonaisuuksiin.

Virkkeethän ovat tässä pitkiä. Jaan ne pienempiin kokonaisuuksiin, yritän löytää kaikki "ja" ja "tai" -sanat (J)

Joissakin tapauksissa juristi pystyi vastaamaan tehtävään lukematta tekstiä, mikä ei tietenkään testaa tekstin ymmärtämistä. Myös näissä tapauksissa juristit kuitenkin lukivat tekstin ja kommentoivat, mistä he löysivät vastauksen kysymykseen ja miten he tekstin lukivat. Tällaisella lukemisella myös juristit tulivat huomattavasti tietoisemmiksi tekstistä tekstinä ja sen kirjoittamisesta kuin käyttäessään lakitekstiä työvälineenä.

Sehän alkaa lukijaystävällisempänä, mutta muuttuu sitten vaikeammin ymmärrettäväksi. (J)

Itse asiassa hyvin vaikeasti ilmaistu tavalliselle ihmiselle. (J)

Toki lyhyempiä virkeitä kuin muissa lakiteksteissä, mutta ei avaudu yhtä hyvin, vaatii enemmän ennakkotietoa (J)

Jos minun todella täytyy _lukea_, mitä sanotaan, vie paljon enemmän aikaa, tulen tietoisemmaksi tekstin vaikeudesta (J, oman asiantuntija-alueensa laista)

Lakitekstien suuri tietomäärä luo helposti epävarmuutta lukijoille, ja rajaaminen sekä poissulkeminen vaikeutuvat. Kaikissa ryhmissä on esimerkkejä siitä, että mitä kauemmin luetaan, sitä epävarmemmaksi tullaan. Siinä missä juristi tavallisesti pitää kiinni alkutulkinnastaan (joka yleensä on oikein), muut lukijat saattavat katsoa, että eivät kykene vastaamaan kysymykseen tai muuttavat vastaustaan oikeasta väärään.

Yhteistä kaikille koehenkilöille oli ilmiö, jota kutsumme siksak-lukemiseksi. Lukija käy tekstiä läpi edestakaisin, lukee joitakin osia uudelleen useita kertoja, palaa tehtävään, toistaa omin sanoin ja palaa olennaisilta tuntuviin tekstin kohtiin. Tätä ilmiötä vastaisi ruudulla kelaaminen edestakaisin ja ylös-alas.

Tämän ei pitäisi kuulua tähän. Ja tässä on kyse metsätaloudesta. Mitä tehtävissä nyt sanottiinkaan. [Lukee tehtävän jälleen ääneen]. Okei, sitten se ei ollut tärkeää, joten palataan ensimmäiseen kappaleeseen (P)

Se, miten tottunut koehenkilö oli lukemaan lakitekstejä, vaikutti siihen, kuinka kauan hän luki tekstiä ja yritti vastata kysymykseen. Kuitenkin myös tottuneen lainlukijan luku-aikaan tekstin muotoilu vaikuttaa. Kuten juristit huomauttavat, kyse on resursseista, sekä ajasta että rahasta, niin yksityishenkilölle kuin lakitekstin ammattimaiselle lukijalle. Aika on resurssikysymys niin yksityiselämässä kuin työssäkin.

4.6.4 Teksti 1: Tuloverolaki

Tuloverolaki koettiin vaikeimmaksi lakitekstiksi. Vaati useita lukukertoja, jotta koehenkilöt pystyivät vastaamaan kysymykseen. Useista lukukerroista huolimatta kaikki eivät kuitenkaan kokeneet kykenevänsä vastaamaan (taulukko 18). Puolet, 5/10, vastasi tehtävään oikein, ja 4/10 harkittuaan ei osannut vastata kysymykseen lakitekstin perusteella. Maallikoiden keskuudessa epävarmuus oli suurinta, 3/4 ei katsonut osaavansa vastata kysymykseen.

Taulukko 18. Käytettävyydestä 1. Inkomstskattelagen (1535/1992, 46 §).

År 2022 köpte du en investeringslägenhet för 100.000 euro och ett år senare säljer du lägenheten för 120.000 euro. Efter att du köpt lägenheten gjorde du en ombyggnad för 2000 euro och då du sålde lägenheten betalade du 1500 euro till fastighetsförmedlaren, båda utgifterna ses som anskaffningsutgifter. Du har inte dragit av någon av dessa kostnader i beskattningen. På vilken summa ska du betala skatt?

[Ostit vuonna 2022 sijoitusyksion 100 000 eurolla ja myyt sen seuraavana vuonna 120 000 eurolla. Asuntoon teetit oston jälkeen 2 000 euron perusparannusremontin ja kiinteistövälittäjälle maksoit myyntipalkkioita 1 500 euroa, jotka molemmat lasketaan hankintamenoihin. Mitään poistoja ei ole verotuksessa tehty. Mistä summasta maksat veroa?]

	Juristit	Päätäjät	Maallikot
Oikea vastaus (16 500 €)	3	1	1
Väärä vastaus	-	1	-
Ei osaa vastata	-	1	3

4.6.4.1 Sanoma ja rakenne

Juristit huomauttivat, että joskus on epäselvää, koskeeko jokin momentti luonnollisia henkilöitä vai oikeushenkilöitä. Lisäksi jotkut juristit sekä myös päättäjät ja maallikot huomauttivat, että kokemus asuntomyynnistä vaikuttaa tekstin tulkintaan ja ymmärtämiseen myös yksityishenkilönä. Niin juristit, päättäjät kuin maallikotkin korostivat, että teksti vaatii useita lukukertoja, jotta kysymykseen pystyy vastaamaan. Lukuisista lukukerroista huolimatta lopputulema oli usein, että tehtävään ei pystytä vastaamaan.

Jos ajattelen, että minun pitäisi tutkia tätä tekstiä löytääkseni vastauksia, niin minusta se ei riitä. Vaikka koen itseni melko tottuneeksi lukijaksi, olen periaatteessa koulutettu lukemaan tekstejä, joudun lukemaan tätä useita kertoja tietääkseni, mitä tehdä [...] pitäisi olla melko yksinkertainen tapaus, mutta vastausta ei löydy helposti tästä tekstistä. (M)

Mitä luonnollisia henkilöitä, mitä oikeushenkilöitä, sekoitetaan keskenään? (J)

Tästä ensimmäisestä momentista puuttuu, onko asunnossa asuttu kaksi vuotta. (J)

Tuloverolain ote on pitkä ja sisältää runsaasti termejä ja talousalan ammattisanastoa. Lisäksi mukana on monia ehtoja, joihin osallistujat reagoivat. Eräs osallistuja ehdotti, että ensimmäisen momentin toinen virke voitaisiin jakaa kahteen virkkeeseen ymmärrettävyyden lisäämiseksi. Virke on 43 sanan pituinen ja hyvin informaatiotiivis.

46 §

Uträkning av överlåtelsevinst

Vinsten av egendomsöverlåtelse räknas ut så att från överlåtelsepriset dras av det sammanlagda beloppet av den icke-avskrivna delen av anskaffningsutgiften för egendomen och utgiften för vinstens förvärvande. Det belopp som skall dras av utgör för annan skattskyldig än samfund samt öppet bolag och kommanditbolag alltid dock minst 20 procent och, om den egendom som skall överlåtas har varit hos överlåtaren i minst 10 års tid, minst 40 procent av överlåtelsepriset. (30.7.2004/728)

Har den överlåtna egendomen förvärvats vid avvittring, beräknas ägartiden och anskaffningsutgiften med hänsyn till det fång som är tidigare än avvittringen. (30.12.1993/1502)

Kun tartun termeihin, kuten avvittring ja överlåtelse, ja yritän avata niitä, olen jo unohtanut, mitä lauseen alussa sanottiin, ja joudun lukemaan uudelleen. (M)

Tämähän on uskomattoman korkealentoista. On pitkiä virkkeitä, samassa virkkeessä sanotaan, että jos asiat ovat näin, mutta jos ne ovat niin, niin toimi näin. Joten lanka on oikeastaan hukattu ennen kuin pääsee loppuun. Että mitä se oikeastaan tarkoittaa, mitä siinä oikeastaan halutaan sanoa. Tietoahan on oikeastaan niin paljon, että sitä joutuu lukemaan useita kertoja ja purkamaan virkkeen. (M)

Lukemista tukee koehenkilöiden mielestä se, että jokainen momentti käsittelee rajattua kokonaisuutta. Periaatteena on, että yhtä momenttia kohden on yksi ajatus.

Siinä on kuitenkin yksi ajatus momenttia kohti, mikä helpottaa. Teksti ei tietenkään ole helppo. Tiedon voisi jakaa eri vastaanottajille, jotta kaikkien ei tarvitsisi lukea kaikkea. (J)

Momenttien muodostamat temaattiset kokonaisuudet tukevat avainsanojen löytämistä. Otteen avainsanoja ovat *vinsten, avvittring, öppet bolag eller kommanditbolag, överlåtelse av en andel i ett öppet bolag eller kommanditbolag* ja *skada*, jotka esiintyvät momenttien 1–5 ensimmäisessä virkkeessä.

Toisessa momentissa mainitaan förvärvats vid avvittring, mitä on avvittring? Mutta siitä ei ole mainintaa tehtävässä, joten kyse ei varmasti ole siitä, öppet bolag tai kommanditbolag se ei ole, en tarvitse, 4. mom. överlåtelse av en andel i ett öppet bolag eller kommanditbolag ei päde tähän, eikä tässä ole kärsitty vahinkoa. Ensimmäinen momentti pätee siis tässä. (P)

4.6.4.2 Termit ja käsitteet

Koehenkilöiden vaikeina tai käsittämättöminä pitämiä tuloverolain termejä ja käsitteitä ovat *egendomsöverlåtelse, icke-avskrivna delen, anskaffningsutgift, vinstens förvärvande, överlåtare, annan skattskyldig än samfund, avvittring* sekä osittain myös talousalan ammattisanasto, kuten *öppet bolag* ja *kommanditbolag*.

Kaikki koehenkilöt kiinnittivät huomiota termiin *avvittring*. Maallikot ja päättäjät yleensä eivät tiedä, mitä sana tarkoittaa (6/7 kommentoi, että eivät ymmärrä sanaa).

Tämä hieno avvittring – onneksi se ei koske minua, koska en tiedä mitä se tarkoittaa [naurua] (M)

Avvittring – ei aavistustakaan. Liittykö se jotenkin avioeroon? (M)

Förvärvande, avvittring – mitä ne ovat suomeksi? Mitä se tarkoittaa, miksi tässä ei ole määritelmiä? (P)

Avvittring – ei ole nyt olennainen, mutta siihen jää aina jumiin. (J)

Useimmat vaikeiksi koetuista termeistä sisältyvät ensimmäiseen momenttiin, joka sisältää myös vastauksen tehtävään. Momentti koostuu lisäksi kahdesta pitkästä virkkeestä, jotka yhdessä vaikeuttavat sisällön tulkintaa.

Inkomstskattelag (1535/1992, 46 § 1 mom.) (Koehenkilöiden kommenteesiin esiin tuomat termit ja käsitteet on lihavoitu.)

Vinsten av **egendomsöverlåtelse** räknas ut så att från överlåtelsepriset dras av det sammanlagda beloppet av den **icke-avskrivna delen av anskaffningsutgiften** för egendomen och utgiften för **vinstens förvärvande**. Det belopp som skall dras av utgör för **annan skattskyldig än samfund** samt öppet bolag och **kommanditbolag** alltid dock minst 20 procent och, om den egendom som skall överlätas har varit hos överlåtaren i minst 10 års tid, minst 40 procent av överlåtelsepriset. (30.7.2004/728)

Ensimmäinen kappale on käsittämätön, siinä ei ole monta virkettä, mutta kaikki tarvitsemani tieto on suunnilleen tuossa kappaleessa, ja kestää todella kauan ymmärtää, mitä mikin tarkoittaa. (M)

En yleensä ole tyhmä! (M)

Minun on sanottava, että olisin hyvin epävarma siitä, miten tarkalleen ottaen teen sen. En taida olla täysin perillä tästä kohdasta icke-avskrivna delarna ja tuollaisesta. Pitäisi varmaan nyt tehdä vähän muistiinpanoja, että ymmärtäisin kokonaisuuden. Mutta minulle ei tunnu hirveän selvältä, miten ymmärtäisin tämän suoraan. (P)

4.6.4.3 Lauseet ja virkkeet

Kaikki koehenkilöt huomauttivat virkkeiden pituudesta ja informaatiotiheydestä. Ensimmäinen tehtävään tarvittava momentti sisältää kaksi virkettä, jotka ovat 27 ja 43 sanan mittaisia. Yksi koehenkilöistä, kuten mainittiin aikaisemmin, ehdotti toisen virkkeen jakamista kahdeksi lauseeksi sisällön selkeyttämiseksi. Kaikki muut otteen osat muodostavat yhden pitkän virkkeen. Esimerkiksi momentti 3 koostuu 77 sanan

mittaisesta virkkeestä: *När ett öppet bolag eller ett kommanditbolag överlåter egendom som en bolagsman har satt in i bolaget då det grundades eller senare, eller när en bolagsman eller en tidigare bolagsman överlåter egendom som han har tagit ut ur bolaget, skall den ägartid som avses i 1 mom. räknas från den tidpunkt då egendomen sattes in i eller togs ut ur bolaget, om det inte är fråga om en sådan ändring av verksamhetsformen som avses i 24 §.*

Yritän jotenkin seuloa tätä ensimmäistä lausetta, megahirviö lauseeksi, selittää kolme tai neljä asiaa samaan aikaan. Voisi olla hyödyllistä pilkkoa sitä ja yrittää selittää vähän helpommin sanoin. (M, ensimmäinen virke, 46. § 1. mom.)

Jos minun todella pitäisi ymmärtää, minun pitäisi purkaa lause osiin, jotta pääsisin kaikkeen mitä siinä on. (P)

Säädösotteen momentit 2–5 alkavat kaikki ehtolauseella, osin nykyisin vanha-aikaisella tavalla ilman konjunktioita. Myös momentti 2 aloitetaan ehtolauseella ilman konjunktioita, vaikka se on vuodelta 1993 (*Har den överlåtna egendomen förvärvats vid avvittring*). Jotkut koehenkilöistä nostivat esiin lukuisat ehdot ja ehtolauseet, mutta niistä ei keskusteltu tarkemmin. Oletettavasti siksi, että tehtävä vaati vain momentin 1 lähilukemista ja koehenkilöt pystyivät nopeasti poistamaan muut tehtävän kannalta epäolennaiset momentit.

4.6.5 Teksti 2: Työaikalaki

Työaikalakia pidettiin selkeämpänä ja ymmärrettävämpänä kuin tuloverolakia. Useimmat koehenkilöt pystyivät myös vastaamaan tähän lakitekstiin annettuun tehtävään oikein (8/10), ja yksi vastasi ensin oikein, mutta jäi sitten epävarmaksi ja vastasi, ettei osaa vastata kysymykseen (taulukko 19).

Taulukko 19. Käytettävyydesti 2. Arbetstidslagen (872/2019, 16 §).

Du har ingått ett avtal om att arbeta deltid 25 timmar i veckan, regelbundet fem timmar per arbetsdag. Under en brådsakande vecka lovar du att arbeta två timmar extra. Gör du då mertidsarbete eller övertidsarbete?

[Teet sopimuksen mukaan osa-aikaista 25 tunnin työviikkoa ja säännöllistä viiden tunnin työpäivää. Ruuhkaviikon ajan lupaat olla töissä ylimääräiset kaksi tuntia. Teetkö lisä- vai ylityötä?]

	Juristit	Päätäjät	Maallikot
Lisätyö (oikein)	2	3	2
Ylityö	1	-	-
Ei osaa vastata	-	-	2

4.6.5.1 Sanoma ja rakenne

Työaikalaki sisältää paljon tietoa, mutta on temaattisesti suhteellisen hyvin jäsen- nelty. Tämän ansiosta koehenkilöt voivat rajata melko nopeasti, missä momentissa on heidän tarvitsemansa tieto ja mitä momenteja he voivat sulkea pois. Jotkut kuitenkin huomauttivat, että teksti olisi voitu kirjoittaa tiiviimmin. Jokainen momentti sisältää nyt paljon tietoa, ja ilmaus ”40 tuntia viikossa” toistuu säädösotteessa kol- messa momentissa, myös tehtävän kannalta epäolennaisissa kohdissa. Osa kom- mentoi, että lakiteksti on tuloverolakia tiiviimpää ja yhtenäisempää.

Aiheeltaan tiiviimpi ja yhtenäisempi. (J)

Tässä on kuitenkin melko selkeä jäsentely. Mutta virkkeethän ovat pitkiä. (J)

Otteen jokainen momentti alkaa teemallisella avainsanalla, joka selkeyttää sitä, mitä kussakin momentissa käsitellään, ja siten tukee lukemista. Avainsanat ovat *mertids- och övertidsarbete, allmän arbetstid, genomsnittlig ordinarie arbetstid, periodarbete, flextid, utökad flextid*. Kielitieteellisillä termeillä puhuttaisiin siitä, että momen- tit alkavat selkeällä ydinvirkkeellä, joka auttaa lukijaa löytämään tekstistä oikean kohdan. Niiden avulla voidaan nopeasti todeta, että tehtävässä ei ole kyse jakso- työstä, liukuvasta työajasta tai joustotyöajasta (*periodarbete, flextid, utökad flextid*) (momenttien 4–6 alut), ja voidaan sulkea pois kyseiset momentit.

Keskimääräinen työaika ei ole tässä olennaista, jaksotyö ei olennaista, liukuma, ei käynyt ilmi, että se oli liukuva, joten se ei myöskään ole olennaista eikä liukuma ole tässäkään olennainen. (J)

Arbetstidslag (872/2019, 16 §)

För **mertids- eller övertidsarbete** förutsätts arbetsgivarens initiativ. Om flex-tid eller utökad flex-tid iakttas, ska mertids- och övertidsarbete överenskom-mas uttryckligen.

När **allmän arbetstid** iakttas är övertidsarbete per dygn arbete som övers-tiger åtta timmar om dygnet. Övertidsarbete per vecka är arbete som övers-tiger 40 timmar i veckan utan att vara övertidsarbete per dygn. Om det har avtalats om en veckoarbetstid som understiger 40 timmar, är mertidsarbete sådant arbete som utförts utöver den i arbetsskiftsförteckningen antecknade ordinarie arbetstiden och som inte är övertidsarbete.

När **genomsnittlig ordinarie arbetstid** iakttas, är övertidsarbete per dygn det arbete som utförs utöver den i arbetsskiftsförteckningen antecknade ordinarie arbetstiden per dygn. Övertidsarbete per vecka är det arbete som utförs utöver den ordinarie arbetstiden och som inte är övertidsarbete per dygn. Om det har avtalats att den genomsnittliga arbetstiden utjämnas till mindre än 40 timmar i veckan, är det arbete som utförs utöver den ordinarie arbetstiden dock mertidsarbete upp till 40 timmar i veckan.

Vid **periodarbete** är övertidsarbete det arbete som överstiger den maximala ordinarie arbetstiden enligt 7 §. Om det har avtalats om en periodvis ordi-narie arbetstid som understiger arbetstiden enligt 7 §, är mertidsarbete det arbete som överstiger den avtalade ordinarie arbetstiden utan att överstiga maximiantalet timmar för perioden enligt 7 §.

När **flex-tid** iakttas är övertidsarbete per dygn sådant arbete som översti-ger åtta timmar om dygnet och övertidsarbete per vecka sådant arbete som utförs en dag som enligt arbetsskiftsförteckningen är ledig och som över-stiger 40 timmar utan att vara övertidsarbete per dygn. Övertidsarbete är också arbete som på arbetsgivarens order utförts utöver den fasta arbets-tiden och som resulterar i att den maximala tiden enligt 12 § 2 mom. över-skrids när uppföljningsperioden avslutas. Mertidsarbete är sådant arbete utfört utöver den ordinarie arbetstiden som inte är övertidsarbete.

När **utökad flex tid** iakttas är övertidsarbete per dygn sådant arbete som överstiger åtta timmar om dygnet och övertidsarbete per vecka sådant arbete som utförs under ledighet som överenskommit i avtalet om utökad flex tid utan att vara övertidsarbete per dygn. Mertidsarbete är sådant arbete utfört utöver den ordinarie arbetstiden som inte är övertidsarbete.

Tehtävässä tarvittavat tiedot ovat momenteissa 1–3. Vaikka kaikki osallistujat pystyivätkin rajaamaan tehtävän kyseisiin momentteihin melko nopeasti, ei momenttien sisältöä ollut kuitenkaan aivan helppo ymmärtää.

Tämähän on olennainen kysymys. Kieli on kuitenkin melko paljon yleiskieltä. Tai niin. Oikeastaan ilmaisu on hyvin vaikeaa tavalliselle kansalaiselle. (J)

Onneksi meillä on töissä todella hyviä lakimiehiä, jotka ovat erittäin asian-tuntevia ja avuliaita! Sellaista ei ole aina yksityishenkilön saatavilla. (P)

4.6.5.2 Termit ja käsitteet

Avainsanat tukevat lukemista laaja-alaisesti ja auttavat lukijaa löytämään sisällöllisesti olennaiset osat. Mutta kun seuraavana vaiheena on ymmärtää, mitä näissä kohdissa sanotaan, samat sanat voivat estää ymmärtämistä, jos niiden merkitys ja suhde toisiinsa on lukijalle epäselvä. Momenttien 1–3 lukuisat termit vaikeuttivat tekstin ymmärtämistä niille, jotka eivät tunteneet aihetta.

”När allmän arbetstid iakttas”, mikä on allmän arbetstid, mikä on allmän arbetstid (yleistyöaika)?! Jaaha, ja mitä eroa on näillä genomsnittlig ordinarie arbetstid (keskimääräinen säännöllinen työaika) ja ordinarie arbetstid (säännöllinen vuorokautinen työaika). (M)

Sitten saan palata alkuun, kun olen jo unohtanut, mitä tämä sana tarkoitti, minun täytyy ymmärtää tämä sana (P)

Arbetsskiftsförteckningen, herranjestas, arbetsskiftsförteckningen (työvuoroluettelo), onko käytettävä tällaisia sanoja! (M)

Kun termejä tai niiden selityksiä ei ymmärretä, voi se johtaa oikean vastauksen muuttamiseen vääräksi tai siihen, että kysymykseen ei osata vastata lakitekstin perusteella.

Siis mitä? JOS minun pitäisi ymmärtää tämä, en ymmärrä tätä. [...] Entä koskeeko tämä minua? No, se ei kuitenkaan vaikuta siihen, että tämä on lisätyötä.

*Eli yleistyöaika ei koske minua, koska minulla on alle 40 tuntia viikossa, mutta keskimääräinen säännöllinen työaika on viisi tuntia vuorokaudessa, jolloin viiden tunnin vuorokautisen työajan lisäksi on ylityötä. Viikoittainen ylityö on kuitenkin ylityötä. Nyt en kuitenkaan tiedä, onko kyse ylityöstä vai lisätyöstä. Mutta tämä on ristiriidassa itsensä kanssa. Nyt en osaa vastata kysymykseen. Koska kohdat kaksi ja kolme ovat mielestäni täysin ristiriidassa keskenään. Joten minun pitäisi tietää, mitä *genomsnittligt ordinarie arbetstid* (keskimääräinen säännöllinen työaika) tarkoittaa, jotta voisin vastata kysymykseen. Onneksi en ole mikään HR-tyyppi, jonka täytyy tietää tämä. (M)*

Toinen ja kolmas momentti ovat suoraan ristiriidassa. (M)

*En siis voi nyt vastata kysymykseen tämän tekstin perusteella, sillä en ymmärrä. Mielestäni kohdat kaksi ja kolme ovat ristiriidassa keskenään. Övertidsarbete per dygn. Joten minun pitäisi taas tietää, mikä on *genomsnittlig ordinarie arbetstid*, minun täytyy tietää, mitä se termi tarkoittaa. Jotta voisin vastata kysymykseen. En tiedä ja se on vaikeaa. Entä mitä eroa on, onko ylityö vuorokautista vai viikoittaista? Miksi siinä pitää lukea näin? (M)*

Minulla on nyt hieman haasteita tässä kolmannessa momentissa keskimääräisestä työajasta. (J)

*Se ei ole kovinkaan selkeä. Pitää tosissaan miettiä, mitä oikeasti sanotaan. En ole aivan varma siitä, mitä tällä tarkoitetaan, on *allmän arbetstid* tai *genomsnittlig ordinarie arbetstid*. Mitä eroa niillä on? Nyt täytyy tarkistaa, mitä täällä sanotaan. [Lukee kohdat uudelleen]. En usko, että tässä on kyse ylityöjutusta. Se on lisätyötä. Olen tyytyväinen, ettei minun tarvitse ottaa kantaa näihin HR-juttuihin. (J)*

Juristi voi kuitenkin tekstin perusteella tulkita termejä silloinkin, kun ne eivät välttämättä ole ennestään tuttuja.

*On myönnettävä, että jos joku vain heittäisi ilmoille kysymyksen, mitä on *meritidsarbete*, en olisi aivan varma, mitä se pitää sisällään, mutta tässä avautuu kyllä, mitä *meritidsarbete* tarkoittaa. (J)*

Koehenkilöiltä puuttui termimääritelmiä. Osittain tämä johtuu siitä, että termit suhteutetaan määritelmässä aina toisiinsa, kuten osiossa "Om det har avtalats om en veckoarbetstid som understiger 40 timmar, är meritidsarbete sådant arbete som utförts utöver den i arbetsskiftsförteckningen antecknade ordinarie arbetstiden och som inte är övertidsarbete". Tehtävänä on pystyä erottelemaan ylityö ja lisätyö.

Lain määritelmä, jonka mukaan ”mertidsarbete är sådant arbete [...] som inte är övertidsarbete” eli ”lisätyötä on [...] työ, joka ei ole ylityötä”, vaatii lukijalta paljon ja edellyttää lukijan tuntevan termien määritelmät. Ymmärtämistä vaikeuttaa se, että lakitekstissä määritellään jokin kertomalla, mitä se *ei* ole.

Ongelmallisia termejä, joita koehenkilöt pyrkivät ymmärtämään, ovat ennen kaikkea *allmän arbetstid, övertidsarbete, mertidsarbete, genomsnittlig ordinarie arbetstid, ordinarie arbetstid, arbetsskiftsförteckningen*.

4.6.5.3 Lauseet ja virkkeet

Koehenkilöt kommentoivat hyvin vähän työaikalain virkkeiden pituutta tai lauserakenteita. Harvoissa kommenteissa mainittiin, että virkkeet ovat lyhyempiä ja ”normaalimman pituisia” kuin aiemmin käsitellyn tuloverolain virkkeet. Ainoa virke, jota muutama koehenkilö piti pitkänä, on juuri momentin 3 viimeinen virke: *Om det har avtalats att den genomsnittliga arbetstiden utjämnas till mindre än 40 timmar i veckan, är det arbete som utförs utöver den ordinarie arbetstiden dock mertidsarbete upp till 40 timmar i veckan*. Virke on informaatiotiivis ja sisältää useita termejä ja ehtoja.

4.6.6 Teksti 3: Perintökaari

Hieman yli puolet koehenkilöistä vastasi perintökaareen liittyvään kysymykseen väärin (6/10) ja hieman alle puolet oikein (4/10). Kukaan ei sanonut, että ei osaa vastata. Oikein vastanneista puolet oli juristeja. Useimmat heistä osasivat vastata kysymykseen jo ennen lakitekstin lukemista, mikä ei tietenkään mittaa lakitekstin ymmärtämistä. (Taulukko 20.)

Taulukko 20. Käytettävyydesti 3. Ärvdabalken (40/1965, 1 § i 2 kap. ja 1–11 § i 7 kap.).

Svea Svensson dör. Hon har två barn, och i sitt testamente utser hon det äldre barnet till arvinge. Det yngre barnet meddelar att hen kräver sin laglott av arvet. Förmögenheten är totalt 600 000 euro. Hur stor är laglotten?

[Svea Svensson kuolee. Hänellä on kaksi lasta, ja testamentissa hän määrää perijäkseen vanhemman lapsensa. Nuorempi lapsista ilmoittaa vaativansa lakiosaansa perinnöstä. Omaisuus on 600 000 euroa. Paljonko lakiosa on?]

	Juristit	Päätäjät	Maallikot
Oikea vastaus (150 000 €)	2	1	1
Väärä vastaus (300 000 €)	1	2	3
Ei osaa vastata	-	-	-

4.6.6.1 Sanoma ja rakenne

Perintökaari (40/1965) kuuluu vanhempiin lakiteksteihimme, mikä näkyy lakitekstin vanhimmissa osissa käytetyllä vanhanaikaisella kielellä: *”Arvlåtarens barn taga lika lott. Är barn dött, skola dess avkomlingar träda i dess ställe, och tage var gren lika lott”*. Laissa käytetään vanhentuneita verbitaivutuksia (*tage, skola, avdragas*), vanhanaikaisia sanoja (*skyldemän, avkomlingar, gren, lott*) sekä lauserakennetta, jossa muun muassa aloitetaan virke ehtolauseella ilman alkukonjunktioita, mikä on vanhentunut mutta tyypillistä vanhemmalle lakikielelle (Nordman M. 2016: 221, Thors 1970:124). Laissa käytetään esimerkiksi ilmaisua *Är barn dött* ilmaisun *Om ett barn är dött* sijaan ja *Har arvinge erhållit egendom* ilmaisun *Om en arvinge har erhållit egendom* sijaan.

Vanhanaikaisen kielen huomioivat ja sitä kommentoivat kaikki koehenkilöt, mutta eri tavoin.

Arvtagarens barn tar taga lika lott” (lukee ääneen). ”Är barn dött skola dess avkomlingar” [lukee ääneen]. Olemme palanneet 1800-luvulle! (P)

Onko tämä vanha teksti oikeasti vielä voimassa, jessus amalia! (P)

Vaikea omaksua tekstiä nyt kun minulla on vastaus. Huomaan, että hypin edestakaisin. Mutta en oikeastaan koe, että minun olisi vaikea ymmärtää sitä, vanha kieli tuntuu lähinnä erikoisuudelta (J)

Luultavasti pyörtyisin, jos minun pitäisi ymmärtää tämä. Tai pitäisi ainakin selvittää todella paljon asioita, mitä tässä tarkoitetaan. (M)

Pykälässä kolme esimerkiksi ”Från boets tillgångar skall ej avdragas utfästelse om gåva, ej heller det belopp, vilket bör erläggas för framtida uppfyllande av försörjningsplikt, som enligt lag åvilat arvlåtaren”. Minun on tässä sanottava, etten ymmärrä lainkaan kunnolla. En siis ymmärrä, en ymmärrä, mitä utfästelse tarkoittaa. Tarkoittaako tämä siis sitä, että jos tämä sitoumus on lahja? (P)

Kyseessä on skyldemäns arvsrätt [nauraa] jep jep [nauraa] (P)

Kaikkien mielestä vanha kieli ei vaikeuta lukemista, vaan osa koehenkilöistä piti sitä lähinnä erikoisuutena tai vertasi kokemusta vanhemman kaunokirjallisuuden lukemiseen.

Miksi näin vanhaa kieltä? Kuin Topeliusta lukisi! (M)

Spontaani reaktioni on, että se kuulostaa hieman koomiselta, tage var gren lika lott, enkä tiedä, ymmärtäisikö vaikkapa nykypäivän parikymppinen, mitä tage var gren lika lott tarkoittaa. (P)

Vanhanaikainen kieli ei juurikaan häiritse minua, se on enimmäkseen erikoisuus (P)

Nyt alan melkein kaivata vanhanaikaisia verbimuotoja, sanoja ja ilmaisuja – taga, skola, må den ej göras gällande, äro de i 1 mom. åsyftade ansvarsskyldiga flere (J)

Vanhanaikainen kieli kuitenkin aiheutti osalle koehenkilöistä jonkin verran turhautumista, koska he kokivat kielen hidastavan lukemista ja vaikeuttavan asian ymmärtämistä. Muutamat koehenkilöt korostivat myös, että se aiheuttaa jatkossa kustannuksia. Sekä työaika että rahaa kuluu tulkitsemiseen.

Tässä kokee ehkä enemmän yleistä turhautumista hyvin vanhanaikaisesti kirjoitettujen pykälien kanssa, voisivatko he vain kirjoittaa, mistä on kyse. Haluamme tehdä kaiken niin tehokkaasti kuin pystymme asiakkaidemmekin hyväksi, ja vanhanaikaisten pykälien lukemiseen kuluu paljon aikaa turhaan. Aika, jota

voitaisiin käyttää muuhun, kuluu vain tuollaisen pykälän ymmärtämiseen. Se ei ole tehokasta. Ei meille eikä maksaville asiakkaillemme. (J)

Eihän se ole kovin tehokasta työajan kannalta, että vanhanaikaisen kielen ymmärtäminen vaatii paljon. (P)

Luultavasti pyörtyisin, jos minun pitäisi ymmärtää tämä. Tai pitäisi ainakin selvittää todella paljon asioita, mitä tässä tarkoitetaan. Jo luvun otsikko "Om skyldemäns arvsrätt" – mikä on skyldemän?! (M)

Jotkin sanat eivät tunnu sujuvilta, ehkä tässä huomio kiinnittyy enemmän käytettyihin sanoihin, koska ne tuntuvat vanhanaikaisemmilta. Mutta en tiedä, olenko sitä mieltä. No, kyllähän se jotenkin tuntuu vaikealta, tarpeettoman vaikealta, monimutkaisesti ilmaistulta. On tosi vaikea sanoa, johtuuko se vanhasta kielestä vai jostakin muusta. (P)

Otteeseen sisältyi myös uudempia kohtia (vuosilta 1979, 2002), mitä jotkut pitivät positiivisena. Nykyaikaisempi kieli nopeuttaa lukemista.

Nythän tästä tuli heti paljon selkeämpää tässä 5 §:ssä, tässä on vuoden 2002 lakitekstiä. Huomaa, miten päivitetty teksti lähtee soljumaan (J)

Koehenkilöt pystyivät melko nopeasti rajaamaan, missä kohtaa lakitekstiä on asiaankuuluvat tiedot. Osa koehenkilöistä pysähtyi testamenttia ja testamentin roolia perinnönjaossa kuvaavaan pykälään, mutta palasi sitten niihin pykäliin ja momentteihin, jotka sisältävät tehtävän kannalta tarpeelliset tiedot.

Perintökaaren otteessa 7. luvun 2. §:stä sanotaan, että "2 mom. har upphävts genom L 19.1.1979/32." Lain 2. § sisältää vain kaksi momenttia, joista toinen sisältää vain virkkeen 2. momentin kumoamisesta. Yksi koehenkilöistä tulkitsi tämän siten, että koko pykälä on kumottu.

*Vid bestämmandet av laglotten ska beaktas. Som arvlåtaren i testamentet gör arvlös. Eller som på grund av annat. Laga skäl. Ska inte bli delaktig. Delaktig av arvet. **Okei, mutta se on kumottu vuonna 1979. Joten sen voi jättää pois heti. Jätetään se pois suoraan.** (P)*

Esimerkki osoittaa, miten helposti jonkin asian voi ymmärtää väärin, jos lakitekstiä ei ole tottunut lukemaan. Testitilanteen tehtävän osalta tämä väärinymmärrys ei vaikuttanut vastaukseen millään tavalla, mutta todellisessa tilanteessa vastaava virhetulkinta voi johtaa lukijaa harhaan.

4.6.6.2 Termit ja käsitteet

Eniten ongelmia ymmärtämiselle ei kuitenkaan syntynyt vanhasta kielestä, vaan perussanastosta. Erityisesti termit *laglott* ja *arvslott* aiheuttivat ongelmia muille kuin juristeille. Termit ovat ratkaisevan tärkeitä tehtävään vastaamiseksi.

Bröstarvinge samt adoptivbarn och dess avkomling tillkommer laglott efter arvlåtaren.

Laglotten utgör hälften av värdet av den arvslott, som enligt laga arvsföljd tillkommer i 1 mom. nämnd arvinge.

Yli puolet (6/10) vastasi tehtävään väärin, koska he eivät ymmärtäneet, että termit *arvslott* ja *laglott* (perintöosa ja lakiosa) ovat kaksi eri termiä, tai eivät ymmärtäneet termien eroa. Otteessa määritellään termiä *laglott* seuraavasti ”Laglotten utgör hälften av värdet av den arvslott, som enligt laga arvsföljd tillkommer i 1 mom. nämnd arvinge”. Tämä määritelmä ei kuitenkaan avautunut kaikille koehenkilöille. Molemissa termeissä on myös jälkiosa *-lott*, mikä voi vaikuttaa siihen, että ne sekoittuvat toisiinsa ja toisinaan ne ymmärretään samaksi termiksi.

Ei, lakiosa, sanoisin, että se on puolet siitä – 300 000. (P)

Itse asiassa vastaus on tässä ensimmäisessä pykälässä. [Lukee ääneen]. Lakiosa on puolet siitä, mutta mikä oli perintöosa? [Lukee ääneen] Onko se sitten koko summa, joka on lakiosa? Se on siis sittenkin puolet. [Nauraa] Tämä on nyt fifty-sixty [nauraa]. (P)

Se oli aika hankalaa. Mikä hitto tuo arvslotten sitten on? Perun pian sanani, että minusta tämä vanha teksti oli helpompaa [nauraa]. (P)

Nyt asiat muuttuivat hieman hankalammiksi. On siis olemassa jokin arvslott ja laglott. (P)

Minä menisin juristin puheille [nauraa], mutta maallikon käsitykseni tässä on, että Svea Svensson on perustanut testamenttinsa vuonna 1965 annettuun lakiin, joka on muutettu vuonna 1979. Svea Svensson ei ilmeisesti ole pitänyt nuoremasta lapsestaan, mutta näin ei voi toimia, vaan hehän jakavat perinnön. (P)

Jos perintöosa on siis koko omaisuus, siitä en tosin ole varma, voiko perintöosa olla vain osa koko varallisuutta tai jotain. En tiedä, mitä arvslott tarkoittaa, mutta jos se on koko varallisuutta, tulkitsen sen niin, että kun on kaksi lasta, niin se on puolet ja puolet (300 000). (M)

Jos se nyt estää perillistä saamasta lakiosaansa, testamentti on pätemätön. Jos kaksi jakaa 600 000 keskenään, niin siitä tulee 300 000. (P)

Vaikeus hahmottaa termien *laglott* ja *arvslott* eroa vahvistaa uusien termien luomisen ja nimeämisen periaatetta: termin on erotuttava selkeästi muista termeistä ja muista sanoista sekä kirjoitus- että ääntämistilanteissa (Pilke & Nuopponen 2010, Isohella & Nuopponen 2016). Vanhat termit *laglott* ja *arvslott* eivät eroa toisistaan riittävästi, jotta vaativan tekstin tottumaton lukija hahmottaisi riittävän selkeästi, että kyse on kahdesta eri termistä.

Koehenkilöt kommentoivat useita termejä, käsitteitä ja sanamuotoja, joiden he kokivat vaikeuttavan lukemista, erityisesti *avkomlingar*, *förmånstagare*, *boet*, *skäligt*, *utan verkan*, *kvarlåtenskap*, *föfoga*, *anspråk på laglott*, *utfyllnad av laglott*, *förskott på arv*, *utfästelse av gåva*, *tredje man*, *utan hinder*, *infriad*, *officiella tidningen*.

Utfästelse av gåva 6 §:ssä ja gåvoutfästelse 8 §:ssä – kuka sanoo noin? (P)

Utfästelse av gåva, mikä mahtava sana. Kuka sanoo noin? (M)

Monet termit pitäisi määritellä: avkomlingar, boet, skäligt, avsäga laglott, intrång i laglott, förskott på arv, stämningen delgivits, arvslott, laglott, utan verkan, kvarlåtenskap, avvitrning... (J)

Var utfästelse av gåva inte infriad – hyvin epäselvä, ei konkretisoidu päätöksen-teon tueksi. Tarkastelisin esitöitä, oikeuskäytäntöä, oikeuskirjallisuutta. (J)

Merkitykseltään ja muodoltaan lähellä toisiaan olevat termit, kuten *testaments-tagare* ja *testamentsgivare* eli testamentinsaaja ja testamentintekijä, sekoittuivat helposti keskenään.

”Vill en arvinge göra gällande att ett testamente är utan verkan skall han tillkännage testamentstagaren sitt anspråk” – mutta miten testamentinsaaja voi saada tiedon, jos testamentinsaaja on kuollut – ”på laglott... inom sex månader efter att testamentet delgivits” – mutta miksi testamentinsaaja pysyisi syrjässä, jos on kuollut. (M)

Mutta arvlätare, jos se on sama kuin testamentstagaren, voisiko tässä millään pitäytyä samassa termissä, niin että ymmärrettäisiin, tai ainakin sanoa, että testamentstagaren eli arvlätaren tai tällöin arvlätaren tai tällöin testaments-tagare, eli onko siis Svea Svensson nyt molemmat. (M)

Sanaan *skyldemän* luvun 2 otsikossa ”*Om skyldemäns arvsrätt*” reagoivat lähes kaikki koehenkilöt ja pitivät sitä vanhanaikaisena sanana, jota he eivät ymmärrä. Suomenkielisen lakitekstin vastaava sana on *sukulainen*, jota käytetään myös nykyaikaisessa suomen yleiskielessä. Suomessa ruotsinkielinen juridinen ammattikieli on vanhempaa kuin suomenkielinen, mistä tämä on esimerkki.

Jo luvun otsikko ”Om skyldemäns arvsrätt” – mikä on skyldemän?! (P)

Tutkija: *Om skyldemäns arvsrätt – avautuuko sinulle, mikä skyldemän on?*

J: *Ei oikeastaan, mitä se tarkoittaa? Jotenkin ajatukset menevät syyllisyyteen (skuld). (J)*

Ajattelin ensin, kun sen nimi on ärvdabalk, ja sitten toinen luku on nimeltään om skyldemäns arvsrätt, en tiedä mikä on skyldemän. Ärvdabalken-sanasta (perintökaari) voi kuitenkin arvata, mitä se tarkoittaa. (P)

4.6.6.3 Lauseet ja virkkeet

Useat lukijat kommentoivat, että perintökaaren otteessa on muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta suhteellisen lyhyet, tiiviit pykälät ja momentit ja että virkkeiden pituus on usein lyhyempi kuin muissa testin lakiteksteissä, mikä lukijoiden mielestä tuki ymmärtämistä. Otteessa jotkut pykälät ovat yhden tai muutaman virkkeen pituisia. Esimerkiksi 2. luvun 1. § *Närmast tillkommer arv bröstarvingarna. Arvlåtarens barn taga lika lott, Är barn dött, skola dess avkomlingar träda i dess ställe, och tage var gren lika lott.* Sekä 7. luvun 1. § *Bröstarvinge samt adoptivbarn och dess avkomling tillkommer laglott efter arvlåtaren. Laglotten utgör hälften av värdet av den arvslott, som enligt laga arvsföljd tillkommer i 1 mom. nämnd arvinge.* Lailla katsottiin olevan myös selkeä teema.

Momentit ovat aika lyhyitä tässä, se helpottaa kyllä lukemista, se on jäsenneily eri tavalla, [...], mutta oikeastaan koen, että tämä on kielenä melkein helpointa näistä kaikista. Se on kuitenkin aika suoraa, nykykielellä rakenne olisi erilainen, pidemmät virkkeet, pidemmät kappaleet (J)

Vaikka se on vanhanaikainen teksti, se on aika selkeä. (J)

Tämä vanha teksti on tavallaan helpommin ymmärrettävissä lyhyiden kappaleiden ja virkkeiden ansiosta kuin uudempi lainsäädäntö, jossa oli epätoivoisen pitkiä kappaleita. (P)

Ajattelin, että tästä tulee todella vaikea teksti ymmärtää. Mutta oikeastaan huomasiin aika nopeasti, että, jos tein oikein, löysin sen, mitä etsin. Ehkä tässä oli hyvä, että ne ovat hyvin lyhyitä, nämä pykälät, oikeastaan myös virkkeet. (P)

4.6.7 Jälkihaastattelut

4.6.7.1 Omat lukutottumukset

Se, kuinka tottuneita olemme lukemaan säädöstekstejä, vaikuttaa siihen, millälaisia valmiuksia meillä on ymmärtää niitä. Juristit odotettavasti lukevat säädöstekstejä paljon ja laajasti. Paljon lukeva juristi toi kuitenkin esiin, että tekstit ovat vaikeasti muotoiltuja, mikä johtaa siihen, että lukeminen vaatii paljon aikaa. Tämä koetaan tehottomaksi sekä juristin itsensä että juristia käyttävän asiakkaan kannalta. Perehtyneisyys juridiikkaan merkitsee myös sitä, että juristi voi käyttää muita tekstejä tulkinnan apuna.

Jos minun todella täytyy _lukea_, mitä sanotaan ja miten, se vie paljon enemmän aikaa, tullen tietoisemmaksi tekstin vaikeudesta. (J)

Ymmärryksen tasoon vaikuttavat myös aiempi kokemus ja tieto (J)

Tiedämme, mistä kannattaa etsiä täydentävää aineistoa, josta saadaan oikea vastaus varsinaiseen kysymykseen. (J)

Tutkitaan esitöitä, oikeuskäytäntöä ja oikeuskirjallisuutta (J)

Päättäjillä on kaikilla jonkin verran kokemusta säädöstekstin lukemisesta työssä. Heidän lukemansa lait liittyvät yleensä sisällöltään tiiviisti oman organisaation tai työn aihepiiriin. He mainitsivat usein yhden tai muutaman lain, jotka ovat heille tuttuja omien tehtäviensä takia.

Maallikoiden suoritukseen vaikuttaa se, kuinka paljon kokemusta heillä on lakitekstin lukemisesta yksityishenkilönä. Useimmilla on vain vähän kokemusta säädöstekstien lukemisesta. He ovat voineet jossain elämänsä vaiheessa etsiä jotain lakitekstistä, vaihtelevin tuloksin.

Jonkin kerran, kun on ollut noin 14–15-vuotias ja kaverien kanssa miettinyt, saako ajaa mopoa sinne tai tänne, kuinka nopeasti saa ajaa, ja on erehtynyt menemään Finlexiin ja nopeasti tajunnut, ettei ymmärrä mitään (M)

Maallikot kuitenkin toteavat ymmärtävänsä, että heidän on luettava elämässään lakitekstejä, ja mainitsevat esimerkkinä juuri perinnön, asuntokaupan ja verokysymykset.

4.6.7.2 Tuki ja apuvälineet todellisessa tilanteessa

Testitilanne eroaa todellisista tilanteista siinä, että todellisessa tilanteessa sekä asiantuntijoilla että maallikoilla on käytössään muita apuvälineitä kuin pelkkä lakiteksti tai ote siitä. Jälkihaastattelussa kysyttiin, miten koehenkilöt aidossa tilanteessa toimisivat, mitä apuvälineitä he käyttäisivät tai kenen puoleen he kääntyisivät. Koehenkilöt viittasivat useaan kertaan todellisiin esimerkiksi itse kokeemiinsa tai tuttavansa kokemiin yksityiselämän tilanteisiin ja toivat esiin, että nämä kokemukset antoivat heille jonkin verran tehtävässä auttavaa ennakkotietoa.

Juristit toivat odotetusti esiin useita erilaisia apuvälineitä, joita he käyttäisivät todellisessa tilanteessa. Juristit olivat ainoa ryhmä, jossa kaikki vastasivat lukevansa perustelutekstiä. Kukaan maallikoista ei tehnyt niin, kun taas kaksi päättäjistä vastasi tekevänsä niin satunnaisesti. Lisäksi juristit mainitsivat käyttävänsä esitöitä, oikeuskäytäntöä ja oikeuskirjallisuutta ymmärryksensä tueksi. Juristeilla on siis käytössään oikeudelliseen asiantuntemukseensa perustuvia apuvälineitä, joita asiaan vihkimättömällä ei ole.

Perustelutekstiä lukevat juristit korostivat, että se antaa asiasta enemmän tietoa ja syvempää ymmärrystä kuin itse laki. Myös juristit voivat kuitenkin aloittaa Google-haulla ja siirtyä sitten eri lähteisiin.

Tiedämme, mistä kannattaa etsiä täydentävää aineistoa, josta saadaan oikea vastaus varsinaiseen kysymykseen. (J)

Googletan [nauraa]. Tarkistan lain, Finlexin, tietyt ministeriöt (J)

Finlexiä käytän kyllä, mutta aika nopeasti tulee siirryttyä esitykseen ja perusteluteksteihin. Mutta harvoin saadaan vastauksia näihin monimutkaisempiin moderneihin kysymyksiin, niin siinä tapauksessa siirrytään oikeuskirjallisuuteen (J)

Päättäjät sekä googlaavat että keskustelevat kollegoiden tai juristien kanssa työpaikalla. Työaikatehtävässä sekä päättäjät että juristit viittaavat työpaikan henkilöstöhallintoon.

Maallikot vastasivat, että he ensisijaisesti googlaisivat, jotta löytäisivät muita lähteitä ymmärryksen tueksi. Google-hakua perustellaan sillä, että se on keino löytää lähteitä, joita ei ennestään tunne. Monet mainitsivat, että he googlaisivat tiettyjä termejä yrittääkseen ymmärtää niitä, jolloin he hakisivat sekä ruotsalaisella että suomalaisella termillä etsittyään ne Finlexistä. Maallikot kääntyisivät myös ”jonkun tutun juristin” tai jonkun tuttavien puoleen, jonka uskotaan voivan auttaa. Maallikot mainitsivat lisäksi viranomaisten sivut ja puhelinpalvelut. Maallikot mainitsivat kuitenkin myös Finlexin (tarkoittavat täällä varsinkin Suomen säädöskokoelma sähköisessä muodossa) ja Minilexin (yksityisten juristien ja asianajajien ylläpitämä ilmainen suomenkielinen palvelu verkossa).

Kukaan maallikoista ei vastannut, että he lukisivat lakiesitykseen sisältyvää perustelutekstiä ja tukeutuisivat siihen. Kaikki eivät myöskään tiedä, että sel-lainen on saatavilla. Päättäjät saattoivat lukea perustelutekstiä, jos työssä on siitä keskusteltu tai se on esimerkiksi ollut heidän omassa organisaatiossaan lausuntokierroksella.

4.6.7.3 Luetaanko lakeja ruotsiksi vai suomeksi?

Työkieli ja se, miten kaksikielinen (ruotsi-suomi) henkilö kokee olevansa, vaikuttaa selvästi siihen, millä kielellä tai millä kielillä lakitekstejä luetaan. Pääosin suomenkielistä työtä tekevät lukevat pääsääntöisesti myös lakitekstit suomeksi. Tämä koskee sekä juristeja että päättäjiä. Juristin osalta ratkaisevaa voi olla asiakkaan kieli; jos asiakkaan kieli on ruotsi ja asia hoidetaan ruotsiksi, luetaan myös lakitekstit ruotsiksi.

Asiakkaan kieli ratkaisee, millä kielellä asiaa hoidetaan (J)

Tiedän, että se (ruotsinkielisen lain lukeminen) vie enemmän aikaa. Silloin toteaisin, että aah, avvittring, ja menisin johonkin MOT-sanakirjaan. En yksinkertaisesti halua käyttää aikaani siihen, vaikka sehän on tietenkin oma valintani. Ja niin etäännyttään ruotsin kielestä. Vaasassa se taas oli paljon vahvempaa, siellähän oli sitten 180 asteen käänös. Siellä nautin ruotsin kielellä toimimisesta. (J)

Sehän on aika jännää, että jos lukisin tämän lakitekstin suomeksi, minulla on vain se tunne, että ymmärtäisin sen jotenkin paremmin. Johtuuko se vain siitä, että suomen kieli on kirjaimellisempaa. Jo siksi suomen kielen valitseminen on jotenkin mukavampaa, ruotsin kielessä voisi pyrkiä kuvaavampaan terminologiaan. (J)

Jos kyseessä on epätavallinen sana, jota ei käytetä yleiskielessä, tarkistan, mitä sanaa käytetään suomenkielisessä lakitekstissä, suomenkielinen termi on usein selkeämpi (M)

On olemassa riski, että vaihtaisin suomenkieliseen versioon. Olen huomannut, että tietyissä tilanteissa suomenkieliset käsitteet ovat usein paljon konkreettisempia, vahvasti kaksikielisenä henkilönä minusta spontaanisti tuntuu eri yhteyksissä, että suomen kielessä on konkreettisempia kuvauksia. (M)

Jos rinnakkaistekstit ovat suomeksi, katson myös suomenkielistä tekstiä ruotsinkielisen tekstin rinnalla. (J)

Siirryn suomenkieliseen lakitekstiin lähinnä siksi, että olen tottunut lukemaan suomenkielisiä oikeudellisia tekstejä (J)

En lue ruotsiksi juuri mitään juridisia tekstejä. Sehän huomattiin nyt tässä (testissä) tai koen sen olleen yllättävän vaikeaa, tai vaativaa. Sanoisin käyttäväni englantia ehkä eniten työssäni, mutta tietysti luen myös aika paljon suomea, sillä kyse on suomenkielisistä laeista. Olen ehkä kerran työskennellyt ruotsiksi. Enemmän tulee puhuttua ruotsia kollegoiden kanssa. (J)

Useat vastasivat kuitenkin, että he lukevat lakitekstit aina ainakin ensin ruotsiksi, ja kaikki koehenkilöt olivat yhtä mieltä siitä, että ruotsinkielinen versio on tärkeä. Jotkut huomauttivat, että he eivät osaa suomea kielellisesti niin edistyneellä tasolla kuin säädösteksti vaatii, joten heidän on saatava lukea lakitekstiä ruotsiksi.

Luen aina ensin ruotsinkielisen lain. (M)

Tarvitsen ehdottomasti ruotsinkielisen lakitekstin, en osaa sillä tasolla suomea tarpeeksi hyvin. (P)

Ne, jotka ovat kaksikielisiä tai kokevat osaavansa suomea riittävän hyvin, vastasivat usein menevänsä suomenkieliseen tekstiin tai käyttävänsä molempia kieliversioita.

Jos kyseessä on epätavallinen sana, jota ei käytetä yleiskielessä, tarkistan, mitä sanaa käytetään suomenkielisessä lakitekstissä (M)

Täysin kaksikielisenä minulla on se etu, että voin käyttää molempia kieliversioita, ottaa tukea molemmista. (M)

Useat koehenkilöt toivat esiin, että suomenkieliset termit ovat usein selkeämpiä tai helpompia ”päästä läpi” kuin ruotsinkieliset termit. Suomenkieliset termit koettiin läpinäkyvämmiksi. Varsinkin vanhemmassa lainsäädännössä tämä pitää varmasti paikkansa. Kaikki koehenkilöt reagoivat termeihin kuten *avvittring*, *skyldemän* ja *laglott*. Sanaa *avvittring* vastaa suomeksi *ositus*. Siinä missä ruotsinkielisessä lakitekstissä kirjoitetaan vanhanaikaisesti ”*Arvlåtarens barn taga lika lott*”, suomenkielisessä tekstissä lukee ”*Kukin lapsista saa yhtä suuren osan perinnöstä*”, mikä on lähempänä suomen yleiskieltä. Perintökaaren 2 luvun otsikkoa ”*Skyldemäns arvsrätt*” vastaa suomenkielisessä versiossa ”*Sukulaisten perinätoikeudesta*”, jossa *sukulainen* on nykysuomessa käytettävä sana, kun taas sanaa *skyldemän* vastaisi nykyruotsissa sana *släkting*.

4.6.7.4 Miten kieliversiot suhteutuvat toisiinsa koehenkilöiden mielestä?

Koehenkilöt olivat tietoisia siitä, että ruotsinkieliset säädökset ovat suomesta tehtyjä käännöksiä. Useimmilla ei kuitenkaan ollut juuri tietoa siitä, miten käännös tehdään tai miten se on muotoiltu. Käytännössä ruotsinkielisten lakitekstien käännösprosessi osana lainvalmisteluprosessia on Suomessa hyvin laaja ja sisältää monivaiheisen laadunvalvonnan (Nordman L. 2016).

Kaikki koehenkilöt pitivät kieliversioita tärkeinä eivätkä nähneet niiden välillä juridista eroa. Monet myös korostivat, että kieliversiot tukevat toisiaan, joten molempia kannattaa lukea paremman ymmärryksen saamiseksi.

Kun minä olen täysin kaksikielinen, on helppo vertailla kieliversioita, sanoisin kyllä, että ne täydentävät toisiaan (M)

Jotkut huomauttivat, että Suomi on kaksikielinen maa ja että suomen- ja ruotsinkieliset lakitekstit ovat siten tasa-arvoisia, kun taas toiset suhtautuivat epäroivämmin ruotsinkieliseen versioon ja siihen, millä lain versiolla on heidän mielestään tulkintaetusija.

Ruotsinkielinen lakiteksti on käännös, suomenkielinen alkuperäinen. Sitä ajattelee, että suomen kielen kanssa on tehty enemmän töitä, kun tietää, että käännöksissä on usein pulaa ajasta. (P)

Lehdistähän saa lukea ruotsinkielisten käännösten ongelmista, joten tiedetään, että ne eivät aina ole niin hyviä. Suomenkielistä työstetään enemmän, siihen käytetään enemmän resursseja. (P)

Käy selväksi, että yhteiskunnallisella tasolla on kerrottava enemmän siitä, miten ruotsinkieliset lakitekstit todella syntyvät, mistä ammattimaisessa käännoistyössä on kyse ja miten se tehdään.

4.6.7.5 Miten lakitekstien ymmärrettävyyttä voisi koehenkilöiden mielestä parantaa?

Koehenkilöt antavat useita ehdotuksia lakitekstien ymmärrettävyyden lisäämiseksi. He mainitsevat seuraavat:

- selkeyden lisäämiseksi väliotsikot
- terminmääritelmät
- sanojen, termien ja käsitteiden visuaalinen merkitseminen
- temaattiset avainsanat yksittäisten momenttien alussa
- luettelmat, erityisesti jos samassa virkkeessä tai momentissa on useita ehtoja ja useita ehtolauseita on peräkkäin
- yksinkertaistettu lauserakenne, lyhyemmät virkkeet, vähemmän sivulauseita
- selkeä tietorakenne niin, että keskeisin tulee ensin, sen jälkeen poikkeukset
- yksittäisten lukujen lyhyet johdannot, joissa kerrotaan, mistä luvussa on kyse
- ponnahdusikkunat, joissa annetaan termien ja käsitteiden määritelmiä, selityksiä tai viittauksia niihin liittyviin lähteisiin
- lain temaattinen jaottelu sen mukaan, mitä eri lukijat tarvitsevat
- nykykielen käyttö.

Se helpottaa, jos rakenne on yleisesti selkeä, mistä tekstissä puhutaan: ensin keskeisestä asiasta, sitten poikkeuksista. Ensimmäinen tämä ja sitten tämä. Ainahan näin ei ole. (J)

Sanojen korostus – kun kosketan sanaa kursorilla, pääsen alaviitteeseen, joka antaa määritelmän tai selityksen (P)

Esimerkiksi ponnahdusikkunat, tällaisiahan oppikirjoissa ja eri viranomaisten sivuilla näkyy nykyään (M)

Voisiko jokaiseen pykälään olla jonkinlainen johdanto, jotta tiedetään, mitä pykälä käsittelee. (M)

Selkeät termien määritelmät (J)

Tiedon voisi jakaa eri vastaanottajille, jotta kaikkien ei tarvitsisi lukea kaikkea (J)

Voisi mielellään yksinkertaistaa virkkeitä, ei niin pitkiä virkkeitä eikä niin paljon sivulauseita. (J)

Kyllä lakitekstiä lukiessa tulee tunne, että yritetään tunkea mahdollisimman paljon tekstiä yhteen virkkeeseen ja kuinka monta sivulauseetta voikaan olla, se on oikeastaan aivan uskomatonta. (J)

Mielellään jäsennettyjä luetteloita. Se helpottaa esimerkiksi erilaisten ehtojen omaksumista, varsinkin kun niitä on paljon samassa virkkeessä ja kappaleessa (P)

4.6.8 Pohdinta ja yhteenveto

On monia syitä sille, miksi juridinen ammattikieli ja säädöskieli on monimutkaista: se on vanhaa, ja termien valintaan vaikuttavat niin laajat esityöt, asiantuntijoiden lausunnot kuin pitkät perinteetkin. Ruotsinkielinen juridinen ammattikieli on yksi vanhimmista ammattikielistämme. Monet nykyään vanhanaikaisilta tuntuvat termit on luotu jo kauan sitten, ja niillä on nykyään vakiintunut rooli suomalaisessa juridisessa ammattikielessä. Ne eivät kuitenkaan avaudu asiaan perehtymättömälle. Termi *avvittring* on esimerkki termistä, jota useimmat maallikot ja päättäjät eivät ymmärrä tai pysty sijoittamaan kontekstiinsa. *Avvittring* on vakiintunut oikeudellinen termi, jota käytettiin 1900-luvun alkuun asti myös Ruotsissa. Siinä missä Ruotsissa päätettiin avioliittolainsäädännön päivityksen yhteydessä 1900-luvun alussa korvata *avvittring* termillä *bodelning*, Suomessa päätettiin säilyttää *avvittring* avioliittolaissa (1929) (Mattila 2017:273). Myös termit *laglott* ja *arvslott* aiheuttivat tulkintaongelmia. Kaikki väärät vastaukset johtuivat siitä, että lukija ei osannut tulkita termiä *laglott* oikein eikä erottaa termejä *laglott* ja *arvslott* toisistaan. Lukijalle selkeät termimääritelmät olisivat tässä tukeneet ymmärtämistä. Sanaa *skyldemän* koehenkilöt pitivät vanhanaikaisena ja vaikeasti ymmärrettävänä. Ruotsin sivulla lagen.nu vastaava ymmärtämisiongelma on ratkaistu lisäämällä selventävä selitys ”Skyldemän är ett äldre ord för släkting och kapitlet rör alltså släktingars arvsrätt.” (<https://lagen.nu/1958:637>). Ehkä näin voisi tehdä myös Suomessa?

Juridista terminologiaa ei monestakaan syystä voi muuttaa käden käänteessä (Slaf 2023, Mattila 2017). On kuitenkin huolestuttavaa, jos termit estävät maallikoa ymmärtämästä häntä suoraan koskevaa lakitekstiä. Yksi ratkaisu on lisätä lakiteksteihin selkeämpiä, lukemista tukevia termimääritelmiä, jotka eivät vaadi lukijaa

kääntymään muiden tekstien puoleen. Kuten tutkimus osoittaa, kaikki lukijat eivät tiedä, mitä rinnakkaistekstejä voi käyttää, eikä työssä ole mahdollista käyttää työ-aikaa tällaiseen etsintään. Pidemmällä aikavälillä on keskusteltava siitä, miten olemassa olevaa terminologiaa voidaan nykyaikaistaa. Monet nykyisistä vanhimmista termeistä ja käsitteistä eivät avaudu edes juristeille, kuten olemme todenneet. Sama pätee vanhanaikaisiin muotoiluihin ja rakenteisiin, joita voidaan kuvailla lähinnä vanhaksi ruotsin virkakieleksi, pitkiin ja monimutkaisiin lauserakenteisiin sekä hyvin tietotiheisiin virkkeisiin ja momentteihin. Tutkimus osoittaa myös, että tekstuaaliset apuvälineet tukevat lukemista ja ymmärtämistä. Näitä ovat esimerkiksi avainsanat ja lauserakenteet, joissa tärkein tulee ensin. Selkeä rakenne, avainsanat sekä lyhyemmät pykälät, momentit ja virkkeet parantavat ymmärtämistä ja tukevat lukemista. Avainsanat auttavat lukijaa löytämään hänelle olennaiset osat tekstistä, lyhyemmät pykälät, momentit ja virkkeet taas tukevat lukemista ja ymmärtämistä luomalla pienempiä tekstikokonaisuuksia. Lukijalle on kognitiivisesti helpompi prosessoida ja tulkita pienempiä tekstikokonaisuuksia.

Tutkimuksesta käy ilmi, että osallistujilla on hyvin vähän tietoa siitä, miten lakitekstin ruotsinkielinen versio tuotetaan ja miten käännösprosessi järjestetään. Tämä johtaa sekä väärinkäsityksiin että ennakkokäsityksiin ruotsinkielisen version laadusta. Tästä syystä on tarpeen pohtia, miten tietoa ruotsinkielisen lakitekstin laatimisprosessista ja käännösprosessin laadusta voisi tuoda kansalaisille, jotta he luottavat siihen, että ruotsinkielinen lakiteksti vastaa suomenkielistä sekä sisällöltään että kieliasultaan. Suomen kansalaisilla on oikeus lukea lakitekstejä molemmilla kansalliskielillä ja omalla äidinkielellään. Kuten myös monet ruotsinkieliset osallistujat huomauttavat, he eivät osa suomea niin hyvin, että he voisivat tukeutua ainoastaan suomenkieliseen lakitekstiin.

Koehenkilöt antavat itse monia hyviä neuvoja lakitekstien ymmärrettävyyden lisäämiseksi. Nämä neuvot on otettava vakavasti. Niitä tukevat myös aiemmat suositukset tekstien ymmärrettävyyden parantamisesta, esimerkiksi pykäläiden, momenttien ja lauseiden pituuden lyhentäminen (Lainkirjoittajan opas 2014, 3–3–3-sääntö). Lakitekstien on sisällettävä monia ehtoja, joiden esittäminen esimerkiksi luettelona auttaa hahmottamista. Näin toimitaan jo jonkin verran, mutta tätä käytäntöä voisi laajentaa. Lukijan on kognitiivisesti helpompi omaksua lyhyempiä rajattuja kokonaisuuksia yksittäisinä kohtina kuin leipätekstin pitkiä tietotiiviitä virkeitä.

Tältä osin on löydettävä ratkaisuja, jotka kunnioittavat juridisen kielen erityispiirteitä, mutta tekevät lakitekstin ymmärrettäväksi myös muille kuin lakiasiantunijoille. Jos näin ei tehdä, on vaarana, että oppaissa annetut lausunnot ja suositukset, kuten "Sillä, jota säädös koskee, tulee olla mahdollisuus ymmärtää, mitä tekstissä sanotaan" (käännös ruotsinkielisestä suosituksesta "*Den som en författning riktat sig*

till ska ha möjlighet att förstå vad som sägs i texten”, Slaf 2023: 44) muuttuvat sanahelinäksi. Olemme koonneet lukuun 7 suosituksiamme lakitekstien muuttamiseksi ymmärrettävämmiksi ja vastaanottajälähtöisemmiksi kaikkien vastaanottajaryhmien osalta.

4.7 Suomen- ja ruotsinkielisen käytettävyytutkimuksen tulokset

Koehenkilöt pitivät kaikkia säädösotteita vaikeina, mutta kielteisintä palautetta suomenkielisiltä koehenkilöiltä sai perintökaari.

Ihan älyttömän hankala laki, siis todella hankala. (P)

Otteet ja tehtävät eivät kuitenkaan olleet yhteismitallisia, sillä tuloverolain ja työaikalain otteet olivat sivun mittaisia ja perintökaaresta oli runsaan kahden sivun mittainen ote. Selvästi tekstin pituus samoin kuin kappaleiden ja virkkeidenkin pituus lisäsi koko lukemisen kuormittavuutta. Tämä kävi ilmi myös siinä, että jopa alun pääperiaatteen suhteen koehenkilöt tulivat epävarmoiksi tekstin edetessä. Myös testikysymykset erosivat sikäli, että työaikalain vastauksessa oli vain kaksi vaihtoehtoa ja perintökaaren kysymykseen oli mahdollista vastata yleistiedon perusteella. Perintökaari on kuitenkin laeista vanhin, ja näin ollen myös kieli on vanhahtavinta, mistä huomautettiin toistuvasti ja mikä osaltaan vaikutti kielteisiin arvioihin.

Myös ruotsinkieliset koehenkilöt pitivät perintökaarta vaikeana, varsinkin termien ja vanhahtavan kielen takia.

Redan kapitlets rubrik ”Om skyldemäns arvsrätt” – vad är skyldemän?! (M)

Myönteisenä pidettiin kuitenkin perintökaaren selkeää temaattista rakennetta ja lyhyitä pykäläiä sekä momentteja. Kielteisintä palautetta ruotsinkielisiltä koehenkilöiltä sai tuloverolaki. Varsinkin lain informaatiokuormaa ja termien runsautta pidettiin ymmärtämistä vaikeuttavana tekijänä.

Försöker screena på något sätt den här första meningen, ett megamonster till en mening, och den förklarar ungefär tre till fyra fenomen samtidigt. (B)

Suomen- ja ruotsikielisissä testeissä oikean vastauksen työaikalakia koskevaan kysymykseen antoi 13 kahdestakymmenestä koehenkilöstä, perintökaari-kysymykseen 9 ja tuloverolakikysymykseen 8. Vääriä vastauksia työaikalakiin tuli 2,

perintökaareen 9 ja tuloverolakiin 5; jälkimmäiseen saatiin myös yksi epätäydellinen vastaus. Koehenkilöistä 5 ei tekstin perusteella osannut antaa vastausta työaikalakia koskevaan kysymykseen, samoin 2 jätti vastaamatta perintökaarta koskevaan kysymykseen ja 6 tuloverolakia koskevaan kysymykseen. (Taulukko 21.)

Taulukko 21. Suomen- ja ruotsinkielisten koehenkilöiden oikeat ja väärät vastaukset yhteensä teksteittäin.

Ratkaisu	Tuloverolaki	Työaikalaki	Perintökaari
Oikea	8	13	9
Väärä	5	2	9
Epätäydellinen	1	0	0
Ei osaa sanoa	6	5	2
Yhteensä	20	20	20

Taulukosta 22 käy ilmi, että vähän yli puoleen kysymyksistä vastattiin oikein (31) ja vähän alle puoleen väärin (29): tässä vääräksi on tulkittu myös se, jos koehenkilö ei osannut vastata kysymykseen.

Taulukko 22. Suomen- ja ruotsinkielisten koehenkilöiden oikeiden ja väärin vastausten lukumäärät yhteensä.

Ratkaisu	Lukumäärä
Oikein	31
Väärin	29
Yhteensä	60

Taulukon 23 tulokset osoittavat, että teksti on vaikeatulkintaista myös lain kanssa työskenteleville. Oikeita vastauksia kysymykseen oli juristeilla 14 ja päätösvalmistelijoilla 8; vastaavasti juristeilla väärää vastauksia oli 4 ja päätösvalmistelijoilla 10. Maallikoilla oikeita vastauksia oli 8 ja väärää 16. Oikeustieteen opinnot parantavat selvästi lainlukutaitoa, mutta tästä huolimatta myös juristit pitivät tekstejä vaikeina ja raskaslukuisina; lisäksi helpohkoihin kysymyksiin vastattiin myös väärin.

Päätösvalmistelijat ovat tottuneita lainlukijoita ja työskentelevät säännöllisesti oikeustekstien kanssa. Kokemus ei näytä korvaavan koulutusta, vaan vääriä vastauksia on selvästi enemmän kuin juristeilla. Maallikot ovat lakitekstin kanssa heikoimmilla: vääriä on kolmannes vastauksista. Akateemiseen koulutukseen ei takaa tekstin ymmärtämistä, saati peruskoulu.

Taulukko 23. Suomen- ja ruotsinkielisten koehenkilöiden oikeat ja väärät vastaukset yhteensä ryhmittäin.

Ratkaisu	Juristit	Päätösvalmistelijat	Maallikot
Oikein	14	8	8
Väärin	4	10	16
Yhteensä	18	18	24

Suomen- ja ruotsinkielisissä testeissä juristit saivat saman tuloksen: molemmissa ryhmissä oikeita vastauksia oli 7 eli yhteensä 14 ja vääriä 2 eli yhteensä 4. Päätösvalmistelijat saivat ruotsinkielisessä testissä oikeita vastauksia 5 ja suomenkielisessä testissä 3 eli yhteensä 8 oikeaa ja 10 väärää vastausta. Maallikoilla molemmissa kieliryhmissä oikeita vastauksia oli 4 ja vääriä 8 eli yhteensä 8 oikeaa ja 16 väärää vastausta.

Usein lakitekstin vaikeutta perustellaan sillä, että teksti on suunnattu ammattilaisille: juristeille ja lakia soveltaville ammattilaisille.

Det är inte meningen att privatpersoner ska läsa lagar (M)

Kenelle lakia kirjoitetaan? Lainvalmistelijat ovat taitavia ja myös kielellisesti taitavia ja osaavat sen ehdottomasti substanssin ja ehkä kirjoittavat sille professionille. Jos ajatellaan, että laki on kirjoitettu lakimiehille ja sitten sitä tulkitaan maallikoille jollain toisella tavalla. (J)

Edellinen puhuja jatkaa pohdintaa ja toteaa Kelan ja Verohallinnon tuottavan oppaita, jotka selittävät lakitekstiä ja joita juristikin mielellään käyttää apuna. Toisaalta hän toteaa, että tällaisessa ”rinnakkaismaailmassa” on myös omat ongelmansa. Vallankäytön, asiantuntijavälittäjien ja kustannusten lisäksi kansalaisen

suora mahdollisuus valvoa omia oikeuksiaan heikkenee. On myös muistettava, että lähtötekstien esitystapa ja ilmaukset siirtyvät edelleen oppaisiin ja muihin säädöstekstejä hyödyntäviin teksteihin (esim. Koskela 2008: 120–124).

Vaikka tässäkin tutkimuksessa ilmeni, että oikeustieteellinen koulutus ja kokemus parantavat säädöstekstien lukutaitoa ja antavat juristeille maallikoilta puuttuvan ”lukuavaimen”, käytettävyy- ja ymmärrettävyysongelmat eivät poistu. Pikemminkin niiden kanssa vain opitaan työskentelemään. Apua ymmärtämiseen koehenkilöt saivat mielestään seuraavista tekstipiirteistä:

- tärkein asia virkkeen alussa
- lyhyet lauseet, virkkeet, momentit ja pykälät
- avainsanat virkkeen momentin ja pykälän alussa
- yhdessä lauseessa, momentissa tai pykälässä vain yksi asia (www.isof.se).

Entä mitkä seikat aiheuttivat koehenkilöille pulmia kaikissa kolmessa säädösotteessa?

Koehenkilöiden ymmärtämistä vaikeuttivat testatuissa säädösteksteissä

1. otsikoiden puuttuminen
2. pitkät virkkeet, virkkeiden lausemäärä ja lauseiden järjestys
3. määrittelemättömät termit, yleiskielestä eroava merkitys ja lähisukuiset sanat, arkaaiset sanat ja termit
4. eri asioiden käsittely samassa kappaleessa tai lauseessa ja viittaukset
5. konkretian puute, substanssiterminologia ja informaatorakenne.

Luettelo näyttää varsin tutunomaiselta, kun sitä vertaa esimerkiksi Kankaanpään, Piehlin ja Räsänen yksityiskohtaisempaan 13 kohdan luetteloon, jonka avulla he jäsensivät lakiteksteihin ehdottamiaan muutoksia lainvalmistelun kieleen liittyvässä tutkimuksessa. Heidän luettelonsa keskittyy nimenomaan ymmärrettävyyttä parantaviin seikkoihin ja perustuu kirjallisuuteen sekä tekijöiden asiantuntemukseen. (Kankaanpää ym. 2012: 402–403.)

Muun muassa seuraavat Kankaanpään ym. (2012) ratkaisuehdotukset koskevat samanlaisia pulmia, joita koehenkilöt nimesivät tässä käytettävyytutkimuksessa:

- pitkän virkkeen jakaminen ja sivulauseen paikka
- ilmaisun konkretisointi (esim. lakitermi yleiskielen ilmaukseksi)
- selittävän tiedon lisäys (esim. viitteiden sisällön avaus).

Kankaanpään ym. (2012: 403–404) ryhmä ehdotti lainvalmistelijoille useimmin ilmaisia konkretisoivia muutoksia ja selittävän tiedon lisäyksiä. Kummistakin muutosehdotuksista hylättiin yli puolet. Kaikkein vähiten hyväksytyjä olivat selittävän tiedon lisäykset, vaikka selittävä tieto parantaa olennaisesti ymmärrettävyyttä (esim. Rapatti 2008) mutta lisää myös tekstin pituutta (Mattila 2002: 91–94). Sekä suomenkielisen että ruotsinkielisen käytettävyydestä tuloksia kuitenkin tukevat selkeästi ehdotusta, että ymmärrettävyyden parantaminen vaatisi selittävän tiedon lisäyksiä. Selittävän tiedon lisääminen lakiteksteihin tukisi sitä, että myös muut lukijat kuin juristit ymmärtäisivät säädöstekstien termejä ja siten pystyisivät omaksumaan lain sisällön.

Säädöstekstien helppokäyttöisyys nopeuttaisi ja helpottaisi niiden kanssa työskentelevien tehtäviä ja toisi sekä ajansäästöä että taloudellisia hyötyjä, minkä sekä juristit että päätöksentekijät totesivat keskusteluissa. Helppokäyttöiset lähtötekstit myös parantaisivat selitysteosten laatua ja ylipäätään vähentäisivät niiden tarvetta. Nielsen ja monet muut käytettävyydetutkijat käyttävät ilmaisua *interaction cost* eli vuorovaikutuksen kustannukset, mikä viittaa työn määrään, jonka lukija joutuu tekemään saavuttaakseen päämääränsä (Budi 2013). Tästä näkökulmasta teksti on sitä tehokkaampi, mitä nopeammin se vastaa lukijan tekstiä koskevaan tiedontarpeeseen. Kysymys on kulutetun työn ja ajan suhteesta saavutettuun hyötyyn (Nielsen 2015, Suominen 2019: 240).

Käsillä olevassa Säädöstekstin ymmärtäminen -tutkimuksessa luotu tekstin käytettävyyden testauslomake tähtää samaan prosessiin, jota kokeiltiin Kankaanpään ym. (2012) tutkimuksessa osakeyhtiölain valmistelun yhteydessä. Erona on se, että nyt on tarkoitus testata todellisia käyttäjäryhmiä, kun aiempi tutkimus perustui asiantuntija-arvioihin. Molemmat menetelmät ovat käyviä ja täydentävät toisiaan tekstin käytettävyyden tutkimisessa. Yhteistä on myös se, että päätösvalta säilyy lainlaatijoilla.

Niin kuin aiemman tutkimuksen (Kankaanpää ym. 2012) muutosehdotusten hyväksymisestä käy ilmi, lakikielen kehittämiseen suhtaudutaan kyllä teoriassa myönteisesti mutta käytännön muutoksiin usein varauksellisesti. Lait kirjoitetaan mahdollisimman aukottomiksi, niin että niissä tulevat otetuksi huomioon mahdolliset ehdot ja poikkeukset, mikä käytännössä johtaa usein monipolviseen ja vaikeasti stilisoitavaan tekstiin. Kielenkäyttö on tarkoituksellisenkin vanhahtavaa, koska sillä halutaan korostaa lain arvovaltaa. (Mattila 2017: 52–53, 150–154, 159–161.) Muodoltaan vakiintunut tekstilaji yleensä muuttuu hitaasti, ja muutoksia usein myös vastustetaan. Vakiintunut esitystapa saattaa kuitenkin muuttua tekstin sisältöä sekä

tavoitetta tärkeämmäksi ja alkaa kantaa sisältöön kuulumattomia merkityksiä. Siksi olisi syytä ainakin avoimesti tutkia, millä tekstin ja kielen keinoilla on mahdollista parantaa säädösten ymmärrettävyyttä merkityksen ja täsmällisyyden vaarantumat.

4.7.1 Todellisuus ja suositukset

Kun nyt toteutetussa ääneenajattelussa esiin tulleita käytettävyysspulmia peilaa Lainkirjoittajan oppaan (2014) ohjeisiin, havaitsee tiettyä ristiriitaisuutta lakitekstien ja nykysuositusten välillä. Tosin vertailussa on otettava huomioon, että Lainkirjoittajan oppaan suositukset ovat nuorempia kuin useimmat lakitekstit, mutta kaikkia tekstejä koskevin kirjoitusohjeina samat suositukset ovat kuitenkin olleet voimassa vuosikymmeniä. Esimerkiksi viranomaiskielen ongelmia pohtineen komitean mietinnön pohjalta valtioneuvosto antoi jo 1982 kielenkäytön parantamiseen velvoittavan päätöksen (ks. esim. Lehtinen 1982, Koivusalo 1992).

*Yleiskielessä käytetään vain **yleisesti tunnetuksi tiedettyä** sanastoa ja joka on **virkerakenteeltaan** yksinkertaista. Tällä tavoin määriteltyä yleiskieltä tulee myös lakikielen olla. (24.2.1)*

*Lakikielen niin sanotun 3–3–3-säännön mukaan pykälässä saa olla enintään kolme momenttia, momentissa enintään kolme virkettä ja **virkkeessä enintään kolme lausetta**. (24.5)*

*Lisäksi lakikielen tulee olla **tiivistä ja ytimekästä**. Toistoa käytetään vain selkeyden ja ymmärrettävyyden vaatimusten täyttämiseksi. (24.2.3)*

(Lihavointi kirjoittajan.)

Otetaan esimerkiksi tarkasteluun tämän tutkimuksen kolmesta säädösotteesta kolme koehenkilöiden esiin nostamaa pulmaa ja tutkitaan kokeilun omaisesti, olisiko ne mahdollista ratkoa vähäisin kielellisin muutoksin. Muokatuista versioista pyydettiin kommentteja juristeilta ja lakikielen asiantuntijoilta ja kommenttien perusteella versiointia jatkettiin. Varsinaisia muutoksia lakitekstiin ei tietenkään ole todellisuudessa mahdollista tehdä kielenhuollollisin perustein, vaan ne vaatisivat normaalin lainsäätämisyjärjestyksen. Kuitenkin tekstin variointi käytettävyyssperiattien avulla on hyödyllistä eri kriteerit täyttävän kielellisen muotoilun löytämiseksi.

Pitkät virkkeet

Yleisimmin koehenkilöiden mainitsemia pulmia olivat pitkät virkkeet. Virkkeiden jakaminen osiin on melko helpon tuntuinen parannus, mutta lakitekstissä virkekudelman ei yleensä salli suoraviivaista jakoa lyhyemmiksi virkkeiksi. Esimerkki on perintökaaresta (luvun 7 pykälän 3 momentti 3).

Alkuperäinen virke

Pesän varoihin on lisättävä perittävän antama ennakkoperintö sekä, jollei erityisiä vastasyitä ole, hänen sellaisissa olosuhteissa tai sellaisin ehdoin eläessään antamansa lahja, että se on tarkoituksensa puolesta rinnastettavissa testamenttiin, niin myös hänen jälkeläiselleen tai ottolapselleen taikka tämän jälkeläiselle tahi näiden puolisoille antamansa sellainen lahja, jolla on ilmeisesti tarkoitettu suosia sen saajaa lakiosaan oikeutetun perillisen vahingoksi. (1 virke, 54 sanaa)

Muokattu versio 1

Pesän varoihin on lisättävä perittävän antama ennakkoperintö sekä lahja, jos se on ehdoiltaan ja tarkoitukseltaan rinnastettavissa testamenttiin eikä erityisiä vastasyitä ole. Varoihin lisätään myös perittävän jälkeläiselleen, ottolapselleen, näiden jälkeläisille tai puolisoille antama lahja, jonka tarkoitus on suosia saajaa lakiosaan oikeutetun perillisen vahingoksi. (2 virkettä, 21 sanaa + 21 sanaa)

Muokatussa versiossa pitkä virke on jaettu kahdeksi ja lausejärjestys muutettu. Sanoja on poistettu ja lisätty.

Muokattu versio 2

Pesän varoihin on lisättävä perittävän antama ennakkoperintö sekä lahja, jos sen antotilanne, ehdot ja tarkoitus ovat rinnastettavissa testamenttiin eikä erityisiä vastasyitä ole. Varoihin lisätään myös jälkeläiselle, ottolapselle, näiden jälkeläisille tai puolisoille annettu lahja, jonka tarkoitus on ilmeisesti suosia saajaa lakiosaan oikeutetun perillisen vahingoksi. (2 virkettä, 43 sanaa)

Pitkä virke on jaettu kahdeksi ja lausejärjestys muutettu. Juristeilta muokattuun versioon 1 saatujen kommenttien perusteella lisättiin sanat "antotilanne" ja "ilmeisesti".

Vieraat termit

Seuraava esimerkki on tuloverolain otteesta (pykälän 46 momentti 1).

Alkuperäinen virke

Omaisuu den luovutuksesta saadun voiton määrä lasketaan siten, että luovutus-hinnasta vähennetään omaisuuden hankintamenon poistamatta olevan osan ja voiton hankkimisesta olleiden menojen yhteismäärä. Muun verovelvollisen kuin yhteisön tai avoimen yhtiön taikka kommandiittiyhtiön saamasta luovutushinnasta vähennettävä määrä on kuitenkin aina vähintään 20 prosenttia ja, jos luovutettu omaisuus on ollut luovuttajalla vähintään 10 vuoden ajan, vähintään 40 prosenttia luovutushinnasta. (2 virkettä, 21 + 34 sanaa)

Muokattu versio

Omaisuu den myynnistä tai muusta luovutuksesta saatu voitto lasketaan siten, että hinnasta vähennetään voiton hankkimisen kulut ja hankintamenon osa, jota ei ole poistettu verotuksessa. Hinnasta vähennetään kuitenkin aina vähintään 20 prosenttia, jos kyse ei ole yhteisöstä, avoimesta yhtiöstä taikka kommandiittiyhtiöstä. Vähennys on vähintään 40 prosenttia, jos omaisuus on ollut luovuttajalla 10 vuoden ajan tai pitempään. (3 virkettä, 23 + 16 + 15)

Termiä luovutus on täydennetty tutummalla sanalla myynti. Muokatussa versiossa kaksi virkettä on jaettu kolmeksi ja lausejärjestyistä muutettu. Sanajärjestyistä on muutettu.

Viittaukset

Esimerkki on työaikalain otteesta (pykälän 16 momentti 4). Otteessa on kolme viittausta saman lain toiseen kohtaan (7 §).

Jaksotyössä ylityötä on työ, joka ylittää 7 §:n mukaisen säännöllisen enimmäistyö-ajan. Jos on sovittu 7 §:ssä säädettyä lyhyemmästä säännöllisestä jaksokohtaisesta työajasta, lisätyötä on työ, joka ylittää sovitun säännöllisen työajan ylittämättä 7 §:n mukaista jaksokohtaista enimmäismäärää. (2 virkettä, 11 + 24 sanaa)

Muokattu versio 1

Jaksotyössä ylityötä on työ, joka ylittää 7. §:n mukaisen säännöllisen enimmäistyöajan. Jos on sovittu lyhyemmästä säännöllisestä työajasta, lisätyötä on työ, joka ylittää sovitun työajan mutta ei jaksokohtaista enimmäismäärää. (2 virkettä, 11 + 17 sanaa)

Muokattu versio 2

Jaksotyössä säännöllinen enimmäistyöaika on 120 tuntia kolmessa viikossa tai 80 tuntia kahdessa viikossa. Jos työaika ylittää enimmäismäärän, kyse on ylityöstä. Jos on sovittu lyhyemmästä työajasta, sovitun työajan ylittävä työ on enimmäismäärään saakka lisätyötä. (3 virkettä, 13 + 7 + 13 sanaa)

Muokattu versio 3

Jaksotyössä säännöllinen enimmäistyöaika on 120 tuntia kolmessa viikossa tai 80 tuntia kahdessa viikossa 7. §:ssä mainituilla aloilla. Jos työaika ylittää enimmäismäärän, kyse on ylityöstä. Jos on sovittu lyhyemmästä työajasta, tämän työajan ylittävä työ on enimmäismäärään saakka lisätyötä. (3 virkettä, 17 + 7 + 13)

Viittauksia sisältävästä kappaleesta on kolme versiota, joista ensimmäisessä on säilytetty alkutekstin kolmesta pykäläviittauksesta yksi, niin että raskasta määritettä ei toisteta. Toisto vähenee ja virke lyhenee.

Toisessa versiossa on viittauskohdasta poimittu ydinsisältö ja upotettu se tekstiin, niin että viittausta ei tarvita. Kummassakin tapauksessa sanamäärä vähenee, vaikka jälkimmäisessä tietoa on lisätty.

Kolmannessa versiossa sanamäärä on lisääntynyt kolmella. Siinä on mukana viittauksen ydinsisältö eli enimmäistyöaika, mutta juristien kommenttien perusteella on lisätty myös viittaus pykälään 7, jossa täsmennetään työalat.

Versioinnilla on mahdollista ratkaista säädöstekstin käytettävyysspulmia, mutta se vaatii ongelmien tunnistamista ja oikeudellisen sisällön sekä selkeän kielen periaatteiden yhdistämistä. Saman tekstin rinnakkaisversioista voidaan myös tehdä tarvittaessa käytettävyydestit parhaan vaihtoehdon löytämiseksi.

4.7.2 Käyttäjäkeskeinen tekstityö

Säädöstekstien ymmärtämisen parantamisessa ongelmien tunnistaminen on kehitystyön ensiaskel. Kehittämisessä tarvitaan menetelmiä, joilla pystytään vaikuttamaan pintatason kielenhuoltoon syvällisemmin monimutkaisiin tekstilajia ja kielirekisteriä koskeviin ongelmiin. Käytettävyytystutkimus avaa asiaan hyödyllisen lähestymistavan.

Jos lakitekstien käytettävyyttä halutaan kehittää ja ottaa se osaksi lakitekstien suunnittelun ja laadinnan prosessia, toiminnan malliksi voidaan ottaa käyttäjäkeskeinen suunnittelu. Samaan tapaan kuin ISO 9241-11 -standardi (1998) määrittelee käytettävyyttä, ISO 9241-210 -standardi (2008) ohjaa käyttäjäkeskeistä suunnittelua, joka pyrkii jo suunnitteluvaiheessa ennakoimaan ja parantamaan loppukäyttäjän kokemusta.

Käyttäjäkeskeinen suunnittelu etenee iteratiivisesti eli toistavasti: suunnittelija analysoi, arvioi ja toistaa, kunnes saavuttaa onnistuneen tuotoksen. Suunnittelu perustuu kuudelle periaatteelle:

- Suunnittelu pohjautuu ymmärrykseen käyttäjistä, tehtävistä ja ympäristöstä.
- Käyttäjät ovat osallisina suunnittelu- ja kehitystyössä.
- Suunnittelua ohjataan ja jalostetaan käyttäjäkeskeisillä arvioinneilla.
- Prosessi on iteratiivinen.
- Suunnittelu huomioi koko käyttäjäkokemuksen.
- Suunnitteluryhmä edustaa monialaisia taitoja ja perspektiivejä.

Lain tyyppisten ohjeiden käytettävyyttä ja käyttäjäkeskeistä suunnittelua aiemmin tutkittaessa päästiin parhaaseen tulokseen, kun noudatettiin iteratiivisen dokumentointiprosessin periaatteita ja tekstejä työstettiin kohdeyleisön käyttökokemuksen avulla (Salomaa 2004: 3–87).

Käsillä olevassa säädöskielen tutkimuksessa käytetty testaus lomakkeineen toimii käyttäjäkeskeisen suunnittelun työkaluna. Ääneenajattelun ja raporttilomakkeen avulla saadaan täsmätietoa yksilöityjen tekstikohtien käytettävyyden pulmista. Tulevien käyttäjäryhmien testauksen avulla voidaan tunnistaa sekä ongelmattomat että ongelmakohdat ja työstää jälkimmäisiä. Tunnistettujen ongelmien ratkaisemiseen soveltuu parhaiten monialainen työryhmä, johon kuuluu lainvalmistelun, sisällön ja kielen ammattilaisia.

Kielen ammattilaisen mukanaolo valmistelussa olisi toivottavaa useista syistä. Tavoitteena on, että kieliasiantuntija laajentaa valmisteluryhmän kielitietoisuutta muun muassa sen suhteen, mitkä kysymykset ovat kielellisiä ja mitkä sisällöllis-kielelliset pulmat ovat ratkaistavissa tekstin rakennetta ja kieliasua muokkaamalla. Kieliasiantuntijan tulisi olla syvällisesti perehtynyt lakitekstiin tekstilajina ja kielen selkeyttämiseen, jotta hänen näkemyksensä saisivat riittävän painoarvon työryhmässä. Kieliasiantuntija voi myös ohjata valmistelutekstin käytettävyyden testausta, mutta testit voi tehdä myös tehtävään koulutettu ei-kielitieteilijä. Testien tuloksista saa tiiviin yksilöidyn raportin käyttämällä tässä tutkimuksessa kehiteltyä lomaketta (liite 5).

Lainvalmistelu on pitkä monimuotoinen prosessi, johon ei mielellään lisätä uusia aikaa vieviä vaiheita. Toisaalta valmisteluun sisältyy jo nyt laaja vaikutusarviointi, jonka tarkoituksena on parantaa lakien laatua. Lainvalmistelun vaikutusarviointiohjeessa (2022: 11) todetaan, että vaikutusarviointi vahvistaa luottamusta päätöksentekoon ja lisää sen hyväksyttävyyttä. Valmistelussa arvioidaan lain vaikutusta talouteen, ympäristöön, yhteiskuntaan ja ihmisiin. Myös säädösten kielellisiä vaikutuksia arvioidaan, mutta toistaiseksi vain siitä näkökulmasta, miten säädösehdotus vaikuttaa lakisääteisiin oikeuksiin käyttää tiettyä kieltä tietyissä yhteyksissä. Kuten nykyinen kielellisten vaikutusten arviointi, myös ehdottamamme säädöstekstin ymmärrettävyyden arviointi kuuluisi vaikutusten kolmanteen ryhmään eli muut ihmisiin kohdistuvat ja yhteiskunnalliset vaikutukset, erityisesti sen demokratia- ja oikeusvaltiokehityksen kokonaisuuteen, jossa arvioidaan vaikutuksia ”kansalaisten yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen, osallistumismahdollisuuksiin tai luottamukseen yhteiskuntaa ja päätöksentekomenettelyjä kohtaan” (mt.: 13,16, 81). Säädösehdotuksen kielen ymmärrettävyyden arviointi voitaisiin liittää osaksi perusvalmistelua erityisesti niissä laeissa, jotka koskevat laajasti kansalaisia. Tässä tutkimuksessa esitetty käytettävyydestauksen malli on suhteellisen nopeasti ja edullisesti toteutettava arviointitapa, jolla voidaan raportoida eri käyttäjäryhmien kohtaamat käytettävyysongelmat.

Kuten Lainkirjoittajan oppaan ohjeissakin todetaan, lakitekstissä tulisi käyttää ensisijaisesti yleiskielen sanastoa ja yleiskielessä käytettyjä yksinkertaisia virkerakenteita. Tämä yleiskielisyyden periaate sopisi ohjaavaksi myös tekstien rakenteessa, terminologiassa, viittauskäytännöissä ja merkintätavoissa, koska – Nielsenin verkkosivustojen käytettävyyssperiaatetta soveltaen (Nielsen, 2000, 2023) – ihmiset viettävät aikaa enemmän muiden tekstien kuin säädösten parissa ja soveltavat lakiin samoja lukustrategioita kuin muihinkin tietoteksteihin. Kuvaavasti tämän tutkimuksen kyselyosassa eräs vastaaja toteaa: ”Vaikka olen korkeasti koulutettu kielen ammattilainen, tekstien kieli ja järjestys ei noudata mitään minulle luontaista logiikkaa”. Poikkeavat käytänteet tuovat lukijalle vierauden kokemuksen ja tunteen siitä,

että hän ei kuulu tarkoitettuun lukijakuntaan vaan teksti on suunnattu vain kyseistä erikoiskieltä puhuville. Muista teksteistä poikkeavia tulkintaperiaatteita ei voi eikä pidä edellyttää maallikkolukijalta vaan tekstejä tulisi voida lukea ja tulkita samaan tapaan kuin muitakin asiatekstejä. Poikkeavuuksia ei näin ollen pitäisi suosia säädöstekstien perinnäisinä omaleimaisuuksina, vaan käytäntöjä olisi pikemminkin yhdenmukaistettava muiden tekstien kanssa, olipa kyse esittämisyjärjestyksestä, viittauksista, otsikoinnista tai omaleimaisesta järjestyslukujen merkitsemisestä ja luetelmien muotoilusta.

Aiemmin jo oli puhetta vuorovaikutuksen kustannuksista eli siitä, miten paljon lukija joutuu näkemään vaivaa saadakseen tekstistä tarvitsemansa tiedon. Samaan viittaa termi saavutettavuuskokemus, jota muun muassa Shulman, Dixon, Bullock ja Colón Amill (2020) ovat käyttäneet kuvaamaan lukemisen sujuvuutta eli subjektiivista vaikeuden tai helpouden tunnetta tiedonkäsittelyssä. Tutkimusryhmä on kokeellisesti osoittanut, että ammattitermien käyttö tekstissä tekee tiedonkäsittelystä vähemmän sujuvaa kuin yleiskieltä käytettäessä. Samoin ryhmä havaitsi, että termien selitysten ja määritelmien lisääminen ei parantanut vaan itse asiassa huononsi lukukokemusta. Määritelmien tai selitysten tarjoaminen teknisin keinoin ei siis vähennä erikoiskielen kielteisiä vaikutuksia, vaan erillisten määritelmien sijaan itse tekstiä pitäisi mahdollisuuksien mukaan yleiskielistää ja yksinkertaistaa.

Vuorovaikutuksen kustannuksia voitaisiin alentaa ja saavutettavuuskokemusta parantaa lähentämällä edelleen säädöskieltä yleiskieleen ja säädöstekstien laatimisen periaatteita yleisiin asiatekstien laatimisen periaatteisiin. Tämän tutkimuksen koehenkilöt – niin juristit kuin maallikotkin – pitivät tekstejä vaikeina ja raskaslukuisina eli vuorovaikutuksen kustannukset arvioitiin suuriksi. Huolimatta useista lukemiskerroista yli puolessa tapauksista säädöstekstin lukeminen ei tuottanut toivottua tulosta: kysymyksiin ei saatu oikeaa vastausta. Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että ymmärtämisen vaikeus ja ponnistelut tekstin kanssa synnyttivät teollisten tekstien lukijoissa epäilyä ja kielteisiä asenteita myös itse asiaa kohtaan, kun taas tutuksi koettuihin asioihin suhtauduttiin myönteisesti (Schulman ym. 2020, Bullock, Colón Amill, Shulman & Dixon 2019). Tämä vaikean tekstin asennevaikutus oli pienimuotoisesti havaittavissa jo tämänkin tutkimuksen testeissä: kun teksti sai koehenkilön tuskastumaan, seurauksena oli kielteisiä kommentteja oikeusjärjestelmästä. Säädöstekstien sujuvuutta parantamalla ja lakikielen erikoispiirteitä karsimalla kansalaiset saadaan sitoutumaan paremmin säädösten sisältöihin ja suhtautumaan myönteisemmin oikeusjärjestelmään (vrt. myös Mattila 2017: 63).

5 Miten lain lukija ymmärtää säädöstekstiä? Vastaukset tutkimuskysymyksiin

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen tulokset vastauksina ennakkoon asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Pääkysymys on: Miten lain lukija ymmärtää säädöstekstiä? Se jakautuu useaan tutkimuskysymykseen, joita olemme selvittäneet monipuolisesti sekä kyselyjen että käytettävyystudkimusten avulla, kuten luvuista 3 ja 4 käy ilmi. Tässä luvussa vastaamme kysymyksiin kootusti siinä järjestyksessä, jossa ne on esitetty raportin johdannossa:

1. Miten eri lukijaryhmät ymmärtävät säädöstekstiä? Millaisia eroja on ammattimaisten lainsoveltajien ja tavallisten kansalaisten välillä?
2. Mitkä säädöstekstin ominaisuudet aiheuttavat lukijalle haasteita? Mihin nämä haasteet liittyvät? Onko teksti esimerkiksi vaikeaa ymmärtää, monitulkintaista, epätäsmällistä, epäselvää tai epäjohdonmukaista ja minkä vuoksi?
3. Miten hallituksen esityksen säännöskohtaisten perustelujen lukeminen vaikuttaa itse säädöstekstin ymmärtämiseen?
4. Onko ymmärtämisessä sääntelyalakohtaisia eroja ja mistä mahdolliset erot johtuvat?
5. Ymmärretäänkö suomen- ja ruotsinkielistä lakiversiota eri tavoin?

5.1 Miten eri lukijaryhmät ymmärtävät säädöstekstiä?

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen liittyy lisäkysymys: Millaisia eroja on ammattimaisten lainsoveltajien ja tavallisten kansalaisten välillä? Tutkimuksessa verrattiin, miten erilaiset lukijaryhmät, kuten juristit, muut asiantuntijat ja maallikot, ymmärtävät säädöstekstiä. Odotuksenmukaisesti juristit ymmärsivät säädöstekstiä parhaiten niin kyselyissä kuin käytettävyystestauksessa.

Lukijaryhmien ymmärtämiserot kyselyjen perusteella

Suomenkielisessä kyselyssä enemmistö sekä juristeista että ei-juristeista vastasi oikein molempiin luetun ymmärtämisen tehtäviin (juristit 84 % ja 88 %, ei-juristit 69 % ja 76 %). Oikeiden vastausten osuus oli juristeilla kuitenkin suurempi kuin ei-juristeilla. Ero ryhmien välillä on tilastollisesti merkitsevä siinä määrin, että juristeilla on yli kaksinkertainen todennäköisyys vastata oikein verrattuna ei-juristeihin. Juristien työkokemuksen pituudella ei ole oikean vastauksen valinnassa merkitystä, vaan ratkaiseva on juridinen koulutus. Yhteensä suomenkielisen kyselyn vastaajia oli 579, joista juristeja 178 ja ei-juristeja 401.

Suomenkielisessä kyselyssä myös julkishallinnon asiantuntijat koulutusalaan riippumatta vastasivat oikein useammin kuin muut ammattiryhmät, ja ero on tilastollisesti merkitsevä. Julkishallinnon asiantuntijoilla on vähän alle kaksinkertainen todennäköisyys vastata oikein verrattuna niihin, jotka eivät ole julkishallinnon asiantuntijoita.

Myös ruotsinkielisessä kyselyssä suurin osa vastaajista vastasi luetun ymmärtämistä koskeviin kysymyksiin oikein. Ruotsinkielisessä kyselyssä verrattiin juristeista ja muista säädöstekstejä työssään käsittelevistä koostuvaa asiantuntijaryhmää maallikoihin. Yhteensä vastaajia oli 87, joista asiantuntijoita 38 ja maallikoita 49. Asiantuntijat vastasivat oikein useammin (84 % kummassakin kysymyksessä) kuin maallikot (71 % ja 73 %), mutta ero ei otoksen pienuuden vuoksi ole tilastollisesti merkitsevä.

Koulutusalaan riippumatta suomenkieliseen kyselyyn vastanneet ovat kohdanneet ongelmia säädöstekstien lukemisessa joskus tai usein. Juristien vastausten keskiarvo tässä kysymyksessä oli 3,24 ja ei-juristien 3,14 (asteikolla 1–5, jossa 1 = en koskaan, 2 = harvoin, 3 = joskus, 4 = usein, 5 = aina). Myös ruotsinkielisen kyselyn vastaajista useimmat olivat kohdanneet ongelmia säädöstekstien kanssa joskus tai usein. Asiantuntijoiden vastausten keskiarvo oli 3,26 ja maallikoiden 3,17. Ero asiantuntija- ja maallikkoryhmän välillä ei kummassakaan kyselyssä ole tilastollisesti merkitsevä.

Lukijaryhmien ymmärtämiserot käytettävyydestien perusteella

Käytettävyydetutkimuksessa koehenkilöitä oli yhteensä 20, joista puolet (10) osallistui suomenkielisiä säädöksiä koskevaan testiin ja puolet (10) ruotsinkielisiä säädöksiä koskevaan testiin. Kukin koehenkilö sai luettavakseen kolme säädösetteä ja sanallisti lukukokemuksensa. Lisäksi koehenkilöt saivat vastattavakseen kolme helpohkoa kysymystä, jotka liittyivät luettuun säädösettiin. Kysymysten tarkoituksena oli ensisijaisesti luoda normaali lukutilanne ääneenajattelua sekä sen havainnointia varten ja vasta toissijaisesti kysymyksillä mitattiin tekstin

ymmärtämistä, mikä myös kerrottiin koehenkilöille. Käytettävyydestäuksen ensisijaisena aineistona ovat ääneenajatteluraportit. Koehenkilöistä yhteensä 6 oli juristeja (3 suomen- ja 3 ruotsinkielistä), 6 päätösvalmistelijoita (3 + 3 ei-juristia) ja 8 maallikoita (puolet akateemisia, puolet ei-akateemisia, 4 + 4).

Kaikkiaan vähän yli puoleen käytettävyydestien ymmärtämistä testaavista kysymyksistä vastattiin oikein (31/60) ja vähän alle puoleen väärin (29/60); vääräksi on tulkittu myös se, jos koehenkilö ei osannut vastata kysymykseen. Juristit vastasivat oikein useimmin (noin 78 %:iin kysymyksistä), päätösvalmistelijat seuraavaksi useimmin (noin 44 %:iin kysymyksistä) ja maallikot harvimmalla (noin 33 %:iin kysymyksistä). Käytettävyydestutkimuksessa vastaajamäärä on 20, ja ryhmän tulokset ovat samansuuntaisia mutta varsinkin ei-juristeilla selvästi heikompia kuin kyselyosiossa.

Ääneenajattelun perusteella oikeustieteen opinnot parantavat lainlukutaitoa, mutta tästä huolimatta myös juristit pitivät tekstejä vaikeina ja raskaslukuisina. Osa heistäkin vastasi helpohkoihin kysymyksiin koetilanteessa väärin, ja säädöstekstin lukeminen pikemminkin horjutti kuin vahvisti ennakkotietoa vastauksesta, joten kysymyksiin vastattiin usein ammattitiedon eikä vain tekstin perusteella. Päätösvalmistelijat ovat tottuneita lainlukijoita ja työskentelevät säännöllisesti oikeustekstien kanssa. Kokemus ei kuitenkaan korvannut koulutusta, vaan väärää vastauksia oli päätösvalmistelijoilla selvästi enemmän (noin 56 %) kuin juristeilla (noin 22 %). Maallikoille lakitekstin ymmärtäminen tuotti eniten vaikeuksia: kaksi kolmannesta heidän vastauksistaan oli väärää (noin 67 %). Akateeminen koulutus ei siis takaa säädöstekstin ymmärtämistä, saati peruskouluopinnot.

Juristin koulutus antaa säädösteksteihin eräänlaisen ”lukuavaimen”, joka perustuu säädöstekstien lukemisen tottumukseen ja ennakkotietoihin. Lukuavaimena toimii usein opintojen kautta tuleva ennakkokäsitys asian oikeudellisesta luonteesta ja ratkaisusta. Tottumattoman lukijan on vaikeampi nähdä, mikä on tarpeellista tietoa ja mikä voidaan sulkea pois. Ei-juristit kaipaavat enemmän selittävää tietoa ja vihjeitä siitä, miten tekstiä pitäisi lukea.

Merkille pantavaa on, että ääneenajattelussa koetekstit keräsivät kaikilta pääosin kommentteja ymmärtämistä vaikeuttavista piirteistä ja vain vähän mainittiin ymmärtämistä helpottavia piirteitä. Juristeilla oli kuitenkin muita koehenkilöitä enemmän itseluottamusta tekstipulmien ratkaisuun ja ammattimaisen peräänantamaton asenne.

5.2 Mitkä säädöstekstin ominaisuudet aiheuttavat lukijalle haasteita?

Toiseen tutkimuskysymykseen liittyy kaksi tarkentavaa kysymystä: Mihin nämä haasteet liittyvät? Onko teksti esimerkiksi vaikeaa ymmärtää, monitulkintaista, epätasällistä, epäselvää tai epä johdonmukaista ja minkä vuoksi?

Vastaajat ottivat kyselyissä kantaa ymmärtämistestauksen aineistona olleen säädöstekstin katkelman neljään eri ominaisuuteen asteikolla 1–5. Ominaisuudet olivat ymmärrettävyys, johdonmukaisuus, yksitulkintaisuus ja täsmällisyys, ja erityisesti juristien arviot niistä olivat yhteydessä toisiinsa. Huonoimman arvosanan sai tekstin ymmärrettävyys, ja kummassakin kyselyssä maallikkoryhmät pitivät kyseistä säädöstekstiä vaikeana ymmärtää useammin kuin asiantuntijaryhmät (juristit 3,19, ei-juristit 2,61; asiantuntijat 2,61, maallikot 2,14). Tottumuksella säädöstekstien lukemiseen oli kuitenkin vaikutusta: mitä useammin ei-juristi kertoi lukevansa säädöstekstejä, sitä ymmärrettävämmältä myös testiaineistona ollut säädösteksti vaikutti hänestä.

Suurin osa kyselyjen osallistujista katsoo, että säädöstekstien lukemista vaikeuttavat monimutkainen virkerakenne ja pitkät virkkeet. Lisäksi lukemista vaikeuttavat viittaukset, erikoistermit ja vaikeat sanat, mutta näitä kommentoitiin harvemmin kuin virkkeitä. Vastaavasti ymmärtämistä auttoivat lyhyet virkkeet, tutut sanat ja luettelmat.

Käytettävyystudkimuksessa koehenkilöiden mainitsemat ymmärtämistä vaikeuttivat tekstipiirteet voi luokitella seuraaviin ryhmiin:

1. otsikoiden puuttuminen
2. pitkät virkkeet, virkkeiden lausemäärä ja lauseiden järjestys
3. määrittelemättömät termit, yleiskielestä eroava merkitys, lähisukuiset sanat
4. eri asioiden käsittely samassa kappaleessa tai lauseessa ja viittaukset
5. konkretian puute, substanssiterminologia ja informaatorakenne.

Ymmärtämistä puolestaan tukivat koehenkilöiden mielestä seuraavat tekstipiirteet:

- tärkein asia virkkeen alussa
- lyhyet lauseet, virkkeet, momentit ja pykälät
- avainsanat virkkeen momentin ja pykälän alussa
- yhdessä lauseessa, momentissa tai pykälässä vain yksi asia.

Käytettävyydestä kokeneet lukijat sietivät paremmin ymmärtämisen vaikeutta. Maallikot syyllistivät helpommin itseään ja syyttivät ymmärtämisen vaikeudesta yhtä lailla itseään kuin tekstiä. Sekä käytettävyydestä että kyselyissä koehenkilöt ehdottivat aktiivisesti teksteihin monia parannuksia, jotka liittyivät lähinnä edellä esitettyyn ymmärtämistä tukevien tekstipiirteiden luetteloon.

5.3 Miten hallituksen esityksen säännöskohtaisten perustelujen lukeminen vaikuttaa itse säädöstekstin ymmärtämiseen?

Juristit käyttävät eniten apuna hallituksen esityksiä, jos säädösteksti on vaikea ymmärtää (92 % juristeista, 39 % ei-juristeista). Toiseksi eniten he käyttävät oikeustieteellisiä teoksia tai tietokantoja (88 % juristeista, ei-juristeista 27 %). Ei-juristit taas kysyvät apua asianajajalta tai viranomaisneuvonnasta.

Yli puolet kyselyyn vastaajista ilmoitti käyttävänsä hallituksen esityksiä apuna, mikä viittaa siihen, että ne ovat hyödyllinen tiedonlähde säädösten lukijoille. Suomenkielisessä kyselyssä väittämään ”Hallituksen esityksen ja sen perustelujen lukeminen auttaa itse säädöstekstin ymmärtämisessä” juristien vastausten keskiarvo asteikolla 1–5 oli 4,34 ja ei-juristien 3,92. Ruotsinkielisessä kyselyssä asiantuntijoiden keskiarvo oli 3,84 ja maallikoiden 3,27. Kummassakin kyselyssä ero on tilastollisesti merkitsevä. Enemmistö vastaajista on jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että hallituksen esityksen ja sen perustelujen lukeminen auttaa säädöstekstin ymmärtämisessä (suomenkielisessä kyselyssä 79 % ja ruotsinkielisessä 65 %). Hallituksen esityksen kieli on myös vastaajien mielestä usein selkeämpää kuin säädöksen, mikä muuttaa asenteen myös lakitekstiä kohtaan myönteisemmäksi.

5.4 Onko ymmärtämisessä sääntelyalakohtaisia eroja ja mistä mahdolliset erot johtuvat?

Useimmat kyselyjen vastaajat olivat sitä mieltä, että säädöskielen ymmärtämiseen vaikuttaa se, mitä alaa säädös koskee. Juristien vastausten keskiarvo oli 4,29 ja ei-juristien 4,06.

Käytettävyydesteissä koeaineistona oli säädöstekstin katkelma kolmesta eri laista. Suomenkielisessä käytettävyydestä säädösotteista hankalimpana pidettiin perintökaaren lukua, ruotsinkielisessä sen sijaan tuloverolakia. Perintökaaren

kielenkäyttö koettiin vanhahtavaksi, tuloverolain otteessa taas informaatiokuormaa ja terminologiaa pidettiin raskaana. Eniten vääriä vastauksia saatiin tuloverolakia koskevaan kysymykseen (12/20) ja melkein yhtä paljon perintökaarikysymykseen (11/20).

Säädöstekstiaineiston valintaa pohjustettiin ennakkoon Juristi-Twitterissä kysymällä, mitkä säädöstekstit ovat osoittautuneet juristien omassa työssä vaikeasti ymmärrettäviksi. Tässä ennakkokyselyssä vaikeasti ymmärrettävinä pidettiin useiden hallinnonalojen säädöksiä: vahingonkorvauslaki, hallintolaki, julkisuuslaki, hankintalaki, tuloverolaki, perintökaari, ulkomaalaislaki, pakkokeinolaki, rikoslaki ja kuluttajansuojalaki. Useissa vastauksissa mainittiin myös EU-säädökset niiden alaa erittelemättä. Säädöstekstin ymmärtämistä vaikeuttavina seikkoina ennakkokyselyssä mainittiin

- viittaukset muuhun lainsäädäntöön
- täsmentymättömät käsitteet
- tarkoituksellinen tulkinnanvaraisuus
- kantavan ajatuksen epäselvyys
- jälkikäteen tehdyt korjaukset
- virkkeiden kuormittavuus
- eri lakien ja lain eri säännösten vaikeaselkoiset yhteydet.

5.5 Ymmärretäänkö suomen- ja ruotsinkielistä lakiversiota eri tavoin?

Suomen- ja ruotsinkielisen lakiversioiden ymmärtämistä selvitettiin tutkimuksessa sekä kyselyjen että käytettävyystudkimusten avulla.

Erikielisten käytettävyydestien vastauksissa ymmärtämistä mittaaviin kysymyksiin ei juuri ollut eroja. Suomen- ja ruotsinkielisissä testeissä juristit saivat saman tuloksen: molemmissa ryhmissä oikeita vastauksia oli 7. Päätösvalmistelijat saivat ruotsinkielisessä testissä oikeita vastauksia 5 ja suomenkielisessä testissä 3. Maallikoilla molemmissa kieliryhmissä oikeita vastauksia oli 4.

Ruotsinkieliseen käytettävyystudkimukseen liittyneissä haastatteluissa kävi ilmi, että moni lukee lakitekstin ainakin ensin ruotsiksi ja että ruotsinkielinen versio on kaikkien mielestä tärkeä. Kaikkien suomen kielen taito ei riitä säädöstekstin lukemiseen.

Ne, jotka ovat kaksikielisiä tai kokevat osaavansa suomea riittävän hyvin, käyttävät molempia kieliversioita. Monet ruotsinkieliset koehenkilöt sanoivat, että suomenkieliset termit ovat usein selkeämpiä tai läpinäkyvämpiä kuin ruotsinkieliset.

Koehenkilöt ovat myös tietoisia siitä, että ruotsinkieliset säädökset ovat käännöksiä suomesta. Useimmilla ei kuitenkaan ole juuri tietoa siitä, miten käänнос tehdään. Kaikki koehenkilöt pitivät kieliversioita tärkeinä eivätkä nähneet niiden välillä juridista eroa. Monet myös korostivat, että kieliversiot tukevat toisiaan, joten molempia kannattaa lukea paremman ymmärryksen saamiseksi. Jotkut huomauttivat, että Suomi on kaksikielinen maa ja että suomen- ja ruotsinkieliset lakitekstit ovat siten tasa-arvoisia, kun taas toiset suhtautuivat epäröivämmin ruotsinkieliseen versioon ja siihen, mikä lain versio on tulkinnassa ensisijainen.

Suomen- ja ruotsinkielistä säädöskieltä koskevien kyselyjen luetun ymmärtämisen tehtävissä tulokset olivat keskenään samansuuntaisia ja eroavuudet selitettävissä vastaajien erilaisella taustalla. Esimerkiksi tehtävässä käytetyt säädöstekstin katkelmat olivat suomenkielisen kyselyn vastaajista 29 %:n mielestä helppoja tai melko helppoja ymmärtää, kun taas ruotsinkielisessä kyselyssä vastaava osuus on vain 11 %. Vaikka ero on suuri, se saattaa johtua enemmän vastaajien taustoista kuin tekstin ominaisuuksista.

Selvä ero oli kuitenkin vastauksissa kysymykseen siitä, mitkä piirteet vaikeuttivat ymmärtämistä. Suomenkielisessä kyselyssä vain 9 % (51 vastaajaa) piti erikoistermejä vaikeuttavana piirteenä, kun taas ruotsinkielisessä kyselyssä vastaava osuus oli 37 % (32 vastaajaa). Suomenkielisessä kyselyssä vain 4 % (23 vastaajaa) kommentoi termejä, ruotsinkielisessä 31 % (27 vastaajaa). Erityisen vaikeiksi koetut termit ovat suomeksi pitkälti vastaavat kuin ruotsiksi, mutta niitä kommentoivien osuus on ruotsinkielisessä kyselyssä moninkertainen verrattuna suomenkieliseen. Vaikka tähänkin vaikuttanee vastaajien tausta, ero on niin suuri, että mainitut termit todennäköisesti koetaan vieraammiksi ja vaikeammiksi ruotsiksi.

Suomenkielisen kyselyn vastaajista 71 % vastaa, että he eivät osaa ottaa kantaa siihen, ovatko säädökset yhtä selviä ja ymmärrettäviä molemmilla kielillä. Ruotsinkielisen kyselyn vastaajista vain 21 % ei ota kantaa väitteeseen, kun taas 40 % on sitä mieltä, että tekstit eivät ole yhtä selviä ja ymmärrettäviä molemmilla kielillä.

Myös ruotsinkielistä säädöskieltä koskevan kyselyn avovastauksista käy selvästi ilmi, että ruotsinkieliset lukijat itse kokevat olevansa säädöskielen ymmärtämisessä eri asemassa kuin suomenkieliset lukijat. Jotkut vastaajat lukevat säännöllisesti myös

suomenkielisiä versioita varmistaakseen, että ovat ymmärtäneet oikein. Toiset ilmaisevat nörkästyksensä ajatuksesta, etteivät ehkä saa riittävästi tietoa, jos eivät halua lukea tai pysty lukemaan säädöstekstiä suomeksi.

6 Tutkimuksen arviointia

6.1 Tulosten arviointia ja ehdotuksia jatkotutkimukseksi

Säädöstekstin ymmärtäminen -tutkimuksessa vastattiin kaikkiin tutkimuksen tilaajan määrittelemiin tutkimuskysymyksiin. Siinä tuotettiin runsaasti uutta tietoa, joka täydentää ja vahvistaa aiemman tutkimuksen ja käytännön kokemusten antamaa kuvaa säädöskielestä. Tutkimuksemme näkökulma säädöskieleen on säädösten käyttäjän eli lukijan kokemus: miten taustaltaan erilaiset lukijat ymmärtävät Suomen lainsäädännön kieltä. Tästä näkökulmasta säädöstekstejä ei Suomessa aiemmin juuri ole tutkittu (ks. kuitenkin Kosonen 2010, Rydzewska-Siemiątkowska 2016, vrt. myös Kankaanpää ym. 2012).

Tutkimuksemme koeasetelmissa jäljiteltiin tilannetta, jossa säädöksestä etsitään tietoa tai vastausta johonkin käytännön tilanteeseen. Tutkimuksessa saatiin yhtäältä tietoa ymmärtämisen tuotteesta eli siitä, mitä tietoa lukemisesta jää muistiin, toisaalta lukemisen aikana tapahtuvasta ymmärtämisen prosessista (Carlson ym. 2014). Erityisesti säädöskielen ymmärtämisen prosessin tutkimus on kansainvälistikin urauurtavaa. Suomen kaksikielisyyden näkökulmasta on merkittävää, että koko tutkimus tehtiin rinnakkain suomeksi ja ruotsiksi ja saatiin näin vertailtavaa tietoa sekä suomen- että ruotsinkielisten säädösten ymmärtämisestä.

Tietoa saatiin myös siitä, miten säädöstekstin ymmärtämiseen vaikuttavat lukijan ominaisuudet, kuten koulutus, kiinnostus ja aiheen tuntemus (ks. esim. Charzyńska 2015, Smith ym. 2021, Snow 2002). Tutkimuksemme tuotti tietoa siitä, miten eritaustaiset lukijat ymmärtävät suomen- ja ruotsinkielistä säädöskieltä. Lukijoita ryhmiteltiin muun muassa sen mukaan, onko heillä juridinen koulutus vai ei. Tutkimuksessamme kolmas lukijaryhmä juristien ja maallikoiden lisäksi ovat asiantuntijat, joilla ei ole juridista koulutusta mutta jotka ovat työssään tekemisissä säädösten kanssa esimerkiksi päätösvalmistelijoina.

Odotusten mukaisesti juridinen koulutus auttaa säädöskielen ymmärtämisessä, kun taas juridisen työkokemuksen pituudella ei ole ymmärtämisen kannalta merkitystä. Tottumus säädöstekstien lukemiseen auttaa kuitenkin myös muita kuin juristeja. Jatkotutkimuksessa voisi selvittää tarkemmin muun kuin juridisen koulutustaustan merkitystä säädösten ymmärtämisessä. Jatkotutkimuksissa olisi kiinnostavaa tutkia myös sitä, miten lainsäätäjät eli eri taustoista tulevat kansanedustajat ymmärtävät säädöskieltä. Tästä ja muistakin näkökulmista olisi kiinnostavaa tehdä systemaattisia

vertailuja eri maiden välillä. Jos haluttaisiin vertailukelpoinen kansainvälinen tekstiaineisto, tutkittavana voisi olla EU-lainsäädännön ymmärtäminen eri maissa ja lukijat voisi ryhmitellä eri käyttäjäryhmien mukaan alkaen tavallisista kansalaisista. Tällainen tutkimus voisi täydentää Eurolect Observatory -hankkeen tuloksia, jotka koskevat kansallisen ja EU:n säädöskielen yhtäläisyyksiä ja eroja. Suomi oli hankkeessa mukana kymmenen muun maan kanssa (Eurolect Observatory Project).

Juridinen koulutus auttaa tutkimuksemme mukaan parantamaan sekä ymmärtämisen tuotetta että ymmärtämisen prosessia. Juristit vastaavat todennäköisemmin oikein luetun ymmärtämisen kysymyksiin. He myös löytävät koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella nopeasti, mikä säädöstekstissä on tärkeää tehtävään vastaamisen kannalta, kun taas muut kuin juristit lukevat useampaan kertaan tai hitaasti ja kaipaavat enemmän selittävää tietoa ja vihjeitä siitä, miten tekstiä pitäisi lukea. Vaikka oikeustieteen opinnot parantavat lainlukutaitoa, myös juristit pitävät säädöstekstejä vaikeina ja raskaslukuisina.

Tutkimme myös sitä, miten säädöstekstin ymmärtämiseen vaikuttavat tekstin ominaisuudet, joita ovat sisällön lisäksi ennen kaikkea kieli mutta myös ulkoasu (ks. esim. Wio 2000). Tutkimuksemme vahvisti useiden aiempien tutkimusten tuloksia siitä, että säädösten ymmärtämistä vaikeuttavat ennen muuta pitkät virkkeet, viitaukset ja termit.

Käytettävyytestauksessa koehenkilöt esittivät useita ehdotuksia siitä, miten säädöstekstien ymmärrettävyyttä voi parantaa. Jatkotutkimuksessa voisikin vertailla alkuperäisten säädösten ja niistä parannusehdotusten mukaan muokattujen versioiden ymmärrettävyyttä (vrt. Gunnarsson 1982). Jos tulevissa säädöshankkeissa suositustemme mukaan arvioitaisiin säädösehdotuksia käytettävyydestä avulla, arvioinnista (esimerkiksi sen kokeiluhankkeesta) saatavia säädösluonnosten versioita voitaisiin käyttää aineistona myös tieteellisessä tutkimuksessa. Samalla saataisiin lisätietoa eri sääntelyalojen säädösten ymmärtämisestä.

6.2 Aineistojen ja menetelmien arviointia

Tutkimuksemme kyselyillä ja käytettävyydetutkimuksilla saadut tiedot täydentävät hyvin toisiaan. Kyselyillä saatiin sekä määrällistä että myös laadullista tietoa säädöstekstien ymmärtämisestä. Käytettävyydetutkimuksilla puolestaan saatiin yksityiskohtaista tietoa siitä, miten lukija yksittäistä säädöstekstiä lukiessaan sitä tulkitsee, millaisia ongelmia hän lukemisessa kohtaa ja miten hän niitä pyrkii ratkaisemaan.

Säädökset ovat teksteinä pitkiä. Siksi sekä kyselyjen että käytettävyystudkimusten testiaineistona käytettiin säädöstekstien katkelmia. Katkelmat oli valittu niin, että niistä sai käsityksen säädöstekstille ominaisista kielellisistä piirteistä. Myös tutkimukseen osallistuvat koehenkilöt ja kyselyjen vastaajat pitivät valittuja katkelmia kieleltään tyypillisinä säädösteksteinä. Jo lyhyen säädöstekstikatkelman lukeminen on hidasta ja kuormittavaa, joten käytännössä pidempien tekstien käyttäminen koetilanteessa on mahdotonta. Samoin ääneenajatteluaineistot jo kahden tunnin lukutilanteesta kasvavat helposti monikymmensivuisiksi.

6.2.1 Miten kysely soveltui säädöstekstin ymmärtämisen arviointiin?

Kysely oli hyvä keino tavoittaa suuri määrä vastaajia. Suomenkielinen kysely tavoitti yhteensä 579 vastaajaa, ja vastaajia oli kaikista Suomen maakunnista. Vaikka ruotsinkielisen kyselyn vastaajajoukko (87) on huomattavasti pienempi, ruotsinkielisen väestön kokoon suhteutettuna vastaajia on paljon.

Kyselyyn kuuluvalla luetun ymmärtämisen testillä saatiin tietoa, jota voitiin analysoida myös määrällisesti suhteessa erilaisiin lukijaryhmiin. Kyselyllä saatiin määrällistä tietoa myös säädösteksteihin liittyvistä asenteista ja tottumuksista huomattavasti laajemmalla vastaajajoukolta kuin muilla keinoilla olisi ollut mahdollista saada.

Kyselyjen otos ei kuitenkaan ole koko Suomen suomen- ja ruotsinkielistä väestöä edustava, sillä sellaisen muodostamiseen ei tutkimuksessa ollut resursseja. Suomenkieliseen kyselyyn vastasi tämän tutkimuksen tarpeisiin riittävä määrä säädöstekstien erilaisten lukijaryhmien edustajia. Ruotsinkielisen kyselyn pienemmän otoksen perusteella ei voi tehdä koko perusjoukkoon yleistettävissä olevia johtopäätöksiä.

Kuten yleensäkin kyselytutkimuksessa, myös tässä tutkimuksessa on runsaasti En osaa sanoa -vastauksia ja neutraaleja vastauksia, eikä kyselyn perusteella voi saada selville, mistä tällaiset vastaukset johtuvat. Niitä on sekä luetun ymmärtämisen tehtävissä että väittämien arvioinnissa. Tässä tutkimuksessa emme halunneet poistaa neutraalia vaihtoehtoa, koska se on kuitenkin tärkeä niille vastaajille, jotka eivät ole väittämistä vahvasti samaa eivätkä eri mieltä. Lisäksi vaihtoehtona oli En osaa sanoa, jotta neutraalia vaihtoehtoa ei käytettäisi tämän vaihtoehdon sijasta.

Kyselyn kysymykset on laadittu tutkimuskysymysten ja aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella, ja niitä työstettiin vielä ohjausryhmän ja pilottikyselyn kommenttien perusteella. Kysymykset auttoivat saamaan tietoa kaikista

tutkimuskysymyksistä. Myös varsinaisten kyselyjen vastaajilla oli mahdollisuus kommentoida kyselyä, mutta kommentit jäivät vähiin. Kaikki kysymykset ja vastausvaihtoehdot pyrittiin laatimaan yleiskielisiksi, jotta ne olisivat mahdollisimman ymmärrettäviä kaikille vastaajille. Yksittäiset juridisen koulutuksen saaneet vastaajat kuitenkin kommentoivat, että heitä kysymysten ja vastausvaihtoehtojen yleiskielisyys hämmensi.

Valmiiden vaihtoehtojen lisäksi moniin kysymyksiin oli mahdollista vastata myös avovastauksella. Molempiin kyselyihin tuli huomattavan paljon avovastauksia. Näin saatiin tietoa vastaajien näkemyksistä myös sellaisiin näkökohtiin, joita ei suoraan kysytty. Vaikka kysyttiin erityisesti ymmärtämisiongelmiä, vastaajat toivat esiin runsaasti myös muuntyyppisiä havaintojaan säädösteksteistä ja säädöskielestä.

Suomen- ja ruotsinkielisen kyselyn kysymykset olivat pääosin samanlaiset, jotta vastauksia olisi mahdollista vertailla. Suomen- ja ruotsinkielisen kyselyn vastauksia ei kuitenkaan voitu kaikin osin verrata ruotsinkielisen kyselyn pienemmän ja eritaustaisen vastaajaryhmän takia. Siksi suomenkielisen kyselyn määrällinen analyysi on monipuolisempi kuin ruotsinkielisen. Ruotsinkielisessä kyselyssä kysyttiin yhteisten kysymysten lisäksi myös erityisesti säädöstekstien kieliversioista, sillä ruotsinkieliset säädökset ovat Suomessa pääosin käännöksiä suomen kielestä.

6.2.2 Miten ääneenajattelu soveltui säädöstekstin ymmärtämisen arviointiin?

Itse tutkimusprosessi on toteutettu luotettavasti ja todennettavasti. Koehenkilöt edustavat valittuja ryhmiä, ääneenajattelut on tallennettu videona, äänitteenä ja litteraatteina. Tutkija oli mukana taustalla havainnoimassa koehenkilöiden käyttäytymistä lukutilanteessa. Tallenteilta on ollut mahdollista tarkistaa litteraattien ja muistiinpanojen oikeellisuus. Kommenttien luokittelua varten laadittiin lomake (liite 5), jonka avulla oli mahdollista tehdä alustava luokittelu jo koetilanteessa. Luokittelua täsmennettiin ja tarkistettiin tallenteiden avulla.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan käsitteiden ja menetelmien sopivuuden, päätelmien johdonmukaisuuden sekä tulosten yleistettävyyden näkökulmasta (ks. esim. Lähdesmäki, Hurme, Koskimaa, Mikkola & Himberg 2009, Eskola & Suoranta 1998, 208–222, Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Käytettävyyden käsite soveltuu hyvin tekstien ymmärtämisen tarkasteluun ja avaa autenttista lukukokemusta. Käytettävyyden tutkimisen menetelmät ovat sovitettavissa

tekstien käytettävyyden mittaamiseen, mutta vaativat tuekseen lingvististä analyysia (samoin kuin luettavuustutkimukset aiemmin), jotta niistä on hyötyä tekstien kehittämisessä.

Tässä tutkimuksessa käytettyä ääneenajattelua eli protokolla-analyysia on aiemmin sovellettu paitsi käytettävyytutkimuksissa myös psykologiassa ja käännöstieteessä. Jonkin verran menetelmää on käytetty myös lukemisen ja puheen ymmärtämisen tutkimuksessa. Ääneenajattelu on hedelmällinen työtapa: se avaa lukutapahtumaa kokonaisvaltaisemmin ja syvällisemmin kuin pelkkä haastattelu tai kyselylomake, joka toisaalta mahdollistaa tilastollisesti pätevän koehenkilöotoksen käytön. Koehenkilöiden introspektiolla on kuitenkin mahdollista tavoitella kvalitatiivisessa tutkimuksessa oleellista ilmiön syvää ymmärrystä tilastotiedon sijaan (vrt. esim. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Menetelmän onnistunut käyttö perustuu paljolti vapaaehtoisten koehenkilöiden sitoutumiseen sekä ääneenajattelu- ja viestintätaitoon. Aiempien tutkimusten mainitsevat pulmat (ks. esim. Kussmaul & Tirkkonen-Condit 1995: 179–182) ääneenajattelun liiasta kuormittavuudesta vältettiin tässä tutkimuksessa suhteellisen hyvin keskittymällä ainoastaan lukemiseen, pitämällä tekstien pituudet kohtuullisina ja kiinnittämällä huomiota koetilanteen rentoutuneeseen ilmapiiriin. Menetelmällä on vastaisuudessa kiinnostavia soveltamismahdollisuuksia niin säädös- kuin muidenkin tekstien lukemisen ja käytettävyyden tutkimisessa.

Koetekstien kriteereihin ja otteiden valintaan käytettiin paljon aikaa ja harkintaa. Koetekstien haluttiin edustavan hyvin säädöstekstejä. Taustatyönä tehtiin juristeille kysely sopivista säädöksistä. Ehdotuksista poimittiin usein mainittuja ja näistä seloitettiin sellaiset säädöstekstit, jotka eivät olleet poikkeuksellisen vaikeita tai helppoja eivätkä liittyneet johonkin erikoisalaan. Säädösten haluttiin olevan eri-ikäisiä ja koskettavan laajasti kansalaisia. Haastatteluissa koehenkilöt ilmaisivat pitävänsä otteita tyypillisinä lakiteksteinä.

Ääneenajattelu ja havainnointi ovat erittäin työläitä ja aikaa vieviä menetelmiä. Siksi koehenkilöiden määrä on yleensäkin näissä menetelmissä suhteellisen pieni. Ääneenajattelussa kymmentä ja jopa viittä koehenkilöä voidaan pitää riittävänä määränä. Pieni käyttäjämäärä riittää, jos se edustaa hyvin käyttäjäjoukkoa (Anttonen 2005: 291). Pienen otoskoon säännön mukaan viidellä koehenkilöllä löytyy 80 prosenttia käytettävyysongelmista, eikä määrän kasvattaminen tuo merkittävää lisätietoa. Tässä tutkimuksessa koehenkilöitä oli yhteensä 20: saman testauksen toisti kaksi tutkijaa, joista toinen kymmenelle suomenkieliselle koehenkilölle ja toinen kymmenelle ruotsinkieliselle koehenkilölle. Sekä menetelmän käyttökokemukset että saadut tulokset olivat molemmissa kieliryhmissä hyvin samansuuntaiset, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta.

7 Suositukset

Esitämme viisi tutkimustuloksiimme perustuvaa suositusta, joiden avulla säädöskieltä ja sen ymmärtämistä voidaan parantaa. Suosituksista viides koskee erityisesti ruotsin kieltä, muut neljä sekä suomea että ruotsia.

Suositus 1: Lisätään ymmärrettävyyden arviointi säädösten vaikutusarviointiin.

Suosittelimme, että lainvalmistelun vaikutusarviointiin otetaan mukaan ymmärrettävyyden arviointi erityisesti niissä laeissa, jotka koskettavat kansalaisia laajasti. Tutkimustulostemme mukaan säädösten kieli vaikeuttaa sisällön ymmärtämistä eniten silloin, kun lukijalla ei ole juridista koulutusta. Kotimaisten kielten keskus ehdotti jo vuonna 2023 hallitusohjelma-avauksissaan, että säädösten vaikutusarviointiin lisättäisiin säädöstekstin ymmärrettävyyden ja sen vaikutusten arviointi (Kotus 2023). Jos säädöstekstit ovat vaikeasti ymmärrettäviä, niiden lukemiseen hallinnossa ja yhteiskunnassa laajemminkin kuluu enemmän aikaa ja virhemahdollisuudet lisääntyvät, mikä puolestaan kasvattaa kustannuksia. Säädösten kielelliset muotoilut kulkeutuvat usein sellaisenaan niiden perusteella kirjoitettaviin virkateksteihin ja edelleen muihin teksteihin (esim. Mattila 2017: 86, esim. Koskela 2008: 122–124, Suominen 2019: 122–124, 156–157, 186, 205). Näin säädösten kieli vaikuttaa suoraan ja epäsuorasti myös kansalaisten osallistumiseen ja demokratiakäytännöihin. Jotta säädösten kieleen voidaan lainvalmistelussa kiinnittää tarpeeksi huomiota, lainvalmistelulle tulee turvata riittävä aika ja henkilöstö.

Suositus 2: Arvioidaan säädösten ymmärrettävyyttä lainvalmistelussa käytettävyydestä avulla.

Suosittelimme, että lainvalmistelussa säädösten kielen ymmärrettävyyttä arvioidaan käytettävyydestä avulla niin, että koehenkilöt valitaan tulevista käyttäjäryhmistä. Tutkimuksemme perusteella käytettävyydestä sopii hyvin myös säädösten ymmärrettävyyden arviointiin. Käytettävyydestä voidaan tehdä asiantuntija-arvioina tai testaamalla protokolla-analyysin eli ääneenajattelun avulla todellisia käyttäjiä. Jos käytetään vain asiantuntija-arviointia, riskinä on asiantuntijan integroituminen laatijaryhmään: ongelmien syiden ymmärtäminen johtaa usein niiden hyväksymiseen ja ratkaisematta jättämiseen. Todellisten käyttäjäryhmien

testaus antaa monimuotoisen ja luotettavan kuvan erilaisten lukijoiden käyttäjäkokemuksesta. Se antaa parhaiten vastauksia myös käytettävyyssymyksiin ”miksi” ja ”miten korjataan”. (Nielsen 1993, Nielsen 2001, Nielsen 2012.)

Suositus 3: Jatketaan säädöskielen lähentämistä yleiskieleen.

Suosittellemme, että etusijalle säädöstekstien kielellisessä muotoilussa ja sitä koskevassa ohjeistuksessa asetetaan entistä vahvemmin yleiskieli ja sen tekstikäytännöt, olipa kyse otsikoinnista, esittämisjärjestyksestä, viittauksista, virkerakenteesta, termeistä tai merkintätavoista. Tutkimuksemme perusteella yleiskielestä poikkeava kielenkäyttötapa synnyttää säädöstekstin lukijassa kokemuksen, että teksti ei ole tarkoitettu tavalliselle lukijalle vaan ainoastaan alan asiantuntijoille. Laajasti kansalaisia koskevia säädöstekstejä tulisi voida lukea ja tulkita samaan tapaan kuin muitakin asiatekstejä. Säädöskielen poikkeavista käytännöistä ei ole syytä pitää kiinni, vaan niitä tulee aktiivisesti kehittää vastaamaan yleiskielen käytäntöjä. Yhdenmukaiset käytännöt helpottavat yleensä käytettävyyttä. Tämä koskee myös tekstejä.

Historiallisista syistä ruotsinkielinen säädöskieli sisältää vanhakantaisia termejä, jotka ovat kauempana ruotsin yleiskielestä ja vaikeammin ymmärrettävissä kuin vastaavat suomenkieliset termit. Tutkimuksemme mukaan ruotsinkieliset kokevat usein tarvetta kääntyä suomenkielisen lakitekstin puoleen ymmärtääkseen paremmin säädöksen sisällön. Suosittelemmekin, että erityisesti ruotsinkielisen säädöskielen termejä nykyaikaistetaan terminologien ja lainvalmistelijoiden yhteistyönä.

Suositus 4: Tarjotaan tietoa säädöstekstien lukemisesta ja siinä käytettävistä apuneuvoista.

Suosittellemme, että säädöstekstien erilaisia lukijaryhmiä opastetaan säädöstekstien lukemisessa ja annetaan heille tietoa siinä käytettävistä apuneuvoista, kuten hallituksen esityksistä ja virastojen tuottamista yleistajuisista ohjeista. Koulutus säädöstekstien lukemisesta hyödyttäisi tutkimuksemme perusteella erityisesti niitä, jotka työssään lukevat säädöksiä mutta joilla ei ole juridista koulutusta. Koulutus voisi olla saatavilla kaikille avoimena verkkokurssina valtionhallinnon yhteisellä oppimisolustalla E-oppivassa. Tutkimuksestamme ilmeni, että mitä useammin muun kuin juridisen koulutuksen saaneet olivat lukeneet säädöstekstejä, sitä ymmärrettävämpänä he pitivät tutkimuksessa esimerkkinä ollutta säädöstekstiä. Tutkimuksemme mukaan juristeille tärkeä apuneuvo säädöstekstin ymmärtämisessä on usein hallituksen esitys, kun taas tavalliset kansalaiset eivät välttämättä edes tiedä sellaisen olemassaolosta. Hallituksen esityksessä on termien selityksiä, asiointilojen

kuvauksia ja tarkentavia kommentteja säädöksiin. Hallituksen esityksen kieli voi tutkimuksemme perusteella joissakin tapauksissa myös olla selkeämpää kuin säädöksen kieli, millä on myönteinen vaikutus asenteisiin myös lakitekstiä kohtaan.

Suositus 5: Otetaan ruotsinkielinen säädösversio huomioon lainvalmisteluprosessin alusta lähtien ja lisätään viestintää sen asemasta ja syntyprosessista.

Suosittellemme, että ruotsinkielinen säädösversio otetaan huomioon lainvalmisteluprosessin alusta lähtien. Kääntämiseen on varattava riittävästi aikaa, ja ruotsinkielisiä termejä on syytä miettiä jo säädöshankkeen alkuvaiheessa ottamalla kääntäjä mukaan valmistelutyöryhmään. Tutkimuksestamme käy ilmi, että ruotsinkieliset kokevat usein tarvetta kääntyä suomenkielisen lakiversion puoleen ymmärtääkseen paremmin säädöksen sisällön. Ruotsinkielisen säädösversion asemasta ja syntytavasta on myös virheellisiä käsityksiä, jotka heikentävät luottamusta siihen. Suosittelemmekin myös lisäämään viestintää siitä, että Suomessa ruotsinkielinen lakiteksti on itsenäinen teksti, jolla on sekä oikeudellisesti että kielellisesti sama arvo kuin suomenkielisellä lakitekstillä. Viestintää on syytä lisätä myös siitä, että käännösprosessi on vaativaa asiantuntijatyötä, johon sisältyy laaja laadunvarmistaminen.

LÄHTEET

Koeaineistojen lähteet

Arbetstidslagen (872/2019) <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2019/20190872>

Avoliittolaki (484/2023) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1929/19290234>

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi avioliittolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 172/2021 vp) <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2021/20210172>

Inkomstskattelagen (1535/1992) <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1992/19921535>

Perintökaari/ (40/1965) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1965/19650040>

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av äktenskapslagen och till lagar som har samband med den (RP 172/2021 rd) <https://www.finlex.fi/sv/esitykset/he/2021/20210172>

Tuloverolaki (1535/1992) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19921535>

Työaikalaki (872/2019) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2019/20190872>

Äktenskapslagen (484/2023) <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1929/19290234>

Ärvdabalken (40/1965) <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1965/19650040>

Kirjallisuus

Aarnio, A. 1989: *Laintulkinnan teoria*. WSOY: Juva.

Aarnio, A. 1999: Juridinen tulkinta. – *Encyclopaedia iuridica Fennica: suomalainen oikeustietosanakirja VII. Oikeuden yleistieteet*. Gummerus: Jyväskylä.

Anttonen, J. 2005: Osallistujien valinta. – S. Ovaska, A. Aula & P. Marjaranta (toim.), *Käytettävyytutkimuksen menetelmät*. S. 283–298. Tietojenkäsittelytieteiden laitoksen julkaisusarja B. Tampereen yliopisto.

Atkinson, R. C. – Shiffrin, R. M. 1968: Human memory: A proposed system and its control processes. – K. Spence (toim.), *The psychology of learning and motivation*. Vol. 2. S. 89–195. Oxford, England: Academic Press.

Attila, E. 2017: *Tässä gradussa tutkitaan ei-modaalista indikaatiivia säädöskielessä: Modaaliainesta vailla olevan indikaatiivin tehtävät lakitekstissä*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Saatavilla: <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/213195f7-5fd3-4e61-ad65-ef8684009780/content> (16.4.2024).

Bartsch, R. 1987: *Norms of Language. Theoretical and Practical Aspects*. Longman Linguistics Library. Longman. London/New York.

Bhatia, V. K. 1983: Simplification v. easification: The case of legal texts. – *Applied Linguistics* 4(1). S. 42–54.

Bhatia, V. K. 1993: *Analysing Genre: Language Use in Professional Settings*. London: Longman.

Budiu, R. 2013: Interaction Cost. <https://www.nngroup.com/articles/interaction-cost-definition/> (16.4.2024).

Bullock, O. M. – Colón Amill, D. – Shulman, H. C. – Dixon, G. N. 2019: Jargon as a barrier to effective science communication: Evidence from metacognition. – *Public Understanding of Science*, Volume 28, Issue 7, October 2019. S. 845–853.

Carlson, S. – Seipel, B. – McMaster, K. 2014: Development of a new reading comprehension assessment: Identifying comprehension differences among readers. S. 40–53. – *Learning and Individual Differences* 32.

Charzyńska, E. 2015: Text Topic Interest, Willingness to Read and the Level of Reading Comprehension Among Adults: the Role of Gender and Education Level. – *The New Educational Review* 2015 (1). S. 84–95.

Dahlgren, S. A. K. 2020: Selkokieltä S2-oppijalle: Kaikille selviä hallinnollisia tekstejä. – *Puhe ja kieli* 39(4). S. 325–344.

- Domaneschi, F. – Poggi, F. – Marocchini, E. 2022: When Lawyers Are More Logical than Ordinary Speakers and When They Are Not-An Empirical Enquiry into Laypersons' and Legal Experts' Understanding of Pragmatic Meanings. – *JLL* 11.
- Ekman Öst, U. 2008: Svåra ord i domar – Förstår vanliga människor innebörden av juridiska domar? Förtroendestudien, *Ju* 2007:08: Liite 8. S. 67–120. <http://mdh.diva-portal.org/smash/get/diva2:25291/FULLTEXT01.pdf> (16.4.2024).
- Engberg, J. 2007: Vom Vorgriff auf das Ungreifbare – (Schein?)Präzision, unvermeidliche und erstrebte Vagheit in der Gesetzesredaktion. – Denken wie ein Philosoph und schreiben wie ein Bauer. *Sprache, mit der ein Staat zu machen ist*. S. 67–82. Schulthess Verlag.
- Ericsson, K. A. – Simon, H. A. 1993: *Protocol Analysis: Verbal Reports as Data*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Eriksen, P. F. – Fjørtoft, H. – Vatn, G. Å. 2016: Hvor begripelige er egentlig lovtekster? En metode for å undersøke leseforståelse. – *Fra myndig maktspråk til klar kommunikasjon. Rapport fra Nordisk klarspråkskonferanse Oslo 28.–29. mai 2015*. S. 43–49.
- Eskola, J. – Suoranta, J. 1998: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- EU 2016/2102: Direktiivi julkisen sektorin elinten verkkosivustojen ja mobiili-sovellusten saavutettavuudesta. https://publications.europa.eu/resource/ellar/ce26d769-b85d-11e6-9e3c-01aa75ed71a1.0008.03/DOC_1 (16.4.2024).
- Eurolect Observatory Project: <https://www.unint.eu/en/progetti-di-ricerca/eurolect-observatory-project/> (16.4.2024)
- Finlex. <https://www.finlex.fi/fi/laki/> (16.4.2024).
- Flower, L.– Hayes, J. R. – Swarts, H. 1983: Revising Functional Documents: The Scenario Principle. – Anderson, Paul V. ym., *New Essays in Technical and Scientific Communication: Research, Theory, Practice*. Taylor & Francis Group.
- Gémar, J. C. 1995: Traduire ou l'art d'interpréter : langue, droit et société : éléments de jurilinguistique. *Tome 2: Application: traduire le texte juridique*. Sainte-Foy: Presses de l'Université du Québec.

Grice, H. P. 1991 [1968]: *Logic and Conversation*. – S. Davis (toim.), *Pragmatics: a reader*. S. 305–315. Oxford: University Press.

Guðmundsdóttir, B. – Cilia, O. M. 2016: *Skiljanlegt lagamál? Rannsókn á íslensku lagamáli*. Rannsóknarskýrsla. Leiðbeinendur Ari Páll Kristinsson og Sigrún Steingrímisdóttir. [Forståelige lovttekster? En undersøgelse i islandsk lovsprog. Forskningsrapport. Vejledere Kristinsson & Steingrímisdóttir.] Reykjavík: Rannís.

Gunnarsson, B.-L. 1982: *Lagtexters begriplighet. En språkfunktionell studie av medbestämmandelagen*. Stockholm: LiberFörlag.

Göpferich, S. 2006: *Textproduktion im Zeitalter der Globalisierung: Entwicklung einer Didaktik des Wissenstransfers*. Studien zur Translation 15. 2nd ed. Tübingen: Stauffenburg.

Göpferich, S. 2009: Comprehensibility assessment using the Karlsruhe comprehensibility concept. – *The Journal of Specialised Translation* 11(2009). S. 31–52.

Hallintolaki 434/2003. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434> (16.4.2024).

Heikkinen, V. – Härmäläinen, H. 2011: Onko laki sama kaikille? Lakitekstien viittaukset. – *Kielikello*: <https://www.kielikello.fi/-/onko-laki-sama-kaikille-lakitekstien-viittaukset> (16.4.2024).

Heikkinen, V. – Lehtinen, O. – Lounela, M. 2001: Kuvia kirjoitetusta suomesta. – *Kielikello* 3/2001. S. 12–15.

HELO 2019a = *Hallituksen esitysten laatimisohteet. Opas hyvien esitysten kirjoittamiseen*. <https://helo.finlex.fi/> (16.4.2024).

HELO 2019b = *Anvisningar för utarbetande av regeringspropositioner. Handbok i hur man skriver goda propositioner*. <http://helo.finlex.fi/sv/> (16.4.2024).

Hidén, M. 2023: Normihierarkia. – *Tieteen termipankki*: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:normihierarkia> (16.4.2024).

Hiidenmaa, P. 2000: Poimintoja virkakielen rekisteristä. – Heikkinen, V., Hiidenmaa, P. & Tiililä, U. (toim.), *Teksti työnä, virka kielenä*. Helsinki: Gaudeamus. S. 35–61.

Holland, M. – Redish, J. 1982: Strategies for understanding forms and other public documents. – *Analyzing Discourse: Text and Talk*. S. 205–208. Georgetown University Press, Washington, D.C.

Hyvän virkakielen toimintaohjelma. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuis-
tioita ja selvityksiä 2014:2. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-251-7>

Hämäläinen, T.-L. 2012: *Kohesion och explicitering som översättningsproblem: en kontrastiv textlinvistisk analys av regeringspropositioner på finska och på svenska*. Pro gradu -tutkielma: Helsingin yliopisto.

Ilves, M. 2005: Ääneenajattelu. – S. Ovaska, A. Aula & P. Marjaranta (toim.), *Käytettävyytutkimuksen menetelmät*. S. 209–222. Tietojenkäsittelytieteiden laitoksen julkaisusarja B. Tampereen yliopisto.

ISO 9241-11:1998: Ergonomic requirements for office work with visual display terminals (VDTs). Part 11: Guidance on usability. http://www.iso.org/iso/iso_catalogue/catalogue_tc/catalogue_detail.htm?csnumber=16883. Status: Withdrawn. This standard has been revised by ISO 9241-11:2018. (16.4.2024).

ISO 9241-210 2008: Ergonomics of human-system interaction. Part 210: Human-centred design process for interactive systems.

Isohella, S. – Nuopponen, A. 2016: Terminologia kohtaa käytettävyyden. Terminologisen käytettävyyden ydintä rakentamassa. – P. Hirvonen, D. Rellstab & N. Siponkoski (toim.), *Teksti ja tekstuaalisuus, Text och textualitet, Text and Textuality, Text und Textualität*. VAKKI-symposiumi XXXVI 11.–12.2.2016. VAKKI Publications 7. Vaasa. S. 226–237. http://www.vakki.net/publications/2016/VAKKI2016_Isohella&Nuopponen.pdf (16.4.2024).

Johannsen, B.-O. – Pran, K. R. 2011: *Telefonundersøkelse – Lovspråk*. <https://www.sprakradet.no/upload/Klarspr%c3%a5k/Dokumenter/Lovspr%c3%a5k-hovedrapport.pdf> (16.4.2024).

Johansen, L. V. 2018: Using legal language as a non-lawyer: Danish lay judges' linguistic strategies during criminal trials. – *Nordic Journal of Linguistics* 41(2). S. 227–246.

Jääskeläinen, R. 2000: Focus on Methodology in Think-aloud Studies on Translating. – *Tapping and Mapping the Processes of Translation and Interpreting: Outlooks on empirical research*. S. Tirkkonen-Condit & R. Jääskeläinen (toim.). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Kaakinen, J. K. – Hyönä, J. 2005: Perspective effects on expository text comprehension: Evidence from think-aloud protocols, eyetracking, and recall. – *Discourse processes* 40(3). S. 239–257.

Kankaanpää, S. 2006: *Hallinnon lehdistötiedotteiden kieli*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kankaanpää, S. – Piehl, A. – Räsänen, M. 2009: Kohti parempaa säädöskieltä. – *Kielikello* 2/2009. S. 19–22. <https://www.kielikello.fi/-/kohti-parempaa-saadoskielta> (16.4.2024).

Kankaanpää, S. – Piehl, A. – Räsänen, M. 2012: Kuinka tutkia lakitekstin syntyä ja tekstilajin rajoja? Tekstianalyysia, muutosehdotuksia ja osallistuvaa havainnointia. – V. Heikkinen, E. Voutilainen, P. Lauerma, U. Tiilikä & M. Lounela (toim.), *Genreanalyysi. Tekstilajitutkimuksen käytäntöä*. S. 394–431. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisu 29.

Kanner, A. 2011: *Kansallisen lainsäädännön ja EU-säädösten kieli nesessiivisten rakenteiden valossa*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Katseenseuranta. – *Wikipedia*: https://fi.wikipedia.org/wiki/Katseenseuranta#cite_note-Tobii_VR-9. (16.4.2024).

Keinänen, A. – Sinkkilä, K. – Lonka, H. – Tuominen, R. – Pajuoja, J. – Vauhkonen, V. 2019: *Säädösten sujuvoittamisen kokemukset ja vaikutukset. Sipilän hallituksen kärkihankkeen arviointi*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019: 66.

Keinänen, A. – Vartiainen, N. 2023. *Miten lakien laatimista tulisi johtaa? Datan hyödyt säädösjohtamisessa*. Sitran selvityksiä 233. Saatavilla: <https://www.sitra.fi/app/uploads/2023/06/sitra-miten-lakien-laatimista-tulisi-johtaa.pdf>. (16.4.2024).

Ketola, J. 2002: *Työoikeudellisten lakitekstien ideationaalisia, tekstuaalisia sekä intersubjektiveja merkityksiä*. Lisensiaatintutkielma. Vaasan yliopisto, nykysuomen ja kääntämisen laitos.

- Kiili, C. 2012: *Online reading as an individual and social practice*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 441. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kiili, C. – Laurinen, L. 2015: Lukiolaiset yksilöllisinä ja yhteisöllisinä internetlukijoina. – E. Ropo, E. Sormunen, & J. Heinström (toim.), *Identiteetistä informaatiolukutaitoon: tavoitteena itsenäinen ja yhteisöllinen oppija*. S. 256–275. Tampere University Press. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9920-3> (16.4.2024).
- Klami, H. T. – Siltala, R. 2019: Oikeusnormi. – *Tieteen termipankki*: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:oikeusnormi> (16.4.2024).
- Klami, H. T. – Siltala, R. 2020: Normiristiriita. – *Tieteen termipankki*: https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:normiristiriita/laajempi_kuvaus (16.4.2024).
- Koivusalo, E. 1992: Selkeytykö virkakieli? – *Kielikello* 3/1992. <https://kielikello.fi/selkeytyko-virkakieli/> (16.4.2024).
- Koskela, M. 2008: *Valtionhallinnon tekstilajiketjujen intertekstuaalisuuden piirteitä*. Vaasan yliopiston käännösteorian, ammattikielten ja monikielisyyden tutkijaryhmän julkaisut nro 35. http://www.vakki.net/publications/no35_fin.html (16.4.2024).
- Koskinen, J. 2005: Käytettävyydestä. – S. Ovaska, A. Aula & P. Marjaranta (toim.), *Käytettävyydetutkimuksen menetelmät*. Tietojenkäsittelytieteiden laitoksen julkaisusarja B. Tampereen yliopisto.
- Kosonen, H. 2010: *Kuinka lakikieltä ymmärretään? Esimerkkinä perintökaaren 7 luvun 5 kaaren 7 luvun 5 §*. Esitelmädiat. https://www.kotus.fi/files/1822/Lakikieli_3_24.1.2010.pdf (16.4.2024).
- Kotus 2023 = Parannetaan julkisia palveluja: panostetaan ymmärrettävään kieleen. – *Kotimaisten kielten keskuksen hallitusohjelma-avauksia 2023*. https://www.kotus.fi/kotus/organisaatio/kotuksen_avauksia_hallitusohjelmaan_2023/kieliavauksia_2023_ymmarrettavan_kielen_merkitys_julkisissa_palveluissa
- Kristinsson, A. P. – Guðmundsdóttir, B. – Cilia, O. M. – Steingrímisdóttir, S. 2022: Skilur almenningur íslenskt lagamál? – *Orð og tunga* 24. S. 57–86.

Kristinsson, A. P. – Steingrímisdóttir, S. – Guðmundsdóttir, B. – Cilia, O. M. 2018: (U) forståelige love, domme og digital formidling. – A. Kjærgaard & J. Lauridsen (toim.), *Sprog og kommunikation i digital borgerbetjening: Rapport fra Nordisk klarsprogs-konference på Schæffergården*, 4.–5. maj 2017. S. 25–32. <http://dx.doi.org/10.7146/ksn.v0i0.104232>. (16.4.2024).

KS = *Kielitoimiston sanakirja* 2024. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. URN:NBN:fi:kotus-201433. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/>..Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 19.3.2024. (16.4.2024).

Kussmaul, P. – Tirkkonen-Condit, S. 1995: Think-Aloud Protocol Analysis in Translation Studies. – *TTR: traduction, terminologie, rédaction*. Vol. 8(1). S. 177–199.

Kuusela, M. 2004: *Selkokielisten Internet-sivujen käytettävyys kehitysvammaisilla käyttäjillä*. Diplomityö. Teknillisen korkeakoulun tietoteknillinen osasto.

Lagen.nu: Ärvdabalk (1958:637) <https://lagen.nu/1958:637> (16.4.2024).

Lainkirjoittajan opas 2013. Oikeusministeriö, lainvalmisteluosasto. Selvityksiä ja ohjeita 37/2013. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-318-4>. (16.4.2024).

Lainkirjoittajan opas 2014. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76493/lainkirjoittajan_opas_low_20130904.pdf (16.4.2024).

Lainvalmistelun prosessiopas. <http://lainvalmistelu.finlex.fi/> (16.4.2024).

Lainvalmistelun vaikutusarviointiohje 2022. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164423> (16.4.2024).

Lakisammon projektikuvaus: <https://seco.cs.aalto.fi/projects/lakisampo/> (16.4.2024).

Lakisampo: <https://lakisampo.fi/fi/> (16.4.2024).

Landqvist, H. 2000: *Författningssvenska. Strukturer i nutida svensk lagtext i Sverige och Finland*. Nordistica Gothoburgensia 22. Göteborg.

Lappalainen, H. 2012: Osallistuva havainnointi. – V. Heikkinen, E. Voutilainen, P. Lauerma, U. Tiililä & M. Lounela (toim.), *Genreanalyysi. Tekstilaji-tutkimuksen käsikirja*. S. 411–422. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 169. Helsinki: Gaudeamus

Lehtinen, M. 1982: Valtioneuvoston päätös viranomaisten kielenkäytön parantamisesta. – *Kielikello* 2/1982. <https://kielikello.fi/valtioneuvoston-paatos-viranomaisten-kielenkayton-parantamisesta/> (16.4.2024).

Lindroos-Hovinheimo, S. 2011: Miten lakia tulkitaan? Erään oikeusteoreettisen kysymyksen suomalaista historiaa. – *Lakimies* 109 (2011): 2.

LO = *Lainkirjoittajan opas. Kansallisten säädösten valmistelua koskevat ohjeet.* <http://lainkirjoittaja.finlex.fi/> (16.4.2024).

Lähdesmäki, T. – Hurme, P. – Koskimaa, R. – Mikkola, L.– Himberg, T. 2009: *Menetelmäpolkuja humanisteille.* Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja> (16.4.2024).

Lötscher, A. 2008: Conceptual and textual structure in legislative texts. – *Obscurity and Clarity in the Law.* S. 151–172. Routledge.

Mattila, H. E. S. 2002: *Vertaileva oikeuslingvistiikka.* Kauppakaari, Lakimiesliiton kustannus.

Mattila, H. E. S. 2010: Suomalaisen oikeuskielen ominaispiirteet. – H. E. S. Mattila, A. Piehl & S. Pajula (toim.) 2010: *Oikeuskieli ja säädöstieto. Suomenkielinen lakikirja 250 vuotta.* Suomalainen lakimiesyhdistys, C-sarja N:0 41, Helsinki. S. 233–259.

Mattila, H. E. S. 2017: *Vertaileva oikeuslingvistiikka. Juridinen kielenkäyttö, lakimieslatina, kansainväliset oikeuskielet.* Helsinki: Alma Talent. Toinen, uudistettu painos.

Mattila, H. E. S. 2023: Säädöskielen ymmärtäminen. Puheenvuoron runko 20.3.2023. Julkaisematon käsikirjoitus.

Morrison, T. G. – Wilcox, B. – Billen, M. T. – Carr, S. – Wilcox, G. – Morrison, D. – Wilcox, R.T. 2011: 50 Years of "Literacy research and instruction": 1961–2011. *Literacy Research and Instruction*, 50(4), 313–326.

Naskali, P. 1992: *Laki on niin kuin se kirjoitetaan. 1920- ja 1980-lukujen lakikielen lauserakenteen vertailua ymmärrettävyyden näkökulmasta.* Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.

Nielsen, J. 1993: *Usability Engineering.* New York: Academic Press.

- Nielsen, J. 2000: End of Web Design. <https://www.nngroup.com/articles/end-of-web-design/> (16.4.2024).
- Nielsen, J. 2001: First Rule of Usability? Don't Listen to Users. <https://www.nngroup.com/articles/first-rule-of-usability-dont-listen-to-users/> (16.4.2024).
- Nielsen, J. 2010: Mental Models. <https://www.nngroup.com/articles/mental-models/> (16.4.2024).
- Nielsen, J. 2012: Thinking Aloud: The #1 Usability Tool. <https://www.nngroup.com/articles/thinking-aloud-the-1-usability-tool/> (16.4.2024).
- Nielsen, J. 2015: Legibility, Readability, and Comprehension: Making Users Read Your Words. <https://www.nngroup.com/articles/legibility-readability-comprehension/?lm=mobile-content&pt=article> (16.4.2024).
- Nielsen, J. 2023: Jakob's Law of the Internet User Experience. <https://jakobnielsen-phd.substack.com/p/jakobs-law> (16.4.2024).
- Nieminen, K. – Lähteenmäki, N. 2021: *Empiirinen oikeustutkimus*. Gaudeamus.
- Niemivuo, M. 2008: *Lain kirjain: Lakitekniikka ja lakikieli*. Edita Publishing: Helsinki.
- Niemivuo, M. 2020: Hallituksen esitys. – *Tieteen termipankki: Oikeustiede:hallituksen esitys – Tieteen termipankki* (16.4.2024).
- Niemivuo, M. 2023 *Lain kirjain. Lakitekniikka ja lakikieli*. Toinen uudistettu painos.
- Nord, A. 2017: *Klarspråksarbete och yrkeslivsskrivande. En forskningsöversikt*. Stockholm: Språkrådet.
- Nordman, L. 2009: *Lagöversättning som process och produkt. Revideringar och institutioner vid lagöversättning till svenska i Finland*. Nordica Helsingensia 16. Helsingin yliopisto.
- Nordman, L. 2015: Författningsöversättningens särdrag och utmaningar. – *Folkmålsstudier – Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi*. Vol 53. S. 199–225.

- Nordman, L. 2016: Författningsöversättning: processer och produkter. – Landqvist, H., Laurén, C., Nordman, L., Nordman, M. & Kvist, M. (toim.), *Juridik på svenska i Finland. Perspektiv på språk och rätt*. Vasa: Scriptum. S. 249–326.
- Nordman, M. 2016: Språk, språkbruk och språkvård inom juridik. — *Juridik på svenska Finland. Perspektiv på språk och rätt*. Vasa: Scriptum. S. 172–248.
- Norman, D. 2013: *The Design of Everyday Things*. New York: Basic Books. Revised and expanded edition (2002).
- OECD 2018: <https://pisadataexplorer.oecd.org/ide/idepisa/report.aspx> (16.4.2024).
- Pajula, P. 1960: *Suomalaisen lakikielen historia pääpiirteittäin*. W. Söderström.
- Piehl, A. 2008: Virkamiehet EU:n säädösvalmistelussa: Tasapainoilua oman kielen ja työkielten välissä. – R. Foley, T. Salmi-Tolonen, I. Tukiainen & B. Vehmas (toim.), *Kielen ja oikeuden kohtaamisia. Heikki Mattilan juhlakirja*. S. 273–282. Helsinki: Talentum.
- Piehl, A. 2010: Conducting a Survey of the Opinions of Finnish Delegates in the EU: Using a Tool of Social Sciences. – Heine, C. & Engberg, J. (toim.), *Reconceptualizing LSP. Online proceedings of the XVII European LSP Symposium 2009*. Aarhus School of Business, Aarhus University.
- Pilke, N. – Nuopponen, A. 2010: *Ordning och reda: terminologilära i teori och praktik*. Stockholm: Norstedts.
- Pitkänen, T. – Tervola, M. (tulossa 2024): Puheen ymmärrettävyyden jäljillä: mikä potilaan puheessa on vaikeaa suomea toisena kielenä käyttävälle lääkärille? *Virittäjä* 3/2024.
- Pöysti, T. 2010: Oikeudellinen tieto ja julkisen toiminnan tehokkuus. – H. E. S. Mattila, A. Piehl & S. Pajula (toim.), *Oikeuskieli ja säädöstieto. Suomenkielinen lakikirja 250 vuotta*. Suomalainen lakimiesyhdistys, C-sarja N:0 41, Helsinki. S. 233–259.
- Rapatti, K. 2008: Tekstin vuorovaikutteisuus avaimena ymmärtämiseen. – J. Tanner & M. Kokkonen (toim.), *Suomenopetus, kielitaito ja tutkimus*. Kakkoskieli 6, s. 69–108. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- Rydzewska-Siemiątkowska, J. 2016: Explaining Synonymy Between Obligation Expressions in Finnish Legal Language – Results of a Survey. – *Comparative Legilinguistics. International Journal for Legal Communication* 28/2016.

Saaranen-Kauppinen, A. – Puusniekka, A. 2006: *KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto. <https://www.fsd.uta.fi/fi/tietovarasto/julkaisut/kvalimotv/>. (16.4.2024).

Saarenpää, A. 2010: Lakikirjasta tietovarantoihin. – H. E. S. Mattila, A. Piehl & S. Pajula (toim.), *Säädöskieli ja säädöstieto. Suomenkielinen lakikirja 250 vuotta*. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja C-sarja N:o 41. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.

Salomaa, T. 2004: *Dokumentaation luettavuus ja ymmärrettävyys. Useiden muuttujien summa*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.

SAOB = *Svenska Akademiens ordbok*: <https://www.saob.se/>. (16.4.2024).

SAOL = *Svenska Akademiens ordlista*: <https://www.svenska.se/>. (16.4.2024).

Šarčević, S. 2000. *New Approach to Legal Translation*. Haag: Kluwer Law International. (Toinen painos)

Sarmavuori, K. 2011: *Miten opetan ja tutkin äidinkieltä ja kirjallisuutta? Äidinkielen opetustieteen perusteet*. Toinen painos. Äidinkielen Opetustieteen Seura ry. https://asiakas.kotisivukone.com/files/aidinkielenopetustieteenseurary.kotisivukone.com/opetan_ja_tutkin.pdf (16.4.2024).

Seitamaa-Hakkarainen, P. 1999: *Protokolla-analyysi*. <https://metodix.fi/2014/05/19/seitamaa-hakkarainen-protokolla-analyysi/> (16.4.2024).

Selkokielen mittari 2022: <https://selkokeskus.fi/selkokieli/selkokielen-mittari/> (16.4.2024).

Sereno, S. C. – Rayner, K. 2003: Measuring word recognition in reading: eye movements and event-related potentials. – *Trends in Cognitive Sciences* 7(11). S. 489–493.

Shulman, H. C. – Dixon, G. N. – Bullock, O. M. – Colón Amill, D. 2020: The Effects of Jargon on Processing Fluency, Self-Perceptions, and Scientific Engagement. – *Journal of Language and Social Psychology*. Volume 39, Issue 5–6, October–December 2020. S. 579–597.

Simola, J. 2011: *Investigating online reading with eye tracking and EEG. The influence of text format, reading task and parafoveal stimuli on reading processes*. Tohtorinväitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Siuko, J. 2019: *Tarkkaavaisuusongelmien ilmeneminen lukemisen silmänliikkeissä*. Pro gradu -tutkielma: Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/64100/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201905222703.pdf> (16.4.2024).

Slaf 2023 = *Svenskt lagspråk i Finland Slaf. Ruotsinkielinen lakikieli*. Statsrådets kanslis publikationer 2023: 17. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-051-6> (16.4.2024).

Smith, R. – Snow, P. – Serry, T. – Hammond, L. 2021: The role of background knowledge in reading comprehension: A critical review. – *Reading Psychology* 42(3). S. 214–240.

SOTETIE 2021: <https://sotetie.fi/> (16.4.2024).

Snow, C. 2002: *Reading for Understanding: Toward an R&D Program in Reading Comprehension*. Santa Monica, CA: RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1465.html. (16.4.2024).

SO = *Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademiens*: <https://www.svenska.se/>. (16.4.2024).

SOU 2008 = *Ökat förtroende för domstolarna – strategier och förslag*. SOU 2008: 106. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2008/12/sou-2008106/> (16.4.2024).

Suojanen, T. – Koskinen, K. – Tuominen, T. 2012: *Käyttäjakeskeinen kääntäminen*. Tampere Studies in Language, Translation and Literature Series B1. Tampere: Tampereen yliopisto.

Suojanen, T. – Koskinen, K. – Tuominen, T. 2014: *User-Centered Translation*. Abingdon: Routledge.

Suomen Asianajajaliitto: <https://asianajajaliitto.fi/asianajopalvelut/miksi-valita-asianajaja/juristanasto/> (16.4.2024).

Suominen, R. 2019: *Virkatekstin käytettävyys: Pöytäkirjasta verkkotekstiksi ja sosiaalisen median päivitykseksi*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1174-2>. (16.4.2024).

Sylvin, J. 2024: *Svenskan vid Helsingfors universitet. Språkpolicy, attityder och realiteter*. Nordica Helsingensia 64. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-84-0097-4> (16.4.2024).

Säädöskielen ohjeet = *Säädöskielen ohjeita*: https://www.kotus.fi/ohjeet/saadoskielen_ohjeita (16.4.2024).

Säädöskieli ja sen ymmärrettävyys. https://www.kotus.fi/kielitieto/hyva_virkakieli/virkakielen_tutkimus/saadoskielen_tutkimusta (16.4.2024)

Söderman, M. 2024: *Sidan hittades ej – den digitala tvåspråkigheten i Finland*. Tankesmedjan Agenda. <https://agenda.fi/publikation/sidan-hittades-ej-den-digitala-tvasprakigheten-i-finland/> (16.4.2024).

Teemakuvaukset 2022: Haettavina olevien teemojen kuvaukset. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan vuoden 2023 haku. <https://tietokayttoon.fi/documents/113169639/141102998/Teemakuvaukset+2023.pdf/ff143b8a-1023-ab6f-6d29-fe38b1086c52/Teemakuvaukset+2023.pdf?t=1669713083565> (16.4.2024).

Thors, C.-E. 1970: *Svenskan förr och nu*. Helsingfors: Söderströms.

Tieteen termipankki. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Termipankki:Etusivu> (16.4.2024).

Tieto käyttöön. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. <https://tietokayttoon.fi/tietoa-toiminnasta> (16.4.2024).

Tiililä, U. 2015: Mitä on asiallinen, selkeä ja ymmärrettävä virkakieli. – *Kielikello* 3/2015. <https://www.kielikello.fi/-/mita-on-asiallinen-selkea-ja-ymmarrettava-virkakieli-> (16.4.2024).

Timonen, P. (toim.) 1990: *Johdatus Suomen oikeusjärjestelmään*. Lakimiesliiton Kustannus Juridica.

- Tähtinen, J. – Laakkonen, E. – Broberg, M. 2011: *Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita*. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja C, 20. S. 101–102. https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/149687/Tilastollisen_aineiston_kasittelyn_ja_tulkinnan_perusteita_2020.pdf?sequence=5&isAllowed=y (16.4.2024).
- Uusikylä, A. – Vartiainen, N. – Ervasti, K. T. – Salminen, V. – Kettinen, J. – Lintinen, U. – Köppä, L. – Lindström E. 2023: *Kohti laadukasta lainvalmistelua. Lainvalmisteluprosessin laatuindikaattorit*. Valtioneuvoston kanslia.
- Valtioneuvosto 2023: Säädoskielen ymmärtäminen. Hankekuvaus. <https://tietokaytoon.fi/-/saadoskielen-ymmartaminen> (16.4.2024).
- Vehkalahti, K. 2019: *Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät*. Helsingin yliopisto.
- Viertiö, A. 2014: Kunnissa kaivataan aikaa tekstintekoon. – *Kielikello* 1/2014.
- Virtaluoto, J. – Väyrynen, P. 2000: Voidaanko tekstin luettavuutta mitata matemaattisilla indekseillä? [Readability indexes: a critical evaluation]. – *Informaatiotutkimus* 19 (4). S. 100–106.
- Virtaniemi, A. 1992: Kiiloja ja sokkeloita. Säädoskielen virke- ja lauserakenteen ongelmia. – *Kielikello* 4/1992.
- Walker, C. H. 1987: Relative importance of domain knowledge and overall aptitude on acquisition of domain-related information. – *Cognition and Instruction* 4(1). S. 25–42.
- Wiio, O. A. 1973: *Ymmärretäänkö sanomasi?* Helsinki: Weilin & Göös.
- Wiio, O. A. 2000: *Johdatus viestintään*. Helsinki: Weilin + Göös.
- Wolfer, S. 2016: The impact of nominalisations on the reading process: A case-study using the Freiburg Legalese Reading Corpus. – *Eyetracking and Applied Linguistics*. S. 163–185. Language Science Press.

Liitteet

Liite 1: Suomenkielinen kyselylomake

Kysely säädöskielen ymmärtämisestä

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

Hyvä vastaanottaja

Pyydämme sinua vastaamaan Sädöskielen ymmärtäminen -hankkeen kyselyyn. Tässä kyselyssä kerätään kokemuksia säädöstekstien lukemisesta ja kartoitetaan sitä, miten lukijat ymmärtävät suomenkielistä säädöskieltä. Sädöksiä on erilaisia, esim. laki, asetus tai keskusviraston normipäätös. Sädöskielellä tässä kyselyssä tarkoitetaan kieltä, jota käytetään näissä teksteissä.

Kyselyn tuloksia hyödynnetään säädöskielen kehittämisessä. Ymmärrettävä ja yksitulkintainen säädöskieli on tärkeää niin maallikoille kuin lainsoveltajille, koska kukin saattaa tarvita juridista tietoa tietyissä tilanteissa jossain vaiheessa elämäänsä.

Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista. Siihen vastataan nimettömästi, ja vastaamiseen kuluu noin 15–20 minuuttia. Kyselyssä ei kerätä henkilötietoja. Kyselyyn vastaamisen voi keskeyttää niin, että jo annetut vastaukset tallentuvat, ja jatkaa vastaamista myöhemmin (Tallenna ja jatka myöhemmin -painike jokaisen sivun lopussa).

Kysely on auki 7.8.–17.9.2023. Sädöskielen ymmärtäminen -hankkeen tutkimustulokset julkaistaan keväällä 2024 valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan sähköisessä julkaisusarjassa.

Linkkiä kyselyyn voi vapaasti välittää eteenpäin.

Lisätietoja Sädöskielen ymmärtäminen -hankkeesta:

Osastonjohtaja Salli Kankaanpää, Kotimaisten kielten keskus,
salli.kankaanpaa@kotus.fi

Lisätietoja kyselystä:

Tutkijatohtori Joanna Rydzewska-Siemiątkowska, Varsovan yliopisto,
j.rydzewska@uw.edu.pl

Tietosuojalauseke

Tämän tutkimuksen nimi on Säädoskielen ymmärtäminen, valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan (VN TEAS) rahoittama hanke nro 20230032. Sen kestoaika on 2023–2024. Tutkimuksen päätoteuttaja on Kotimaisten kielten keskus.

Tämä kysely on osa Säädoskielen ymmärtäminen -hanketta, ja se on auki 7.8.–17.9.2023. Tutkimuksen vastuullinen johtaja on Salli Kankaanpää Kotimaisten kielten keskukselta. Tutkimuksen suorittajat ovat Maria Fremer, Lieselott Nordman, Riitta Suominen ja Joanna Rydzewska-Siemiątkowska.

Tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa sitä, miten lukijat ymmärtävät suomenkielistä säädöskieltä. Tässä kyselyssä käytetään koeaineistona otteita säädösteksteistä, joiden oikeudet ovat Finlexillä. Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista, ja se tapahtuu nimettömästi. Tällä kyselyllä kerättyä aineistoa käytetään ainoastaan tutkimustarkoituksiin. Henkilötietoja ei kerätä. Vastaamiseen kuluu noin 15–20 minuuttia. Kyselyyn vastaamisen voi keskeyttää niin, että jo annetut vastaukset tallentuvat, ja jatkaa vastaamista myöhemmin.

Kyselyn tuloksia hyödynnetään säädöskielen kehittämisessä. Ymmärrettävä ja yksitulkintainen säädöskieli on tärkeää jokaiselle, niin maallikoille kuin lainsoveltajille, koska kukin saattaa tarvita juridista tietoa tietyissä tilanteissa jossain vaiheessa elämäänsä.

Kyselyssä syntyvän kyselyaineiston omistus-, hallinta- ja käyttöoikeudet ovat hankkeen ajan hankkeeseen osallistuvilla organisaatioilla ja kaikilla hankkeen tutkijoilla. Hankkeessa tuotetut kirjallisessa muodossa olevat kyselyaineistot tallennetaan soveltuvien osien Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon tutkijoiden käyttöön tietoaarkiston ehtojen mukaisesti: <https://www.fsd.tuni.fi/fi/tietoaarkisto/asiakirjat/arkistonmuodostussuunnitelma/tietosuojaseloste/>

Kotuksen tietosuojakäytäntö selviää seuraavasta tietosuojaselosteesta: https://www.kotus.fi/kotus/kotus_verkossa/tietosuojakaytanta.

Säädoskielen ymmärtäminen -hankkeen tutkimustulokset julkaistaan keväällä 2024 valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan sähköisessä julkaisusarjassa.

1. Olen tutustunut tutkimuksen tietosuojalausekkeeseen ja suostun osallistumaan tutkimukseen vapaaehtoisesti. *

- Kyllä

OSA I LUETUN YMMÄRTÄMINEN

Lue avioliittolain katkelmat. Valitse sinua parhaiten kuvaavat vastaukset ja vastaa kysymyksiin. Älä käytä internetiä äläkä muita lähteitä tehtävää tehdessäsi.

Avioliittolaki

Avioliiton kumoaminen (23.3.2023/484)

L:lla 484/2023 lisätty väliotsikko tulee voimaan 1.10.2023.

27 a § (23.3.2023/484)

Avioliitto on kumottava, jos aviopuoliso on pakotettu avioliittoon.

L:lla 484/2023 lisätty 27 a § tulee voimaan 1.10.2023.

27 b § (23.3.2023/484)

Avioliiton kumoamisella on samat oikeusvaikutukset kuin avioerolla.

Laissa tai asetuksessa olevaa säännöstä, joka koskee avioeroa, sovelletaan myös avioliiton kumoamiseen, jollei toisin säädetä.

L:lla 484/2023 lisätty 27 b § tulee voimaan 1.10.2023.

90 § (23.3.2023/484)

Omaisuuksien ositusta toimitettaessa on omaisuutena, johon toisella puolisoilla ei ole avio-oikeutta, pidettävä:

- 1) omaisuutta, jonka puoliso on ansainnut taikka saanut perintönä, lahjana tai testamentin nojalla avioliiton purkauduttua toisen puolison kuoleman vuoksi;
- 2) omaisuutta, jonka puoliso on ansainnut taikka saanut perintönä, lahjana tai testamentin nojalla sen jälkeen, kun avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva asia on tullut vireille.

Poiketen siitä, mitä 1 momentin 2 kohdassa säädetään, toisella puolisoilla on kuitenkin avio-oikeus mainitussa kohdassa tarkoitettuun omaisuuteen, jos avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva asia on rauennut muusta syystä kuin sen vuoksi, että puoliso on kuollut asian vireillä ollessa.

L:lla 484/2023 muutettu 90 § tulee voimaan 1.10.2023. Aiempi sanamuoto kuuluu:

90 § (20.8.2004/784)

Omaisuuksien ositusta toimitettaessa on omaisuutena, johon toisella puolisoilla ei ole avio-oikeutta, pidettävä:

- 1) omaisuutta, jonka puoliso on ansainnut taikka saanut perintönä, lahjana tai testamentin nojalla avioliiton purkauduttua toisen puolison kuoleman vuoksi;
- 2) omaisuutta, jonka puoliso on ansainnut taikka saanut perintönä, lahjana tai testamentin nojalla sen jälkeen, kun avioeroa koskeva asia on tullut vireille.

Poiketen siitä, mitä 1 momentin 2 kohdassa säädetään, toisella puolisoilla on kuitenkin avio-oikeus kohdassa tarkoitettuun omaisuuteen, jos avioeroa koskeva asia on rauennut muusta syystä kuin sen vuoksi, että puoliso on kuollut asian vireillä ollessa.

2. Antti ja Bella hakivat avioeroa käräjäoikeudesta. Heillä oli avio-oikeus toistensa omaisuuteen. Bella peri kuolleelta isoäidiltään 20 000 euroa muutamia päiviä avioerohakemuksen jättämisen jälkeen. Antti ja Bella peruuttivat myöhemmin avioerohakemuksensa. Mitä siitä seuraa säännösten mukaan? *

- A. Antilla on vielä oikeus Bellan perintöön, ja hän voi vaatia perinnön ottamista huomioon omaisuuden osituksessa.
- B. Antilla ei ole avio-oikeutta.
- C. Jos avioeroasia olisi vielä oikeudessa, Antti voisi vaatia oikeutta Bellalta perintöön omaisuuden osituksessa.
- D. En osaa sanoa.

3. Cecilia ja David ovat puolisoita. Heillä oli avio-oikeus toistensa omaisuuteen. Cecilia oli kuitenkin pakotettu avioliittoon, ja hän on hakenut avioliiton kumoamista. Asia on kärjäoikeuden käsiteltävänä. David oli saanut lahjaksi tietyn summan rahaa vielä ennen hakemuksen toimittamista kärjäoikeuteen. Mikä on Cecilian asema 1.10.2023 voimaan tulevien säännösten mukaan? *

- A. Davidilla on yksinoikeus samaansa lahjaan.
- B. Cecilialla on oikeus Davidin lahjaan, ja hän voi vaatia lahjan ottamista huomioon osituksessa.
- C. Jos asia ei olisi vielä oikeudessa, Cecilia ei voisi vaatia Davidilta oikeutta tämän lahjaan.
- D. En osaa sanoa.

4. Olivatko avioliiton säännökset sinulle jo entuudestaan tuttuja? *

Asteikko: tuntemattomia (1) – tuttuja (5)

5. Oletko kiinnostunut avioliittolakiin liittyvistä aiheista? *

Asteikko: en yhtään kiinnostunut (1) – erittäin kiinnostunut (5)

6. Millaisia katkelmat ovat verrattuna säädösteksteihin yleensä? *

Asteikko: epätavallista säädöskieltä (1) – tavallista säädöskieltä (5),
6 – En osaa sanoa.

7. Edellä oleva säädösteksti (avioliittolain katkelmat) on mielestäni:

Asteikko:

- vaikeaa ymmärtää (1) – helppoa ymmärtää (5)*
- monitulkintaista (1) — yksitulkintaista (5)
- epäjohdonmukaista (1) — johdonmukaista (5)
- epätäsmällistä (1) — täsmällistä (5)

8. Mikä vaikeutti lainkohdan lukemista? Valitse yksi tai useampi vaihtoehto seuraavista piirteistä. *

(Saat kysymyksen lisätekstikentät näkymään mobiilinäkömässä paremmin, jos käytät mobiililaitetta vaakatasossa.)

- Allekkaiset luettelmat. Mitkä?
- Erikoistermit. Mitkä?
- Fraasit. Mitkä?
- Kieltolauseet. Mitkä?
- Lauseenvastikkeet, esim. ajettaessa, tultuaan. Mitkä?
- Määritelmät. Mitkä?

- Numerot, merkit tai lyhenteet. Mitkä?
- Monen sanan luettelot. Mitkä?
- Monisanaiset määritteet. Mitkä?
- Pitkät virkkeet. Mitkä?
- Sisäiset viittaukset. Mitkä?
- Sivulauseet. Mitkä?
- Tekstin jäsenys.
- Missä kohdassa?
- Toistot. Mitkä?
- Asian mutkikkuus.
- Missä kohdassa?
- Tietojen järjestys lauseessa. Missä lauseessa tai lauseissa?
- Poikkeuksen esittäminen. Missä kohdassa tekstiä?
- Vähäinen kokemus säädöstekstien lukemisesta.
- Muu, mikä?

9. Mikä helpotti lainkohdan lukemista? Valitse yksi tai useampi vaihtoehto seuraavista piirteistä. *

- Allekkaiset luettelmat. Mitkä?
- Yleiskielen sanat ja fraasit. Mitkä?
- Kieltolauseet. Mitkä?
- Määritelmät. Mitkä?
- Numerot, merkit tai lyhenteet. Mitkä?
- Määritteet. Mitkä?
- Lyhyet virkkeet. Mitkä?
- Sisäiset viittaukset. Mitkä?
- Sivulauseet. Mitkä?
- Tekstin jäsenys.
- Missä kohdassa?
- Toistot. Mitkä?
- Tuttu aihe.
- Tietojen järjestys lauseessa. Missä lauseessa tai lauseissa?
- Kokemus säädöstekstien lukemisesta.
- Muu, mikä?

Lue hallituksen esitys eduskunnalle laiksi avioliittolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 172/2021 vp) ja vastaa kysymyksiin. Hallituksen esitys on asiakirja, jossa tiivistetään lainvalmistelutyön tulokset ja johtopäätökset.

27 a §. Pykälässä säädetään avioliiton kumoamisen edellytyksestä. Säännöksen mukaan avioliitto on kumottava, jos aviopuoliso on pakotettu avioliittoon. Säännöksessä avioliittoon pakottamisella tarkoitetaan, että aviopuoliso ei ole tehnyt avioliiton solmimispäätöstä omasta vapaasta tahdostaan, vaan se on syntynyt muun henkilön oikeudenvastaisen pakottamisen johdosta.

Pakottajana on voinut olla toinen puoliso tai muut henkilöt, esimerkiksi sukulaiset.

Pakottaminen on voinut ilmentyä eri muodoissa. Avioliiton solmimista koskevan suostumuksen antamiseen johtanut pakottaminen on voinut olla fyysistä väkivaltaa tai tällaisella väkivallalla uhkaamista. Se on voinut olla myös muuta oikeudenvastaista painostamista kuten vapautteen, kunniaan tai omaisuuteen kohdistuvaa painostamista tai uhkaamista. Pakottamisesta on kysymys, jos puolisoon kohdistunut uhkaus tai painostus on vaikuttanut siten, että puolison mahdollisuus päättää itsenäisesti avioliiton solmimisesta on estynyt. Uhkaamisen tai painostamisen ei aina tarvitse olla voimakasta; ratkaisevaa on, miten se on vaikuttanut puolison tahdonmuodostukseen.

Puoliso on voinut olla sellaisessa erityisessä riippuvuussuhteessa tulevaan puolisoonsa, vanhempiinsa tai muuhun henkilöön, että vähäisempikin, pitkään kestänyt taivuttelu on estänyt häntä päättämästä avioliiton solmimisesta itsenäisesti. Avioliitto voidaan tällöin pakottamisen vuoksi kumota. [– –]

27 b §. Pykälässä on yleinen säännös avioliiton kumoamisen oikeusvaikutuksista. Pykälän 1 momentin mukaan avioliiton kumoamisen oikeusvaikutukset ovat samat kuin avioeron oikeusvaikutukset. Avioliiton kumoaminen vaikuttaa kumoamisesta eteenpäin, ei taannehtivasti. Kumotun avioliiton aikana syntyneet lapset säilyttävät siten aviolapsen statuksen. [– –]

90 §. Avio-oikeuden ajallista ulottuvuutta koskevaa pykälää ehdotetaan muutettavaksi niin, että sitä sovelletaan avioliiton kumoamista koskevassa asiassa vastaavalla tavalla kuin avioeroa koskevassa asiassa.

Pykälän 1 momentin 2 kohtaan ehdotetun muutoksen johdosta avio-oikeudesta vapaana omaisuutena pidetään omaisuutta, jonka puoliso on saanut perintönä, lahjana tai testamentin nojalla sen jälkeen, kun avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva asia on tullut vireille.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetun muutoksen seurauksena toisella puolisoilla on kuitenkin avio-oikeus 2 kohdassa tarkoitettuun omaisuuteen, jos avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva asia on rauennut muusta syystä kuin sen vuoksi, että puoliso on kuollut asian vireillä ollessa.

10. Miten hallituksen esitys vaikuttaa avioliittolain ymmärtämiseen? *

- Hallituksen esitys helpottaa avioliittolain ymmärtämistä suuresti.
- Hallituksen esitys helpottaa avioliittolain ymmärtämistä jonkin verran.
- Hallituksen esitys ei helpota eikä vaikeuta avioliittolain ymmärtämistä.
- Hallituksen esitys vaikeuttaa avioliittolain ymmärtämistä jonkin verran.
- Hallituksen esitys vaikeuttaa avioliittolain ymmärtämistä suuresti.

11. Vaikuttaako hallituksen esityksen lukeminen avioliittolain ymmärtämiseen myös muulla tavalla?

OSA II TAUSTATIEDOT

12. Sukupuolesi: *

- Nainen
- Mies
- Muu
- En halua sanoa.

13. Ikäryhmäsi: *

- Alle 18 vuotta
- 18–30 vuotta
- 31–40 vuotta
- 41–50 vuotta
- 51–64 vuotta
- Yli 65 vuotta

14. Mikä on äidinkielesi? *

- Suomi
- Ruotsi

15. Mikä on nykyinen työllisyystilanteesi?

- Palkansaaja tai yrittäjä
- Työtön tai lomautettu
- Eläkeläinen
- Opiskelija
- Jatko-opiskelija
- Perhevapaalla
- Muu

16. Mikä on ylin koulutuksesi?

- Peruskoulutus
- Lukiokoulutus
- Ammatillinen koulutus
- Ammattikorkeakoulukoulutus
- Yliopistokoulutus
- Tutkijakoulutus
- Minulla ei ole ammatillista eikä korkeakoulututkintoa.
- Muu, mikä?

17. Jos olet suorittanut ammatillisen tai korkeakoulututkinnon, niin miltä koulutusosalta on ylin tutkintosi? *

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot. Voit halutessasi tarkistaa oman alasi tältä sivulta:

<https://tinyurl.com/3exaxz2p>

- Kielitieteet
- Käännöstieteet
- Taidealat
- Muut humanistiset tieteet
- Kasvatusalat
- Media- ja viestintätieteet
- Oikeustieteet
- Liiketaloustiede
- Muut yhteiskuntatieteet
- Tietojenkäsittely ja tietoliikenne
- Muut luonnontieteet
- Maa- ja metsätalousalat
- Palvelualat
- Tekniikan alat
- Terveys- ja hyvinvointialat
- Muu

18. Oletko suorittanut oikeustieteellisen tutkinnon ylimmän koulutuksesi rinnalla? *

- En.
- Kyllä. Mikä?
- Ylin koulutukseni on oikeustieteellinen.

19. Liittyykö nykyinen työsi tai liittyykö aiempi työsi oikeustieteeseen? *

- Ei.
- Kyllä.
- En ole tai en ole ollut työelämässä.

20. Jos nykyinen työsi liittyy tai aiempi työsi liittyi oikeustieteeseen, niin missä määrin? *

- Hyvin suuressa määrin.
- Vähän.
- Erittäin vähän.

21. Jos työsi liittyy tai on liittynyt oikeustieteeseen, kuinka monta vuotta sinulla on alasta työkokemusta? *

- 1–5 vuotta
- 6–10 vuotta
- 11–15 vuotta
- 16–20 vuotta
- Yli 20 vuotta

22. Jos työsi liittyy oikeustieteeseen, minkä oikeudenalan tai oikeudenalojen tekstien kanssa olet ollut useimmiten tekemisissä työssäsi? Valitse yksi tai useampi vaihtoehto. *

- Eurooppaoikeus
- Finanssihallinto-oikeus
- Hallinto-oikeus
- Kansainvälinen oikeus
- Prosessioikeus
- Rahoitus- ja vakuutus-oikeus
- Rikosoikeus
- Siviilioikeus
- Sosiaali- ja terveydenhuolto-oikeus
- Työoikeus
- Valtiosääntöoikeus
- Vero-oikeus
- Viestintäoikeus
- Ympäristöoikeus
- Yritysoikeus

23. Missä työtehtävissä tai minkälaisissa tilanteissa olet ollut yhteydessä säädösteksteihin? Valitse yksi tai useampi vaihtoehto. *

- Työssäni olen käänttänyt säädöstekstejä tai niiden katkelmia.
- Olen ollut mukana lainvalmistelussa.
- Säädösten säännösten pohjalta olen tulkinnut lakia ratkaistakseni oikeuspulmia, esim. juristi, asianajaja, tuomari.
- Säädösten säännösten pohjalta olen tulkinnut lakia viraston asiantuntijana (esim. hallintopäätösten tekijänä, viraston neuvonnassa, viranomaisohjeiden laatijana).
- Olen lukenut säädöstekstejä osana työtäni, esim. järjestössä tai yrityksessä.
- Olen lukenut säädöstekstejä oikeustieteellistä opetusta tai koulutusta valmistellessani.
- Olen lukenut säädöstekstejä, koska tutkin oikeustiedettä.
- Olen lukenut säädöstekstejä, koska opiskelen oikeustiedettä.
- Olen lukenut säädöstekstejä yksityiselämäni tai harrastuksiini liittyvissä tilanteissa.
- Minulla ei ole erityistä kosketusta säädöksiin.
- Muu, mikä?

24. Maakunta, jonka alueella asut: *

- Ahvenanmaa
- Etelä-Karjala
- Etelä-Pohjanmaa
- Etelä-Savo
- Kainuu
- Kanta-Häme
- Keski-Pohjanmaa
- Keski-Suomi
- Kymenlaakso
- Lappi
- Pirkanmaa
- Pohjanmaa
- Pohjois-Karjala
- Pohjois-Pohjanmaa
- Pohjois-Savo
- Päijät-Häme
- Satakunta
- Uusimaa
- Varsinais-Suomi
- Asun muualla kuin Suomessa.

OSA III TOTTUMUKSET JA ASENTEET

25. Kuinka usein luet säädöstekstejä? *

- Päivittäin
- Viikoittain
- Kuukausittain
- Satunnaisesti tai harvemmin
- Nyt ensimmäistä kertaa

26. Jos olet lukenut säädöstekstejä aikaisemmin (jo ennen tätä kyselyä), oletko kohdannut ongelmia säädöstekstien kanssa? *

- En koskaan.
- Harvoin. Mitä ongelmia?
- Joskus. Mitä ongelmia?
- Usein. Mitä ongelmia?
- Aina. Mitä ongelmia?

27. Mitä teet, kun säädösteksti tai sen jokin kohta on epäselvä? Valitse yksi tai useampi vaihtoehto. *

- Kysyn neuvoa asianajajaltani tai muulta oikeustieteen asiantuntijalta.
- Kysyn viranomaisneuvonnasta, esim. chatin kautta.
- Etsin tietoa kyseisen hallinnonalan viranomaisen verkkosivuilta, esim. Kelan tai Verohallinnon sivuilta.
- Kysyn neuvoa perheenjäseniltä tai kavereilta tai ystäviltä tai kollegoilta.
- Etsin tietoa oikeustieteellisistä teoksista tai artikkeleista tai erikoisalojen tietosanakirjoista tai tietokannoista (myös sähköisesti).
- Etsin tietoa sosiaalisen median kautta, esim. Facebook-ryhmältä, keskustelupalstoilta tai oikeustiedettä käsittelevistä blogeista.
- Etsin tietoa ammattiohjeistoista.
- Etsin tietoa hallituksen esityksistä.
- Luen saman tekstin katkelman toisella kotimaisella kielellä.
- En tarkista ollenkaan.
- Muu, mikä?

28. Lue seuraavat väittämät ja valitse, oletko samaa mieltä vai et.

Väittämät arvioitiin asteikolla, jossa 1 – täysin eri mieltä, 5 – täysin samaa mieltä, 6 – en osaa sanoa).

- Tiedotusvälineissä ja politiikassa esitetään usein, että säädöskieli on vaikeasti ymmärrettävää.
- Suomessa tehdään riittävästi säädöskielen ymmärrettävyyden parantamiseksi. *
- Suomen virastojen sivuilla on helposti saatavilla oppaita, joista saa luotettavaa juridista tietoa ymmärrettävässä muodossa.*
- Hallituksen esityksen ja sen perustelujen lukeminen auttaa itse säädöstekstin ymmärtämisessä.*
- Säädöskielen ymmärtämiseen vaikuttaa se, mitä alaa säädös koskee.*
- Suomenkieliset ja niitä vastaavat ruotsinkieliset säädökset ovat yhtä selviä ja ymmärrettäviä.*

29. Muuta kommentoitavaa kyselystä tai vinkkejä säädöskielen parantamiseen.

Liite 2: Ruotsinkielinen kyselylomake

Enkät om att förstå författningsspråk

Obligatoriska frågor är markerade med en stjärna (*)

Bästa mottagare

Vi hoppas att du vill ta dig tid att svara på denna enkät för projektet Att förstå författningsspråk (fi. Säädoskielen ymmärtäminen). Med författningsspråk avses det språk som används i till exempel lagar, förordningar och föreskrifter från centrala ämbetsverk. I enkäten samlar vi in erfarenheter av att läsa författningstexter och kartlägger hur läsare förstår det svenska författningsspråket i Finland.

Enkäten är öppen från 23 oktober till 3 december 2023.

Det tar cirka 20 minuter att besvara den anonyma enkäten. Du kan pausa så att de svar du redan har gett sparas och fortsätta svara senare (klicka på "Spara och fortsätt senare" längst ner på sidan).

Länken till undersökningen får gärna spridas.

Resultaten av undersökningen kommer att användas i utvecklingen av författningsspråket. Ett begripligt och entydigt författningsspråk är viktigt för både lekmän och rättstillämpare, eftersom var och en kan behöva juridisk information i vissa situationer i livet.

Närmare information om projektet Att förstå författningsspråk: Avdelningschef Salli Kankaanpää, Institutet för de inhemska språken, salli.kankaanpaa@kotus.fi

Närmare information om enkäten: Forskare Maria Fremer, mhfremer@gmail.com

Dataskyddsbeskrivning

Denna enkät ingår i forskningsprojektet Att förstå författningsspråk (Säädoskielen ymmärtäminen, projekt nr 20230032 finansierat av statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet VN TEAS, 2023–2024).

Projektet leds av Salli Kankaanpää från Institutet för de inhemska språken och studien genomförs av Maria Fremer, Lieselott Nordman, Joanna Rydzewska-Siemiątkowska och Riitta Suominen.

Syftet med undersökningen är att kartlägga hur läsare förstår det svenska författningsspråket i Finland. Som testmaterial används utdrag ur författningstexter vars rättigheter innehas av Finlex. Att svara på enkäten är frivilligt och görs anonymt. Materialet som samlas in genom denna undersökning kommer endast att användas för forskningsändamål. Inga personuppgifter samlas in.

Äganderätten, förvaltningen och nyttjanderätten till undersökningsmaterialet innehas under projektets gång av de organisationer och forskare som deltar i projektet. De skriftliga enkätsvaren kommer i tillämpliga delar att lagras i Finlands samhällsvetenskapliga dataarkiv för användning av forskare i enlighet med dataarkivets villkor: <https://www.fsd.tuni.fi/sv/dataarkiv/handlingar/arkivbildningsplan/dataskyddsbeskrivning/>.

Institutet för de inhemska språkens dataskyddspolicy framgår av denna beskrivning: https://www.sprakinstitutet.fi/sv/om_oss/principer_for_dataskydd.

Forskningsresultaten från projektet Att förstå författningsspråk publiceras våren 2024 i den elektroniska publikationsserien för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet.

1. Jag har läst dataskyddsbeskrivningen för denna undersökning och samtycker till att delta frivilligt i studien. *

- Ja

DEL I LÄSFÖRSTÅELSE

Läs utdragen ur äktenskapslagen. Välj de svar som du tycker stämmer bäst och svara på frågorna. Använd inte internet eller andra källor när du utför uppgiften.

Äktenskapslag

Upphävande av äktenskap (23.3.2023/484)

Mellanrubriken har tillfogats genom L 484/2023, som träder i kraft 1.10.2023.

27 a § (23.3.2023/484)

Ett äktenskap ska upphävas, om en make har tvingats till äktenskapet.

27 a § har tillfogats genom L 484/2023, som träder i kraft 1.10.2023.

27 b § (23.3.2023/484)

Upphävande av äktenskap har samma rättsverkningar som äktenskapsskillnad.

En bestämmelse om äktenskapsskillnad i en lag eller förordning tillämpas också på upphävande av äktenskap, om inte något annat föreskrivs.

27 b § har tillfogats genom L 484/2023, som träder i kraft 1.10.2023.

90 § (23.3.2023/484)

Vid avvittring ska som egendom i vilken den andra maken inte har giftorätt betraktas

1) egendom som en make har förvärvat eller fått genom arv, gåva eller testamente sedan äktenskapet upplösts genom den andra makens död,

2) egendom som en make har förvärvat eller fått genom arv, gåva eller testamente efter att ett ärende som gäller äktenskapsskillnad eller upphävande av äktenskap har blivit anhängigt.

Med avvikelse från vad som föreskrivs i 1 mom. 2 punkten har den andra maken dock giftorätt i den egendom som avses i den punkten, om ett ärende som gäller äktenskapsskillnad eller upphävande av äktenskap har förfallit av någon annan orsak än att den ena maken avlidit medan ärendet var anhängigt.

90 § har ändrats genom L 484/2023, som träder i kraft 1.10.2023. Den tidigare formen lyder: 90 § (20.8.2004/784)

Vid avvittring skall som egendom i vilken den andra maken inte har giftorätt betraktas

1) egendom som en make har förvärvat eller fått genom arv, gåva eller testamente sedan äktenskapet upplösts genom den andra makens död,

2) egendom som en make har förvärvat eller fått genom arv, gåva eller testamente efter att ett ärende som gäller äktenskapsskillnad har blivit anhängigt.

Med avvikelse från vad som föreskrivs i 1 mom. 2 punkten har den andra maken dock giftorätt i den egendom som avses i punkten, om ett ärende som gäller äktenskapsskillnad har förfallit av någon annan orsak än att den ena maken avlidit medan ärendet var anhängigt.

2. Antti och Bella ansökte om skilsmässa hos tingsrätten. De hade giftorätt till varandras egendom. Bella ärvde 20 000 euro från sin avlidna mormor några dagar efter att ha ansökt om skilsmässa. Antti och Bella drog senare tillbaka sin ansökan om skilsmässa. Vilka är konsekvenserna av detta enligt bestämmelserna? *

- Antti har fortfarande giftorätt till arvet Bella fått och kan kräva att arvet beaktas vid en avvitrning.
- Antti har ingen giftorätt.
- Om skilsmässomålet fortfarande var anhängigt i domstol skulle Antti kunna hävda rätten till Bellas arv vid avvitrningen.
- Jag vet inte.

3. Cecilia och David är makar. De hade giftorätt till varandras egendom. Cecilia tvingades dock in i äktenskapet, och hon har ansökt om upphävande av äktenskapet. Målet är anhängigt vid tingsrätten. David hade fått en summa pengar i gåva innan Cecilia lämnade in ansökan till tingsrätten. Vad är Cecilias status enligt de bestämmelser som träder i kraft 1.10.2023? *

- David har ensamrätt till gåvan han fått.
- Cecilia har giftorätt till Davids gåva och kan kräva att gåvan beaktas vid avvitrningen.
- Om fallet ännu inte var i domstol skulle Cecilia inte kunna hävda rätten till Davids gåva.
- Jag vet inte.

4. Hur väl kände du till äktenskapsbestämmelserna sedan tidigare? *

- Skala från "helt obekanta" (1) till "mycket välbekanta" (5)

5. Är du intresserad av äktenskapslagstiftningen? *

- Skala från "helt ointresserad" (1) till mycket intresserad (5)

6. Hurdant tycker du språket i utdragen är jämfört med författningstexter i allmänhet? *

- Skala från "otypiskt" (1) till "typiskt" (5) + alternativet "Jag vet inte."

7. Den ovanstående författningstexten (utdragen ur äktenskapslagen) är enligt min mening: *

Påståendet kompletteras med fyra formuleringar på skalor från 1 till 5:

- från "mycket svår att förstå"(1) till "mycket lätt att förstå" (5)
- från "mångtydig" (1) till "entydig" (5)
- från "inkonsekvent" (1) till "konsekvent" (5)
- från "inexakt" (1) till "exakt" (5)

8. Vilka egenskaper hos texten försvårade läsningen? Välj en eller flera av följande egenskaper. *

- Texten handlar om komplicerade frågor.
- Texten är otydlig och ologiskt disponerad.
- Meningarna är långa.
- Meningsbyggnaden är svår.
- Långa uppräknningar.
- Framförställda bestämmningar.
- Relativa pronomen med oklar syftning.
- Uppprepningar.
- Framställningen av avvikelser.
- Hänvisningar inom texten. Vilka?
- Facktermer. Vilka?
- Andra svåra ord. Vilka?
- Användningen av siffror, tecken eller förkortningar. Vilka?
- Ämnet är obekant för mig.
- Jag har begränsad erfarenhet av att läsa författningstexter.
- Texten är mycket lätt att förstå och det finns inget som gör den svårare.
- Något annat. Vad?

9. Vad gjorde det lättare att läsa texten? Välj en eller flera av följande egenskaper. *

- Texten handlar inte om komplicerade frågor.
- Texten är tydligt och logiskt disponerad.
- De numrerade punkterna gör det lättare att förstå de långa meningarna.
- Hänvisningar inom texten. Vilka?
- Orden i texten är lätta att förstå.
- Användningen av siffror, tecken eller förkortningar. Vilka?
- Ämnet är bekant för mig.
- Jag är van vid att läsa författningstexter.

- Texten är mycket svår att förstå och det finns inget som gör den lättare.
- Något annat. Vad?

Läs regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av äktenskapslagen och därtill hörande lagar (RP 172/2021 rd) och svara på frågorna. Regeringens proposition är ett dokument som sammanfattar resultaten och slutsatserna av lagberedningsarbetet.

27 a §. I paragrafen föreskrivs det om förutsättningen för upphävande av ett äktenskap. Enligt paragrafen ska ett äktenskap upphävas, om en make har tvingats till äktenskapet. I bestämmelsen avses med tvingande till äktenskap att maken inte har fattat beslutet att ingå äktenskap av egen fri vilja, utan äktenskapet har uppkommit till följd av lagstridigt tvång från en annan person.

Den som tvingat kan var den andra maken eller andra personer, till exempel släktingar.

Tvånget har kunnat ta sig uttryck i olika former. Det tvång som lett till att en person gett sitt samtycke till att ingå äktenskap kan ha varit fysiskt våld eller hot om sådant våld. Det har också kunna vara annan lagstridig påtryckning såsom påtryckning eller hot som gäller frihet, heder eller egendom. Det är fråga om tvingande, om hotet eller påtryckningen som riktats till en make har inverkat så att makens möjlighet att självständigt fatta beslut om ingåendet av äktenskapet har förhindrats. Hotet eller påtryckningen behöver inte alltid vara kraftiga, utan det som avgör är hur det har påverkat makens viljebildning. Maken har kunnat stå i ett sådant särskilt beroendeförhållande till den kommande maken, sina föräldrar eller någon annan person att också en mindre men långvarig övertalning har hindrat personen att självständigt besluta om ingåendet av äktenskapet. Äktenskapet kan i ett sådant fall upphävas på grund av tvång.

[– –]

27 b §. Paragrafen innehåller en allmän bestämmelse om de rättsverkningar som upphävande av äktenskap har. Enligt 1 mom. i paragrafen har upphävande av äktenskap samma rättsverkningar som äktenskapsskillnad. Upphävandet av ett äktenskap gäller från upphävandet och framåt, inte retroaktivt. Barn som fötts i ett äktenskap som senare upphävts behåller sålunda status som barn inom äktenskap.

[– –]

90 §. Det föreslås att denna paragraf om giftorättens tidsmässiga räckvidd ändras så att den i ett ärende som gäller upphävande av äktenskap tillämpas på motsvarande sätt som i ett ärende som gäller äktenskapsskillnad.

Till följd av den föreslagna ändringen av 1 mom. 2 punkten ska som egendom i vilken den andra maken inte har giftorätt betraktas egendom som en make har fått genom arv, gåva eller testamente efter att ett ärende som gäller äktenskapsskillnad eller upphävande av äktenskap har blivit anhängigt.

Till följd av den föreslagna ändringen av 2 mom. har den andra maken dock giftorätt i den egendom som avses i 1 mom. 2 punkten, om ett ärende som gäller äktenskapsskillnad eller upphävande av äktenskap har förfallit av någon annan orsak än att den ena maken avlidit medan ärendet var anhängigt.

10. Hur påverkar regeringens proposition begripligheten i äktenskapslagen? *

- Regeringens proposition gör det mycket lättare att förstå äktenskapslagen.
- Regeringens proposition gör det något lättare att förstå äktenskapslagen.
- Regeringens proposition påverkar inte förståelsen av äktenskapslagen.
- Regeringens proposition gör det något svårare att förstå äktenskapslagen.
- Regeringens proposition gör det mycket svårare att förstå äktenskapslagen.

11. Har läsningen av regeringens proposition påverkat din förståelse av äktenskapslagen på andra sätt?

DEL II BAKGRUNDSUPPGIFTER

12. Ditt kön: *

- Kvinna
- Man
- Annat
- Jag vill inte svara.

13. Din åldersgrupp: *

- Under 18 år
- 18–30 år
- 31–40 år
- 41–50 år
- 51–64 år
- Över 65 år

14. Ditt modersmål: *

- Svenska
- Finska
- Annat, vad:

15. Din nuvarande arbetsituation: *

- Anställd eller företagare
- Arbetslös eller permitterad
- Pensionär
- Studerande
- Doktorand
- Familjeledig
- Annan

16. Din högsta utbildning: *

- Grundutbildning
- Gymnasieutbildning
- Yrkesutbildning
- Yrkehögskoleutbildning
- Universitetsutbildning
- Forskarutbildning
- Jag har varken yrkes- eller universitetsexamen.
- Annat, vad?

17. Inom vilket utbildningsområde har du avlagt din högsta examen?*

Du kan kryssa för flera områden.

(Frågan riktas till alla som svarat att de har en högskoleexamen.)

- Språkvetenskaper
- Översättning
- Konst
- Övriga humanistiska vetenskaper
- Pedagogik
- Medie- och kommunikationsvetenskap

- Juridik
- Ekonomi
- Övriga samhällsvetenskaper
- Data- och informationsteknik
- Övriga naturvetenskaper
- Jord- och skogsbruk
- Service
- Teknik
- Medicin och vård
- Annat

18. Har du avlagt en juridisk examen eller biämnestudier i juridik vid sidan av din högsta examen? *

(Frågan riktas till alla som svarat att de har en högskoleexamen.)

- Nej.
- Ja. Vad?

19. Arbetar du i något avseende med juridik, eller har du gjort det tidigare? *

(Frågan beaktas inte i redogörelsen för den svenskspråkiga enkäten, och därför utelämnas de preciserande frågorna 20–22 i bilagan.)

- Nej.
- Ja.
- Jag har inte varit i arbetslivet.

23. I vilka arbetsuppgifter eller andra situationer har du haft att göra med författningstexter? Välj ett eller flera alternativ. *

- Jag har översatt författningstexter eller utdrag ur dem i mitt arbete.
- Jag har varit delaktig i lagberedningen.
- Jag har läst och tolkat bestämmelser i författningstexter för att lösa juridiska problem (till exempel som jurist, advokat eller domare).
- Jag har läst författningstexter i min roll som expert vid en myndighet (till exempel för förvaltningsbeslut, kundrådgivning eller utarbetande av anvisningar).
- Jag har läst författningstexter i mitt arbete i ett företag eller en organisation.
- Jag har läst författningstexter som lärare i juridik.
- Jag har läst författningstexter som forskare inom juridik.
- Jag har läst författningstexter som studerande i juridik.
- Jag har läst författningstexter i samband med mitt privatliv eller mina fritidsintressen.
- Jag har inte någon särskild erfarenhet av författningstexter.
- Annat, vad?

24. I vilket landskap bor du? *

- Birkaland
- Egentliga Finland
- Egentliga Tavastland
- Kajanaland
- Kymmenedalen
- Lappland
- Mellersta Finland
- Mellersta Österbotten
- Norra Karelen
- Norra Savolax
- Norra Österbotten
- Nyland
- Päijänne-Tavastland
- Satakunta
- Södra Karelen
- Södra Savolax
- Södra Österbotten
- Åland
- Österbotten
- Jag bor inte i Finland.

DEL III VANOR OCH ATTITYDER

25. Hur ofta läser du författningstexter? *

- Dagligen
- Varje vecka
- Varje månad
- Mer sällan
- Det här var första gången.

26. Om du har läst författningstexter tidigare (före denna undersökning), har du stött på några problem med dem?*

(Frågan ställs inte till dem som svarat "det här var första gången" på fråga 25.)

- Aldrig.
- Sällan. Hurdana problem?
- Ibland. Hurdana problem?
- Ofta. Hurdana problem?
- Alltid. Hurdana problem?

27. Vad gör du om en författningstext eller en del av den känns obegriplig?

Välj ett eller flera alternativ. *

- Jag ber en juridisk expert om råd.
- Jag kontaktar den aktuella myndighetens kundtjänst, till exempel via chatt.
- Jag söker information på den aktuella myndighetens webbplats (till exempel FPA:s eller Skatteförvaltningens webbplats).
- Jag ber familjemedlemmar, vänner eller kollegor om råd.
- Jag söker information i juridiska källor, specialiserade uppslagsverk eller databaser.
- Jag söker information i interna anvisningar för mitt verksamhetsområde.
- Jag söker information i regeringens propositioner.
- Jag söker information i sociala medier, till exempel Facebook-grupper, diskussionsforum eller bloggar om juridik.
- Jag läser samma text på det andra inhemska språket.
- Jag gör ingenting.
- Annat, vad?

28. Läs och ta ställning till följande påståenden

Varje påstående besvaras på en skala från "helt av annan åsikt" (1) till "helt av samma åsikt" (5) + alternativet "Jag vet inte."

- I medierna och politiken antyds ofta att författningsspråket är svårt att förstå. *
- I Finland görs tillräckligt för att göra det juridiska språket mer begripligt. *
- På finländska myndigheters webbplatser finns lättillgänglig och tillförlitlig juridisk information i en begriplig form. *
- Om man läser regeringspropositionen och dess motiveringar blir det lättare att förstå själva lagtexten. *
- Författningsspråkets begriplighet beror på vilket rättsområde texten handlar om. *
- Författningstexter i Finland är i allmänhet lika tydliga och begripliga (eller otydliga och obegripliga) på svenska som på finska. *
- Jag brukar läsa både den finska och den svenska författningstexten för att säkert förstå och kunna göra en tolkning. *
- Det är i allmänhet lättare att förstå den svenska versionen av en författningstext än den finska. *

29. Tycker du författningstexter är olika svåra på svenska och på finska?

Berätta i så fall gärna mer om varför du tycker så:

30. Upplever du ibland att du behöver läsa också den finska författningstexten? Berätta i så fall i vilka situationer och varför:

31. Andra kommentarer om undersökningen eller tips för hur man kunde förbättra författningsspråket:

Liite 3: Koehenkilöille jaetut säädösnäytteet ja tehtävät

Ostit vuonna 2022 sijoitusyhtiön Tampereelta 100 000 eurolla ja myyt sen seuraavana vuonna 120 000 eurolla. Asuntoon teetit oston jälkeen 2 000 euron perusparannusremontin ja kiinteistövälittäjälle maksoit myyntipalkkioita 1 500 euroa, jotka molemmat lasketaan hankintamenoihin. Mitään poistoja ei ole verotuksessa tehty. Mistä summasta maksat veroa?

Tuloverolain pykälä 46 Luovutusvoiton laskeminen

Omaisuuksien luovutuksesta saadun voiton määrä lasketaan siten, että luovutushinnasta vähennetään omaisuuden hankintameno poistamatta olevan osan ja voiton hankkimisesta olleiden menojen yhteismäärä. Muun verovelvollisen kuin yhteisön tai avoimen yhtiön taikka kommandiittiyhtiön saamasta luovutushinnasta vähennettävä määrä on kuitenkin aina vähintään 20 prosenttia ja, jos luovutettu omaisuus on ollut luovuttajalla vähintään 10 vuoden ajan, vähintään 40 prosenttia luovutushinnasta. (30.7.2004/728)

Jos luovutettu omaisuus on saatu osituksessa, omistusaika ja hankintameno lasketaan ositussaantoa edeltäneestä saannosta. (30.12.1993/1502)

Kun avoin yhtiö tai kommandiittiyhtiö luovuttaa omaisuutta, jonka yhtiömies on sijoittanut yhtiöön sitä perustettaessa tai myöhemmin, taikka yhtiömies tai entinen yhtiömies luovuttaa omaisuuttaan, jonka hän on ottanut yhtiöstä, 1 momentissa tarkoitettu omistusaika lasketaan ajankohdasta, jolloin omaisuus on sijoitettu yhtiöön tai otettu yhtiöstä, jollei kysymys ole 24 §:ssä tarkoitettua toimintamuutoksen muuttamisesta.

Avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön osuuden luovutuksesta saadun voiton määrää laskettaessa luovutusvoittoon lisätään määrä, jolla yhtiömiehen yksityisotot ovat yhteensä ylittäneet hänen vuotuisten voitto-osuuksiensa ja yhtiöön tekemiensä sijoitusten yhteismäärän.

Jos omaisuutta verovelvollisen hallinta-aikana on kohdannut vahinko, josta hän on saanut korvausta, korvaus lisätään luovutushintaan luovutusvuodelta ja sitä edeltäneiltä viideltä vuodelta, sikäli kuin korvausta ei ole käytetty tuhoutuneen tai vahingoittuneen omaisuuden uudistamiseen tai kunnostamiseen tai lisätty metsätalouden pääomatuloon.

Mikä vaikeutti ja mikä helpotti lainkohdan ymmärtämistä?

2. Teet sopimuksen mukaan osa-aikaista 25 tunnin työviikkoa ja säännöllistä viiden tunnin työpäivää. Ruuhkaviikon ajan lupaat olla maanantaista perjantaihin töissä ylimääräiset kaksi tuntia. Teetkö lisä- vai ylityötä?

Työaikalain pykälä 16 Lisä- ja ylityö

Lisä- ja ylityö

Lisä- ja ylityön tekeminen edellyttää työnantajan aloitetta. Jos käytössä on liukuva työaika tai joustotyöaika, lisä- ja ylityön tekemisestä on nimenomaisesti sovittava.

Yleistyöaikaa noudatettaessa vuorokautista ylityötä on työ, joka ylittää kahdeksan tuntia vuorokaudessa. Viikoittaista ylityötä on työ, joka ylittää 40 tuntia viikossa olematta vuorokautista ylityötä. Jos on sovittu 40 tuntia lyhyemmästä viikkotyöajasta, lisätyötä on työvuoroluetteloon merkityn säännöllisen työajan lisäksi tehty työ, joka ei ole ylityötä.

Keskimääräistä säännöllistä työaikaa käytettäessä vuorokautista ylityötä on työ, jota tehdään työvuoroluetteloon merkityn säännöllisen vuorokautisen työajan lisäksi. Viikoittaista ylityötä on säännöllisen työajan lisäksi tehty työ, joka ei ole vuorokautista ylityötä. Jos keskimääräisen työajan on sovittu tasoittuvan alle 40 tuntiin viikossa, säännöllisen työajan lisäksi tehty työ on kuitenkin lisätyötä 40 viikkotuntiin saakka.

Jaksotyössä ylityötä on työ, joka ylittää 7 §:n mukaisen säännöllisen enimmäistyöajan. Jos on sovittu 7 §:ssä säädettyä lyhyemmästä säännöllisestä jaksokohtaisesta työajasta, lisätyötä on työ, joka ylittää sovitun säännöllisen työajan ylittämättä 7 §:n mukaista jaksokohtaista enimmäismäärää.

Käytettäessä liukuvaa työaikaa vuorokautista ylityötä on työ, joka ylittää kahdeksan tuntia vuorokaudessa ja viikoittaista ylityötä työ, jota tehdään työvuoroluettelon mukaisena vapaapäivänä ja joka ylittää 40 tuntia olematta vuorokautista ylityötä. Ylityötä on myös kiinteän työajan lisäksi työnantajan määräyksestä tehty työ, jonka vuoksi 12 §:n 2 momentin mukainen enimmäiskertymä ylittyy seurantajakson päättyessä. Lisätyötä on säännöllisen työajan lisäksi tehty työ, joka ei ole ylityötä.

Käytettäessä joustotyöaikaa vuorokautista ylityötä on työ, joka ylittää kahdeksan tuntia vuorokaudessa ja viikoittaista ylityötä työ, jota tehdään joustotyösopimuksessa sovitun viikoittaisen vapaan aikana työn olematta vuorokautista ylityötä. Lisätyötä on säännöllisen työajan lisäksi tehty työ, joka ei ole ylityötä.

Mikä vaikeutti ja mikä helpotti lainkohdan ymmärtämistä?

3. Maija Meikäläinen kuolee. Hänellä on kaksi lasta, ja testamentissa hän määrää perijäkseen vanhemman lapsensa. Nuorempi lapsista ilmoittaa vaativansa lakiosaansa perinnöstä. Omaisuus on 600 000 euroa. Paljonko lakiosa on?

Perintökaari 2 luku

Sukulaisten perintöoikeudesta

1 §

Lähinnä saavat perinnön rintaperilliset.

Kukin lapsista saa yhtä suuren osan perinnöstä. Milloin lapsi on kuollut, tulevat lapsen jälkeläiset hänen sijaansa, ja joka haara saa yhtä suuren osan.

--

Perintökaaren 7 luku

Lakiosasta

1 §

Rintaperillisellä sekä ottolapsella ja tämän jälkeläisellä on lakiosa perittävän jälkeen.

Lakiosa on puolet 1 momentissa mainitulle perilliselle lakimääräisen perimisjärjestyksen mukaan tulevan perintöosan arvosta.

2 §

Lakiosaa määrättäessä otettakoon lukuun sekin, jonka perittävä on testamentissa tehnyt perinnöttömäksi tai joka muusta laillisesta syystä on jäävä osattomaksi perinnöstä.

2 momentti on kumottu L:lla 19.1.1979/32.

3 §

Lakiosaa määrätessä on otettava huomioon avioliittolain mukaan eloonjääneeltä puolisolta kuolleen puolison perillisille tulevan tai eloonjääneelle suoritettavan omaisuuden arvo.

Pesän varoista ei ole vähennettävä lahjanlupauksena annettua sitoumusta eikä sitä määrää, mikä on suoritettava perittävällä lain mukaan olleen elatusvelvollisuuden täyttämiseksi vastaisuudessa.

Pesän varoihin on lisättävä perittävän antama ennakkoperintö sekä, jollei erityisiä vastasyitä ole, hänen sellaisissa olosuhteissa tai sellaisin ehdoin eläessään antamansa lahja, että se on tarkoituksensa puolesta rinnastettavissa testamenttiin, niin myös hänen jälkeläiselleen tai ottolapselleen taikka tämän jälkeläiselle tahi näiden puolisoille antamansa sellainen lahja, jolla on ilmeisesti tarkoitettu suosia sen saajaa lakiosaan oikeutetun perillisen vahingoksi. Omaisuuden arvo on määrättävä sen ajankohdan mukaan, mikä sillä vastaanotettaessa oli, jollei asianhaaroista muuta johdu.

4 §

Jos perittävä on kuolemansa varalta ottamassaan henkivakuutuksessa määrännyt kolmannen henkilön edunsaajaksi tai siirtänyt henkivakuutuksensa kolmannelle henkilölle, on perittävän suorittamat vakuutusmaksut, jos ne eivät ole olleet kohtuullisessa suhteessa hänen oloihinsa ja varoihinsa, perintöosaa määrätessä luettava pesän varojen lisäykseksi, kuitenkin enintään vakuutusmäärään saakka. Mikäli perittävä on saanut vastiketta edunsaajan määräämisestä tai vakuutuksen siirtämisestä, vastike on vähennettävä vakuutusmaksuista.

5 § (11.10.2002/843)

Testamentti on perillistä kohtaan tehoton siltä osin kuin se estää häntä saamasta lakiosaansa jäämistöstä tai rajoittaa hänen oikeuttaan määrätä lakiosana tulevasta omaisuudesta.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, testamentti on kuitenkin tehokas, jos testamentin saaja suorittaa lakiosaan oikeutetulle perilliselle hänen lakiosaansa vastaavan tai siitä puuttuvan määrän rahana perillisen määräämän kohtuullisen ajan kuluessa eikä rahasuoritusta ole testamentissa kielletty.

Perillisen on vedottava testamentin tehottomuuteen ilmoittamalla lakiosaa koskeva vaatimuksensa testamentin saajalle haastemiehen välityksellä tai muutoin todistetavasti kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun testamentti on annettu 14 luvun 4 §:n 1 momentissa säädetyllä tavalla tiedoksi perilliselle. Jos lakiosaa koskevaa vaatimusta ei ole saatu ilmoitetuksi testamentin saajalle sen vuoksi, että hänen voidaan olettaa asiassa ilmenneiden seikkojen perusteella välttelevän vaatimuksen tiedoksiantoa tai että hänen osoitteensa on tuntematon, lakiosaa koskeva vaatimus voidaan tehdä myös ilmoittamalla siitä edellä mainitun ajan kuluessa julkaistavassa virallisessa lehdessä.

Perillinen ei voi vedota testamentin tehottomuuteen, jos hän on perittävän kuoltua luopunut lakiosastaan. Lakiosasta luopumisesta perittävän eläessä säädetään 17 luvun 1 §:n 2 momentissa.

6 §

Jos lahjanlupauksena annettu sitoumus oli täyttämättä perittävän kuollessa, ei sitä ole saatettava voimaan sikäli, kuin se loukkaisi perillisen lakiosaa.

7 §

Sellainen perillisen saama omaisuus, joka on otettava lukuun perintöosaa määrättäessä, luetaan hänen lakiosansa vähennykseksi. Jos lakiosaan oikeutettu perillinen on tullut perilliseksi sellaista omaisuutta saaneen sijaan, on omaisuus vähennettävä hänen lakiosastaan.

8 §

Jollei perillinen siitä huolimatta, että testamentti ja lahjanlupaus on jätetty huomioon ottamatta, voi saada lakiosaansa, on se, jolle perittävä eläessään on antanut 3 §:n 3 momentissa tarkoitettua omaisuutta, tai se, joka on saanut 4 §:ssä sanotun vakuutusmäärän, velvollinen vastaamaan sen täyttämistä, mitä lakiosasta puuttuu, enintään sillä määrällä, mikä perintöosaa määrättäessä on luettava pesän varojen lisäykseksi.

Milloin siltä, joka on velvollinen vastaamaan lakiosan täydennyksestä, on hänen tuottamuksettaan hukkaantunut 1 momentissa tarkoitettua omaisuutta, on hän vastuussa vain hänelle jääneen omaisuuden arvolla.

Jos 1 momentissa tarkoitettuja vastuuvollisia on useita, määräytyy heidän vastuunsa suhteellisesti kunkin vastuumäärän mukaan.

9 §

Jos lakiosan täydennystä vaaditaan siltä, jolla itselläänkin on oikeus lakiosaan, saa hän pitää, mitä hänen lakiosaansa tarvitaan.

10 §

Lakiosan täydennystä on vaadittava kanteella vuoden kuluessa siitä, kun perillinen on saanut tiedon perittävän kuolemasta ja siitä perittävän tekemään lahjoitukseen tai muuhun oikeustoimeen sisältyvästä määräyksestä, joka loukkaa hänen oikeuttaan lakiosaan, kuitenkin viimeistään kymmenen vuoden kuluessa perittävän kuolemasta.

11 § (26.4.1991/768)

Perillisen oikeus vaatia lakiosaansa ei siirry hänen velkojilleen.

Mikä vaikeutti ja mikä helpotti lainkohdan ymmärtämistä?

Liite 4: Koehenkilöille jaetut säädösnäytteet ja tehtävät, ruotsinkielinen käytettävyysestesti

Uppgift 1 – Inkomstbeskattning

År 2022 köpte du en investeringslägenhet för 100.000 euro och ett år senare säljer du lägenheten för 120.000 euro. Efter att du köpt lägenheten gjorde du en ombyggnad i lägenheten för 2000 euro och då du sålde lägenheten betalade du 1500 euro till fastighetsförmedlaren, båda utgifterna ses som anskaffningsutgifter. Du har inte dragit av någon av dessa kostnader i beskattningen. På vilken summa ska du betala skatt?

Inkomstskattelag (1535/1992)

46 §

Uträkning av överlåtelsevinst

Vinsten av egendomsöverlåtelse räknas ut så att från överlåtelsepriset dras av det sammanlagda beloppet av den icke-avskrivna delen av anskaffningsutgiften för egendomen och utgiften för vinstens förvärvande. Det belopp som skall dras av utgör för annan skattskyldig än samfund samt öppet bolag och kommanditbolag alltid dock minst 20 procent och, om den egendom som skall överlåtas har varit hos överlåtaren i minst 10 års tid, minst 40 procent av överlåtelsepriset. (30.7.2004/728)

Har den överlåtna egendomen förvärvats vid avvittring, beräknas ägartiden och anskaffningsutgiften med hänsyn till det fång som är tidigare än avvittringen. (30.12.1993/1502)

När ett öppet bolag eller ett kommanditbolag överlåter egendom som en bolagsman har satt in i bolaget då det grundades eller senare, eller när en bolagsman eller en tidigare bolagsman överlåter egendom som han har tagit ut ur bolaget, skall den ägartid som avses i 1 mom. räknas från den tidpunkt då egendomen sattes in i eller togs ut ur bolaget, om det inte är fråga om en sådan ändring av verksamhetsformen som avses i 24 §.

Vid uträkning av den vinst som erhållits vid överlåtelse av en andel i ett öppet bolag eller kommanditbolag skall till överlåtelsevinsten läggas det belopp varmed bolagsmannens privatuttag sammanlagt har överskridit summan av hans årliga vinstandelar och hans investeringar i bolaget.

Har egendom medan den varit i den skattskyldiges besittning drabbats av skada för vilken han har fått ersättning, skall denna fogas till överlåtelsepriset för överlåtelseåret och de fem föregående åren, om inte ersättningen har använts för att ersätta eller iståndsätta den förstörda eller skadade egendomen eller fogats till kapitalinkomsten av skogsbruk.

Uppgift 2 – Arbetstid

Du har ingått ett avtal om att arbeta deltid 25 timmar i veckan, regelbundet fem timmar per arbetsdag. Under en brådskande vecka lovar du att arbeta två timmar extra. Gör du då mertidsarbete eller övertidsarbete?

Arbetstidslag (872/2019)

5 kap

Överskridande av ordinarie arbetstid samt söndagsarbete

16 §

Mertids- och övertidsarbete

För mertids- eller övertidsarbete förutsätts arbetsgivarens initiativ. Om flextid eller utökad flextid iakttas, ska mertids- och övertidsarbete överenskommas uttryckligen.

När allmän arbetstid iakttas är övertidsarbete per dygn arbete som överstiger åtta timmar om dygnet. Övertidsarbete per vecka är arbete som överstiger 40 timmar i veckan utan att vara övertidsarbete per dygn. Om det har avtalats om en veckoarbetstid som understiger 40 timmar, är mertidsarbete sådant arbete som utförts utöver den i arbetsskiftsförteckningen antecknade ordinarie arbetstiden och som inte är övertidsarbete.

När genomsnittlig ordinarie arbetstid iakttas, är övertidsarbete per dygn det arbete som utförs utöver den i arbetsskiftsförteckningen antecknade ordinarie arbetstiden per dygn. Övertidsarbete per vecka är det arbete som utförs utöver den ordinarie arbetstiden och som inte är övertidsarbete per dygn. Om det har avtalats att den genomsnittliga arbetstiden utjämnas till mindre än 40 timmar i veckan, är det arbete som utförs utöver den ordinarie arbetstiden dock mertidsarbete upp till 40 timmar i veckan.

Vid periodarbete är övertidsarbete det arbete som överstiger den maximala ordinarie arbetstiden enligt 7 §. Om det har avtalats om en periodvis ordinarie arbetstid som understiger arbetstiden enligt 7 §, är mertidsarbete det arbete som överstiger den avtalade ordinarie arbetstiden utan att överstiga maximiantalet timmar för perioden enligt 7 §.

När flextid iaktas är övertidsarbete per dygn sådant arbete som överstiger åtta timmar om dygnet och övertidsarbete per vecka sådant arbete som utförs en dag som enligt arbetsskiftsförteckningen är ledig och som överstiger 40 timmar utan att vara övertidsarbete per dygn. Övertidsarbete är också arbete som på arbetsgivarens order utförts utöver den fasta arbetstiden och som resulterar i att den maximala tiden enligt 12 § 2 mom. överskrids när uppföljningsperioden avslutas. Mertidsarbete är sådant arbete utfört utöver den ordinarie arbetstiden som inte är övertidsarbete.

När utökad flextid iaktas är övertidsarbete per dygn sådant arbete som överstiger åtta timmar om dygnet och övertidsarbete per vecka sådant arbete som utförs under ledighet som överenskommit i avtalet om utökad flextid utan att vara övertidsarbete per dygn. Mertidsarbete är sådant arbete utfört utöver den ordinarie arbetstiden som inte är övertidsarbete.

Uppgift 3 – Arv

Svea Svensson dör. Hon har två barn, och i sitt testamente utser hon det äldre barnet till arvinge. Det yngre barnet meddelar att hen kräver sin laglott av arvet. Förmögenheten är totalt 600 000 euro. Hur stor är laglotten?

Ärvdabalk (40/1965)

2 kap

Om skyldemäns arvsrätt

1 §

Närmast tillkommer arv bröstarvingarna.

Arvlåtarens barn taga lika lott. Är barn dött, skola dess avkomlingar träda i dess ställe, och tage var gren lika lott.

--

7 kap

Om laglott

1 §

Bröstarvinge samt adoptivbarn och dess avkomling tillkommer laglott efter arvlåtaren.

Laglotten utgör hälften av värdet av den arvslott, som enligt laga arvsföljd tillkommer i 1 mom. nämnd arvinge.

2 §

Vid bestämmandet av laglotten skall beaktas även den, som arvlåtaren i testamente gjort arvlös eller som på grund av annat laga skäl icke skall bliva delaktig av arvet.

2 mom. har upphävts genom L 19.1.1979/32.

3 §

Vid bestämmandet av laglotten skall beaktas värdet av den egendom, som enligt äktenskapslagen skall tillkomma den avlidne makens arvingar av den efterlevande maken eller erläggas åt denne.

Från boets tillgångar skall ej avdragas utfästelse om gåva, ej heller det belopp, vilket bör erläggas för framtida uppfyllande av försörjningsplikt, som enligt lag åvilat arvlåtaren.

Till boets tillgångar skola läggas av arvlåtaren givet förskott på arv samt, om ej särskilda skäl äro däremot, vad han i livstiden bortgivit under sådana omständigheter eller på sådana villkor, att gåvan till syftet är att likställa med testamente, så ock sådan av honom till hans avkomling eller adoptivbarn eller dettas avkomling eller dessas makar given sådan gåva, som uppenbarligen givits i syfte att gynna mottagaren till skada för till laglott berättigad arvinge. Egendomen skall, där ej omständigheterna annat föranleda, uppskattas till det värde den hade vid den tidpunkt, då den mottogs.

4 §

Har arvlåtaren i för dödsfall tagen livförsäkring insatt tredje man såsom förmånstagare eller överfört sin livförsäkring på tredje man, skola de av arvlåtaren erlagda försäkringspremierna, såvitt de ej stått i skäligt förhållande till hans villkor och tillgångar, vid bestämmandet av arvsloften räknas som tillägg till boets tillgångar, dock icke utöver försäkringsbeloppet. Har arvlåtaren erhållit vederlag för att förmånstagare insatts eller försäkring överförts, skall vederlaget avdragas från premierna.

5 § (11.10.2002/843)

Ett testamente är utan verkan gentemot en arvinge till den del det hindrar honom att få ut sin laglott ur kvarlåtenskapen eller inskränker hans rätt att förfoga över egendom som tillkommer honom som laglott.

Utan hinder av 1 mom. är ett testamente dock giltigt, om testamentstagaren till en till laglott berättigad arvinge i pengar betalar ett belopp som motsvarar laglotten eller vad som brister i den. En förutsättning är att beloppet betalas inom en skälig tid som arvingen har satt ut och att betalning i pengar inte har förbjudits genom testamente.

Vill en arvinge göra gällande att ett testamente är utan verkan skall han tillkännage testamentstagaren sitt anspråk på laglott genom stämningsman eller på något annat bevisligt sätt inom sex månader efter att testamentet delgivits arvingen på det sätt som anges i 14 kap. 4 § 1 mom. Har anspråket på laglott inte kunnat delges testamentstagaren på grund av att denne enligt vad som framkommit i saken kan antas hålla sig undan delgivningen eller på grund av att testamentstagarens adress är okänd, kan anspråket på laglott också framställas så att ett meddelande om det publiceras i den officiella tidningen inom nämnda tid.

En arvinge kan inte göra gällande att ett testamente är utan verkan, om arvingen efter arvlåtarens död har av sagt sig sin laglott. Angående avsägelse av laglott under arvlåtarens livstid bestäms i 17 kap. 1 § 2 mom.

6 §

Var utfästelse om gåva icke infriad vid arvlåtarens död, må den ej göras gällande, såvitt den skulle göra intrång i arvinges laglott.

7 §

Har arvinge erhållit egendom, som bör tagas i beaktande vid bestämmandet av arvslotten, skall sådan egendom avräknas från hans laglott. Har till laglott berättigad arvinge blivit arvinge i stället för den, som mottagit dylik egendom, skall egendomen avräknas från hans laglott.

8 §

Kan arvinge, ehuru testamente och gåvoutfästelse lämnats obeaktade, icke utfå sin laglott, är den, till vilken arvlåtaren i livstiden bortgivit i 3 § 3 mom. avsedd egendom, eller den, som mottagit i 4 § nämnt försäkringsbelopp, pliktig att ansvara för fyllandet av det, som brister i laglotten, högst med det belopp, som vid bestämmandet av arvslotten skall räknas såsom tillägg till boets tillgångar.

Har den, som är skyldig att ansvara för utfyllnad av laglott, utan eget vållande förloirat i 1 mom. åsyftad egendom, är han ansvarig blott intill värdet av den egendom, som han har kvar.

Äro de i 1 mom. åsyftade ansvarsskyldiga flere, bestämmes deras ansvar proportionellt i enlighet med det belopp, för vilket envar ansvarar.

9 §

Framställes anspråk på utfyllnad av laglott gentemot den, som själv har rätt till laglott, må han behålla, vad till hans egen laglott erfordras.

10 §

Anspråk på utfyllnad av laglott skall framställas genom talan inom ett år från det arvinge erhållit kännedom om arvlåtarens död och om sådant förordnande i av arvlåtaren given gåva eller i annan av denne företagen rättshandling, som gör intrång i hans rätt till laglott, likväl senast inom tio år från arvlåtarens död.

11 § (26.4.1991/768)

En arvinges anspråk på laglott övergår inte till hans borgenärer.

Liite 5: Käytettävyydestissä käytetty taulukko (tyhjä)

Teksti	Sanoma	Rakenne	Sanat/ Termit	Lauseet/ Virkkeet	Silmäiltävyys

tietokayttoon.fi

ISBN PDF 978-952-383-415-6
ISSN PDF 2342-6799